

**İBRAHİM NASRALLAH'IN “EL-MELHÂTU'L-
FİLİSTÎNİYYE” ADLI TARİHÎ ROMAN
SERİSİNİN İNCELENMESİ**

Tuba Nur HEMŞİNLİ

Doktora Tezi
Arap Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Selami BAKIRCI
2022
Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARAP DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Tuba Nur HEMŞİNLİ

**İBRAHİM NASRALLAH’IN “EL-MELHÂTU’L-FİLİSTÎNİYYE”
ADLI TARİHÎ ROMAN SERİSİNİN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Selami BAKIRCI**

ERZURUM-2022

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “İBRAHİM NASRALLAH’IN “EL-MELHÂTU’L-FİLİSTÎNİYYE” ADLI TARİHÎ ROMAN SERİSİNİN İNCELENMESİ” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

22/12/2022

Aslı Islak İmzalıdır

Tuba Nur HEMŞİNLİ

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Selami BAKIRCI danışmanlığında, **İbrahim Nasrallah'ın “el-Melhâtu'l-Filistîniyye” Adlı Tarihî Roman Serisinin İncelenmesi** tarafından hazırlanan bu çalışma 22/12/2022 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **Arap Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalı'nda **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY	İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Selami BAKIRCI	İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Mehmet Şirin ÇINAR	İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Doç. Dr. İlknur EMEKLİ	İmza: Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Rumeysa Bakır DAYI	İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

OF27_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VII
TRANSKRİPSİYON	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1
I. ROMAN NEDİR?.....	1
II. TARİHÎ ROMANA KISA BİR BAKIŞ	3
III. ARAP ROMANCILIĞI VE TARİHÎ ROMANIN GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ	10

BİRİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM NASRALLAH HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI.....	27
1.2. ESERLERİ	30
1.2.1. Romanları	30
1.2.2. Şiir Kitapları	31
1.2.3. Çocuk kitapları	32
1.2.4. Otobiyografi / Hatırat	32
1.2.5. Sinema ve Edebiyat Eleştiri Kitapları	33
1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ROMANCILIĞI	33
1.4. ŞAİRLİĞİ	43

İKİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM NASRALLAH'IN “EL-MELHÂTU'L-FİLİSTÎNİYYE”

SERİSİNDEKİ TARİHÎ ROMANLARININ TEKNİK AÇIDAN İNCELENMESİ

2.1. KANÂDÎLU MELİKİ'L-CELÎL.....	47
2.1.1. Romanın Tanıtımı	47
2.1.2. Olay Örgüsü	49
2.1.3. Kişiler	52
2.1.4. Mekân.....	69

2.1.5. Zaman.....	88
2.1.6. Anlatıcı Bakış Açısı	97
2.2. ZAMANU'L-HUYÛLÎ'L-BEYDÂ	101
2.2.1. Romanın Tanıtımı	101
2.2.2. Olay Örgüsü	103
2.2.3. Kişiler	106
2.2.4. Mekân.....	121
2.2.5. Zaman.....	132
2.2.6. Anlatıcı Bakış Açısı	137
2.3. TIFLU'L-MİMĤÂT	138
2.3.1. Romanın Tanıtımı	138
2.3.2. Olay Örgüsü	139
2.3.3. Kişiler	142
2.3.4. Mekân.....	147
2.3.5. Zaman.....	153
2.3.6. Anlatıcı Bakış Açısı	155
2.4. TUYÛRU'L-HAZER.....	157
2.4.1. Romanın Tanıtımı	157
2.4.2. Olay örgüsü	158
2.4.3. Kişiler	164
2.4.4. Mekân.....	173
2.4.5. Zaman.....	182
2.4.6. Anlatıcı Bakış Açısı	186
2.5. DEBBÂBETUN TAĤTE ŞECERATİ 'ÎDÎ'L-MÎLÂD	188
2.5.1. Romanın Tanıtımı	188
2.5.2. Olay Örgüsü	188
2.5.3. Kişiler	190
2.5.4. Mekân.....	200
2.5.5. Zaman.....	203
2.5.6. Anlatıcı Bakış Açısı	206
2.6. ZİLÂLU'L-MEFÂTÎH	206
2.6.1. Romanın Tanıtımı	206

2.6.2. Olay Örgüsü	207
2.6.3. Kişiler	209
2.6.4. Mekân	217
2.6.5. Zaman	220
2.6.6. Anlatıcı Bakış Açısı	224
2.7. SÎRETU ‘AYN	225
2.7.1. Romanın Tanıtımı	225
2.7.2. Olay Örgüsü	226
2.7.3. Kişiler	227
2.7.4. Mekân	232
2.7.5. Zaman	240
2.7.6. Anlatıcı Bakış Açısı	242

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBRAHİM NASRALLAH’IN ROMANLARININ ANLATIM TEKNİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. DİYALOG TEKNİĞİ	244
3.2. GERİ DÖNÜŞ TEKNİĞİ	253
3.3. MEKTUP TEKNİĞİ	260
3.4. ÖZETLEME TEKNİĞİ	261
3.5. LEİTMOTİV TEKNİĞİ	264
3.6. MONTAJ TEKNİĞİ	269
3.7. TASVİR TEKNİĞİ	274
3.8. RÜYA TEKNİĞİ	281
3.9. İÇ MONOLOG TEKNİĞİ	284

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARDA SİYASİ TARİHİN ELE ALINIŞI

4.1. OSMANLIYA BAŞKALDIRI: ZÂHİR ÖMER EZ-ZEYDÂNÎ	290
4.2. OSMANLI DEVLETİ’NİN ÇÖKÜŞÜ SONRASINDA YAŞANANLARIN ELE ALINIŞI	294

4.3. İNGİLİZLERİN FİLİSTİN'DEKİ VARLIĞI VE İKİNCİ DÜNYA	
SAVAŞI.....	301
4.4. DEYR YASİN KATLIAMI.....	309
4.5. 1987 BİRİNCİ İNTİFADA.....	312
4.6. CEMAL ABDÜNNÂSİR DÖNEMİ	314
SONUÇ.....	318
KAYNAKÇA	325
ÖZGEÇMİŞ.....	331

ÖZET**DOKTORA TEZİ****İBRAHİM NASRALLAH'IN EL-MELHÂTU'L-FİLİSTÎNİYYE ADLI ROMAN
SEÇKİSİNİN YAPI VE TEMA AÇISINDAN İNCELENMESİ****Tuba Nur HEMŞİNLİ****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selami BAKIRCI****2022, 332 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY****Prof. Dr. Selami BAKIRCI****Prof. Dr. Mehmet Şirin ÇINAR****Doç. Dr. İlknur EMEKLİ****Dr. Öğr. Üyesi Rumeysa BAKIR DAYI**

Tarihî roman, edebiyat sahası içerisinde çok eskilere dayanmayan bir geçmiş olmakla beraber, siyasi bir oluşum olan milliyetçilik akımıyla birlikte kendine sağlam bir zemin hazırlamıştır. Tarihî romanın önemi sadece tarihî verileri ele almasından kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda tarihî dönemin ele alınışında tarih kadar roman sanatı unsurlarının ve tarihin göz ardı ettiği insan gerçeğinin romanda nasıl işlendiğiyle de ilgilidir. Tarihî roman salt bir tarih kitabı olarak görülemez. Tarihî gerçekleri farklı anlatım teknikleriyle dile getirmesi, bu tür romanların önemini artırmaktadır. Bu bağlamda, Filistin'in tarihi, dünya tarihi açısından son derece önemli olaylar ve hatıralar barındırmaktadır. Filistin'de yaşanan olayları, sadece tarih kitaplarına hapsetmek yerine, romanlar üzerinden hafızalara kazımak isteyen İbrahim Nasrallah, bu yönüyle Filistin Edebiyatı'nda önemli bir yere sahip olmuştur. Tezin temel amacı, Filistin tarihinin tarihî romanlarda nasıl ele alındığını ortaya koymak ve tarihî romanların tarihe ne kadar bağlı kaldığını belirleyebilmektir. Filistin Edebiyatı içerisindeki konumu ve öneminden dolayı da Nasrallah tercih edilmiş ve onun tarihî romanları üzerinden tezin çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yüzden, çalışmanın giriş bölümü, ilk olarak roman ve tarihî romanın ayırıcı özelliklerini ele almaya daha sonra ise Arap romanı ve Arap tarihî romanını incelemeye odaklanmıştır. İbrahim Nasrallah'ın *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* adlı seri romanları içerisindeki tarihî romanları belirlenerek, bu seri içerisinde tarihî nitelikteki yedi roman; kişiler, zaman, mekân, anlatım teknikleri dikkate alınarak tahlil edilmeye çalışılmıştır. Tezin kapsamı içerisinde ele alınan romanlar, kişi, zaman ve olayları tarihî kaynaklar ve roman verileriyle ilişkilendirilmiştir. Tarihî romanların gerçekliğe bağlı kalmak kaydıyla kurmaca bir dünya yarattığı ve bu kurmaca dünyanın tarih-edebiyat ilişkisine etkileri, bu romanlar üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada yer verilen romanların genel amacının Filistin'de yaşanan olayların şimdiki ve gelecek nesillere aktarımı olduğu tespit edilmiştir. Yani romanların klasik tarihî roman türünde yazılmış, tarihî öğretme amacı güden romanlar olduğu belirlenmiştir. Romanların tamamının tarihî gerçekliklere bağlı kalınarak oluşturulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Romanları incelerken tarihî roman incelemesi kaynaklarından, roman incelemesinde öne çıkan unsurlardan yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Roman, Arap Tarihî Romanı, Filistin Edebiyatı, İbrahim Nasrallah, el-Melhâtu'l-Filistîniyye.

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****AN EXAMINATION OF İBRAHİM NASRALLAH'S NOVEL SERIES TITLED EL-MELHÂTU'L-FİLİSTİNİYYE IN TERMS OF STRUCTURE AND THEME****Tuba Nur HEMŞİNLİ****Advisor: Prof. Dr. Selami BAKIRCI****2022, 332 pages****Jüri: Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY****Prof. Dr. Selami BAKIRCI****Prof. Dr. Mehmet Şirin ÇINAR****Assoc. Prof. Dr. İlknur EMEKLİ****Assist. Prof. Dr. Rumeysa BAKIR DAYI**

Although the historical novel has a long history in the field of literature, it has prepared a solid ground for itself with the nationalism movement, which is a political formation. The importance of the historical novel is not just because it deals with historical data. At the same time, it is also about how the elements of novel art and the human reality that history ignores are handled in the novel as much as history in the handling of the historical period. The historical novel cannot be seen as a mere history book. Expressing historical facts with different narrative techniques increases the importance of such novels. In this context, the history of Palestine contains very important events and memories in terms of world history. İbrahim Nasrallah, who wanted to memorize the events in Palestine through novels instead of confining them to history books, had an important place in Palestinian literature in this respect. The main purpose of the thesis is to reveal how the history of Palestine is handled in historical novels and to determine how much historical novels are connected to history. Nasrallah was preferred because of his position and importance in Palestinian Literature and the framework of the thesis was tried to be determined through his historical novels. Therefore, the introductory part of the study focuses on firstly discussing the distinctive features of the novel and historical novel, and then examining the Arabic novel and the Arab historical novel. By determining the historical novels of İbrahim Nasrallah in the series of novels named el-Melhâtu'l-Filistîniyye, seven novels of historical nature in this series; people, time, place, expression techniques were tried to be analyzed by taking into account the criteria. The period that the novels deal with has been tried to be evaluated in the light of historical data, for this, the historical period in each novel has been determined with historical data. The novels, people, time and events discussed within the scope of the thesis are associated with historical sources and novel data. It has been tried to determine through these novels that historical novels create a fictional world, provided that they remain true to reality, and the effects of this fictional world on the relationship between history and literature. It has been determined that the general purpose of the novels included in the study is to transfer the events in Palestine to current and future generations. In other words, it has been determined that the novels are written in the classical historical novel type and aim to teach history. It was concluded that all of the novels were created by adhering to historical realities. While examining the novels, the sources of historical novel analysis and the prominent elements in the novel analysis were used.

Keywords: History, Novel, Arab Historical Novel, Palestinian Literature, İbrahim Nasrallah, al-Melhâtu'l-Filistîniyye.

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Sy	: Sayı

TRANSKRİPSİYON

Ğ ğ غ

h H ح

H h خ

K k ق

S s ث

Ş ş ص

T t ط

z ن

D d ض

Z z ظ

‘ ع

, ء

ÖNSÖZ

On sekizinci yüzyılda insanın kendini arayışıyla Avrupa’da ortaya çıktığı kabul edilen roman, daha sonra dünya edebiyatında kendisine sağlam bir yer edinmiştir. Arap Edebiyatı’na, Batı Edebiyatı’ndan yapılan tercümelerle, tefrika romanlarla ve taklit unsurları ile okuyucu kitlesi bulan roman, zamanla kendi dinamiklerini oluşturarak, Arap kimliğinin benimsendiği bir edebî tür olmuştur.

İlk örneğini on dokuzuncu yüzyılda Walter Scott tarafından *Vaverley* adlı romanıyla veren tarihî roman türü, yüklendiği amaç ve geniş okuyucu kitlesi sayesinde roman türleri arasında kendine sağlam bir yer edinmiştir. Arap Edebiyatı’nda da on dokuzuncu yüzyılın sonu yirminci yüzyılın başlarında görülmeye başlayan bu tür, ilk örneklerini Selim el-Bustânî ile vermesine rağmen, Corcî Zeydân Arap tarihî romanının öncüsü kabul edilmektedir.

Arap Edebiyatı’nda geniş yer bulan tarihî roman türü, Arap eleştirmenler ve akademik çevrelerde birçok çalışmanın konusu olmuştur. Ancak Türkiye’de Arap Edebiyatı’nın bu türü üzerine yeterli düzeyde akademik çalışmanın yapılmadığını tespit ettik. Bu alanda birçok roman kaleme alınmasına rağmen, Türk araştırmacıların bu türde yazılan romanları, bütün yönleriyle ele alan, inceleyen roman tahliline uygun çalışmalara çok az sayıda yer verdiklerini gördük. Bu çalışmaları sıraladığımızda, Arap Edebiyatı’nda tarihî roman türündeki Türkçe ilk çalışmayı 1999 yılında Şener Şahin, “Corci Zeydan’ın Tarihi Romancılığı ve Osmanlı İnkılabı Adlı Romanı” adlı yüksek lisans tezi ile yapmıştır. Daha sonra Süreyya Kaval 2015 yılında “Farah Antun’un Hayatı, Eserleri ve Tarihi Romancılığı” başlıklı yüksek lisans tezi ile alana katkı sağlamıştır. 2019 yılında “XIX. ve XX. Yüzyıl Arap Edebiyatında Tarihi Roman: Mısır, Suriye, Lübnan Örneği” adlı doktora çalışması ile Mürüvvet Türken Çakır’dır. Çakır, alana önemli katkı sağlamış ve tarihî romanın Arap Edebiyatı’nda gelişimine yön veren önemli merkezleri incelemiştir.

Tarihî roman alanında yukarıda belirtmeye çalıştığımız çalışmalar dışında tezimizin konusunu oluşturan İbrahim Nasrallah’ın *el-Melhâtu’l-Filistîniyye* ana başlığı altındaki tarihî romanları ile ilgili geniş bir çalışmaya ulaşamadık. İbrahim Nasrallah’ın romanları hakkında bugüne kadar Türkiye’de yapılmış çalışmalara baktığımızda, Zehra Gülay Şahan’ın “Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah’ın Yeri”, Nisreen

Oqlah'ın “İbrahim Nasrallah'ın Zemenü'l-Huyûli'l-Beyza Adlı Romanının Tahlili”, Şahiste Uçar'ın “İbrahim Nasrallah'ın Rüzgâr Adlı Romanının İncelenmesi”, Esmâ Şafak'ın “İbrahim Nasrallâh'ın Hayatı ve ‘Av Adlı Romanının İncelenmesi”, Abdulkadir Karacadağ'ın “İbrâhîm Nasrallah ve Tuyûru'l-Hâzer Adlı Romanı” başlıklı yüksek lisans tezlerinin yapıldığını tespit ettik. Seriyi oluşturan tüm romanların ne tarihî roman türü açısından ne de roman inceleme hususları açısından incelenmediğini fark ettik.

Biz de bu çalışmamızda öncelikle Arap Edebiyatı'nda tarihî romanın gelişimini ele aldık. Daha sonra tezimizin konusunu oluşturan, genel anlamda Arap Edebiyatı özelde ise Ürdün Edebiyatı içerisinde Filistin mücadelesine eserleriyle katılan, son dönem Arap Edebiyatı'nda adından söz ettiren İbrahim Nasrallah'ı ve tarihî romanlarını alana katkı sağlaması açısından ele almaya çalıştık. İbrahim Nasrallah'ın *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* adlı roman serisindeki tarihî romanları; kişi, zaman, mekân, anlatıcı bakış açısı, anlatım teknikleri ve tarihî olaylar çerçevesinde incelemeye çalıştık.

Çalışmaya başlamadan önce, tarihî roman üzerine yazılan eserleri, tarihî roman incelemesinde dikkat edilecek hususları belirledik. Daha sonra, seri içerisindeki romanların hepsini okuyup tarihî olanları ayırarak bu çalışmanın konusu yapmaya karar verdik. Bunun için seri içerisinde tarihî roman türüne girmeyenleri bu çalışmamızın içerisine dahil etmedik. Tarihî nitelikteki yedi romanı kişiler, zaman, mekân, anlatım tekniklerini dikkate alarak tahlil etmeye çalıştık. Tezin temel amacı, tarihî romanların tarihe ne kadar bağlı kaldığını belirleyebilmek olduğu için, romanların ele aldığı dönemi, tarihî veriler ışığında değerlendirmeye çalıştık. Bunun için her romanda yer alan tarihî dönemi tarihî verilerle belirlemeye gayret ettik. Tezin kapsamı içerisinde ele alınan romanlar, önemli görülen kişi, zaman ve olayları tarihî kaynaklar ve roman verileriyle ilişkilendirdik. Tarihî romanların gerçekliğe bağlı kalmak kaydı ile kurmaca bir dünya yarattığı ve bu kurmaca dünyanın tarih-edebiyat ilişkisine etkilerini belirlemeye çalıştık. Çalışmamızda yer verdiğimiz romanların genel amacının Filistin'de yaşanan olayların şimdiki ve gelecek nesillere aktarımı olduğunu tespit ettik. Yani romanların öğretici tarihî romanlar olduğunu belirledik. Romanların tamamının tarihî gerçekliklere bağlı kalınarak oluşturulduğu sonucuna vardık. Romanları incelerken, imkânlarımız ölçüsünde tarihî roman incelemesi kaynaklarından, roman incelemesinde öne çıkan unsurlardan yararlandık.

Tezin giriş kısmında, romanın ne olduğu, tarihi romanın ortaya çıkış sebeplerini ve Arap edebiyatında romanın ve tarihi romanın gelişim serüvenini ele almaya çalıştık. Birinci bölümünde yazarın hayatını ve eserlerini yazarken onu etkileyen unsurları göz önüne alarak incelemeye çalıştık. İkinci bölümünde incelediğimiz romanların her birini ayrı başlıklar halinde kişi, zaman, mekan, anlatıcı bakış açısından ele aldık. Üçüncü bölümünde romanları anlatım tekniği açısından inceledik. Ancak burada ikinci bölümden farklı bir yöntem izledik. İkinci bölümde romanların yapı bakımından incelenmesini yedi romanı ayrı ayrı başlık açarak incelemeye çalıştık. Oysa üçüncü bölümde ise bu yöntemi takip etmek yerine, anlatım tekniklerine göre başlık belirledik ve bu başlıklar üzerinden yedi romandan örnekler vermek suretiyle konuyu detaylandırmaya çalıştık. Bu şekilde iki ayrı yöntemi takip etmemizin nedeni, ikinci bölümde romanların yapı açısından incelenmesinde yedi roman arasında hızlı geçişlerin olmasının okuyucuyu yormaması ve olay, kişi veya zamanın birbirine karış(tır)ma ihtimalinin olmasıdır. Bu durumun anlatım teknikleri açısından sorun teşkil etmeyeceğini düşündüğümüzden dolayı, üçüncü bölümde tercih edilmemiştir. Dördüncü bölümde romanların siyasi tarihi konu edinmesi üzerinde durduk.

Bu çalışmamın ortaya çıkmasında bana her zaman destek veren, bilgi ve birikimlerinden her zaman istifade ettiğim, lisans ve yüksek lisans ve doktora sürecimde daima yanımda olan tezin son dönemine kadar danışmanlığını yapan çok kıymetli merhum Prof. Dr. Kenan DEMİRAYAK Hocam'a, tezin okunma aşamasında teze yaptığı ilmî katkılardan dolayı, yeni danışman hocam Prof. Dr. Selami BAKIRCI'ya, bilgisinden istifade ettiğim ve tezimle ilgili bütün açmazlarımda yanımda olan hocam Doç. Dr. İlknur EMEKLİ'ye, uzun süren tez dönemim boyunca tez izleme komitesinde değerli katkılar sunan Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, çok uzun ve yorucu bir süreci kapsayan tez sürecinde beni her anlamda destekleyen, tezin okunmasında katkısı olan değerli eşim Hakan HEMŞİNLİ'ye ve bu günlere gelmemde büyük pay sahibi olan, maddi ve manevi her türlü desteği veren, uzakta olsam da her zaman varlıklarını yanımda hissettiğim rahmetli babama, anneme ve kıymetli ablama şükranlarımı sunuyorum.

GİRİŞ

I. ROMAN NEDİR?

Roman, ortaya çıktığı günden itibaren tarifi yapılmaya çalışılan ancak tam ve kesin bir tanımının yapılamadığı edebî bir türdür. Bunun sebebi, hacminin nasıl olması temel kaynaklarının ne olduğu, hangi dönemde ortaya çıkıp kişiler ve olayların gerçek olup olmadığı romana atfedilen işlevin ne olduğu gibi pek çok sorunu içerisinde barındırmasıdır. Roman, yazarının dünya görüşünü, fikir dünyasını, yaşadığı toplumsal şartları veya etkilendiği edebî akımların bir sonucu olması nedeniyle, ne kadar yazar varsa o kadar roman tanımı bulunmaktadır veya ne kadar roman kuramı varsa o kadar roman tanımı yapılabilir.¹

Sözlüklerde genel olarak, “İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî bir tür”² olarak tanımlanan roman, ortaya çıktığından itibaren kendinden önceki edebî türlerden etkilenmiştir. Bu bağlamda ilk edebî türlerden sayılan destanlara birçok yönden benzemektedir. Destanlar, yaşanmış, yaşanabilir veya hayâl unsuru hikâyeler anlatır. Bunu anlatan bir anlatıcı vardır. Romanlar da aynı unsurları anlatır. Roman ve destanların temeli, hikâye, olay örgüsü, zaman-mekân ve kişilerden oluşmaktadır. Destanlardaki kahramanlar, olağanüstü yeteneklere sahip kahramanların değeriyle, toplumun değeri birbirini destekler nitelikte ideal insan tipindedir. Roman kahramanı, genellikle toplumun içinden biridir. Değer yargıları toplumun genel değer yargılarıyla bazen örtüşebilir bazen de örtüşmeyebilir. Roman, birey ve bireyin toplumla ilişkisi üzerine kurulur.³

Tarihî geçmişine bakıldığında, ilk örneklerini 18. Yüzyılda veren romanın gelişip, geniş halk kitlelerine ulaşmasında matbaanın icat edilmesi ve okur-yazarlık oranının artmasının etkili olduğu söylenebilir.⁴ Burjuvaziden önceki dönemde edebiyat belli bir sınıfa hasrolunmuş, buna halkın genel anlamda kitap alım gücünün olmaması,

¹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014, 39.

² Komisyon, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, 1660.

³ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 40.

⁴ Hawthorn Jeremy, *Roman Analizi*, (Çev.: Ufuk Köse, Özge Gümüş ve Özcan Bayrak), Kesit Yayınları, İstanbul 2014, 44-50.

okur-yazarlık oranının düşük olması etkili olmuştur. Zengin sınıf ekonomik gücü iyi ve edebiyata dair bütün imkânlarla ulaşabildiğinden edebiyat bu sınıfın tekeline girmiştir.⁵

Aydınlanma döneminde burjuvazi yani orta sınıf gelişmiş, değişen ekonomik ve sosyal yaşamla birlikte, artık sarayın ve zenginlerin tekelinde olan edebiyat, bu halk sınıfının ilgi duyduğu burjuva toplumunu yücelten ve okurun aydınlatılmasını hedefleyen bir edebiyat anlayışına dönüşmüştür. Okur-yazarlık oranındaki gelişime bağlı olarak, “okuma devrimi” gerçekleşmiştir.⁶

Milan Kundera’nın “romanın yolu modern çağın tarihine koşut gibidir”⁷ biçimindeki tezi doğrultusunda roman incelendiğinde, romanın Avrupa kültüründe sonradan gelişen bir edebî tür olduğu söylenebilir. Bundan dolayı aynı yazarın “Roman Avrupa’nın eseridir. Değişik dillerde gerçekleşmesine karşın, buluşları bütünüyle Avrupa’nındır”⁸ iddiası modern anlamdaki romanın Batılı ve Batıya ait, Batı yaşamı ve kültürüne özgü bir tür olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Roman burjuva sınıfında ortaya çıktığında, romanı yazan da okuyan da aynı kültürü paylaşan, iyi eğitim almamış, estetik açıdan kendisini geliştirememiş sıradan halkın içinden çıkan kişilerdi. İlk ortaya çıktığı dönemde roman orta sınıfa ait olduğu için, bu sınıfın kendini anlatma aracıydı. İnsan artık sanayileşmenin değişen sosyo-ekonomik şartların etkisiyle yalnızlaşıyor toplum artık bireye dönük bir hal alıyordu. Roman da insanın bu bireyselliğinin bir nevi dışavurumuydu.⁹ Kundera’ya göre bütün romanlar, “ben sorunu üzerine yoğunlaşır. İnsan herkesin birbirine benzediği günlük hayatın tekrarlandığı dünyadan eylemleriyle başkalarından ayrılır ve birey olur.”¹⁰ Bu açıdan bakıldığında, her romanda romancı kendini, duygularını, istek ve arzularını yansıtır. Romanın gerçek hayattan soyutlanamayan gerçeği yazarın bakış açısıyla tekrar kurgulayarak ortaya koyan bir tür olduğu söylenebilir.

⁵ Fatih Tepebaşlı, *Roman İncelemesine Giriş*, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2012, 18-19.

⁶ Tepebaşlı, 18.

⁷ Milan Kundera, *Roman Sanatı*, (Çev.: Aysel Bora), (6. Baskı), Can Yayınları, İstanbul 2016, 17.

⁸ Kundera, 17.

⁹ Zekiye Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013, 19. Modern toplumun bireyselleşmesi ve yalnızlaşması sonucunda mutsuz olduğu ve bu özgürlükten de kaçmaya başladığı yönündeki psiko-sosyal açıdan yapılmış bir değerlendirme için bkz. Erich Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, (Çev.: Kâmuran Şipal), Payel Yayınları, İstanbul 1996.

¹⁰ Kundera, *Roman Sanatı*, 32.

Roman ilk ortaya çıktığı andan itibaren insanı temele alıp, onun zaman içerisindeki yolculuğunu konu edinir. Kendinden önceki edebî türleri ve daha sonra ortaya çıkan edebî türleri içine alarak bu türlere karşı bir üstünlük sağlamıştır. Romanda insana ve edebiyata dair ne varsa hepsini görmek mümkündür. İlk örneklerinde anlatılan olaylar ve mekânlar kahramanların toplum içindeki konumları, zamanla değişen dünya şartlarıyla yerini, farklı anlatım tarzlarına bırakmıştır. Roman, anlatı, mektup, otobiyografi, anı, tarihsel olaylar, günlükler ve seyahatnameler vb. gibi edebî türleri içerisinde barındırırken, insan hayatını ve deneyimini de okuyucuya aktarır.

Roman insanı ele alırken onu gerçek yaşamdaki karşılığıyla anlatmaya çalışır. Hayatın bir yansıması olarak görülen roman, gerçek kişilerin yaşamlarını en inandırıcı biçimde oluşturmaya çalışırken yazar, kendi muhayyilesindeki kurguyla romanın çatısını oluşturur. Her ne kadar gerçeği yansıtırsa da roman bir kurgudur ve bir kurgu üzerine bina edilir. Romanda belli bir olay örgüsü takip edilsin veya edilmesin, hayal veya gerçek bir dünyada psikolojik, soyut bir gerçekliği olan veya olmayan bir düşünceyi, ideolojiyi temsil eden veya etmeyen bunu konu edinirken de çok detaylı tasvirlerle başvuran veya başvurmeyen karmaşık bir yapı olarak nitelendirilebilir.¹¹

Romanlar, topluma ayna tutarken yazıldığı dönem hakkında bilgiler vermekte ve o dönemin izlerini taşımaktadır. Hangi dönemde yazılmışsa o dönemin özelliklerinden ve hâkim edebiyat akımından etkilenerek gelişimini devam ettirmiştir. Klasik diye tanımlanan romanlarda yazar, topluma ayna tutarak ondan aldığı gerçekleri romanına yansıtır. Burada yazar, toplumun yaşadığı coğrafyayı yansıttığı gibi, sosyal hayatı, bu hayatın sorunlarını ve toplumun fertlerini ele alır.

II. TARİHÎ ROMANA KISA BİR BAKIŞ

Roman, 18. Yüzyılda ortaya çıkan kökenleri çok eskiye dayanmakla birlikte, ilk örneklerini bu yüzyılda veren hayatın gerçek bir yansıması olan zaman, mekân, kişi ve olay örgüsünü içerisinde barındıran bir edebî türdür. Daha önce ifade edildiği üzere, romanın zamana ve fikrî akımlara bağlı olarak geliştiği bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda ele alındığında, ideoloji olarak 18. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkan 19.

¹¹ Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, 23.

Yüzyılda zirve yapan milliyetçilik akımı,¹² ulus devleti kurmayı amaçlayan siyasî bir doktrindi. Ulus devlet anlayışının benimsendiği bu akımda, her bir ulusun devlet kurma hakkının olduğu vurgulanıyordu. Ortak bir kültür ve dile mensup olma ve tarihî bir geçmişe sahip olma şeklinde anlaşılabilir olan ulus kavramı ile tarih yazıcılığı arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Milliyetçilikle paralel olarak yeni oluşan devletler, kendi tarihlerini ortak bir bilinç oluşturmak için tarih yazıcılığına yönelmiş bunun sonucunda tarih yazıcılığı gelişmiş ve her devlet kendi tarihî serüvenini kaleme almaya başlamıştır. Geçmişini ve kendi millî değerlerini merak eden insan veya devletler, geçmişe bakmak ve onu değerlendirme gayreti içerisinde olarak tarihe yolculuk etmeye başlamışlardır. Tek bir kültür, dil, âdet ve gelenek arasında yoğunlaşan millî bilinç düşüncesi, tarih yazıcılığına ve ulus devletlerin oluşumunda etkin bir rol oynamıştır.

Düşünsel bir akım olarak ortaya çıkan milliyetçilik anlayışının siyasî tarih yazıcılığında önemli bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ulusların kendilerini meydana getiren unsurları ifade etmede ve bu uğurda verdikleri mücadeleleri ortaya koymada tarih yazıcılığı önemli bir rol oynamıştır. İnsanoğlunun daha ilk dönemlerinden itibaren yaptıklarını bir şekilde kayıt altına aldığı bilinen bir gerçektir. Bu kayıt altına alma metoduyla tarihçi geçmişe ulaşmaya çalışır. Tarih ve tarih yazımı, yorumdan bağımsız olarak düşünülemez. Geçmiş anlatan tarih, tarihçinin bakış açısıyla yeniden kurgulanarak anlatısal bir yapı oluşturur.¹³ Tarih yazıcılığında betimleme, anlatı ve çözümleme şeklinde üç temel unsur bulunmaktadır. Tarihçi, bu unsurları her araştırma alanında günceller ve belgelerin ışığında kendi bilgi ve kültür düzeyinde yorumlar. Tarihçi, bir belgeyi belirli kriterler çerçevesinde yorumlayarak, tarihî bilgiyi oluşturmaya çalıştığından dolayı bir yorumcu olarak değerlendirilebilir.¹⁴

Avrupa dillerinde *history* (tarih) kelimesi, *story* (hikâye) anlamında kullanılır. Anlatı, tarihçinin, romancının veya edebî bir tür olarak anlatı sanatıyla yazılmış eserlerin ortak noktasıdır. Tarihçi, anlatıda eldeki bulgulardan bir metin ortaya

¹² Süleyman Seyfi Öğün, *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000), 1.

¹³ Zeynep Uysal, "Giriş", içinde *Edebiyatın Omuzundaki Melek*, (ed.: Zeynep Uysal), İletişim Yayınları, İstanbul 2011, 9-10.

¹⁴ Tosh John, *Tarihin Peşinde*, (Çev.: Özden Arıkan), (2. Basım), Tarih Vakfı, İstanbul 2005, 107.

çıkarmaya ve onları anlamlandırmaya çalışarak kendi yorum gücünü de kullanmak suretiyle onu inşâ eder.¹⁵

Bu açıdan bakıldığında, tarihî belgelerin yorumlanmasında tarihçi, edebiyat eleştirmeni gibi, belgeleri eleştirir. Bunu yaparken dönemin özelliklerini göz önüne almaya çalışır. Tarihçi yazılı bir belgenin ne anlama geldiğine, neyi amaçladığına ancak yorumuyla ulaşabilir. O, belgeler üzerinde yorum yapmakla birlikte, kaynakları olduğu gibi gerçeğe yakın bir şekilde aktarmakla sorumludur.¹⁶ Tarihçi ele aldığı dönemdeki kişilerin özel hayatlarıyla ilgilenmek yerine, tarihî kişinin tarihî olayda ne kadar etkin olduğuna olayın gidişatını nasıl değiştirdiğiyle ilgilenmesi gerekir.¹⁷

Romancı, tarihçi kişinin bütün bilinmeyen yönleriyle hayali olarak kurguladığı veya gerçekliğe uygun olarak yapıtını oluşturur. Olaylara bakış açısı, romancının tahayyülünde nasıl olmasını isterse o şekilde olur. Ancak tarihçinin olayları yorumlarken, tarihî belgelerin dışına çıkmaması beklenir. Ayrıca tarihçinin, öncelediği tarihî şahsiyetlerin bireysel, toplumsal, ahlâkî, ekonomik, kültürel vb. herhangi bir değer yargılarıyla ilgilenmesi doğru karşılanmaz. Romancının işinin aslında tam da burada başladığı söylenebilir. Romancı, tarihî bir karakteri ele alırken, onu bütüncül bir çerçevede inceler. Gerçek hayatta bir kişinin yaşadığı, psikolojik durumları, ahlâkî ilkeleri, aile ilişkileri, arkadaşlıkları, eğer bir lider veya komutansa askerî fonksiyonunu yaptığı savaşlarda veya içerisinde bulunduğu durumdaki sosyal konumunu ele alır. Tarihçi tarihî belgelerin dışına çıkıp onlara farklı bir yorum katamaz. Sadece elde var olan verileri gün yüzüne çıkarıp o veriler arasında bağlantı kurarak metnini oluşturur.¹⁸ Tarihçi metin oluştururken ve olaylar arasında bağlantı kurarken edebî bir üslûp ve yorum gücüne sahip olması tarihçiyle romancıyı birbirine yakınlaştırır.

Tarihçiler genelde edebiyatçılar özelde romancılar gibi, ele aldıkları dönemin değerlerini çok iyi tanımalı konu edindikleri olayları o olayda etken rol oynayan kişilerin gözünden görmeye çalışmalıdırlar.¹⁹ Tarihçiler kendi çağlarının dünyaya bakış

¹⁵ John, 61.

¹⁶ Marc Bloch, *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, (ed. Güneş Akkor), (2. Baskı) İletişim Yayınları, İstanbul 2015, 86.

¹⁷ Edward Hallet Carr, *Tarih Nedir?*, (Çev.: Misket Gizem Gürtürk), (11. Baskı) İletişim Yayınları, İstanbul 2011, 89.

¹⁸ John, *Tarihin Peşinde*, 117-18.

¹⁹ John, 136-40.

açısını yansıtırlar. Onların işi, olaylar ve durumları kendi yapıları içerisinde ve kendi kavramlarıyla yeniden kurmaktır.

Ulus devletlerin ortaya çıkması, ulusal bilincin oluşmasında çok ciddi bir etkiye sahip olan Fransız Devrimi'nden sonraki dönemlere tekabül etmektedir. Böylece uluslar, kendi benliklerine uygun zemin bulabilmek için tarihe yönelmişlerdir. Çünkü milletin zihin yapısını yeniden şekillendirmede etkili olan tarih, milletin belleği konumundadır. Milletlerin olumlu veya olumsuz tüm geçmişi, tarihin sayfalarında gizlidir. Bu nedenle tarih bir milletin ortak bilincidir.²⁰

Edebiyatı içinde doğduğu milletin toplumsal görüş ve düşüncelerini yansıttığı bir alan olarak gören Goldman'a göre edebiyat, değişik düzeylerdeki dünya görüşünün anlatımıdır. Bu açıdan bakıldığında edebî eserlerde tarihî bilgilerin varlığından söz edilebilir. Edebiyat sözlü ve yazılı anlatım tarzıyla tarihle iç içe olmuş, tarihin boş bıraktığı yerleri doldurmuştur. Tarihî roman, içerisinde tarihî bilgiler ihtiva etmesine ve tarihte önemli işler yapan kişileri ele almasına rağmen, bir romandır ve kurgusaldır.²¹

Tarihî roman, roman çerçevesinde ele alındığında, ilk kez XIX. yüzyıl tarih anlayışı ile György Lukacs'ın ve Walter Scott'un romanlarının esas alınarak oluşturulduğu tarihsel roman düşüncesi, gerçekçi roman düşüncesini göz ardı etmeden romanın gerçeği taklit eden yapısını üstlenen tarihî romanda kayıtlar, olaylar ve kişiler olduğu için belgesel bir anlam kazanan bir anlayışa sahiptir.²²

Lukacs'a göre Scott'tan önce de tarihsel roman, kaleme alınmış ancak onlar sadece görünürdeki konuları ve geleneksel kıyafetler bakımından tarihsel bir romandır. Ancak kahramanların psikolojileri ve konu edinilen gelenekler bugünkü tarihsel romanla örtüşmemektedir.²³ Romancı, tarihî romanda kendisinin bizzat şahit olmadığı dönemde araştırma yaparak belge ve kaynaklardan yararlanarak bir dönemi bir önemli şahsı kurgulamaya çalışacaktır. Tarihçi gibi yazar da dönemin bütün özelliklerini göz önünde bulundurmakla sorumludur. Ancak romancı tarihçinin belgelerde eksik kalan

²⁰ Bkz. İlhan Tekeli, *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, (2. Baskı), Dost Kitapevi, Ankara 1998, 117.

²¹ İrfan Atalay, "Yapıt Çözümlemesinde Toplumeleştirme, Yazın Toplumbilimi Yöntemleri ve Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcılığı", *Humanitas*, 4(8), 2016, 387 vd.

²² Uysal, "Giriş", 15.

²³ György Lukacs, *Tarihsel Roman*, (Çev.: İsmail Doğan), Epos, Ankara 2008, 21-22.

yanlarını kendi kaleminin gücü ve hayal dünyasının genişliğiyle tarihî romanını oluşturur.²⁴

Tarihî roman, romanın geçtiği tarihin romanın yazıldığı dönem içinde yeniden oluşmasını kapsamaktadır. Bu nedenle her tarihî roman, tarihsel unsurların yanı sıra yazıldığı dönemin çeşitli değer yargılarını tarihin içine yerleştirilmesi gerektiğini savunur.²⁵ Bu görüş Lukacs'ın tarihî roman görüşüne uygun bir görüştür. Çünkü o, sadece tarihi konu edinip dönemin geleneksel konularını ele almayan romanları tarihî roman olarak kabul etmez.²⁶ Tarihî roman, W. Scott'un eserleri bağlamında ele alındığında, eserin yazıldığı zamanla tarihî niteliği olan zaman arasında en az altmış yetmiş yıllık bir zaman aralığının olması gerekir.²⁷

Roman yazarı, ele aldığı dönemi araştırarak, inceleyerek ve tarihî kaynaklardan elde ettiği bilgileri kendi hayal gücü süzgecinden geçirerek metnini oluşturur. Örneğin Scott, *Selahaddin Eyyubi ve Arslan Yürekli Richard, 3. Haçlı Seferinin Filistin Safhasının Romanı* adlı eserinde, kendi döneminden yaklaşık dokuz asır önce meydana gelmiş hadiseleri konu edinirken, “tarihî hakikatleri asla bozmaksızın hikâyesinin zeminine kurgusal hayalî bazı detaylar eklemiş veya gerçek kişilere bazı roller vermiştir.”²⁸ Ayrıca, dönemin siyasî ve sosyal gelenek ve adetlerine başvurmuş ve onları belirli bir olay örgüsü içinde sunmuştur. Benzer bir örnek olarak, çalışmamızın asıl konusunu oluşturan İbrahim Nasrallah'ın *el-Melhatü'l-Filistîniyye* adlı on bir romanından oluşan seçkisinden bir kısmı tarihî roman niteliğindedir. Bu romanlara ileride değinileceği için burada detayına girilmeyecektir.

Bir romanın içerisinde tarihî bir bilginin olması onun tarihî bir roman olduğu anlamına gelmez. Tarihî romanın yazıldığı dönem ve tarihî olay arasındaki zaman açısından değerlendirilmesi gerekir. Romanın konusu, yazarı için uzak bir zamansa bu, tarihî roman özelliği taşır ve tarihsel bir romandır. Ancak yazıldığı dönem daha sonra tarihî nitelik kazanıp yazarın şahit olduğu tarihî bir dönemi konu ediniyorsa bu, devir

²⁴ Hülya Argunşah, *Tarih ve Roman*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016, 22.

²⁵ Erem Sarıkoca, *Tarihi Güncellemek Edebiyat Sosyolojisi Açısından Roman*, Fenomen Yayıncılık, Kayseri 2016, 17.

²⁶ Lukacs, *Tarihsel Roman*, 36.

²⁷ Turgut Göğebakan, *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, 16; ayrıca bkz. Argunşah, *Tarih ve Roman*, 19.

²⁸ Mehmet Halit, “Sunuş”, içinde *Walter Scott, Selahaddin Eyyubî ve Arslan Yürekli Richard, 3. Haçlı Seferinin Filistin Safhasının Romanı*, (2. Baskı), Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, 8.

romanı olarak adlandırılır.²⁹ Bu tür devir romanlarına Nasrallah'ın *el-Melhatü'l-Filistîniyye* seçkisindeki üç romanı örnek olarak verilebilir.

Tarihî romanlarda tarihte olmuş bitmiş bir olay ele alındığı için, genel kabul görmüş meseleler üzerine yazar kendi kurgusuyla bir şeyler bina ederken gerçeklikten uzaklaşmamaya çalışır. Bu, romancı açısından çok zor bir durumdur. Romancı kurgusunu gerçek bir tarihî olaydan almakla birlikte, romanın kurgu olması göz önüne alındığında, roman bir tarih kitabı niteliği taşımayacağı için içindeki bilgiler de tarihi bir durumdan alınmakla birlikte tarih değildir. Tarihî romanda gerçeklik muhakkak ki vardır ancak tarihî roman, var olan bu gerçekliği roman tadında okuyucuya aktarmaktır.³⁰

Lukacs'a göre, tarihî romanda ele alınan olaylar, basit halk kitleleri vasıtasıyla konu edinilir. Tarihî olaylar tasvir edilirken dolaylı yollardan tasvir edilir ve roman kahramanları orta halli toplum gerçeğine uygun kişilerdir.³¹ Bu durum, sıradan halkın yaşadığı dönemdeki düşünsel faaliyetlerin romanda ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Toplumsal tarihsel gerçeklik, roman kişileri yoluyla aktarılabilir. Lukacs'a göre, büyük tarihî şahsiyetlerin romandaki varlığı, ikincil kişilerin veya halk üzerindeki etkisinin hissettirilmesi ile halk arasındaki görüşlerin ve düşüncelerin nasıl aksettiği ele alınmalıdır.³²

Tarihî roman, bazen bir anlamda ideolojilerin de savunulduğu bir edebî tür olarak karşımıza çıkar. Çünkü yazar, tarihî malzemeyi, kendi içerisinde yetiştirdiği kültürü, sosyolojik durumu, fikrî faaliyetleri çerçevesinden geçirerek olayları ele alır. Tarihî roman kuramcılarında Lukacs, Marksist bir eleştirmen olarak bilinmektedir. Marx da Scott'un tarihsel romanlarında ele aldığı tarihî konuların yanı sıra, bunların arka planındaki sosyo-ekonomik nedenleri açıklamaya çalışır. Bu durumun Scott'un düşüncelerinin Marx'ın düşünceleri ile örtüşmesinden kaynaklandığıyla açıklanabilir.

Romanda kişiler/karakterler önemli bir yere sahiptir ve tarihî romanda da kişilerin/karakterlerin olaylar kadar önemli bir fonksiyonu olduğu şüphesizdir. Çünkü roman bir yönüyle, tarihî kişiler etrafında oluşan olaylar silsilesidir. Romancı kişilerini

²⁹ Argunşah, *Tarih ve Roman*, 19-20.

³⁰ Argunşah, 19-20.

³¹ Lukacs, *Tarihsel Roman*, 38.

³² Gögebakan, *Tarihsel Roman Üzerine*, 43-44..

ya tarihî gerçek kişilerden ya da kurmaca kişilerden seçer. Eğer gerçek kişilerden seçerse, hayal dünyasında kurguladığı şeyleri karakterlere giydirmekte zorlanır. Gerçek kişiliğin genel kaniya aykırı bir durum olması veya çok hayalî bir karakter olması ise yazarın eleştiriyeye maruz kalmasına sebep olacaktır.³³

Tarihî romanda kişiler kadrosunun bir kısmını, gerçekte yaşamış ve tarihe mal olmuş kişiler oluşturabilir. Ancak, romancı kişilerin önemli bir kısmını, kurmaca kişilerden seçer. Böylece yazar, olağanüstü tarihî bir olayı açıklarken, gerçeğe uygun kahraman veya tiplerle olaya gerçeklik boyutu kazandırır. Zaten bir roman gerçeği yaşanmışlığa ne kadar yakın olduğu hissini uyandırır, o kadar başarılı bir roman olur. Tarihte üstün başarılar elde eden ve ‘mitleşen’ bir karakterin romandaki işlevi hakkında okuyucu nazarında belli kabulleri olan bir ön bilgi vardır. Bu kişilerle ilgili çelişik bilgilerin romanda olması, onların psikolojilerinin ve sosyal durumlarının yazarın yaratıcılığıyla bu ön kabullerin aksi bir şekilde verilmesi, yazarın tepkiler almasına sebep olabilir. Bu nedenle, insanın olmadığı tarih anlayışında tarihî romanlaştırmak yazar, tarihî kişiliğin yerine tarihe mal olmayan genel yaşam şartları içerisinde var olan insanı tercih eder. Dönemin gerçeğini çok geniş bir şekilde ele almak için, bir tarihî roman halkın gündelik hayatını normal insanın sevinç ve üzüntülerini en iyi şekilde betimlemekle başarıya ulaşabilir.³⁴

Roman genel anlamda zaman ve olaylardan oluşur ve bu iki unsur arasında önemli bir korelasyon vardır. Roman içerisinde geçen olaylar belirli bir zamanda meydana gelir. Bu, romanın kendi zamanıdır. Bununla birlikte hikâyeye etmek anlatı sanatına girer. Bir şey anlatılırken belirli bir zaman silsilesi takip edilir.³⁵

Tarihî romanda zaman kavramı diğer romanlardaki zaman kavramından farklıdır. Tarihî romanda ele alınan zaman, gerçekliği olan, yaşanmış ve bitmiş, milletin zihninde yer etmiş ve zaman hakkında belirli bir bilgiye sahip olunmuş bir zamanın anlatısıdır. Yazar tarihî romanında belirli bir zamanda ve mekânda yaşanmış (veya yaşanması mümkün olan) bir olayı ele alıp kurgular. Bunu yaparken de o zamanın tarihe kaydedilmiş verileri romancının yapıtında yeniden inşa edilir ve yazar kurgusunda

³³ Gögebakan, 43-44.

³⁴ Lukacs, *Tarihsel Roman*, 45.

³⁵ E.M. Forster, *Roman Sanatı*, (Çev.: Ünal Aytür), (2. Baskı), Milenyum Yayınları, İstanbul 2016, 67-68.

gerçek zamanı ele almakla birlikte hayalî şahsiyetler hayalî mekânları üretebilir. Ancak bu veriler tarihî gerçekliğin sınırlarını da aşmaması gerekir.³⁶

Roman hayatın bir yansıması olduğu için toplum hayatında var olan her şey romanın konusu olabilir. Romancı belirli bir görüşün üyesi belli ideolojinin savunucusu olarak romanını ait olduğu ideolojiye göre belirleyebilir ve bunu yaparken de tarihin verilerini kendi kurgusuyla ilişkilendirerek romanını oluşturur.

Tarihî roman, belli bir gerçekliği olan malzemesini, tarihi belli bir yaşanmışlığa dayandıran, okurun romandan beklentisinin olduğu bir roman türü olarak, bazen yazarın tam olarak ele aldığı konuyu, tarihî şahsiyeti veya herhangi bir tarihî dönemin kurgusal olmasının uzağında görülür.

III. ARAP ROMANCILIĞI VE TARİHÎ ROMANIN GELİŞİMİNE KISA BİR BAKIŞ

Modern Arap edebiyatında önemli bir tür olan roman, Arap edebiyatına batı edebiyatından geçmiştir. Batı edebiyatında XVIII. yüzyılda yükselmeye başlayan bu tür Arap edebiyatında batılı anlamda görülmemiştir. Ancak kadim geçmişe sahip Arap edebiyatında romanın bazı unsurlarını içerisinde barındıran halk hikâyeleri, makâmeler, hikmetli sözler ve atasözleri bulunmaktaydı. Bu türler batılı anlamda romanın Arap edebiyatında benimsenmesinde önemli katkı sağlamıştır.

Modern Arap romanının ortaya çıkmasında en önemli etken batı ile olan ilişkiler, matbaanın Arap toplumlarında gelişmesi ve matbaa ile yayımlanan gazete ve dergilerin geniş kitlelere ulaşmış olmasıdır. Gazete ve dergilerde yayımlanan batıdan çevrilmiş roman ve hikâyeler zamanla Arap edebiyatında kendine has özellikleri barındıran romanın doğuşuna etkili olmuştur.

Mısır ve Arap romanı XIX. yüzyılın sonunda orta tabakanın oluşumundan doğarak, ekonomik sistemdeki değişim, kapitalizmin etkisi ile halk üzerinde bir farklılaşma bir değişim yaşanmış ve modern insanın bireyselliğini giderecek roman doğmuştur. Arap romanı aslında başlangıçtan itibaren, Arap eski kimliğini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu yüzden, ilk Arap romanlarında hikâyeler, toplumsal hayat,

³⁶ Argunşah, *Tarih ve Roman*, 110-11.

kahramanlar, tarihî gerçekler, olaylar ve makâmeler ele alınmıştır. Tercüme edilen romanlar, o dönemde hatta geç dönemlere kadar Arap romanının yapısında ve gelişmesinde olumlu etkiler meydana getirmiştir. Ancak, tercümelerde birtakım sorunlar da ortaya çıkmıştır. Mütercimler, tercüme ettikleri metinleri tercüme etmekten çok yorumlamışlardır. Bazı mütercimler, kendi görüş ve kültürü çerçevesinde istediği bölümü tercüme ediyor istediği yerde romana katkılar yapıyor bazı yerleri de tercüme etmiyordu. Çoğunlukla kültürlerini tercüme ettikleri metinlerle karşılaştırma yapmak için eski kültürlerindeki bir beyti nakledip romanın kurguladığı şeyle şairin söylediğini karşılaştırıyorlardı.

1867 yılında hatta XX. yüzyılın başlangıcına kadar yazılan romanlar, makâme üslûbuyla yazılmış, sanatlı bir dille karmaşık, birbiriyle ilişkisi olmayan konuları ihtiva eden Batı edebiyatından tercüme veya adapte edilen romanlardır.³⁷ Ahmet Fâris Şidyâk, Nâşîf el-Yâzîcî ve Selim el-Buštânî ve o dönemde yazan diğer romancılar, bu türde eserler yazmışlardır. Makâme türünde yazılmış eserlerden biri, Müveylihî'nin (1900) *Hadîsu İsâ b. Hişâm* adlı eseridir. Romanda kahramanın yaşadıkları ve üslûp açısından klasik Arap hikâye türüne benzemekle birlikte, psikolojik tahliller öykünün akıcı olması açısından Batı romanının etkisi oldukça fazla görülür. Makâme tarzında yazılan bir diğer roman ise Ali Mübârek'in *Alemü'd-din* adlı eseridir. Kahraman Alamü'd-din, İngiliz bir gezgin ile karşılaşır onunla Avrupa'ya gider. Yazar, burada Doğu-Batı karşılaştırması yapar.

Yazarlar, uzun bir dönem makâme türünde eserler telif etmekle birlikte, çevirilerin etkisiyle Batılı anlamda Arap kültür yapısına uymayan eğlencelik eserler de kaleme almaya başlamışlardır. Romantizmin etkisinin büyük olduğu bu romanlarda, Batı romanlarının taklidi biçiminde aşk ve cinsellik konularına da ağırlık verilmiştir.

Çevirilerin etkisi ile batı edebiyatından Arap toplum yapısı içerisine giren roman türü zamanla terk edilmiş, onun yerine halkın eğitime önem veren eğitici romanlar ortaya çıkmıştır. Artık toplumdaki kültürlü kişiler toplumun eksiklikleri, geri kalmışlıklarını ve bunun nedenlerini araştırmaya başlamışlardır. Eski Arap kültürünü diriltmeyi amaçlayan bir görüş ortaya çıkmış, bu görüş çerçevesinde toplumu ıslah etmeyi amaçlamışlardır.

³⁷ 'Abdulmuhsin Taha Bedr, *Taṭavvuru'r-Rivâyeti'l-Hadîse*, (2. Baskı), Dâru'l-Me'arif, Mısır 1968, 67.

XX. yüzyılın başlangıcında halkın zevkini göz önünde tutan romanların sayısı artmıştır. Bu romanların birçoğunda tarih konu edilmiştir. Dünyada Fransız Devrimi ile yükselişe geçen milliyetçilik akımı etkili olmuştur. Bu akım, yeni bir dünya görüşü ve tarih anlayışı getirmiştir. Bu akımdan etkilenen Farah Anṭûn ve Corcî Zeydân meşhur tarihî romanlarını yazmışlardır. Roman, bu romancıların eserleriyle yeni bir aşamaya girmiştir. Halîl Cibran, Miḥâil Nu‘ayme ve Emin er-Reyhânî Mehcer edebiyatının öncüsü sayılmışlar Batı’daki birçok gelişime tanıklık ettikleri için Batı kültüründen etkilenmiş ve bu etkiyle de romanın gelişimine katkı sağlamışlardır.

1912 yılında Hüseyin Heykel’in *Zeynep* adlı romanı yayınlandığında, pek çok edebiyat araştırmacısı tarafından önemli bir roman olarak sayılmıştır. Sanatsal unsurların yoğun olarak kullanıldığı bu eserin yayımlanması, roman ve hikâye yazarlarına ve tercümeyle ilgilenen kültürlü kişilerden bir gruba örnek olmuştur. Bu roman yayımlandığı dönemde gazetelerde ve üniversitelerde ateşli tartışmalara neden olmuştur. Aynı dönemde Lütfî es-Seyyid Ali ‘Abdurrezzak ve Mansûr Fehmî eserleriyle roman dünyasında görülmeye başlamıştır. Onların ardından Tâhâ Hüseyin ve Tevfîk el-Ḥakîm roman dünyasında öne çıkmaya başlamıştır. Arap edebiyatında modern romanın öncüsü sayılan *Zeynep* adlı roman, sonraki romanlara ışık tutmuştur. Bu aşamada Arap romanı Batı ile kıyas edilebilecek bir konuma gelmiştir. Özellikle *Zeynep* adlı romandan sonra yayımlanan, aralarında el-Mâzinî, el-Ḥakîm ve Tâhâ Hüseyin’in de bulunduğu pek çok romancı Arap romanına büyük katkı sağlamışlardır.

Genel olarak Mısır, fikrî ve gazetecilik anlamında büyük bir gelişme göstermiştir ve bu dönemde bu da genellikle romanın burada gelişmesine önemli bir etki etmiştir. Mısır, o dönemde ilim ve bilginin merkezi olarak kabul ediliyordu. Mısır Birinci Dünya Savaşı’na ve hatta son dönemlere kadar Arap romanının gelişimi üzerine en çok etki sağlayan önemli bir ilim merkeziydi. Necîp Mahfuz, Mısır’ın ve Arap dünyasının yetiştirdiği en önemli romancılarından biridir. Yeni ve özgün Arap romancılığının oluşumunda Mahfuz’un önemli bir katkısı vardır. Eski Mısır tarihi etrafında kaleme aldığı ilk eserlerinden sonra, gerçek yıldızları olan halk mahallelerini ve halkın hayatını konu edinmiştir. Şam’dan göç eden pek çok edebiyatçı Mısır’da ondan etkilenmiştir. Suriye ve Lübnan’dan gelen bu edebiyatçılar, kültürel ve yaratıcı yetenekleriyle Mısır’daki edebiyatın gelişmesine katkı sağlamışlardır.

Arap romancılığı XIX. yüzyılda sadece eğitim, öğretim ve bilgi vermeyi amaçlıyordu. Bazı romanlar sadece bilgi vermek halkı aydınlatmak eski kültürel yapıyı korumayı amaçlarken; bazı romanlar ise hem Arap kadim kültürünü ele almak hem de roman unsurları ile eseri oluşturmaya çalışıyorlardı. Burada amaç, eski kadim kültürün gençler arasında yeniden diriltilmesi ve öğretilmesinde Batı medeniyetinden neden geri kalındığı, kültürel anlamda nasıl bir ilerlemenin sağlanacağı üzerine yoğunlaş.³⁸

Rifaa Rafîi et-Tahtâvî, eğitici roman türünün ilk örneğini veren bir yazar olarak kabul edilir. *Telhîsü'l-İblîs* adlı romanında yazar, Batı'daki izlenimlerini konu edinmiştir. Arapçaya çevirdiği *Müğâmirât Telemak* adlı romanı eğitici unsurlar içermektedir.³⁹ Bu dönemde el-Müveylihî'nin *Hadîsu İsa b. Hişâm* Hafız İbrahim'in *Leyâlî Satîh* adlı eserinde yazarlar makâme tarzında yazdıkları eserlerde toplumu düzeltme, olumsuzluklarını giderme yönündeki konuları işlemişlerdir. İki eserde de klasik Arap kültüründen izler bulunmakla birlikte, o gün yaşananlara da atıflar vardır.⁴⁰ Bu eserler, kadim Arap kültürüyle Batı kültür arasındaki toplumsal olguları konu edinir. Ayrıca, eski Arap kültürünü canlandırmak amacıyla sosyal konular eleştirel bir tarzda makâme üslûbuyla sunan eserler olarak ele alınmıştır. Batı düşüncesinden özellikle Fransız kültüründen oldukça etkilenecek roman yazan Hristiyan yazar Farah Anî'nin'dur. O, önceki yazarlar gibi kadim Arap mirasını diriltmekten toplumun bozuk yanlarını düzeltmeyi amaçlamaktan çok, Batı kültürü ile Doğu kültürü arasında bağ kurmaksızın sadece Batı kültürünü işlemiştir. Toplumun, mahiyetini bilmediği sosyalizm ve komünizm düşüncesini tartışmıştır.⁴¹

Farah Anî'nin, toplumsal, dinî ve siyasî konuları da ele alarak, romanlarında bu konulara geniş yer verir. Bu dönemde yazılmış romanlarda eğitici konuların ele almış sebepleri arasında romancıların yaşadıkları çevrenin ihtiyaçlarını göz önünde tutmak istemeleri ve onların gereksinimlerini karşılayacak çözüm üretme çabaları sayılabilir. İlk dönem romanlarında yabancı etkisi çok görülmez. Çünkü tam anlamıyla Batılı tarzda roman olgunluğuna erişilmemiştir. Amaç eğitmek veya toplum eleştirisi yapmaktır. Bu dönem yazarları romanı başlı başına bir sanat olarak görmemişlerdir.⁴²

³⁸ Taha Bedr, 52.

³⁹ Taha Bedr, 54.

⁴⁰ Taha Bedr, 67-82.

⁴¹ Rahmi Er, *Modern Mısır Romanı*, Star Ajans, Ankara 1997, 122.

⁴² Taha Bedr, *Taṭavvuru'r-Rivâyeti'l-Hadîse*, 83.

Şam'dan Mısır'a göç eden kültürlü, Batıyla ilişkisi güçlü kişiler, görüş ve düşüncelerini daha özgür bir ortam olan Mısır'da ifade etme olanağı bulmuşlardır. Burada, *el-Ahram* ve *el-Muktedâf* gibi gazeteler, bu ediplerin eserlerini yayımlamıştır. Dönemin siyasî anlayışında edebiyatçıları destekleyen, gözetken bir anlayışa sahiptiler. Edebiyatçılar, bir yandan, toplumu düzeltmek için eserler kaleme alırken, diğer yandan kadim Arap geleneğini diriltmeye çalışmışlardır. Şam'dan ve Lübnan'dan gelen edipler ise Batı kültürünün etkisiyle onların anlayış ve görüşleri doğrultusunda eserler ortaya koymuşlardır. Bu amaçla eser yazanlar arasında şiirde Halil Mutran eğitici roman alanında -ki bu dönem eğitici roman türü özel bir öneme sahipti- Corcî Zeydân'ın tarihî romanları zikredilebilir. Zeydân, Batı tarzı roman türünden etkilenmiş olmakla birlikte, içinde yaşadığı topluma seslenerek, onlara tarihin zenginliklerini okurun sıkılmayacağı bir şekilde sunmak ister. Zeydân, tarihî bilginin roman türünde ele alınmasını "tarihin roman üslûbuyla okuyucu ile buluşması insanları okumaya teşvik eden en iyi yöntemdir. Amacımız, tarihin romanın üzerinde hâkim olmasıdır. Romanın tarihi üzerinde hâkim olması değildir"⁴³ diyerek, tarihin romanda nasıl ele alınması hususunda görüşlerini belirtmiştir.

XIX. yüzyıl sonlarına doğru romanda artık yeni bir eğilim olarak tercüme edilen eğlendirici romanlar görülmeye başlanmıştır. Başta Fransızcadan olmak üzere, İngilizce ve İtalyancadan romanlar tercüme edilerek Arap Edebiyatı'na katkı sağlamaya çalışılmıştır. Yapılan çevirilerde genel olarak, halkın gereksinimleri göz önünde tutulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu romanlar, klasik Arap Edebiyatı'ndaki hikâyelerin yerini almıştır. Tercüme edilen eserlerde edebî zevke önem verilmeksizin sadece halkın eğlendirilmesi ve hoş vakit geçirilmesi amaçlanmıştır.⁴⁴

Bu dönem çeviri romanlarında metne bağlı kalma orijinallik gibi hususlar göz ardı ediliyor, metnin içeriğine başka konular eklenip bazen başlıklar dahi değiştirilebiliyordu. Çevirmen metne tam hâkim olmadığı için, metinler yanlış tercüme edilebiliyor, metne Arapça ifadeler eklenip kahramanların isimleri Arapça verilebiliyordu.⁴⁵ XX. yüzyıl başlarında yabancı eserlerin çevirileriyle oluşturduğu *el-'Abârât* yazarı Mustafa Lütfî el-Manfalûtî, göze çarpan bir ediptir. *en-Nazârât* adlı

⁴³ Taha Bedr, 90-91.

⁴⁴ Er, *Modern Mısır Romanı*, 123.

⁴⁵ Taha Bedr, *Ta'avvuru'r-Rivâyeti'l-Hadîse*, 129-31.

eserinde toplumun çarpık yönlerini ele almış, bunları çeşitli aralıklarla yayımladığı gözlemlerini kısa hikâyelerinde bir araya getirmiştir. Yazar, telif ettiği eserlerinde tercümeden yararlandığı asıl kaynağın ismine yer vermemiştir.⁴⁶

Bütün bu gelişmeler ile birlikte, adı anılan eserler tahkiyeli eserler kategorisinde olmakla birlikte, bu eserlerde Batılı anlamda edebî roman özellikleri görülmez. Bu eserler, yapılan telifler ve çevirilerle daha sonraki eserlere bir ışık tutar. Ayrıca bu eserler hem üslûp açısından hem de teknik açıdan roman tarzında değildir. Romanlar gerçek Arap karakterini oluşturmada ve Arap sosyal yapısını ele almada başarılı sayılmazlar. Bütün bunlarla birlikte, Arap romanı yapılan çeviri ve adaptasyon çalışmaları ile çağın gereklerine ışık tutarak toplumsal ve bireysel sorunlara parmak basmaya başlamıştır. Hüseyin Heykel'in 1914 yılında yayımladığı *Zeynep* adlı romanı, pek çok Arap edebiyat tarihçisi ve edebiyatçısı tarafından Batılı anlamda yazılan ilk Arap romanı olduğu görüşündedir. *Zeynep*'in yayınlanmasından sonra pek çok edip onun izini takip etmiş ve benzeri romanlar kaleme almışlardır. *Zeynep* romanında Hüseyin Heykel, Mısır köy hayatını gerçek bir şekilde tasvir etmiştir. Yazar, *Zeynep* karakteri etrafında Mısır köylülerinin duygusal ve günlük yaşantılarını onların geleneksel bağlarını yansıtmıştır. Romanda fellahlar idealize edilmiştir.⁴⁷ *Zeynep* adlı roman toplumsal sorunlara kişisel itirafları benzer şekilde açıklayan bir tür olarak kendinden sonra yayınlanan romanları etkilemiştir. Taha Hüseyin'in *el-Eyyâm* ve *Edîp*; el-Mâzinî'nin *İbrahim el-Katip*; Tevfîk el- Hâkîm'in *Yevmiyyât Nâibu'l-Eryâf*, '*Usfûr mine*'ş-*Şark* ve '*Avdetu'r-rûh* eserleri hem Mısır halkını ele alması hem de kişisel itiraflar açısından *Zeynep*'i takip eden romanlar olarak kabul edilebilir.

Taha Hüseyin 1929 yılında ilk cildini 1939 yılında ikinci cildini yayınladığı *el-Eyyâm* adlı eserinde, yazar, otobiyografi tarzında kendi düşüncelerini toplum sorunlarıyla birlikte ele almıştır. Genelde Mısır toplumunun özelde köy yaşamının genel ve özel aktivitelerini kayıt eder bir şekilde sunar. Taha Hüseyin, İkinci Dünya Savaşı'na kadar siyasî toplumsal ve kültürel olaylara bu yüzyılın başından beri karşı kayıtsız kalmamıştır. Bu eserleriyle yazarın kültür, eğitim ve düşünce özgürlüğü konularındaki mesajı ve özel düşüncesi birbirine karışır. 1931 yılında İbrahim el-Mâzinî, *İbrahim el-*

⁴⁶ Er, *Modern Mısır Romanı*, 67.

⁴⁷ Jacop M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. Yüzyıl*, (Çev.: Bedrettin Aytac), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, 25.

Kâtip adlı romanını yayımlamıştır. Roman Hüseyin'in *el-Eyyâm* adlı eserinden esinlenerek otobiyografik tarzda yazılmış bir romandır. Romanda el-Mâzîni, bazı geleneklere karşı çıkarken romanındaki karakterler dinî inançları bakımından daha özgürdürler. Roman toplumun sahip olduğu değerleri eleştirir bir ifade ile ele alır. Kadın erkek ilişkisinde toplum kurallarını gözetmez.⁴⁸

Tevfik el-Hakim, döneminde parlayan bir yıldız olarak Arap romanının gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Üç romanı, '*Avdetu'r-Rûh* 1933, *Yevmiyât* 1937, '*Uşûr mine*'ş-*Şark* 1938'de yayımlanmıştır. Biyografi ve otobiyografi arasında gidip gelen bu eserler, Arap romancılığının en başarılı romanları arasında sayılabilir. Yazar, '*Avdetu'r-Rûh* adlı romanında sıradan Mısır halkının yaşam ölçüsünü gerçekçi bir şekilde anlatır. 1919 Devrimi'nin hemen öncesinde başlayan roman, o dönemde orta tabakadan küçük bir Mısırlı aile arasında ilişkiyi konu edinir. Yazar, Mısır halkının yaşamını gerçekçi ve sembolik bir üslûpla anlatır ki, bu, çalışmasına birçok boyut kazandırmıştır. Romanlarında olayların kişilerin ve olay çevresinin oluşturduğu toplumsal, siyasî ve kültürel boyutu ele alır.⁴⁹

Yazar, '*Avdetu'r-Rûh* adlı eserinde, İki Dünya Savaşı arasında, Mısır fellahlarının yaşamlarını ve Mısır köylerini gerçekçi bir şekilde ele alır. Eski Mısır tarihine geri dönerek, Mısır'ın geçmiş yaşamı ve bugünkü yaşamını fellahlar üzerinden anlatmaya çalışır.⁵⁰

Arap Edebiyatı'nda tefrika olarak başlayıp adaptasyonlarla devam eden daha sonra özgün eserler şeklinde yayımlanan roman türü, XX. Yüzyıla gelindiğinde, kendi dinamiklerini oluşturmuş, kendi kimliğini ve sorunlarını anlatan Arap Edebiyatı'nda varlığını kanıtlayan bir tür olmuştur. Roman yazarları, toplumla olan bağlarını kuvvetlendirmek ve toplumun sorunlarını eserlerine yansıtmak amacıyla toplumsal konuları içeren romanlar yazmışlardır. Bu alanda eser verenler arasında, Abdülhalim Abdullah, Necîp Mahfuz, Abdurrahman eş-Şarkâvî, Yusuf İdris'i saymak mümkündür.

Toplumsal içerikli romanlar, önceki yazarların eserlerinde de ele alınmıştır. el-Mâzîni, Tevfik el-Hakîm ve el-'Akkad bu alanlarda roman yazarlar arasındadır. Bu yazarlar,

⁴⁸ Er, *Modern Mısır Romanı*, 104.

⁴⁹ Sa'id el-Varâki, *İtticâhât er-Rivâyetu'l-'Arabiyye'l-Mu'aşıra*, Dâru'l-Ma'rifeti'l-Câmi'iyye, İskenderiyye 2009, 46.

⁵⁰ Er, *Modern Mısır Romanı*, 105.

kendi tecrübeleri ile çalıştıkları konu üzerinde elde ettikleri birikimlerle romanlarını oluşturmuşlardır.

Bu çağın ikinci çeyreğinde, Arap toplumuna hâkim olan toplumsal ve siyasî konular, toplumsal roman yazarlarına ciddi bir şekilde kaynak sağlamıştır. Yazarlar, genellikle o dönem hâkim olan fakirlik, kötü alışkanlıklar, evlilik, boşanma, ayrılık gibi toplumsal konuları özel veya genel olarak ele almışlardır. Irak'ta Mahmûd Seyyid, Hüsameddin Nâmık, Mısır'da Taha Hüseyin ve Mahmûd Teymûr'un eserlerinde siyasî, ahlâkî ve toplumsal konuların işlendiği görülebilmektedir.⁵¹

Arap romanı ilk yayımlandığı günden itibaren, toplumsal sorunların çözümüne yönelik bir anlayışa sahip olmuş, yüzünü topluma ve toplumun ihtiyaçlarına doğru çevirmiştir. Romancılar toplumun eğilimlerine göre eserlerini kaleme alırken, zamanla artık Araplara ve Arap Edebiyatı'na has Arap kültürünü yansıtan eserler üretmeye başlamışlar ve ilk yayınlanan romanlardaki taklitten uzaklaşarak özgün eserler vermeyi başarmışlardır. Arap romancı, romanlarında bazen bir kişinin hikâyesini, bazen kendi otobiyografisini, bazen de toplumdaki bir olayı konu edinerek romanına yeni bir üslûp kazandırmıştır.

Siyasî açıdan Mısır, Osmanlı Devleti'nin oradan çekilmesiyle, sosyal, siyasî, ekonomik ve kültürel açılardan birçok değişim yaşamıştır. Mısır halkının yaşadığı bu hızlı değişim, toplum içerisindeki bazı anlayışların farklılaşmasına neden olmuştur. Batıyı gören aydın kesim, Batı'daki hak ve hürriyetlerin kendi toplumunda uygulanmasını talep etmiş ve bu yönde eserler kaleme almışlardır. Romancılar da halkın yaşadığı bu değişime kayıtsız kalmamışlar ve yaşadıkları sorunları gerçekçi bir üslûpla ya tarihî bir döneme yaslanarak ya da olduğu gibi halkın sosyo-kültürel, siyasî, ahlâkî vb. değişimleri ele alarak romanlarını şekillendirmişlerdir. Arap toplumunun yaşadığı sıkıntılı dönemleri yansıtmak, o dönem etkili olan milliyetçilik düşüncesini vurgulamak için tarihî roman türüne eğilimin arttığını söylemek mümkündür.

Arap romancılar romanlarını kaleme alırken, bir taraftan toplumu göz önüne alarak onların sorunlarıyla ilgilenirken; bir taraftan da geçmişin diriltilmesiyle toplumun düzeltilmesini hedefleyen eserler telif etmişlerdir. XIX. yüzyılda yayımlanan gazete ve dergilerde halkın romana karşı çok fazla ilgisi yoktu. Gazete ve dergi sahipleri,

⁵¹ el-Varâkî, *İtticâhât er-Rivâyetu'l-'Arabîyye'l-Mu'aşıra*, 51-52.

okuyucunun dikkatini çekmek için onların eğilimlerine göre eserler yazmış, eğitici ve öğretici romanın öncülüğünü yapmışlardır. Okuyucu, kendi zevkine göre olan romanlara daha fazla ilgi duymuştur. Klasik şiiri kendi şiir çerçevesinde adapte eden Halil Mutran gibi tarihî olayları yazdığı romanlara adapte eden Corcî Zeydân, tarihî roman türünün öncüsü sayılmıştır.⁵²

Zeydân ile birlikte, ilk dönem tarihî roman yazarları arasında Faraḥ Anṭun, Yâkub Şarruf ve Emin Naşûriddin sayılabilir. Zeydân, Batılıların tarih hakkındaki görüşlerinden farklı bir görüş ortaya koyar. Ona göre Batılılar, tarihi, romanın hizmetine sokarken; o, romanı tarihin hizmetine sokar. Onun amacı, tarihi, sanatsal bir şekilde halka öğretmektir. Bu amaçla, geçmişî yeniden diriltmeyi değil de tarihte yaşanmış var olan şeyleri öğretmeyi hedeflemiştir. Burada yazar, Alexander Dumas'ı kastederek, onun Fransız tarihi hakkında yazdığı romanlara işaret eder. Zeydân, Dumas'tan oldukça etkilenip onun takip ettiği yöntemi izleyerek, Arap tarihini silsile halinde romanlaştırmakla birlikte, İngiliz tarihî romancı Walter Scott'un yazdığı tarihî romandan da esinlenmiştir.⁵³

Zeydân, İslâm öncesi dönemden başlayıp İslâmî dönem, Emevî, Abbasî ve Modern dönemi konu edindiği toplumsal, duygusal ve insanî boyutları olan yirmi iki roman telif etmiştir. Zeydân'ın bu romanları, tarihsel ve aşk konuları üzerine veya siyasî tarih ve dinî mezheplerin mücadeleleri çerçevesinde insanın toplumsal yönü üzerinde yoğunlaşmıştır. Yazarın romanlarında tarih ve hikâye birbirinden ayrıdır. Tarih ve tarihi öğretmek temel ve asıl hedeftir. Bunu anlatırken kurgu, sanatsal bir amaçtır.⁵⁴

Zeydân, konu edindiği tarihî dönemi ele alırken, o dönemin özelliklerine ve tarihî bilgiye oldukça önem vermiş romanlarında güvenilir tarihî kaynakların dışındaki eserlerden alıntı ve bilgi paylaşımı yapmamıştır. Örneğin, *Selahaddin Eyyubî* adlı romanını, İbn Esîr'in tarihini, *Târîḫü't-Temeddüni'l-İslâmi*, *Târîḫü'l-Makrîzî*, *İbn Ḥallikan Târîḫü'd-Devleti's Selçûkiyye*, *Tabakatü'l Eṭṭebbâ* ve *Târîḫü İbn Haldun* gibi tarih kitaplarını inceleyerek kaleme almıştır.⁵⁵

⁵² Taha Bedr, *Taṭavvuru'r-Rivâyeti'l-Hadîse*, 89-90.

⁵³ Taha Bedr, 92.

⁵⁴ Cemil Hamdâvî, *er-Rivâyetü't-Târîḫiyye Eşkâlü'r-Rivâyeti't-Târîḫiyye fî'l-Edebi'l-Hadîs ve'l Mu'aşır*, Menşûratü'l Me'arif, Fas 2014, 27-28.

⁵⁵ Hamdâvî, 28.

Yazar eserlerinde, tarihi öğretmeyi amaçladığı için, verdiği tarihî bilgilerin doğruluğundan şüphe edilmemesi ve romana daha güvenilir bir izlenim katması için tarihî kaynaklara yönelmiş ve onlara işaret etmiştir. Zeydân'a göre tarih, sadece siyasi olayların vuku bulduğu bir alan değildir. Tarih medeniyettir, gelenek, görenek, ahlâk ve edebiyattır. Bunun için Zeydân'ın roman konularını iki kısma ayırır. O, tarihî konuları bir taraftan gerçekçi bir şekilde ele alırken, diğer taraftan da romanın olay örgüsünü, kişilerini, kendi sanatsal gücü ve hayalinde tasavvur ettiği şekilde işler.⁵⁶ Zeydân ayrıca, tarihî konuları ele alırken romanlarında akıcı bir üslûp kullanır. Romanlarına verdiği isimler, romanın konusunu oluşturan olaylarla bağlantılı ve olay hakkında bilgi edinilmesini sağlayan niteliktedir. Romanlarında basit, anlaşılır bir üslûp geliştirmesi romanlarının geniş kitlelere ulaşmasında etkili olmuştur.⁵⁷

Zeydân, Arap Edebiyatı'nda tarihî roman türünün öncüsü sayılmakla beraber, ondan sonra onu takip eden onun üslûbuna benzer şekilde eserler veren pek çok yazar vardır. Ali el-Cârîm bu yazarlardan biridir. O, İslâmî görüş açısından tarihî roman yazan nadir edebiyatçılardan biridir. Modern dönemdeki edebiyatçıların geçtiği önemli aşamalardan birini temsil eder. Tarihî roman türünün olgunluk aşaması olarak kabul edilen bu aşamada Ali el- Cârîm ile birlikte İslâm dinini konu edinen Muhammed Ferid Ebu Hâdîd, Muhammed Said Gûryan, Ali Ahmed Bâkesir bu türde seçkin eserler vermişlerdir.⁵⁸

Ali el-Cârîm, İslâm tarihinin birçok dönemini ele alan bazısı tamamlanmış bazısı tamamlanmamış yirmi adet roman yazmıştır. Yazar bu dönemi ele alırken, İslâmî bakış açısıyla bugünün konularına değinmek istemiştir. Onun yaşadığı dönemde Mısır ve İslâm âlemi yabancıların sömürgesi altında, işgâl edilmiş topraklarda yabancıların hükmü altında kötü bir yönetim şekliyle tek bir halkın bölünmüşlüğü sorunlarıyla mücadele etmektedir. Bu nedenle, bu tür sorunları ele almak özellikle sömürge ve Batıyla mücadele konusu önemli bir konuydu. Tarih, şairlerin ve yazarların zalim sömürgecilerin ve onlara bağlı hükümetlerin dayattığı cezalandırmalarına maruz kalmadan istedikleri şeyleri söyleyebilecekleri geniş bir alan sunuyordu. Bu amaçla, Ali

⁵⁶ Hamdavî, *er-Rivâyetü't Tarihiyye Eşkâlü'r Rivâyeti't Tarihiyye fi'l Edebi'l Hadis ve'l Muasır*, 30.

⁵⁷ Muhammed Hasan Tabîl, "Taḥavvülâtü'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fi'l-Edebi'l-'Arabî", *el-Câmi'atu'l-İslâmiyye*, Gazze 2016, 27-28.

⁵⁸ Tabîl, 43.

el-Cârîm de romanlarında toplumun sorunlarıyla ilgili tarihî konuları seçip onlara öncelik vermiştir.⁵⁹

Ali el-Cârîm romanlarında, bazı romancılar gibi, bir yandan tarihi ve tarihî olayları öğretmeyi amaç edinirken, diğer yandan da Arap dilinin inceliklerini öğretmeyi amaçlamıştır. Milletin yeniden dirilmesi için Arap dilindeki artık çok fazla kullanılmayan ifade kalıplarını kullanmış, bunları alışık olunmayan sözlüklere dayandırmıştır. Böylece Ali el-Cârîm, o günkü gazetelerin basit dillerine etki ederek kendinden sonra gelen nesil için güçlü bir üslûp oluşturmuştur.⁶⁰ Öyle görülüyor ki, Ali el-Cârîm, kendi tarihî roman üslûbunu oluştururken dönemindeki edebî akımlardan etkilenmiş, eski Arap kültürünü yaşatmayı onu yaşadığı zamanla ilişkilendirip Arap toplumunun sorunlarına tarihî çerçeveden çözüm bulmayı hedeflemiştir.

Modern Arap romancılığının gelişmesi ve olgunlaşmasında birçok etkenin rol oynadığını söylemek mümkündür. Arap tarihî romanı ilk örneklerini vermeye çalıştığımız tarihî romanlarda, romancıların amaçları, tarihi, kültürü okurlara öğretmek ve belirli bir tarih bilincini aşılayıp o günkü meselelere ışık tutmaktır. Arap romancılar Batı'dan aldıkları teknik, üslûp ve roman unsurlarıyla kendi romanlarını kendi tekniklerini oluşturmaya başlamışlardır. Tarihî roman romanın bir türü olarak Arap Edebiyatı'nda yaygınlık kazanarak bu alanda eserler verilmeye devam edilmektedir.

Tarihî roman türü, tarihi öğretme ve eğitim amacının yanında tarihin gerçek yaşamla eş kılınması için yeni bir yöne doğru eğilmiştir. Tarihî roman, siyasî, kültürel, toplumsal konuları ele alarak dönem romanı özelliğiyle tarihi konuları döneminin yaşayan romancıları tarafından ele alarak o zamana ışık tutmaya çalışmıştır. Arap ve İslâm dünyasında o zaman meydana gelen olaylar, Arap ve İslâm tarihinde benzer olaylarla ilişkilendirilerek Arap ve İslâm toplumunu yeniden canlandırmayı hedeflemiştir. Bu dönemde tarihî romanlarda, Haçlı Savaşları, Firavunculuk, Endülüs'ün tarih sahnesinden düşmesi gibi konular sıkça ele alınmıştır.⁶¹

Haçlı Savaşlarını ele alan romanlar arasında Cemâleddin es-Seyyid'in *Mısır ve eş-Şam beyne Devleteyn* adlı romanı, el-Harrât'ın *İdlâlü's-Sahrâ* adlı romanı örnek

⁵⁹ Hilmi Muhammed Kâ'ûd, *er-Rivâyetu't-Târîhiyye fî Edebina'l-Hadîs*, (2. Baskı), Daru'l-İlim ve'l-Îmân lin'Neşr ve't-Tevzî', Mısır 2010, 43-44.

⁶⁰ Kâ'ûd, 44-45.

⁶¹ Taha Bedr, *Taṭavvuru'r-Rivâyeti'l-Hadîse*, 60; Kâ'ûd, *er-Rivâyetu't-Târîhiyye fî Edebina'l-Hadîs*, 123-24.

olarak gösterilebilir. Yabancıların işgal ve zorbalıklarına çözüm bulmak amacıyla pek çok yazar firavunculuk düşüncesine yönelmiştir. Bu alanda öne çıkan isimlerden en önemlisi Necîp Mahfuz'dur. Örneğin *Kitabü't-Tibec*, *Radobîs*, *Ekdâr* adlı romanlarında bu düşüncüyü ele almıştır. Ayrıca Adil Kâmil'in *Melîk min Şua* eseri de firavunculuk düşüncesini konu edinen diğer bir örnek sayılabilir.⁶²

Tarihî roman ve Arap romancılığının gelişmesinde çok büyük katkısı olan ve Arap romanları arasında en meşhuru sayılan Necîp Mahfuz, "Arap Romanının Prensi" olarak isimlendirilmiştir. Mahfuz'un ünü 1980 yılında almış olduğu Nobel Edebiyat Ödülü ile uluslararası bir niteliğe kavuşmuştur. Neticede onun eserleri birçok dile çevrilmiştir. 1939'dan 1952 yılına kadar olan dönemde Arap Edebiyatında tarihî roman türü zirve noktasındaydı ve Mahfuz kendisinden önce tarihî roman yazarlardan etkilenmiştir.⁶³ Mahfuz ilk romanlarını tarihî roman türünde kaleme almıştır. Bu romanlarında eski Mısır Firavunlar'ının çevresini ele alır.

Necîp Mahfuz, Arap Edebiyatında tarihî roman alanına yeni bir yöntem kazandırmıştır. O, Corcî Zeydân ve dönemindeki romancıların hedeflediği tarihi öğretmek gibi bir amaca sahip değildi. Aksine onun amacı, Mısır gerçeğini tasvir etmek için sembolik ifadelerle toplumsal ve siyasî sorunları tartışmaktır. Dolayısıyla bunu yaparken de tarihi bir araç olarak ele almıştır. Birçok Mısırlının İngiliz kuşatmasına karşı başkaldırı olarak yöneldiği dönemde o ve diğer mısırlı aydınlar Firavun Milliyetçiliğini savunur. On dokuzuncu yüzyılın başlarında başlayan bu Firavunluk hareketi, 1922 yılının kasım ayında yapılan bir kazı sonucunda Mısır'ın en önemli Firavunlarından kabul edilen Tutankhamun'un (MÖ1332-MÖ1323) mezarının ve mezarındaki eşsiz hazinelerinin ortaya çıkması ile ileri bir safhaya taşınır.

Mısır, Necîp Mahfuz'un yaşadığı dönemde hem siyasî ve toplumsal hem de ekonomik açıdan baskı, zulüm altında kalan ve köklü değişikliklere gebe sıkıntılı günler altındaydı. Mahfuz, Mısır toplumunu etkileyen bu tür olumsuz durumlardan onları kurtarmak için, eski Mısır tarihî olaylarından benzer örnekler vererek sembolik olarak o günkü duruma açıklık getirmeye çalışmıştır.⁶⁴

⁶² Muhammed Ka'ud, *er-Rivâyetü't-Tarihiyye fi Edebine'l-Hadis*, s. 123-24.

⁶³ Muhammed Zeki 'Uşmâvî, *E'lâmu'l-Edebi'l-'Arabi'l-Hadîs ve İtticâhâtihim el-Fenniyye*, (Dâru'l-Ma'rifeti'l-Câmi'iyye, İskenderiyye 1995, 345.

⁶⁴ Tabîl, "Taḥavvülâtü'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fi'l-Edebi'l-'Arabi", 70-71.

Necîp Mahfuz, *Radobîs ve İbsü'l Ekdâr* adlı romanlarında efsanelerden ilham aldığını ancak *Kifâh Tîbe* adlı romanında tarihte Mısır'da meydana gelen olayları konu edindiğini belirtir. Bazı eleştirmenler, Mahfuz'un bu düşünceleri üzerine, *Kifâh Tîbe* adlı romanının Mısır halkının özgürleşmesi ve istiklâline kavuşması açısından diğer iki romanından daha etkili olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁵

Kifâh Tîbe adlı tarihî roman 1940'ların başlarında özgürlük ve bağımsızlık isteklerinden Mısırlıların emellerini oluşturan millî duygular üzerine bina edilmiş bir roman olarak gerçek ve siyasî boyutları olan bir romandır. Mahfuz, Mısırlıların kararını güçlendirecek olan şeyin firavunların tarihinden olduğunu düşünür. Mısırlılar çok büyük tarihî olaylara kaynaklık etmiş bir toplum olarak görüldüğü için onların bugünkü durumunu açıklayan tarihî zaferlerin Mısır halkına anlatılması gerektiğine inanılmıştır. *Kifâh Tîbe* de işte bu amaçlarla kaleme alınmış bir romandır.

1940'larda tarihî roman türünde İslâmî hassasiyeti olan en önemli simalardan biri de Ali Ahmed Bâkesir'dir. İslâmî dönemle ilgili beş roman yazan Bâkesir'in romanları, *Selametü'l-Kışşa*, *Vâh İslâmah*, *es-Şâirü'l-Ahmer*, *Sîretü's-Süca*, *el-Fârisü'l-Cemîl*'dir. Tiyatro eserleriyle karşılaştırıldığında romanları az olmasına rağmen, bu romanlar onun İslâmî dönemleri ele alan tarihî roman yazarları arasında sayılmasında önemli bir neden olmuştur.⁶⁶ Bâkesir, İslâm tarihini konu edindiği romanlarında İslâm tarihinin parlak dönemlerini ele alarak insanların karşılaştığı sorunlara değinmeyi amaç edinmiştir. Tarihi ele alırken gerçek olaylardan ayrılmamış ve hayatın gerçekliğini, sorunlarını eserlerine yansıtmıştır. Geçmişle şimdi arasında ilişki kurarak benzer dönemler ve olayları incelemiştir. Bâkesir, tarihi bir tarihçi gibi değil, sanatlı bir kurgu şeklinde sunmaya çalışarak O, tarihî gerçekliğe tam olarak bağlı kalmaz. Kendi düşüncelerini tarihin üzerine inşa ederek tarihi olayları tarihten seçer. Romanın olay örgüsünü İslâmî açıdan değerlendirir ve roman kahramanlarını, ele aldığı tarihî dönemin zaman ve mekânına uygun bir şekilde tahlil eder.

Arap Edebiyatında roman, toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasî değişimlerle birlikte tarihle olan ilişkisini de değiştirmiştir. Zor ve sıkıntılı zamanlardan geçen Arap toplumundaki değişimler, romancılara romanlarında konu edinebilecekleri zengin bir

⁶⁵ Muhammed Bekir el-Bûcî, "Rivâyât Necîp Mahfuz et-Târihiyye" 11(2), 2007, 227.

⁶⁶ Abdullah el-Hatîb, "Rivâyât Ali Ahmed Bâkesir Kırâe fi'r-Rivâye ve't-Teşkil", 2017, 24-32, <http://www.bakattheer.com>.

alan oluşturmıştır. XX. yüzyılda Araplar, 1948 yılında kurulan İsrail Devleti, Filistin topraklarındaki halkın sürgün edilmesi, İsrail'in Filistin dışındaki Arap devletlerine karşı yapmış olduğu siyasî mücadeleler, 1967 yılında Arap devletlerinin hezimetleriyle sonuçlanan Arap-İsrail Savaşı sonucunda meydana gelen olaylar, petrolün Arap memleketlerinde çıkmasıyla yaşanan ekonomik değişimler, Lübnan'da iç savaşın çıkması gibi birçok temel siyasî ve ekonomik sorunla karşı karşıya kalmıştır. Yaşana bu sosyal, siyasal ve ekonomik değişim dönemin romancılarının romanlarının vazgeçilmez konuları arasında yerini almıştır.

Arap Edebiyatında tarihî roman, romancıların geliştirdikleri yeni teknik ve üslûplarla gelişmeye devam etmiştir. Tarihî roman yazarları, tarihi ilk önce öğretmek için ele almışlar ve tarihî gerçekliklere bağlı kalmaya çalışmışlardır. Bu türün ilk örneklerinin Corcî Zeydân tarafından verildiği yukarıda ifade edilmişti. Daha sonraki yazarlar, tarihî olayları aydınlatmak ve yaşanan sorunları tarihle ilişkilendirmek amacıyla tarihi konu edinmişlerdir. Üçüncü nesil olarak adlandırılan nesil, yeni bir bakış açısıyla tarihe yaklaşmış, tarihi sanatının asıl malzemesi yapmaktan ziyade, tarihi istediği gibi ele alan, tarihî olayları okuyucuya birebir tarihî kaynaklardan olduğu gibi değil de -yani tarihî gerçekliğe bağlı kalmaksızın yazarın hayalinde kurguladığı gibi- sanatının elverdiği ölçüde konu edinmiştir. Bununla birlikte sorunlar bu tarihin kurgusalılığı üzerinden çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.⁶⁷

Yeni nesil Arap tarihî roman yazarları, düşüncelerini yeni eğilimlerle romanlarına yansıtmışlar ve eserlerini bu yenilikçi ruhla inşa etmişlerdir. Bu romancılar arasında Mahmud el-Mesudî, Bin Selim Hâmîş, Ahmed Tevfik, Rıdva 'Âşur, Vâsinî el-E'râc, Emil Hâbîbî ve Arap dünyasında geleneksel roman yazarlarının en önemli simalarında olan *ez-Zeynî Berekât* (1994) adlı romanın yazarı Cemal el-Ğaytânî sayılabilir. el-Ğaytânî, bu romanında tarihî çerçevede modern Arap toplumunda egemen olan korku, baskı ve zorbalık gibi olgulara çözüm arar bir şekilde romanını oluşturmıştır.⁶⁸

Aynı şekilde Rıdva 'Âşur'un *Sülâsiyyetu Ğurnata* (1994) adlı romanında yazar, Arapların Endülüs'teki yenilgileriyle son yüzyıllarda yaşanan mağlubiyetler arasında

⁶⁷ Kâ'ûd, *er-Rivâyetu't-Târîhiyye fî Edebina'l-Hadîs*, 347-48.

⁶⁸ Tabîl, "Taḥavvülâtü'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fî'l-Edebi'l-'Arabi", 93; Hamdâvî, *er-Rivâyetü't-Târîhiyye Eşkâlü'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fî'l-Edebi'l-Hadîs ve'l Mu'aşır*, 46.

ilişki kurarak, tarihten ibret alınmasını amaçlamaktadır. ‘Âşur’un bu roman üçlemesinde tarihî bilgilere sadık kalarak, Arap toplumunun yaşadığı acı tecrübeleri ele almaya çalışmıştır. ‘Âşur, roman kahramanlarını halktan seçerek tarihî olayı onlar aracılığıyla anlatarak aydınlatmayı hedeflemiştir. Tarihî şahsiyetleri anlatırken onları kurguladığı kişiler üzerinden anlatmaya özen göstermiş fakat tarihî kişilere romanlarında çok fazla yer vermemiştir. Yazar, romanlarında halktan insanların sorunları üzerine yoğunlaşmıştır. Cemal Ğaytanî de *ez-Zeynî Berekât* adlı eserinde aynı yöntemi kullanmıştır.⁶⁹

Filistin sorunu, Arap edebiyatçıları tarafından hem şiirde hem de nesirde oldukça fazla ele alınmış bir konudur. Filistin sorunu sadece Filistinlilerin yaşadığı bir sorun olarak görülmez. Genelde tüm Müslümanların özelde de Arapların bir sorunu olarak değerlendirilir. Filistin’i tarihî bir konu olarak romanlarında ele alan pek çok yazar ve edip bulunmaktadır. Filistin’i tarihî bir olgu olarak ele alan ilk tarihî roman yazarı Ahmed Refik ‘Avvad’dır. ‘Avvad’ın 2001 yılında yayınlanan *el- Kırmâtî* ve 2003 yılında yayınlanan *Akka ve’l Mülûk* adlı romanları buna örnek olarak gösterilebilir. ‘Avvad’a göre, tarihî romanlar tarihin çok ötesindedir. Onun romanları tarihi birebir anlatan romanlardan ziyade, tarihe işaret eden ve tarihi çağrıştıran kurgusal romanlardır. *el-Kırmâtî* ve *Akka ve’l Mülûk* adlı romanlar, tarihî çerçevede yazılmış romanlar olmasına rağmen, klasik tarihî romanlardaki gibi tarihe bütünüyle bağlı olarak değerlendirilemez. Yazar tarihi, olaylar üzerinde genel bir çerçevede kullanır. Anlam ve göstergeler, tarihi geçmişle ilişkilendirilmekten daha ziyade, romancının yaşadığı dönemle ilişkilendirilir. O, tarihte Arapların Batılılarla yaptıkları mücadelelerde hangi hatalara düşüp vatan topraklarını kaybettiklerini ve yaşadıkları dönemdeki siyasilerin bu hataları nasıl tekrar ettiklerini göstermek ister.

Ahmed Refik ‘Avvad, *Akka ve’l Mülûk* adlı romanında Avrupa ordusunun Hicrî VI. Yüzyılın sonlarına doğru 567 yılında Hristiyanlara teslim edilene kadar iki sene boyunca muhasara altında tuttuğu döneme odaklanır. Arap ve İslâm tarihinde Haçlılara karşı büyük zafer kazanan Selahaddin Eyyûbî romanın baş kahramanıdır. Ancak ‘Avvad, romanda Selahaddin Eyyûbî’nin Haçlılar karşısındaki yenilgisini ve bu yenilgide onun Haçlılarla görüşüp anlaşma yoluna gitmeye mecbur kaldığını konu

⁶⁹ Tabîl, “Taḥavvülâtü’r-Rivâyeti’t-Târîḫiyye fi’l-Edebi’l-’Arabi”, 248.

edinir. ‘Avvad, Selahaddin Eyyûbî’nin Arap ve İslâm komutanları arasındaki şanını düşürmeyi amaçlamaz aksine onun bu yenilgi sonrası yaptıklarıyla yaşanan zamanda Arap komutanlarının hezimetler karşısındaki tutumu arasında bir karşılaştırma yapmayı hedefler. Haçlılar karşısında Arapların yaşadıkları yenilginin ilk olmadığını ancak bu yenilgilere karşı alınması gereken önlemlerin, tarihteki zaferlerin nasıl kazanıldığına bakılarak bugünle ilişkisini kurmayı ve asıl bunu vurgulamayı amaç edinir. Böylece ‘Avvad, *Akka ve’l Mülûk* adlı romanında, Arap ve İslâm tarihi geleneği üzerine dayandığı gösterge ve sembollerle yaşadığı döneme ve geleceğe ışık tutmaya çalışır.⁷⁰

İlk çıkış aşamasında halkı eğitmek ve halka bilgi sağlayan bir araç olarak ele alınan roman, daha sonraları farklı amaçlar için kaleme alınmıştır. Yukarıda da değinildiği üzere, Avrupa’da milliyetçilik akımı sebebiyle ortaya çıkan tarihî roman Arap Edebiyatında da bu düşünceye paralel olarak gelişmiştir. Tarihî romanların en önemli isimlerinden kabul edilen Corcî Zeydân’ın eserlerini kaleme alırken asıl amacı, tarihi öğretmek ve tarihî veriler ışığında tarihteki zaferleri okurlarına aktarmaktır. Ondan sonra gelen romanlar, tarihi romanlaştırırken tarihi dönem ile o gün yaşadıkları arasında ilişki kurarak bir mukayese yapılmasını hedeflemiştir. Necîp Mahfûz bu düşünceyle firavunculuk iddiasında olan firavunlar dönemindeki yaşananlarla o günkü ortama ışık tutmaya çalışan en önemli Arap romancılarından birisidir.

Arap dünyasında yaşanan siyasî ve ekonomik değişimlerin romanlarda sıklıkla işlendiği düşünüldüğünde, yeni tarihî romanlar da bu siyasî değişimlere, yenilgilere kayıtsız kalmamış, 1967 İsrail-Arap Savaşı’ndan sonra yeni tarihî romanların çoğunda yenilgiler ve bunların nedenleri üzerinde durulduğu açık bir şekilde gözlemlenebilecektir. Filistin sorunu, Filistin halkının vatanlarından çıkarılışı, sürgünde yaşayan Filistinliler ve vatana dönüş özlemi, yeni tarihî roman yazarlarının seçtiği temel konular arasındadır. Romancılar tarihî konuları ele alırken, Corcî Zeydân gibi tarihe bütünüyle sadık kalmayarak, tarihi halk kitleleri üzerinden veya herhangi bir tarihî dönemi çağrıştıracak bir şekilde konu edinirler.

Sonuç olarak buraya kadar romanın Batıda ilk olarak nasıl ortaya çıktığı, tarihî romanın ne olduğu ve Arap Edebiyatında roman ve tarihî romanın gelişimi kuş bakışı

⁷⁰ Tabîl, 248-49.

bir şekilde ele alınmaya çalışıldı. Genel olarak söylenecek olursa, roman modern dünyanın ve Batı burjuvazinin ürettiği bir edebî tür olarak işlev kazanmıştır. Romanda insana dair her şey, zaman, mekân ve kişiler açısından ele alınır. Roman bir anda ortaya çıkan bir tür değildir. Ondan önce romanın gelişimine katkı sağlayan birçok edebî türün olduğu inkâr edilemez bir gerçektir.

Roman bir taraftan değişen sosyo-kültürel, siyasî ve ekonomik dinamiklerle diğer taraftan yeni fikir akımlarının etkisiyle her dönem ve çağda farklı farklı konulara yönelmiş ve gelişerek ilerlemeye devam etmiştir. Genellikle XIX. Yüzyıl romanın en zirve olduğu dönem olarak kabul edilmektedir. Kendisini ve çevresini tanımak isteyen insan, kendi yalnızlığını romanlarla gidermeye roman kahramanlarıyla kendisini özdeşleştirmeye çalışmıştır. Bu dönemde yine Avrupa’da meydana gelen siyasî ve fikrî akımların etkisiyle farklı roman türleri ortaya çıkmıştır. Özel olarak ele aldığımız tarihî roman türü de, milliyetçilik akımının etkisiyle ve tarih yazıcılığının yaygınlaşmasıyla ortaya çıkmış bir türdür.

Tezimizin konusu olan *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* ana başlığı altında incelenecek olan İbrahim Nasrallah’ın romanlarını yukarıda açıklamaya çalıştığımız tarihî roman nedir? sorusu etrafında hem yapı hem de anlatım teknikleri açısından incelemeye çalışacağız. Uzun bir tarihî dönemi kapsayan romanların tarihle ilişkisini anlatırken bazen tarihî kaynaklara da yer vereceğiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM NASRALLAH HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

İbrahim Nasrallah, Filistinli anne ve babadan, 1954 yılında dünyaya gelmiştir. Ailesi, 1948 yılında Kudüs'ün batısında el-Berîc Köyü'nden sürgün edilmiştir. Aile ilk olarak Cebelu'n-Nazîf Dağı'nın tepelerindeki mağaralarda beş yıl yaşam mücadelesi verdikten sonra birçok Filistinli gibi geri kalan hayatlarını Birleşmiş Milletler çadır kampında devam ettirmiştir. Nasrallah, altı erkek dört kızdan oluşan on çocuklu ailenin en büyük çocuğudur. Bu kamplarda dünyaya gözünü açan Nasrallah'ın çocukluk ve gençliğini geçirdiği bu çadır kampı yazı ve edebî hayatında önemli bir rol oynamıştır. Yazar, çadır kampında yokluğu, evsiz olmanın ne demek olduğunu, kimliksiz bir yaşamın nasıl sürdürülebileceğini bizzat yaşayarak tecrübe etmiştir.

Çadır kampında yaşam mücadelesi veren ve çocuklarının iyi bir eğitim almalarını isteyen Filistinliler için eğitim her şeyin başında geliyordu. Bunun için çadır kamplarında inşa edilen derme çatma okullara giden diğer Filistinli çocuklar gibi, Nasrallah da okul hayatına burada başlamıştı. Fizikî yapısı çok kötü olan bu okullarda kışın soğuk, baharda yağmur ve çamur etkiliydi. Zor şartlar altında eğitim görmeye çalışan çocukların eğitim için yeterli kaynakları da yoktu. Çadır kamplarında eğitim gören her dört çocuğa sadece bir kitap düşüyordu. Bu durumdan oldukça mustarip olan Nasrallah, küçük yaşta okuma yazmaya meraklı olduğu için kendisine ait kitaplarının olmasını istiyordu.

1960-1969 yılları arasında ilk ve ortaokul eğitimini tamamlayan Nasrallah'ın çadır kamplarında aldığı eğitim ve izlediği filmler, yazı hayatına atılmasında etkili olmuştur. Her zaman kendisine ait bir kitabının olmasını isteyen Nasrallah, çadır kampında bu hayalini çok sonraları gerçekleştirme imkânı bulacaktır. Fakirliğin ve yoksulluğun yaşandığı çadır kampında bir kitaba sahip olmak veya resim ve müzik aletlerini elde etmek neredeyse imkânsızdı. Bunlar, o dönem yaşantısı içerisinde oldukça lüks ihtiyaçlardı. Nasrallah da resim ve müziğe olan ilgisini bu sebeple ertelemek durumunda kalmıştır.

Nasrallah, Filistin tarihinin dönüm noktaları sayılacak tarihi olayları çadır kampında yaşamıştır. 1948 yılında başlayan ailesinin sürgün edilmesi ile başlayan hayat hikâyesi, çadır kampında Filistin tarihinin dönüm noktaları sayılabilecek 1967 yılındaki Altı Gün Savaşları, Kara Eylül olaylarına şahitlik etmiştir. Bu olaylar onun hayata bakış açısında etkili olurken, okuduğu kitapların seçiminde de etkili olmuştur. Daha çok acı, ıstırap ve yoksunluğu barındıran *Notre Dame'ın Kamburu*, *İki Şehrin Hikâyesi*, *Tom Amcanın Kulübesi*, *Genç Werther'in Acıları*, *Sefiller*, *'Abarât ve Nazarât* gibi kitaplar onun hayatında etkili olmuştur.⁷¹ Bunun sebebini bir televizyon kanalında yaptığı programda, yaşadığı acı dolu hayatın bu kitaplara eğilim göstermesine sebep olduğunu, dünyanın farklı yerlerinde başka insanların da kendilerinin yaşadıkları acıları yaşadıklarını görmesine sebep olduğunu belirtirken yazar diğer yandan yaşanan bu olayları daha çabuk kabullendiğini belirtir.⁷²

Nasrallah, liseden mezun olduktan sonra 1973 yılında UNRWA'ya bağlı Amman'daki öğretmen yüksekokulunu kazanmış, 1976 yılında buradan öğretmen olarak başarı ile mezun olmuştur.

Mezuniyetinin ardından Nasrallah, Suudi Arabistan'ın "Kunfûza" diye isimlendirilen bölgesinde öğretmen olmuştur. İklim ve bölge şartları çok zor olan, dağlar ve çöl arasında sıkışıp kalmış olan Kunfûza, zorlu yaşam koşullarına sahipti. Daha yirmi sekizinde, hiçbir tecrübeye sahip olmayan genç öğretmen Nasrallah, 1976 ve 1978 yıllarında kendisini bu zor iklim ve coğrafi şartların içerisinde bulur. Az bir ücretle çalıştığı bu yerde zor yaşam koşulları olmasına rağmen Nasrallah, geniş bir yaşam tecrübesine sahip olmuştur. Oradaki kısıtlı imkânlar yetersiz hayat şartları ve yaygın olan hastalıklara yakalanmak kaçınılmaz bir durumdu. Nasrallah da bir tür sıtma hastalığı olan malarya hastalığına yakalanmıştı. Bir kamyonun kasasında battaniyeye sarılı bir şekilde Taif'te bir hastaneye götürülen Nasrallah, pasaporta ve oturma iznine sahip olmadığı için hastaneye o gece alınmamıştır. Geceyi geçirecekleri bir otel aramışlar; ancak otel görevlileri de aynı sebeple otele almamıştır onu. Bir demirci dükkanında sabahlayan Nasrallah, geceyi kapkaranlık bir mekânda kabuslar ve ateşli hastalığın verdiği halüsinasyonlarla geçirmiştir. Bu durum onu çok etkilemiştir.

⁷¹ İbrahim Nasrallah, *Kitâbu'l-Kitâbe Tilke Hiye'l-Hayat...Zâke Huve'l-Levn*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2008), 11.

⁷² "Beyt Yasin", <https://www.youtube.com/watch?v=lybthnNjUbQ>, t.y., (Erişim Tarihi: 05 Ekim 2022).

Kimliksiz bir kişinin var olmadığını, mülteci olan bir kişinin nerede olursa olsun mülteci olarak kaldığını bir kez daha yaşamıştır.

Nasrallah, ıssız çölün ortasında yaşadığı süre boyunca kitaplara ulaşma imkânı bulamamıştır. Ancak okul müdürünün çevre köylerden getirttiği kitaplar Nasrallah'ın bu yerdeki dostları olmuştur. Doğu-Batı hemen hemen bütün kültürlerden eserlere ulaşan Nasrallah hem klasik hem de modern okumalar yaparak ufkunu genişletmiştir. Bu okumaları sonucunda yazar, ilk romanının nüvelerini vermiştir.

Nasrallah, 1987 yılında atalarının doğduğu toprak olan Filistin'e bir arkadaşı vesilesi ile gitme fırsatı bulmuştur. Daha önceleri babası ile Beytülahm'e gidip dedesini ve Kudüs'ü ziyaret etmiş, ancak annesinin ona küçüklüğünde anlattığı ve hep merak ettiği köyünü hiç ziyaret edememiştir. Zira bu köy, İsrail'in kurulmasından sonra diğer Filistin köyleri gibi buldozerlerle yıkılmış ve bu köyün yerine silah fabrikası kurulmuştur. Bu yıkım, onu derinden yaralamış ve kendisi ile yapılan bir programda bu durumu şu ifadelerle anlatmıştır. "1987'de kendi köyümü ziyaret ettim. Bütün Filistinlilerin yaşadığı gibi, bu benim için inanılması zor bir durumdu. Annemin bize anlattığı köyümüzü aradım ama yerinde yoktu. Siyonistler köyümüzde silah fabrikası kurmak için köyü yıkıp zeytinlikleri yok etmişlerdi."⁷³ Karşılaştığı manzara Nasrallah'ı derinden etkilemiş, eserlerinde bu yaşadığı olayı ve Filistin meselesini konu edinirken siyasî olayları da yazdıklarının konusu edinmeye başlamıştır.

İbrahim Nasrallah, Suudi Arabistan'dan döndükten sonra, Amman'da çeşitli gazetelerde kültür sayfası editörlüğü yapmıştır. 1978-1996 yılları arasında on sekiz yıl gazetecilik yapan Nasrallah *el-Ehbâr*, *Cerîdetu'l-Dustur*, *Şavtu's-Şa'b* gibi gazetelerde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Kısa bir süre *el-Esvak* gazetesinde çalıştıktan sonra basın yayın organlarında çalışmayı bırakmıştır. Daha sonra, Abdul Hâmid Şûman kurumunda kültür danışmanı olarak çalışmıştır. Burada da on yıla yakın bir süre çalıştıktan sonra yazar, görevinden ayrılıp kendisini daha özgür hissettiği yazı yazmaya adanmıştır.⁷⁴

Ürdün Yazarlar Birliği, Arap Yazarlar ve Edebiyatçılar Birliği'nin üyesi olan Nasrallah, yaptığı çalışmalar vesilesi ile birçok ülkeye seyahatler yapmıştır. Bu

⁷³ İbrahim Nasrallah, *es-Sîratu't-Taira Ekal Min 'Aduv Ekser Min Sadîk*, (4. Bs), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûmi'n-Nâşirûn, Beyrut 2015, 139. Ayrıca bk. "Beyt Yasin"

⁷⁴ İbrahim Nasrallah, *es-Sîratu't- Tâira Ekal min 'Aduv Ekser min Şadîk*, (4. Bs), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûmi'n-Nâşirûn, Beyrut 2015, 86-88.

seyahatleri esnasında edebiyat başta olmak üzere birçok farklı alandan insanlarla karşılaşan Nasrallah, seyahatlerinden sonra bakış açısını iyice genişletmiştir.

Halen Amman’da ikamet eden Nasrallah, gazete ve dergilerde yazılar yazmakta, edebî açıdan roman, hikâye ve şiir yayımlamaya devam etmektedir. Evli ve bir kız bir erkek çocuğu olan Nasrallah, edebî ve sanatsal faaliyetlerine her geçen gün yenilerini katmaktadır. Çok yönlü edebî bir kişiliğe sahip olan yazar, edebiyatın ve sanatın birçok alanında eserler telif etmiştir.

1.2. ESERLERİ

1.2.1. Romanları

İbrahim Nasrallah, roman alanında Arap Edebiyatı’nda öncü bir role sahiptir. Yazdığı romanları ulusal ve uluslararası birçok ödüle layık görülmüştür. Birden fazla dile çevrilen romanları ile geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır.

Nasrallah’ın romanlarını konu ve yapı açısından ikiye ayırmak mümkündür. Konu açısından bakıldığında da, tarihî romanlar ve toplumcu-gerçekçi romanlar şeklinde romanları ikiye ayrılabilir. Tarihî romanları *el-Melhâtu’l-Filistîniyye* adlı roman seçkisi oluştururken; toplumcu gerçekçi romanlarını diğer romanlar oluşturur. Yapı açısından ise romanları silsile romanlar ve kendi içerisinde bağımsız romanlar şeklinde kategorize edilebilir. Silsile romanlar belli bir başlık altında aslında tek tek incelendiğinde ayrı başlıkları olan romanlardır. *el-Melhâtu’l-Filistîniyye* ve *eş-Şurufât* roman serileri bu kategoriye girmektedir. Ayrı başlık altında *Bereyâri Humma*, *Hârisu Medîneti’l- Dâi’a*, *Mücerred İşneny Fağat* vb. romanları yer almaktadır.

Nasrallah’ın roman türünde Arap Edebiyatı’na katkı yaptığı eserleri şunlardır:

1. Berâri’l- Humma 1985.
2. Emvâcu’l-Berîyye 1988.
3. ‘Av 1990.
4. Mücerred İşneny Fağat 1992.
5. Hârisu Medîneti’d-Dâi’a 1998.
6. Ervâhu Klimanjaro 2016.
7. Harbu Kelbi’s- Sâni 2016.

el-Melhâtu 'l-Filistîniyye ana başlığı altında olan romanları

8. Tuyûru'l-Hazer 1996.
9. Tıflu'l-Mimhât 2000.
10. Zeytûnu'ş-Şevâri' 2015.
11. E'râs Âmine 2004.
12. Tahte Şemsi'd-Duha 2004.
13. Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ 2007.
14. Kanâdilu Meliki'l-Celil 2012.
15. Tufûletî Hatte'l-Ân 2022.

el-Melhât ana başlığı altında *Sûlâsiyyetü'l-Ecrâs* alt başlığı ile yayımlanan romanları

16. Debbâbetun Tahte Şecerati 'Îdi'l-Mîlâd 2019.
17. Sîretu 'Ayn 2019.
18. Zılâlu'l-Mefâtiḥ 2019.

eş-Şurufât ana başlığı altında yayımlanan romanları:

19. Şurfetu'l-Hezeyan 2005.
20. Şurfetu'r-Raculi's-Şelc 2009.
21. Şurfetu'l- 'Âr 2009.
22. Şurfetu'l-Hâviye 2013.
23. Şurfetu'l-Firdevs 2014.

1.2.2. Şiir Kitapları

Nasrallah, şiirlerinde de Filistin'i konu edinmiştir. Edebiyatın hangi türünde eserler verirse versin yazar-şair, Filistin'i anlatmaktan hiçbir zaman geri durmaz. Şiirlerini klasik şiir yapısından farklı bir formda yazan şair, şiir dili olarak çoğunlukla fushayı kullanır. Burada, tezimizin dışında olduğu için, şiirleri hakkında çok fazla ayrıntıya girmeyeceğiz.

1. el- Huyûl 'alâ Meşâriḫi'l-Medîne 1980.
2. el-Maṭar fi'd-Dâhil 1982.
3. Nu'man Yesteriddu Levnehu 1984.
4. el- Hıvâru'l-Eḫîr Kable Maḫteli'l-'Usfûr bi'd-Deḫâik 1984.

5. Enâşîdu's- Şabah 1984.
6. el-Feta en-Nehr ve'l-Ceneral 1987.
7. 'Avâşifu'l- Kâlb 1989.
8. Hâtab Ahdar 1991.
9. Fedîhatu's- Şa'leb 1993.
10. el-'âmâlu's-Şi'riyye 1994.
11. Şurufâtu'l-Harîf 1996.
12. Kitâbu'l-Mevt ve'l-Mevtâ 1997.
13. Bismi'l-Um ve'l İbn 1999.
14. Merâye'l-Melâike 2001.
15. Hucretu'n-Nây 2007.
16. Lev Ennenî Kuntu Maestro 2009.
17. Ahvâlu'l-Cenerâl 2011.
18. 'Avdetu'l-Yasemîn İlâ Ehlihî Sâlimen 2011.
19. 'Alâ Hayti Nûr... Hunâ Beyne Leyleyn 2012.
20. el- Hüb Şerr 2017.

1.2.3. Çocuk kitapları

Yazar, çocuk kitapları yazarken onların seviyelerine uygun bir üslûp kullanır. Bu eserlerinde de Filistin'i veya vatan sevgisini konu edinirken, eserlerini kısa hikâye, şiir ve çocuk romanı şeklinde yazar.

1. Şabâhu'l- Hayr yâ Etfâl 1983.
2. Eşyâ Tayyibe Nusemmîha el-Vatan 1984.

1.2.4. Otobiyografi / Hatırat

Nasrallah, bu tür kitaplarında yazarlık hayatında etkili olan unsurları dile getirmeye çalışmıştır. *Ekal min 'Aduv* başlıklı kitabında çocukluğunda mülteci kamplarında karşılaştığı olaylardan başlayarak, hayatı boyunca yapmış olduğu yolculuklara, bu yolculukların onun bireysel ve edebî hayatına nasıl katkı sağladığı üzerinde durur. Bu kitapta, daha önce yazar ile yapılan röportajlara da yer verilir. *Kitâbu'l-Kitâbe* başlıklı kitapta yazarın edebiyat, şiir ve sanat hakkındaki düşünceleri roman formatında anlatılır.

Nasrallah, romancı gözüyle romanlarını yazış serüvenine, şair gözüyle nasıl şiir yazdığına değinir. Kitabın son bölümünde ise hem şair hem romancı olarak edebiyattan umutlarını, edebiyatın ne olduğunu izah etmeye çalışır.

1. Ekal min ‘Aduv Ekser min Şadık: es-Sîra et- Tâira 2006.
2. Kitâbu’l-Kitâbe Tilke Hiye’l-Hayat Zâke Huve’l-Levn 2008.

1.2.5. Sinema ve Edebiyat Eleştiri Kitapları

1. Mevsû’atu’l-Edebi’l-Filistînîyye 1997.
2. Ufku’t-Taḥvîlâtî fi’ş-Şi ‘ri’l-‘Arabiyye 1999.
3. Ufku’t-Taḥvîlâtî fi’l- Kışşati’l- Kaşîre 2000.
4. Hezâimu’l-Muntaşîrîn... es-Sînema Beyne Hurriyyeti’l-‘İbd’a ve Mantıkî’s-Sûk 2000.
5. Kitâbât Cebrâ İbrahim Cebrâ fi’l-Fenni’t-Teşkîlî 2000.
6. Divânu Şi’ru Ahmed Hilmi ‘Abdilbâki 2002.
7. Suveru’l-vucûd es-Sînema Teteemmel 2008.

1.3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ROMANCILIĞI

Modern Ürdün romancılığında önemli bir yere sahip olan Nasrallah, yazdıkları ile farklı kitlelere ulaşmayı başarmış, modern Ürdün romanının öncü isimlerinden birisi olmuştur. Yazdığı kurgusal eserlerinde sosyal ve tarihî konuları ele alan yazar, kendisini Filistin’de halkın günlük olarak yaşadığı sorunların savunucusu olarak görmüştür. Etrafında gelişen olaylar, onun ilk eserlerinden itibaren insanı konu edinmesinde ve Filistin’i betimlemesinde etkili olmuştur. Bu durum, onu sosyal gerçeklerin işlendiği toplumsalcı roman yazarı statüsüne sokmuştur. Bununla birlikte, bir hafıza oluşturmak amacıyla Filistin tarihini kurguladığından dolayı da tarihî roman yazarı olarak nitelendirilebilir.

Küçük yaştan itibaren okumaya, çevresini gözlemlemeye düşkün olan Nasrallah, eserlerinde hayattan aldıklarını, yaşadığı olayları, dinlediği hikâyeleri aktarmıştır. Ancak, onun yazı hayatına etkili olan hem Arap Edebiyatı’ndan hem de Batı Edebiyatı’ndan birçok yazar vardır. Kısıtlı şartlar altında kitaba ulaşıldığı, okul öğretmenlerinin kitaplara ve romanlara karşı adeta düşman gibi baktığı bir dönemde

Nasrallah ve arkadaşları okuma serüvenlerini devam ettirmişlerdir. Bu okuma serüveninde Batı'dan Emile Zola, Dostoyevski, Sartre; Doğu'dan ise Necîp Mahfuz, İhsan Abdülkuddüs, Abdurrahman eş-Şerkâvî, Gassan Kenefânî gibi dönemin önde gelen yazarlarından etkilenmiştir.

Nasrallah, öğretmen yüksek okulundayken kendisinin şiir alanındaki yeteneğini keşfetmiştir. Bu alandaki en büyük destekçisi edebiyat eşleştirmeni olan Abdurrahman Yağı olmuştur. Amman'daki Ürdün Üniversitesi'nde Abdurrahman Yağı ile tanışması onu hayatının dönüm noktasını oluşturur. İlk şiir kitabı olan *el- Huyûl fî Meşârifi'l-Medîne*'yi yayımladıktan sonra kitap geniş yankı uyandırmış, Abdurrahman Yağı de bu şiir kitabına eleştirel katkı sağlamıştır.

Nasrallah, eserlerinde genellikle, hayatta yaşadığı veya tanık olduğu tecrübelerini aktarır. Onun yeni Arap romanının ilki olan *Bereyârî Humma* adlı eserinde, Kunfûza'da yaşadıklarının etkileri görülür. Zor yaşam şartları arasında hayatta kalmaya çalışırken Nasrallah, Kunfûza'dan ayrılarak, Amman'a geri dönmeyi düşünmüş ancak bu düşüncesinden vaz geçer. Arkadaşıyla yaptığı bir konuşmada bu durumu ve oradan neden geri dönmediğini "Kunfûza'daki zorlu yaşam şartları ve çevre beni oradan ayrılıp Amman'a geri dönmeye zorladı. Ancak, Gassan Kenefânî'nin *Ricâl Fi's-Şems* romanını okuduktan, roman kahramanlarının çektiği sıkıntıları düşündükten sonra bu düşüncemden vazgeçtim."⁷⁵ şeklindeki sözleriyle ifade eder.

Kunfûza'da yazar, vatansız ve kimliksiz bir yere ait olmanın ıstırabını, ateşli bir hastalığa yakalandığında daha acı bir şekilde hisseder. Hummaya yakalanan Nasrallah, oldukça kötü şartlar altında götürüldüğü hastaneye pasaportu ve kimlik kartı olmadığı için alınmaz. Daha sonra, onun bu haline acıyan bir doktor, hastanenin tek yataklı bir odasında kalmasına izin verir. Ancak, kapkaranlık odada kapı ardından kapatılır. O gece Nasrallah, sabaha kadar yaşadıklarını ve Filistinli olarak karşılaştığı durumu düşünür. Kimliği olmadığı için bir kaçak muamelesi görmüş ve bu olay ona çok acı vermiştir. Nasrallah'ın bu ve buna benzer tecrübeleri, eserlerinde sıklıkla işlenen konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerek Filistinlilerin gerekse kendisinin hayat mücadelesini yazıyla anlatmayı tercih eden Nasrallah, buna nasıl karar verdiğini soran bir gazeteciye "Kitaplarından

⁷⁵ Nasrallah, 14.

tanıdığım uzaktaki insanların bizi tanıması için kendi kitabımı yazmaya karar verdim.”⁷⁶ diye cevap verir. Nasrallah’ın yazı dünyasının amacı kendisi ve yaşadığı toplumu herkese anlatmaktır. O, Filistin’i, dünyanın farklı ülkelerinde başka dillere çevrilen kitapları vasıtası ile anlatmaya çalışır.

Yazar, edebiyatı ve yazdığı eserleri bir düşünce aktarımı ve hafıza kaydı olarak görür. Filistin’de her gün karşılaşılan olayların bir süre sonra unutulabilme ihtimalinden; yazının ise yaşanan tüm tecrübeleri kayıt altına alarak gelecek nesillere ulaştırılabilir olmasından dolayı yazmaya başlamıştır. Ayrıca, Filistinlilerin hafızasını dinç tutmak ve David Ben Gorion’un “sizin yaşlılarınız ölecek gençleriniz de geçmişî hatırlamayacak” sözünü çürütmek için Filistin’i ve orada yaşananları yazmaya adanmıştır.

Nasrallah’ın Filistin’i yazmaya başlaması, gazetecilik dönemine denk gelir. *el-Hasad Dergisi*’nde çalışırken Filistin’e yaptığı gezileri neden yazmadığını soran yakın arkadaşı ve derginin editörü Muhammed Ku’uş’a verdiği cevap, orada birçok şeyi gördüğünü ancak yazabileceği şeyin ne olduğunu bilmediği yönündeydi. Arkadaşı Muhammed, onu derginin son sayısında Filistin’deki tecrübelerini yazması için zorlamıştır. Başta isteksiz şekilde yazmaya başlayan Nasrallah, daha sonra yazdıklarının bir makaleyi aştığını, bir kitaba dönüştüğünü görür. Onun bu kitabına daha sonra *Geri Dönüş Edebiyatı* başlığı konulur. Yazar, bu kitapla yeni bir tecrübe kazandığını artık şiir ve nesir alanında yeni bir aşamaya girdiğini belirtir. On sekiz yıl sonra, yazı hayatı genişleyecek, içerisinde teatral unsurların, şiir, sinema, şarkı ve roman unsurlarıyla iç içe geçtiği *Şurfetu’l-Hezeyan* başlıklı romanı ile yazı hayatının zirve noktasına ulaşacaktır.⁷⁷

Yazmak, Nasrallah için bir varlık ve var oluş sorunudur. Yazı yazmak, sadece bir şeyleri anlatıp geçmek değil, aynı zamanda var oluşun kanıtıdır. Var olmak bir düşünmeyi, bir hareketi ve bir eylemi kapsar. Onun ifadeleri ile söylemek gerekirse; “Yazmak sadece bir anlatım değildir. Bana göre Filistin gibi bir varlık sorunudur. Sen yazı yazıyorsun yani sen varsın. Bunu Descartes’in sözünden alıntılıyorum aksine, Siyonist lider Golda Mayer’in söylediği ‘Filistinliler bir halk olsaydı onların bir edebiyatları olurdu.’ sözünden alıntılıyorum. Onun bu sözü yalanlarla doludur. Filistin

⁷⁶ Nasrallah, 25.

⁷⁷ Nasrallah, *es-Sıratu’t-Taira Ekal Min ’Aduv Ekser Min Sadik*, 140.

Edebiyatı güçlü ve diğer kültür ve edebiyatlara açık bir edebiyattır. Dünya Edebiyatı'ndan Puşkin, Mapussant, Dante, Zola, Shakespeare gibi birçok sanatçının eserleri on dokuzuncu yüzyıldan beri diğer Arap ülkelerinden önce tercüme edilmiştir. Aynı şekilde Filistinli şair, yazar ve eleştirmenlerin varlığı Arap Edebiyatı'na çok büyük bir etki yapmıştır. Onların büyük çoğunluğu Arap şiiri, nesri ve eleştirisinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır.”⁷⁸ der.

Yazar, bu var olma düşüncesini gerçekleştirmek için kendisinin yazmaktan başka yapabileceği bir şeyi olduğunu düşünmez. O, yazmanın ufkunu geliştirdiğine, okuduklarının dünyasını çeşitlendirdiğine inanır. Ancak, Nasrallah'ın bundan daha fazla yapabileceği bir şey vardır: Var olmak için uğruna savaşılabileceği bir şeyi gerçekleştirmek ve dünyaya kendisini anlatabileceği bir şeylerinin olduğunu söylemek. Bundan başka vatanına sunabileceği bir şeyi olmadığını düşünen Nasrallah, dünyaya etkileyici güzel bir roman, güzel bir şiir ve güzel bir müzik sunabileceğine karar verir.⁷⁹

Yazdıklarının etkileyciliği üzerine kendisine yöneltilen bir soruya Nasrallah, romanı öncelikle dünyanın güzelliklerinden bir parça olarak saydığını söyleyerek cevap verir. Roman ona göre bir düşünce ve bir idraktır. Hayatla ilgili bütün konularda roman bir estetik ve fikir hareketidir. Yazar, romanın gerçek bir hareket gibi birçok alanı şeffaflaştırdığından şüphe etmediğini belirtir. Onu bu bağlamda en çok mutlu eden şey ise okumuyor dedikleri gençlerin onun okuyucu kitlesinin çoğunluğunu oluşturuyor olmasıdır. Nasrallah, geçmişteki okumalarından nasıl ki kendisi etkilenmişse, aynı şekilde kendi yazdıklarından da gelecek nesillerin etkileneceğini düşünür. Ona göre yazmak, bireysel ve toplumsal olarak yadsınamaz bir güce sahiptir. Tarihi değiştirenler ise okuyanlar olacaktır.⁸⁰

Yazar, roman yazarken yaşadığı çevreyi, hayatı, o ana kadar olan veya olmuş olabilecek şeyleri anlatır. Böylece, dış dünyada yaşananlarla içinde yaşadığı dünyayı birleştirir. Toplumsal olaylara bakarken bazen kendisinden yola çıkarken; bazen de toplumun yaşadığı olaylardan esinlenir. Nasrallah, vatanından uzakta sürgün edildiği Amman'da yaşamını sürdürmesine karşılık, Filistin'e her zaman hasret kalmıştır. Filistin içerisinde çok uzun zaman yaşama imkânı olmamasına karşılık, orada yaşanan

⁷⁸ Nasrallah, *Kitabu'l-Kitâbe Tilke Hiye el-Hayat...Zake Huve el-Levn*, 31.

⁷⁹ Nasrallah, *es-Sîratu't-Taira Ekal Min 'Aduv Ekser Min Sadik*, 27.

⁸⁰Selman Zeyneddin, “İbrahim Nasrallah: er-Rivâyetu't-Târîhiyyetu Teze'ze' el-Edâlile”, *Independent Arabiya*, <https://www.independentarabia.com/node/329436>. (Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2022).

olayları çok iyi gözlemleyerek romanlarını oluşturmuş ve hâlen bu tür romanlar yazmaya devam etmektedir.

Filistin tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olan Birinci İntifada daha patlak vermeden önce Nasrallah, *el-Emvâcu'l-Beriyye* başlıklı romanını Ürdün'de çıkan *Şavtu's-Şa'b Dergisi*'nde silsileler halinde yayımlar. Filistinliler açısından farklı algılanan romanın yayımlandığı dönemde Birinci İntifada meydana gelmişti. Roman da tam bu konu üzerine yoğunlaşmış, eleştirmenler tarafından bu duruma dikkat çekilmiştir. Nasrallah'ın yakın arkadaşı romancı Mısırlı Yusuf el- Ka'id, Nasrallah'ı Amman'da ziyareti esnasında yayımladığı bu roman ile Filistin halkının içerisinde olduğu durumu yani intifadayı adeta önceden haber veren bir roman yazmış olmasını hayretle karşılar ve bunu nasıl başardığını sorunca Nasrallah şöyle cevap verir:

“Aslında bu kitap intifadan iki ay önce tamamlanmıştı. Açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, eğer bu kitap intifadadan bahsediyorsa bu, işgal altındaki Filistin'i ve oradaki insanın direniş düşüncesinin arttığını iyi okumak demektir.”⁸¹

Aslında bir romanın, düşünce ve hayatı birleştirerek, geçmişten aldığını bugüne harmanlayıp geleceği inşa etmeyi amaçladığı söylenilebilir. Bölük pörçük hayatın ayrıntılarına romanla bir bütüncül bakış açısı getirilebilir. Romanın insanı ve toplumu bütüncül bir yapı içerisinde tanıtmayı, topluma ve insanın varoluşuna etki eden unsurların romanda işlenmesine sebebiyet verir. Bu sebeple, her kültürde roman ayrıcalıklı bir unsur olarak görülür. Toplumun yapısı, siyasî ve sosyal eğilimleri düşünce hayatındaki farklılıkların romanda hayat bulması romanı toplumun yansıması konumuna getirir. Nasrallah'ın romanlarına bakıldığında, tam da bu çerçevede onun ayırt edici yönünün bu düşünce olduğu görülebilecektir. O, kendisini diğer yazarlardan, yazdıklarının farklılığı ile ayırır. Onun yazıları kendinden yola çıkarak toplumu kuşatır. Toplumun tarih boyunca karşılaştığı şeyleri veya kendisinin bizzat şahit olduklarını romanın konusu yapması, kendisini merkeze alıp toplumu kuşatan bir yazara dönüştürür. Ancak Nasrallah, romanın kurgu üzerine bina edildiğini unutmaz. Onun roman yazımındaki başarısının hayal gücünün genişliğine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Tarihî gerçeklikten aldığını kendi süzgecinden geçiren Nasrallah'ın kurgu

⁸¹ Nasrallah, 141.

ile hakikati mecz ederek oluşturduğu romanlarında, gerçeği bütün çıplaklığı içerisinde görmek mümkündür.

Nasrallah'ın romanlarında sadece tarihî gerçeklikler anlatılmaz aynı zamanda, kendi hayat tecrübesi de romanlarında işlenmiştir. Bizzat yaşadığı olayları anlattığı *Tuyûru'l-Hazer* romanında yazarın hayatından kesitler bulmak mümkündür. Ailesinin Filistin'den çıkarıldıktan sonra kaldığı dağların üzerindeki mağaralar, roman kahramanı Sağır'ın kaldığı mağara ile aynı özelliklere sahiptir. Çadır kampında olanakların elverişli olmadığı bir ortamda yetişen, eğitimlerine çamurla kaplı bir çadırda devam eden çocuklar, Nasrallah'ın çocukluğu ve okula devam eden arkadaşlarıdır adeta. Yine aynı şekilde, *Berârî Humma*'da ana kahraman olan öğretmen İbrahim Nasrallah'ın kendisini temsil eder. Ana kahramanın zor yaşamı, rahatlıkla Nasrallah'ın Kunfûza'daki zorluklarla mücadelesi ile ilişkilendirilebilir.

Ömrünü vatanından uzakta sürgünde geçiren Nasrallah, romanlarında bu konu üzerinde çokça durur. Sürgün hakkında farklı düşüncelere sahip olan Nasrallah'a göre, kitaplarının hepsi ömrünün farklı dönemlerinde oluşturduğu sürgün üzerine düşüncelerinin toplamıdır. Sürgün sabit ve hareketsiz değil, aksine dinamik bir şeydir. Biz hareket ettiğimiz sürece yaşarız ve değişik deneyimler kazanırız. Hayat yolculuğumuzda karşılaşılan dalgalanmalar bizi şaşırtabilir. Sürgünde olmak, sadece bir mekânın dışında olmak anlamına gelmez. İnsan içerisinde var olduğu mekânda da kendisini sürgünde hissedebilir. Sürgün, insanın kaybettiği şeye duyduğu özlemdir. Vatanından çıkartılan insan, asıl özü olan cennetten koparılan insan gibidir. Cennetten kovulan insan, dünyada sürgün hayatı yaşadığı gibi vatan içerisinde yaşayan ama vatanına ait olmayan insan da sürgündedir. Buradan hareketle Nasrallah, Filistin sınırları içerisinde yaşayan Filistin halkının kendi ailesi ve onun gibi çadır kamplarında yaşamaya sürgün edilmese dahi yapmak istediklerini yapamadığı için sürgün hayatı yaşadığını düşünür.⁸² Nasrallah, 'ilk sürgünü ne zaman ve nasıl yaşadınız?' sorusunu şöyle yanıtlar:

“Çocukken kış mevsiminde mülteci kampına varmıştık. Sis çok yoğundu ve bu sebeple yönümü belirleyemiyordum. Ne doğuyu ne batıyı ne kuzeyi ne de güneyi. Zor

⁸² Nasrallah, *Kitabu'l-Kitâbe Tilke Hiye el-Hayat...Zake Huve el-Levn*, 29.

bir şekilde küçücük ayaklarımla olduğum yeri belirlemeyi başardım. Hiçbir yönü olmayan o dar yer benim ilk sürgün yerimdi.”⁸³

Nasrallah, ilk sürgün hayatını mülteci kampında maddi yoksunluklar içerisinde; ikinci sürgününü ise Suudi Arabistan’da geçirdiği iki yıllık süreçte tecrübe eder. Bu dönemde yaşadığı sıkıntılı hayat, yalnızlık, maddi imkânsızlıklar gibi acı tecrübeler, Nasrallah’ın yazma serüveninde en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

İbrahim Nasrallah’ın romanlarının konusu, Filistin mücadelesi ve Filistin halkıdır. İncelenen romanlarında yazar Filistin’i farklı kahramanlar üzerinden anlatır. Her bir romanda farklı statüden kişiler vardır. Bu durum onun romanlarında Filistin’deki durumun halk tabakası arasındaki yansımalarını okuyucunun görmesini sağlar.

Nasrallah, eserlerini oluşturmada önce uzun bir araştırma, okuma, hikâye edeceği konu üzerinde yoğunlaşma dönemi geçirir. Bazen eserlerini oluşturmak yıllarını alabilmektedir. Kendi ifadesi ile ortalama bir romanı oluşturması beş yılını almaktadır. Bu durum ona farklı tecrübeler kazandırır. Çünkü o, bu araştırmalar neticesinde Filistin sorununa farklı açılardan bakabildiğini düşünür. Romanlarının kaynaklarını araştırırken yaptığı bu derinlemesine okumalar ona bilmediklerini öğretir. Nasrallah, roman yazarken yeni şeyler öğrendiğini bunun da gerekli olduğuna inanır. Romanlarında farklı konuları ele aldığı için okumalarını çok geniş perspektiften yapması gerektiğine kanaat getirir. Gerçekleri bütün çıplaklığı ile işlemeye çalışan Nasrallah, romanlarında Filistin’in halk hikâyeleri, adetleri, gelenek ve görenekleri, eğitim sistemi, sosyal yaşam kuralları, halkın ekonomik durumu, siyasî olayların etkilerini ele alır. Yaşanılan acı dolu hayatta, olayı tecrübe edenlerin duygularının aktarımında gerçekçi olunması gerektiğine inanan Nasrallah, bütün bu bilgiler ışığında ne yazması ve nasıl kurgulaması gerektiği üzerinde durur. Filistin hakkında birçok bilgi vardır. Onu bu bilgi yığını içinden çıkaran şey, romanların tarihî bilgi yazmaktan daha özgür oluşudur. Onun oluşturduğu romanların genel yapısı, bilgi yığınının oluşturmaktan öte, kalbe dokunup insan gerçeğine yer vermesiyle şekillenir.⁸⁴

⁸³ Nasrallah, 32.

⁸⁴“France24”, *Dayf ve Mesîre*, <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4uYcn44AOEI>, (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2022), <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4uYcn44AOEI>.

Nasrallah, romanların bu kadar uzun süre araştırmasının sebebi sorulduğunda “Her hikâyenin kendine ait yazılma serüveni vardır. Bazen yazılan hikâye kendi içimizdedir. Mesela *Tuyûru’l-Hazer* romanı benim çocukluğumu anlatan bir romandı ve o benim içimdeydi benim tecrübelerim var onda. Bazen anlatmak istediğimiz hikâye araştırmaya, onunla ilgili özel okumalara ihtiyaç duyar. Mesela *Zamanu’l-Huyûli’l-Beydâ*, *Qanâdilu Meliki’l-Celîl*, *Debbâbetun Tahte Şecereti ‘Îdi’l-Milâd* gibi romanların ele aldıkları tarihsel dönem benim şahit olmadığım dönemdir. *Debbâbetun Tahte Şecereti ‘Îdi’l-Milâd* romanındaki olaylar Birinci Dünya Savaşı’ndan başlayıp ilk intifadaya kadar yetmiş beş yıllık bir süreci kapsıyor. Roman 1900’lerin başında yaşananları anlatıyor. Ben bu romanı 2019 yılında yazdım. Bu iki tarih arasında çok uzun bir zaman dilimi var. *Zamanu’l-Huyûli’l-Beydâ* romanı da aynı şekilde daha önce yaşanmış bir olayı anlatmaktadır. Anlattığım olayları yaşayanların birçoğu ölmüştü. Bu sebeple çok fazla araştırma yapmam, Filistin’de yaşayan insanlarla zaman geçirmem, yazacağım şeyleri özümsemem, dönemin ayrıntılarını içselleştirmem gerekiyordu. O dönemde değil de yazının yazıldığı dönemde yaşıyorum. Genellikle, bir romanı yazmak için en az beş yıl harcarım. Bazen bu araştırma daha fazla olabilir. Yazarken her kişiyi, her detayı, aklıma gelen her düşünceyi yazarım. Bunlar binlerce sayfa tutabilir fakat yazmaya başladığımda her şey değişir. Topladığım verilerin yüzde on beşini bile kullanmadığım olur. Çünkü roman, yazmaya oturduğumda doğar. Bunun tek sebebi, romanı araştırma esnasında fikirlerin, duyguların, yaşadıkların her şey dağınıktır. Yazmaya başladığında bir bütün olarak yazacağın şey üzerine odaklanmışsındır.”⁸⁵ diye cevap verir.

Yukarıda İbrahim Nasrallah’ı yazmaya iten etkenler hakkında bilgi verilmişti. Acaba Nasrallah’ı tarihî roman yazmaya götüren neden neydi? Yazıya aktarılmayan olayların daha sonra kendi düşmanı olacağını düşünen yazar, bu nedenle, Filistin halkının geçmişten günümüze uzanan zorlu tarihsel yolculuğunu kendi dili ile yazıya geçirmeye ve kayıt altına almaya karar vermiştir. Genç yaşta başladığı bu tarihî roman yazma çabası, ilerleyerek devam etmiştir.

Yazarın, Filistin’i tarihî verilerin ışığında ele almaya başlaması, 1985 yılına denk gelir. İlk tarihî romanının hazırlıklarını yaptığı bu tarih Filistinliler için kendi

⁸⁵ “Hulva Ya Donya”, <https://www.youtube.com/watch?v=gv-mZM1CRJs>, t.y., (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2022).

tarikhlerini kayıt altına almaları açısından da önemlidir. 1980 yılından itibaren Filistinliler yaşanan siyasî hezimetlerin ardından kendi tarihlerini oluşturmak, Arap kimliğinin yanında Filistinli kimliklerini de korumak için köy tarihlerini yazmaya başlamışlar. Bu bağlamda, ‘Neden bu tarih seçilmiştir?’ sorusu önemli bir sorudur. 1948 İsrail Devleti’nin kurulmasından sonra Filistin’de birçok köy boşaltılmaya ve yerine yerleşim yerleri açılmaya başlanmıştır. Aradan kırk yıl gibi bir zaman geçmiş ve 1980’ler köy tarihlerinin yazılma başlangıcı olmuştur. 1948’den ve daha öncesi 1917 Bolfour Deklarasyonu’nun ilanı, İngiliz Manda yönetiminin Filistin’de etkin olması, Siyonist hareketin ortaya çıkması, Filistin direnişinin başlaması süreci, 1948 İsrail Devleti’nin kurulması, 1967 Arap-İsrail Savaşı ve 1982’de Sabra Şatilla Katliamı’nda Filistinliler hep Arap devletleri ile birlikte hareket etmişlerdi. Ancak tarihsel süreç içerisinde karşılaşılan yenilgiler, Arap devletlerinin Filistin mücadelesine karşı yeterli desteği sağlayamaması, Filistinlileri kendi ulusal kimliklerinin yeniden inşasına götürmüştür. Onlar, mücadele saflarına Filistin isimleri ile oluşturdukları örgütlerle katılmaya başlamışlardır.⁸⁶

Filistin halkı kendi kimliklerini oluştururken; kaybedilen, işgale uğrayan, yıkılan vatanlarını hafızalarda canlı tutmak için köy tarihlerini kayıt altına almaya başlamışlardır. 1960’ların ikinci yarısına kadar Filistinliler tarafından Arapça çok az kişisel hikâye, otobiyografi ya da anı kitabı yayımlanmıştır. Bu durumun birçok sebebi olmakla birlikte, ilk köy kitapları Filistin köylerinin arazi etüdü şeklinde yazılmıştır. Daha sonra meydana gelen siyasî olaylar Filistinlileri artık kendilerinin oluşturacakları direnişle savunmaya Filistin ulusal bilincini anlatmaya sevk etmiş ve köy tarihleri yazılmaya başlanmıştır. Burada köy tarihleri yazılırken bireysel anlatılardan, Nekbe’den önce yaşamış kişilerin anı ve izlenimlerinden de faydalanılmıştır.⁸⁷

Köy tarihi yazarları kendilerini kültür aktarıcısı olarak görmektedirler. Köylerinden çıkarılan nesilden sonra gelenler köyleri ve eğer Filistin dışına sürgün edilmişse hem köyleri hem de Filistin hakkında bir bilgiye sahip değillerdi. Geçmişin izlerini adet, gelenek ve göreneklerini, yaşadıkları köydeki tarlaları, evleri, su kanallarını, orada yetişen bitki ve meyveleri, toplumsal hayatı gelecek nesillere

⁸⁶ Rochelle A. Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları Filistin Köy Tarihleri*, 1. Baskı (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2016), 75-77.

⁸⁷ Davis, 80.

aktarmak için bir hafıza oluşturmayı amaçlayan köy tarihçileri birçok farklı alanda köylerine yer vermiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, İbrahim Nasrallah, Filistin tarihini konu edindiği roman seçkisi olan *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* romanlarında köy tarihçilerinin benimsediği yöntemi uygulamaya çalışmıştır. Hem mana açısından unutulmaya yüz tutan olayları canlı tutmak hem de halkın benimsediği şeyleri kurgulamak, İsrail'in sahte tarih anlayışına karşı çıkıp kendisince var olan gerçek Filistin tarihini anlatmak Nasrallah'ın tarihî romanlarını oluştururken hedeflediği ilk şeydi. Tarihî açıdan ilk roman olan *Kanâdîl Meliki'l-Celil* romanında ve ikinci roman olan *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ* romanında birçok kaynaktan araştırma yapmıştır. *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ* romanında o dönemi yaşayan kişilerin derin tecrübelerine yer vermiş, yazılan bu köy hikâyelerinden çokça faydalanmıştı. Aynı şekilde, İngiliz manda yönetimi döneminde Filistin halkının karşılaştığı sorunlar, katliamlar sonrasında kaçanların zorlu yolculukları, gittikleri yerde karşılaştıkları problemler, romanlarda yer verilen adetler, gelenekler ve görenekler tanıklıklara baş vurularak oluşturulmuş hikâyelerdir. Nasrallah'ın da en büyük amacı, köy tarihçilerinin yaptığı gibi, geçmişi unutturmamak gelecek nesillere bir hafıza oluşturmak ve Filistin kimliğini gelecek nesillere benimsetmektir. Bunu yaparken yazar, Filistin'de fiilen ne olduğunu, tarihî süreçte nasıl işgal edilip yağmalandığını sorgular. Ancak, bu konu üzerinde yazılmış bir esere rastlamaz.⁸⁸ Bu durum onu tarihî roman yazmaya sevk eder. Onun açısından geçmiş, geleceğin aynasıydı ve geçmiş hafızayı diri tutmak gerekiyordu.

Tarihî roman konusunda yazar, romanları yazmaya başlamadan önce çekinceleri olduğunu, ancak zamanla bunları aştığını ifade eder. Tarihin yazdığı konularda bir romancının neler söyleyeceğini düşündüğünde o, tarih kitaplarında yazılan şeyleri tekrar etmeyi düşünmez, ancak tarihe ters düşecek bir şeyi anlatmaktan da çekinir. Tarihî romanlarında tarihçinin ve halkın üzerinde ittifak ettiği konuları seçer.⁸⁹

Yazar, tarihe mal olmuş bir kişi ile tarihî roman içerisindeki kişi hakkında tarihî kişinin tarihin belirlediği sınırların olduğunu düşünür. Önemli olan, tarihî kişiyi bu sınırlar içerisinde çıkarıp insan olma vasfını ona yüklemektir. Tarih, insanın duygu ve

⁸⁸ İbrahim Enîs, "İbrahim Nasrallah, Uktub bi Kalbike Kullihi Tukreu Bi Kalbin Kullihi", <https://www.arab48.com> t.y., (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

⁸⁹ Selman Zeyneddin, "İbrahim Nasrallah: er-Rivâyetu't-Târîhiyyetu Teze'ze' el-Edâlile", *Independent Arabiya*, <https://www.independentarabia.com/node/329436>. (Erişim Tarih: 09 Mayıs 2022).

hatıralarına önem vermez. Tarihî kişiyi tarihin önem vermediği bu durumdan kurtarması gerektiğini düşünür. Sağlam bir iskelet gibi tarihî kişinin içerisine girilmesi gerektiğine inanan Nasrallah, tarihin önemsemediği düşünceyi, ruhu, duyguyu, kalbi, umudu tarihî kişiye verilmesinin elzem olduğunu savunur. Eserde konu edilen kişi, ona göre her ne kadar tarihî bir kişiye de romancı kişiyi kurgu dünyası içerisinde yeniden yaratmaktadır. Ama tarihî kişiyi veya tarihî olayı anlatırken yazar, gerçeklere bağlı kalması gerektiğini, eğer gerçeklere bağlı kalmazsa o zaman bir şey anlatmadığını düşünür.⁹⁰

Son olarak İbrahim Nasrallah, Filistin dışında doğup büyümesine karşılık, Filistin'i edebiyat hayatının temel unsuru yapmıştır. Genel olarak Arap romancılığı içerisinde özelde Ürdün romancılığında önemli bir yere sahip olsa da O, Filistin'in direniş edebiyatının usta kalemidir. Hayatını; Filistin sorununu, halkın yaşadığı zorlukları, sürgünü, mülksüzleştirilenin halk tarafından algılanışını, tarihî dönem içerisinde Filistin halkının karşılaştığı elim olayları anlatmaya adanmıştır. Romanlarının ana konusunu Filistin'in tarihî süreçte yaşadıkları oluştururken, kişileri Filistin içerisindeki din, dil ırk gözetmeden Filistin mücadelesine katılan herkes oluşturur.

1.4. ŞAİRLİĞİ

Edebiyat ve sanatın farklı alanlarında eserler veren Nasrallah, yazı hayatına şiirle başlamıştır. Çok küçük yaşından itibaren edebiyata karşı ilgisi olan şair, ilk şiir deneyimlerini 1970 yılında ortaokul döneminin sonlarına doğru yapmıştır. İlk şiirlerini kısa bir şekilde ve Ammice olarak yazmıştır. İlk denemesi oldukça başarılı olan yazar, ilk eserini Kunfûza'da yazmıştır. Ortaokulda öğretmenini hicvetmek için iki beyitlik ilk şiirini yazan şair, daha sonra evinin bahçesine düşen bomba sebebiyle ölen öğretmenine çok üzölmüş ve bir daha hiciv türünde şiir yazmamaya karar vermiştir. Yazar, bu durumu “Bize Arapça öğreten Rebi” isimli bir öğretmenimiz vardı. Merhametsizliği sebebiyle iki beyitlik onu hicveden bir şiir yazdım. Evine isabet eden bombalardan biri onu şehit etti. Gerçekten çok üzöldüm. O tarihten itibaren şiirlerimin insanları

⁹⁰ İbrâhîm Enes, “İbrahim Nasrallah, Uktub bi albıke Kullıhi Tukreu Bi albin Kullıhi”, <https://www.arab48.com/>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

hicvetmek için yazmayacağımı anladım. O olaydan sonra yazdığım ilk şiir *eş-Şehîd* başlığıyla ona hediye ettiğim şiirdi.” sözleriyle anlatır.⁹¹

İbrahim Nasrallah, yazdığı şiirleri bir kere yazabileceğini düşünür. Nasıl ki Herakleitos’un ifade ettiği şekliyle, ‘Bir nehirde iki defa yıkanılmaz’ ise bir şiir de iki kez aynı şekilde yazılamaz. Şiirlerini kaleme alırken yazma süreçlerinde farklılık olduğunu dile getirir. Bazı şiirleri için aylarca okuma yapıp arşiv bilgisi toplarken, bazı şiirlerini içinden geldiği gibi, sanki önceden ezberlemiş gibi yazar.⁹²

Nasrallah, şiir yazma konusunda uykularını kaçırarak derecede çok düşünmüştür. Yaptığı denemeler, şiirde kendi yolunu bulmak için yaptığı çalışmalara ek olarak daha küçük yaşında roman yazmaya da başlamıştır. İki edebî türde eserler üretmeyi eş zamanlı olarak başarmıştır. Nasrallah klasikten moderne her yapıda şiirler nazmetmiş üretken bir şairdir. Vezinli şiirler yazdığı gibi, serbest, düz yazı tekniği ile de şiirler kaleme almıştır.

Nasrallah, şiir deneyiminde herkesin kendine ait bir üslûbunun olduğunu düşünür. O da kendi üslûbunu yaratma çabası içerisinde. Bunun için şiir divânlarında farklı formlarda şiirler yazmıştır. Klasik vezinli Arap şiirinden modern anlamda düzyazı şiirine, uzun beyitli şiirlerden birkaç beyitlik kısa şiirlere kadar her şekilde şiir yazmaya çalışmıştır. Nasrallah için şiirin formu kadar, konunun nasıl anlatıldığı da önemlidir. Filistin’de yaşananlar, şiirlerde yaşananları ifade edecek yeni sembollerle mi anlatılıyor yoksa klasik sembollere mi bağlı kalınıyor. Bu durum, üzerindeki görüşleri onun Filistin davasına bakışı açısından önemlidir. Nasrallah, genelde Arap şairlerin geçmişin izlerini takip ettiklerini, konu ve sembollerde klasik Arap şiirine bağlı kaldıklarını düşünür ve bu durumu eleştirir. Ona göre, yaşanan acılar için yeni sembollere ihtiyaç vardır. Şiirde klasik çizgiden modern çizgiye doğru bir gidiş varsa konu ve sembollerde de anın anlatılması için geleneksel kalıpların dışına çıkılması gerekir.⁹³ Nasrallah, şiirlerinde genelde ölüm temasını işler. Filistin’de bugüne kadar halkın bizzat karşı karşıya geldiği en önemli konudur ölüm. Her gün yaşanan çatışmalar, küçük-büyük, yaşlı-genç, kadın-erkek demeden saldırılarda ölenler Nasrallah’ın şiirlerinde yerini sıklıkla alır.

⁹¹ Hasan Serbâz, “İbrahim Nasrallah... Tecrubetuhu’r-Rivâiyye”, *Kulliyetu’l-âdab ve el-’Ulûmi’l-İnsâniyye Câmi’etu Râzi*, sy 2, 2012, 56.

⁹² Nasrallah, *Kitâbu’l-Kitâbe Tilke Hiye’l-Hayat...Zâke Huve’l-Levn*, 77-78.

⁹³ Nasrallah, 88.

Sonuç olarak, Nasrallah hem bir Filistinli hem de kendini insanlığa adayan biri olması sebebiyle insanlığa Filistin'i anlatmayı amaçlar. Filistin'de her gün halkın karşılaştığı sorunlar Nasrallah'ın şiirlerinin konusunu oluşturur. Genç yaşlı demeden öldürülen insanları duydukça veya gördükçe şiirinin en önemli temasını ölüm etrafında şekillendirir.

İKİNCİ BÖLÜM

İBRAHİM NASRALLAH'IN “EL-MELHÂTU'L-FİLİSTÎNİYYE” SERİSİNDEKİ TARİHÎ ROMANLARININ TEKNİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Romanların incelemesine geçmeden önce İbrahim Nasrallah'ın bu seriye el-Melhâtu'l Filistîniyye ana başlığını neden verdiği üzerinde durmak istiyoruz. el-Melhât, terim olarak “insanı güldüren/eğlendiren, eğlence ve komedi anlamındaki olay veya olaylar dizisi” olarak tanımlanmaktadır.

İbrâhîm Nasrallâh, bu kelimeyi ironi amacıyla tercih etmiştir. el-Melhâtu'l-Filistîniyye kelimesi Filistin'deki Trajikomik durum olarak nitelendirilebilir.⁹⁴ Romanların geneline bakıldığında, ele alınan konu insanı güldüren eğlendiren olaylar değil aksine düşündüren hatta hüznün veren acı olaylardır.

Nasrallâh, serinin ismi hakkındaki görüşünü şöyle açıklamıştır: “Gördüm ki el-Me'sât ve el-Melhât kelimeleri derin manalar ile ilgiliydi. el-Me'sât, kahramanlar için mutlak hezimetle bitiyor. el-Melhât kelimesi ise klasik Arapça sözlüklerde bulunmayan modern bir kelime. Kökünde ise Filistin'in durumu ile birlikte düşünülebilecek çeşitli anlamlar barındırmakta.”⁹⁵

Nasrallah, seriyi oluşturan her bir romanın sonunda “fi'l-melhâti ve cuzûrihâ” (Melhât Kelimesi ve Kökleri Hakkında) kelimesinin Lisânu'l-'Arab'dan “لهوا - يلهو - لها” fiili karşılığında tespit edilen anlamlarını vermiştir. Yazar bu şekilde kelimenin, romanları açısından anlamlandırılmasını okuyucuların ve eleştirmenlerin yorumuna bırakmış gibidir.

Nasrallah, kelimenin Lisânu'l-'Arab'da yer alan farklı türevlerini açıklamaları ile beraber şöyle zikretmiştir.

لهوا - يلهو - لها بالشئ، لها بالشيء، أولع به: Bir şeye düşkün olmak, bir şeyin meraklısı olmak

لهوا، لهيئا عن: إذا سلوت عنه وتركته ذكره وإذا غفلت عنه: Bir şeyi düşüncesinden çıkarmak, ilgilenmemek, onu görmezden gelmek. Anlamında kullanılır.

⁹⁴ Ahmet Bostancı, *İbrahim Nasrallah ve Filistin Konulu Romanları*, Paradoks Yayınları, İstanbul 2013, 63.

⁹⁵ Muhammed Sâbir 'Ubeyd ve Sûzân El-Beyâtî, *el-Kevnu'r-Ruvâi ; Kıraâtun fî Melhâti'l-Filistîniyye li İbrâhîm Nasrallâh*, el-Muessetu'l-'Arabiyye Li'd-Dırâsât ve'n-Neşr, Beyrut 2007, 23.

Yazar, Enbiya Suresi 3. Ayette geçen لاهية قلوبهم ifadesinin açıklamasını vererek kalpleri oyun ve eğlence içerisinde geçici zevklere dalıp gitmişlerdir anlamında kullanır.

Kelimenin genel anlamına bakıldığında insan eğlenceye, ona asıl varoluşunu hatırlatacak şeyleri unutarak hayatına devam eder. Filistin halkı veya Arap devletleri Filistin’de yaşanan olayları tarihî süreç içerisinde unutmaya mahkumdur. Bu açıdan bakıldığında Nasrallah seçkiye böyle bir başlık koyması unutmaya mahkum olan bir şeyi hafızaya kazımak amacıyladır.

İbrahim Nasrallah, bu seride Filistin’in son iki yüz elli yıllık tarihini farklı başlıklarla, farklı kahramanlarla oluşturduğu romanları ile tarihi süreç içerisinde anlatır. Seri içerisindeki her bir roman tek tek bağımsız okunabileceği gibi tarihi süreci belirli bir kronolojiye göre okumak da mümkündür. Biz de bu araştırmamızda romanları incelerken yayımlanma sırasını değil de tarihi dönemleri ele alış sırasını dikkate alarak incelemeye çalıştık.

2.1. KANÂDÎLU MELİKÎ’L-CELÎL

2.1.1. Romanın Tanıtımı

Tarihî gerçek bir kişi olan Zâhir Ömer ez-Zeydânî’nin hayatını ele alan roman, ilk olarak 2012 yılında basılmıştır. Biz romanın 559 sayfalı 2014 yılı baskısını esas aldık. Romanda 1689-1775 yılları arasında Zâhir Ömer’in etrafında gelişen tarihî olaylar ve şahsiyetler anlatılır.

Romanda anlatılan gerçek tarihî bir şahsiyet olduğu için roman, tarihî roman kategorisinde değerlendirilir. Nitekim, giriş bölümünde de ifade ettiğimiz gibi, tarihî roman en kaba tarifle konusunu tarihten alan romandır. Bu konu tarihî bir kişi de olabilir, tarihî devir veya dönem de olabilir.

Konusunu tarihten alan romanlar üzerine yapılan en büyük eleştiri tarihe ne kadar sadık kalındığı, roman gerçeği ile tarihî gerçekliğin ne kadar uyduğudur. Yazar, romanını bina ettiği tarihî olay/kişiler üzerinde herhangi bir değişikliğe gitmiş midir? Tarihî romanlar, bir gerçeklik üzerine yazarın hayal dünyası ile kurulur. Tarihî romanda hem tarih sayfasından kontrol edilebilecek gerçek bilgiler hem de yazarın hayal dünyası

yani roman kurgusu mevcuttur. Tarihî romanlar, bu gerçeklik özelliğinden dolayı, tarih sayfalarından doğruluğu kontrol edilebilir romanlardır.

Tarihî romanlar farklı amaçlar için yazılabilir. Nasrallah'ı bu romanı yazmaya teşvik eden unsurlar önemlidir. O, kendisini Filistin davasına adanmış için, kalemi ile bu davada yer alır. Onun en büyük gücü kalemindedir. Romanın başında Nasrallah romanı yazmaya nasıl karar verdiğini şöyle açıklar:

“*Zaman Huyûli'l-Beydâ* adlı romanım için kaynak araştırması yaparken Zâhir Ömer ez-Zeydânî hakkında küçük ve farklı birçok çalışma ile karşılaştım. Ancak, bu tarihî şahsiyet ve onun büyük özgürlük planı hakkında yeteri derecede kaynak yoktu. 1997 yılı aralık ayında Amman'da bilim fuarı açılışında mühendis Zeyâd Ebû's-su'ud ile karşılaştım. O bana özelde Celîl tarihini genel olarak Suriye tarihini anlatan kitabı hediye etti. Daha sonra, Mihail Sabbah ve Abbud Sabbah'ın yazdıkları Zâhir'in otobiyografik eserini okudum bu beni çok fazla cesaretlendirdi. Onun hakkındaki araştırmamı bitirdiğimde, kendime, 'Neden olmasın? Onunla yaşamak için 18. asra git.' dedim.”⁹⁶

Konusu itibari ile tarihî roman özelliği taşıyan *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* adlı bu romanın genel teması, Osmanlı Devleti içerisinde siyasî yapılanmaya meyleden Zâhir Ömer'in hayat serüvenidir. Zâhir Ömer ona göre, Filistin davasında umut kaynağı olabilecek bir kişidir. Bağımsız Filistin Devleti'ni kurmuştur. Nasrallah, bu kişinin, onu tanımayanlar tarafından bilinmesini ister.

Osmanlı devlet yapısı içerisinde taşra bölgesinde idarî işleri yürütmek için o bölgeden seçilen kişiler devlet adına bazı yetkilere sahip oluyorlardı. Zâhir Ömer de babasının ölümünden sonra onun görevini devralmıştır. Onun yaşadığı dönem Osmanlı Devleti'nin siyasî ve ekonomik anlamda sıkıntılı olduğu bir dönemdir. Dışarıda Ruslar ile devam eden savaşlar, içeride çeşitli sebeplerden dolayı bozulan ekonomi ve buna bağlı bir şekilde gelişen olumsuzluklar, devletin gücünün zayıflamasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nin siyasî olarak güçsüz olduğu bir dönemde önce kendi bölgesinde, daha sonra çevresindeki yerlerde hakim olmaya başlayan Zâhir Ömer, Osmanlı Devleti içerisinde müstakil bir devlet kurmayı amaçlamıştır.

⁹⁶İbrahim Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, (6. Baskı), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2014, 7.

Romanın gerçek yanı, Zâhir Ömer'in siyasî bir kişi olarak Osmanlı Devleti içerisinde kurmaya çalıştığı özgür Filistin Devleti'nin Osmanlı kayıtlarına nasıl geçtiğidir. Zâhir Ömer, mütesellimliği döneminde ifa ettiği görevleri, tebaasına karşı davranışı, Osmanlı paşaları ile girdiği mücadeleler, nüfuzunu artırmak için yaptığı hamleler tarihî verilerden doğrulanabilir şeylerdir. Zâhir Ömer'in olaylar karşısındaki tavrı, insanî ilişkileri, diyaloglarda onun konuşmaları, hayata bakış açısı ise kurgusal özellikler taşır.

2.1.2. Olay Örgüsü

Genel olarak romanların anlattığı bir olay örgüsü bulunmaktadır. Romanda anlatılanlar, bir anlatıcıya bir de anlatılacak olaya dayanır. Olay, romanın vazgeçilmez unsurları arasında sayılır. Roman, hayatın aksettiği, temsil edildiği bir edebî tür olması sebebiyle olaylar da hayatın bir parçası, olması muhtemel, hayatta yaşadığımız ve karşılaşma ihtimali olan olgu ve olaylarla meydana gelir. Ancak romancı, olayı kendi eserinin hedeflediği şekilde yeniden şekillendirir. Olay, hayattan ödünç alınan şeydir. Olayların şekillenebilmesi için romanın diğer unsurlarına da ihtiyacı vardır. Ancak, diğer unsurlar olaylar etrafında asıl anlamına kavuşur.⁹⁷ Roman gerçek yaşamın bir yansıması olması itibari ile sadece bir olay üzerine bina edilemez. Romanda birçok olay vardır. Bunlar neden sonuç ilişkisi ile birbirlerine bağlanırlar. Forster'a göre olay örgüsü, olayların sebep sonuç ilişkisine göre anlatılmasıdır. Onun verdiği örneğe göre, Kral öldü, arkasından kraliçe de öldü denilirse bu hikâye edilmiş olur. Eğer kral öldü ardından kraliçe de üzüntüsünden öldü denilirse bu, olay örgüsüyle anlatılmış olur. Olaylar sebep-sonuca göre sıralanmış olur.⁹⁸

Dört bölümden ve bu bölümlerdeki alt başlıklardan oluşan *Kanâdilu Meliki'l-Celîl* romanının birinci bölümünde olay örgüsü, Zâhir Ömer'in ölümüyle yerini kimin alacağını belirlenmesi ile başlar. Romanın ana kahramanı Zâhir Ömer kardeşlerinin en küçüğüdür. Babasının ardından kendisinin onun yerine geçebileceğini düşünmez ama kardeşlerin oynadıkları kandil oyunu ile o, babasının yerine Taberiyye'nin mütesellimi olur.

⁹⁷ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı, Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010, 69-71.

⁹⁸ Forster, *Roman Sanatı*, 128.

Romanın birinci bölümünde Zâhir Ömer'in kişiliği, ailesi, arkadaşlığı üzerinde durulur. Yaşadıkları karşısında aldığı tavır onun mütesellim olmasındaki kararın ne kadar isabetli olduğunu gösterir. Adeta mitolojik bir kahraman gibi olağanüstü niteliklerle anlatılan Zâhir Ömer'in hayatında gelişen olaylar, neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak anlatılır. Taberiyye'de başlayan olaylar Zâhir Ömer'in genç bir kıza tecavüz eden birini öldürmesi ile 'Arrabe'ye taşınır. Zâhir, yaşadığı bu olumsuz durumdan bir türlü kurtulamaz ve Şam'a gider. Orada babasının eskiden tanıdığı biriyle görüşür. Onun vasıtası ile Şam'da evlenir. Kayınpederinin isteğiyle bir yıl orada kalır. Onun ölümünden sonra eşi ile birlikte 'Arrabe'ye geri döner. Dönüş yolunda Zâhir Ömer'in de içerisinde olduğu kervana bedeviler saldırır. Zâhir, onlarla mücadele ederken birini öldürür. Bu Zâhir'in haksızlık karşısında işlediği ikinci cinayetidir. Bu olaylar onun mütesellim olarak nelere önem vereceğini de belirler.

Birinci bölümde, Zâhir Ömer'in tanıtılması ile birlikte o dönemin siyâsî olayları, ekonomik bozukluk, ekonominin bozulması ile bedevilerin yağmalama olayları dikkati çeker.

Osmanlı Devleti memurlarının o dönemde halkın üzerinde kurdukları otorite, vergi toplarken halka karşı davranışları ve bunların Zâhir Ömer'in mütesellimliği döneminde alacağı kararları nasıl etkileyeceği üzerinde durulur.

Bu bölümde vaka zamanında halkın sosyal yapısı, gelenekleri, giyim kuşamlarının nasıl olduğu da anlatılır. Sosyal yaşamda bedevi ve yerleşik hayat tarzı hakimdir. Bedevileri Zâhir'in en yakın arkadaşı Beşir temsil eder. O dönemde kabile anlayışı hakim olduğu için bedeviler kabileler halinde yaşamaktadır. Yerleşik hayatı Zâhir ve ailesi temsil etmektedir.

İkinci bölümde, Zâhir mütesellim olarak kendini göstermeye başlamıştır. Birinci bölümde, mütesellim olarak seçilmesine karşın yaşadıklarından dolayı görevini tam yerine getiremeyen Zâhir ikinci bölümde, artık ne yapmasını bilen bir yöneticidir. Hayatın tam ortasında, halkın sıkıntıları ile ilgilenen ve mütesellimliğindeki sınırlarını genişletmeye başlayan bir kahramandır. Zâhir, devletin ondan istediği vergileri ödeyip devlete bağlı bir çizgide durur. Osmanlı Devleti vergi memurlarının yaptığı haksızlıkları üst makamlara şikayet edip devletin güvenini kazanır.

Bu bölümde olaylar yine Taberiyye’de geçer. Zâhir Taberiyye’ye daha güçlü döner. ‘Arrabe’nin mütesellimliğini de üzerine almış, halkın arasına adaleti, güven ve muhabbeti yaymıştır. Taberiyye mütesellimliği döneminde “farklı güzel yeni bir şehre”⁹⁹ dönüşmüştür. Etrafındaki köylerden ve bölgelerden Taberiyye’ye güvenli bir yer olması ve mütesellimlerin haksızlıklarından kaçmaları sebebiyle insanlar akın etmeye başlamıştır. et-Tâbiğa mütesellimi kendisine karşı yapılan haksızlığa dayanamayıp Zâhir’in yönetimine girer. Aynı şekilde, Ceddin ve etrafındaki köyler, Safed ve el-Bağna’da kendi istekleri ile Zâhir Ömer’in yönetimine giren yerler arasındadır.

Üçüncü bölüm, Zâhir Ömer’in Taberiyye’den çıkıp Akka’ya yönünü çevirdiği bölümdür. Taberiyye’den Akka’ya kadar uzanan bölgenin güvenliğini sağlamak isteyen Zâhir, çölde bedevilerin yol kesmelerini, yağmalamalarını, savaşlarını durdurmak için çabalar. Bazen bedevilerin üzerine gider, bazen de onlara çeşitli imtiyazlar verip onlarla anlaşarak yolcuların veya tüccarların güvenliğini sağlar. Akka, deniz kıyısında bulunan bir şehir olması sebebiyle Zâhir’in hayallerine ulaşması için ona büyük bir fırsat sunar. Dengizli ile yaptığı konuşmada Akka’nın önemine vurgu yapar Zâhir. “Bizim büyük bir denize ihtiyacımız var. Kalesinde oturduğumuzda dünyayı görebileceğimiz dünyanın da bizi görebileceği bir yere ihtiyacımız var.”¹⁰⁰ der.

Bu bölümde Zâhir, Akka’yı harabe görüntüsünden kurtarmış, surların yükseldiği, yabancılarla ticaretin yoğun olarak yapıldığı, şehirde yaşayanların güven ve huzur içerisinde yaşadığı bir şehir haline dönüştürmüştür. Taberiyye ile Akka arasında uzanan bölgede insanların güvenliğini sağlamıştır.

Son bölümde ise yaşı ilerlemiş bir Zâhir Ömer karşımıza çıkar. Mütesellim olduğu günden itibaren elde etmeye çalıştığı bütün şeylere ulaşmıştır. Ancak, artan nüfuzu iç ve dış düşmanlarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu bölümde Zâhir’in elde ettiği yönetim hakkı evlatları tarafından paylaşılacak istenir. Abisi Sa’d ve oğlu Osman ona karşı cephe alarak onu görevinden uzaklaştırıp kellesini isteyen Dımaşk veziri ile anlaşma yapmaktan çekinmezler. Bu bölüm hem Zâhir’in oğulları ve kardeşi ile olan çekişmesi hem de Osmanlı Devleti’ne ödemediği vergilerin tahsil edilmesi için Şam vezirinin onunla mücadelesini anlatır.

⁹⁹ Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki’l-Celîl*, 128.

¹⁰⁰ Nasrallah, 345.

Bölümün en hazin iki olayı vardır. Birincisinde Osmanlı devlet ricali ile anlaşılan Ebu Zeheb, Zâhir Ömer'i kuşatmak için sefere çıkar. Seksen iki günlük Yafa kuşatmasından sonra şehri teslim alır. Şehir sakinlerine ırzlarına bir halel gelmeyeceğine dair güvence vermesine rağmen, surların dışında halkı toplar ve Yafa'da bir katliama sebep olur. Bütün halkın kellesini vurdurur. “Şehirdeki herkes Ebu Zeheb'in düşmanı idi. Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, alim, cahil, küçük büyük. Yaralı veya hamile herkesin başını uçurdu.”¹⁰¹

İkinci hazin olay ise Zâhir Ömer'in oluşturduğu güven ortamının oğulları tarafından bozulmasıdır. Yönetimini Osman'a verdiği Şifa 'Umer bölgesinde halk onun zulmünü şikayet eder. Oğlu Ali, Yafa şehrini yağmalar. Onlar Zâhir Ömer'in açık düşmanları halini alır. Ancak evladı gibi gördüğü Ahmet Dengizli de romanın sonunda ona ihanet ederek Osmanlı deniz subayı ile Zâhir'in kellesi üzerine anlaşıp. Bölüm Zâhir'in başının vurulması ile biter.

2.1.3. Kişiler

Kişiler romanları oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Hikâyenin gidişatı ile ilişkili olan eylemlerin uygulanması için etkili bir unsurdur. Romancı toplum yapısını yansıttığı romanlarında gerçeğe yakın kişileri seçer.¹⁰² Toplumun ruhunu yansıtabilecek kişilerin seçimi, onların gerçekmiş hissi veren bir anlatım tarzı ile aktarımı, hayali olan romanın, gerçekmiş izlenimini vererek romancının vermek istediği mesajın daha iyi anlaşılmasını sağlar.

Roman kişileri çok farklı kimliklerle oluşturulabilir. Kişiler oluşturulurken gerçek dünyadaki kişilerin özellikleri yansıtılmakla birlikte, roman yazarının hayalinde var olan asıl kişi yapıları olayların gelişmesinde etkin rol oynar. Olaylar kişiler etrafında gelişir. Kişiler olayların sürükleyicisi konumundadır.

Gerçek hayatta çok farklı kişiliklerle karşılaşılır. İyi, kötü, olumlu, olumsuz, merhametli, acımasız, gaddar, cani... vs. karakterde kişiler vardır. Bunlar romancının seçimi ile oluşturmak istediği karakterin rolüne uygun olarak şekillenir.

¹⁰¹ Nasrallah, 532.

¹⁰² Ahmed Murşid, *el-Binyetu ve ed-Delâletu fî Rivâyeti İbrâhîm Nasrallah*, el-Muessetu'l-'Arabiyye li'd-Dırâsât ve'n-Neşr, Beyrut 2005, 15.

Romanlarda kişilerin oluşturulması, onların niteliklerinin nasıl verildiği, kişilerin tanıtımında kullanılan üslûp, romancının yeteneğini belirleyen alandır. Romancı, olayların akışını şekillendiren kişileri belirlerken, kişilerin farklı yanlarına vurgu yaparak kişiler dünyasını oluşturur.

Roman, ele aldığı konulara göre farklı adlandırmalarla nitelenir. Mesela psikolojik roman, macera romanları, sosyal roman, otobiyografik roman, polisiye romanlar, tarihî romanlar şeklinde sınıflandırılabilir. Bu romanlarda yazar, kişiler dünyasını istediği gibi kurabilir. Ancak, tarihî romanlar da kişiler eğer tarihe mal olmuş bir kişi ise burada yazarın o kişiyi oluşturma biçimi değişir. Tarihî veriler çerçevesinde roman kahramanını oluşturduğu için tarihî gerçekliklere bağlı kalması gerekmektedir. Yazarın, tarihî gerçekliklere bağlı kalması eserinin gerçeklik boyutunu gösteren kısımdır.¹⁰³ Çünkü okur, tarihî romanlardaki gerçek kişi hakkında belli bir bilgi birikimine sahiptir. Romancı, tarihî bir olayı kurgularken gerçek kişilerden ziyade, hayali kişilere yer verir. Gerçek tarihî kişilerin yer aldığı romanlarda, bu tür kişilere ait bilgiler tarihî verilerden doğrulanabilir olması sebebiyle yazarın hayalinin sınırlarını kısıtlamış olur.

İbrahim Nasrallah'ın incelediğimiz bu roman seçkisindeki ana kahramanlar genelde hayalî kahramanlardır. Ancak *Kanâdilu Meliki'l-Celîl* romanının kahramanı gerçek kişidir. Osmanlı Devleti içerisinde mütesellim olan Zâhir Ömer Zeydânî'nin hayatının anlatıldığı bu romanda, tarihî verilere sadık kalınmıştır. Zâhir Ömer etrafından gelişen olaylarda yazar romanını oluştururken romanın başında başvurduğu kaynakların listesini vermiştir. Yazar, romanın giriş kısmında bu romanı yazmaya başlamasının sebeplerini aktararak, her ne kadar gerçek bir kişi etrafında olaylar gelişse de romanın bir kurgu olduğu üzerinde durur. Romanda Zâhir Ömer'in tarih kitaplarından öğrenilemeyecek yönlerine, olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarına da yer verilir. Zaten tarihî romanı tarihten ayıran en önemli anlatım da burasıdır. Tarih, tarihin verileri ışığında olayları insanî duygulardan arındırırken anlatırken, roman insanı merkeze alarak, onun duygularına yer vererek anlatır. Klasik tarihî romanlarda yazar, daha çok olayı öne çıkarır.¹⁰⁴ Bu anlayışla Nasrallah da seçkinin diğer romanlarında Filistin tarihini anlatırken hayalî kahramanlar yaratmıştır. Tarihî olaylar çerçevesini bu

¹⁰³ Argunşah, *Tarih ve Roman*, 135.

¹⁰⁴ Argunşah, 135.

kahramanlar oluşturur. Bu kahramanların gerçekle, hakikatle ilişkisi onların Filistin mücadelesine katılan gerçek kişilerden bir farkının olmamasıdır. Bu durum, yazarın romanlarında gerçek, yaşanmışlık veya olabilecek, karşılaşılabilecek durumlara yer vermesi onun roman sanatındaki yeteneğini kanıtlar.

Nasrallah, *Kanâdilu Meliki'l-Celîl* romanında kişileri başkalarının gözünden aktarır. Kişiler hakkındaki bilgiler bütün romana yayılır. Roman kahramanları hakkında derli toplu bilginin elde edilmesine engel bir durumdur. Kişiler zamana, mekâna ve değişen koşullar çerçevesinde takındıkları tavırlara göre konumlandırılırlar.

Kişiler başkaları tarafında tanıtıldığı gibi kendileri de kendileri hakkında açıklayıcı bilgiler verebilirler. Yaşadıkları karşısında takındıkları tavırlar roman kişinin tanıtımında bir araç olabilir. Mesela romanda Zâhir Ömer'in babası Ömer ez-Zeydânî ölmüştür. Onun hakkında verilen bilgiler veya kişiliği ya geri dönüş tekniği kullanılarak hatıralar yoluyla ya da diyaloglardan aktarılır. Diyaloglarda ez-Zeydânî'nin kişiliği, topluma karşı tavrının nasıl olduğu belirtilirken, tebaası içerisindeki insanlara nasıl davrandığına da değinilir.

Zâhir Ömer ez-Zeydânî

Zâhir Ömer ez-Zeydânî, Osmanlı Devleti Sayda Eyaletine babasının yerine mütesellim olarak atanan bir kişidir. Yaşadığı dönem Osmanlı Devleti'nin hem ekonomik hem de siyasî açıdan sıkıntılı olduğu bir dönemdir. Olayların geçtiği 17. yy. da Osmanlı Devleti içerisinde, devletin yaşadığı sorunlar, bölgesindeki ikili ilişkilerdeki başarısı, yerel güçlerle yaptığı antlaşmalar ve hem Osmanlı Devleti hem de Batılı ülkelerle kurduğu iyi ilişkiler sonucu 30 yıl boyunca Filistin 'deki Taberiyye bölgesini yönetmiş etkin bir liderdir.¹⁰⁵

Osmanlı Devleti içerisinde siyasî bir kişi olan Zâhir Ömer ez-Zeydânî,¹⁰⁶ *Kanâdilu Meliki'l-Celîl* romanında tarihî verilere bağlı kalınarak anlatılmıştır. Zâhir Ömer, romanın baş kahramanıdır. Olaylar onun çevresinde gelişir. Onun kişiliği

¹⁰⁵ Arapların gözünde bağımsız bir Filistin Devleti kurmayı başarmış bir devlet adamıdır. Onun hakkında yapılan belgeseller ve yazılanlar bu düşüncüyü destekler niteliktedir. 2008 yılında Zâhir Ömer'i konu edinen bir belgesel yayınlanmıştır. Zahir Ömer'in hayatının anlatıldığı 2013 senesinde hazırlanmış bir belgesel için bkz. Ramiz Kazmûz, Film Zâhir el-Umar ez-Zeydânî, (Çevrimiçi Belgesel), el-Cezîre el-vesâikiyye 2012, <https://www.youtube.com/watch?v=TXIFjrP8fIc>. (Erişim tarihi: 27.10.2022).

¹⁰⁶ Yahya Koç, *Sayda Eyaleti'nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2018, 350.

hakkındaki bilgilere yaşadıklarına verdiği tepkilerden ulaşılır. Yazar, kahramanı direk olarak tasvir etmez. Gelişen olaylarla birlikte onun fizikî, ruhsal özellikleri de okuyucuya sunulur.

Zâhir Ömer, doğumundan kısa bir süre sonra annesini kaybetmiş, yetim bir çocuktur. Annesi o çok küçükken vefat ettiğinde ona sütanne bulunamaz. Bu durum “geçmiş bir gün ve yenik bir kılıç” başlıklı bölümde geçen olaylardan anlaşılır. Zâhir kadınların sütünü emmeyi reddetmiştir. Babası ölüme meydan okudu. Oğlu için her şeyi yapmaya hazır olan baba, Zâhir’in ablası Necme’nin yönlendirmesiyle yeni doğum yapmış beyaz at Halime’nin sütünü Zâhir’in emmesine razı olur. Halime Zâhir’in ikinci annesidir. Bu olay Zâhir’in ileriki hayatında saygın, şerefli, güçlü ve vakur yapısını şekillendirecektir.

Ablası Necme Zâhir ile ilgili hatıraları ile, onun cesaretli, yardımsever, korkusuz yönüne vurgu yapılır. Zâhir, zor durumda olan Bağna Şeyhi Hüseyin’in çağrısı ile kuşatma altındaki Bağna’ya gider. Oradaki mücadeleye katılır. Arkadaşı Abbas’a cesaretle yardım eder.¹⁰⁷

Küçük yaşına rağmen, savaş tekniğinde usta olduğunu Bağna’da muhasarasında hac zamanı Sayda vezirinin barış talebinin ret edilmesi gerektiğini öne sürerek ispatlar. Hac mevsimi olduğu için Sayda veziri ve hacılar Bağna’dan birkaç gün içerisinde gidecekler ve kuşatmanın sona ereceğini önceden kestirmesine rağmen, Şeyh Hüseyin onu dinlemez.¹⁰⁸

Zâhir Ömer, ablası Necme’nin yönlendirmesi ve kardeşlerinin isteği ile babasının yerine mütesellim olmuştur. Eşit kandillerin sönmesi ile başlayan oyunda Zâhir’in kandili ilk söner ve o mütesellim olur. Ailenin en küçük oğlu olduğu için bu görevi istemez. Ancak abisi Sa’d Osmanlı Devleti ile karşı karşıya gelmeye gönlü razı değildir. Onlara göre bu işi en iyi yapabilecek kişi Zâhir Ömer’dir. Bu göreve geldikten sonra da Zâhir kendi yeteneklerini keşfeder.

¹⁰⁷ Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki’l-Celîl*, 22.

¹⁰⁸ Nasrallah, 32-33.

Zâhir Ömer cesareti, ileri görüşlülüğü yanında oldukça kültürlü, bilgili bir kahramandır. Romanda Zâhir'in eğitim aldığı kişilere vurgu yapılır. Kur'an-ı Kerîm'i hıfz etmesinin yanında edebiyat ve tarih bilgisine de sahiptir.¹⁰⁹

Zâhir Ömer'in karşısındaki düşmanından korkmayan, onun tehditlerine aldırış etmeyen ve onları önemsemeyen bir yapısı vardır. Her ne şartta olursa olsun ailesi için kendisini feda etmeye hazır, ölüme meydan okuyan, onun nazarında ölümün ve intikamın eşit olduğunu savunan biridir.¹¹⁰

Zâhir Ömer, darda kalmışa, ihtiyaç sahibine yardım etmede, haklı gördüğü şeylere karşı tavrında sonunu düşünmeden hareket eden biridir. Olayın sonunun nereye varacağı onun için önemli değildir. Önemli olan o anda bir çözüme ulaşmaktır. Bunu Bağna Kuşatması'nda ardındakileri düşünmeden kuşatma saflarına katılarak gösteren Zâhir, Taberiyye'den dönerken bir limon tarlasından gelen kadın çılgınlığının izini sürerek teyit eder. Ona tecavüz etmeye çalışan adamı orada öldürerek kızı kurtarır.¹¹¹

Zâhir Ömer, hayatında gördüğü bu en güzel kıza aşık olur. Ancak, kıza öldürdüğü adamdan dolayı bir şey söyleyemez. Zira, o kişiyi kızla evlenmek için öldürdüğü endişesi taşır. Bu olayın ardından Dımaşk'a gider. Orada Nefise ile tanışır ve onunla evlenir. Karısını çok seven Zâhir Ömer'in çocuğu olmayınca Nefise, kendisinin bulduğu Nâsıralı bir kız olan Bedriyye ile Zâhir Ömer'i evlendirir. Bedriyye ile evlendiğinde, Zâhir Ömer, gelinin yüzünü örten duvağını açmaktan başka bir şey yapamaz. Her şey, Nefise'nin odasında olur.¹¹² Zira, karısı Nefise'nin sevgisine ihanet etmek istemez. Zâhir Ömer'in Nefise'ye olan sevgisinin büyüklüğü "Siyah bir ılık ve isimsiz kuşlar" bölümünde ortaya çıkar.¹¹³

Zâhir Ömer, her ne olursa olsun insanların alın teri ile kazandıklarının hiç kimse tarafından zorla alınmasına, gasp edilip yağmalanmasına izin vermez. O, insanların hakkını koruduğu, gerekirse devletin vergi toplayan memuruna bile başkaldırdığı için halkın güvenini kazanmıştır. Zâhir Ömer'in bu tutumuna Dımaşk'tan Arrabe'ye dönüş yolunda bedevilerin saldırısı sonucu malları korumak için yaptığı mücadeleye yer verilir. Bedevileri dağıtıp kaçırdıkları deveyi geri getirmek için peşlerine düşen Zâhir,

¹⁰⁹ Nasrallah, 55-62.

¹¹⁰ Nasrallah, 76-77.

¹¹¹ Nasrallah, 99-100.

¹¹² Nasrallah, 220.

¹¹³ Nasrallah, 227.

geri geldiğinde bundan sonraki yönetim tarzını da beyan ederek kafilе başkına söyle der:

- Bir deveye sebep ölünür mü?
- Hayır başkan, dedi. Deve asıl mesele değil. Asıl mesele bundan daha büyük. Zâhir bugünden sonra insanların bu şekilde ölmesini kabul etmeyecek, bir hurma tanesi bile olsa kimse kimsenin malını gasp etmeyecek' dedi.¹¹⁴

Devletin vergi toplayan memurunu yine devletin adamlarına şikayet edecek kadar cesurdur Zâhir Ömer. Sayda valisinin vergi toplamak için gönderdiği vergi memuru, Sayda'ya giden yoldan ücret talep ettiği için onu yerlerde sürüyerek Sayda valisinin yanına götürür. Ve onun yanında vergi memurundan hesap sorar.

Zâhir Ömer'in devlet görüşü, devlete itaat etmek, ana babaya itaat etmek gibidir.¹¹⁵ Bu yüzden, devletin malını istediği gibi harcayacağı, özel mülkiyet olarak görmez. Oğlu Ali, babasından kendisini varis olarak seçmesini istediğinde" bu ülkenin bir toprak parçasının, sahip olduğum sarayın, koyun sürülerinin sana ve kardeşlerine miras olarak bırakacağımı mı düşünüyorsun?"¹¹⁶ diye cevabı bu düşüncenin açığa çıktığı andır.

Hakkı, adaleti ve eşitliği savunan biri olan Zâhir Ömer, yönetimi altındaki kişilere hoşgörölü davranmıştır. O dönem, Filistin topraklarında farklı inançlardan birçok grup yaşamaktaydı. Bunların bir arada tutulması, onlara verilecek inanç özgürlüğüne bağlıydı. Bu düşünceye sahip Zâhir Ömer'de Hıristiyan, Yahudi ve Dürzilere karşı Müslümanlara takındığı tavrı takınmıştır. Hıristiyan veya Marunilere ibadetlerini eda edebilecekleri dinî mekânlar yapmaya izin vermiş bu konuda onlara yardımcı da olmuştur.¹¹⁷

Zâhir'in Yahudilerle iyi ilişki içerisinde olması, onu Bab-ı Âli'de geniş çevre edinmesine vesile olmuştur. Çevresinde yakını olan kişiler farklı inançlara sahip, işinin ehli kişilerdi. Zâhir Ömer'in Taberiyye bölgesine hakim konuma geçmesinde bu kişilerin etkisi büyüktü.

¹¹⁴ Nasrallah, 133.

¹¹⁵ Nasrallah, 148.

¹¹⁶ Nasrallah, 375.

¹¹⁷ Nasrallah, 454.

Zâhir Ömer, dengeli bir siyaset izlemiş, mütesellimliğinin ilk yıllarında amacına ulaşmak, istediği otoriteyi kurmak için Osmanlı devlet yönetimi ile iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Her yıl belirlenen vergileri kuruşu kuruşuna ödemiş, Osmanlı devlet ricalini çok fazla yönetimine karıştırmamıştır. Devletin içerisinde bulunduğu sıkıntılı durumu iyi değerlendiren Zâhir Ömer, 30 yıllık mütesellimliği boyunca Sayda ve Taberiyye bölgesinde güçlü bir devlet yapısı kurmuştur.

Necme

Necme, Zâhir Ömer'in hayatında en önemli yeri işgal eden kadın karakterdir. Zâhir'in annesi o daha bebekken vefat ettikten sonra bakımını ablası Necme üstlenmiştir. Babasının yerine Zâhir Ömer'in mütesellim olması için Zâhir Ömer'i destekleyen kişidir.

Necme'nin en büyük özelliği çıplak ayakla gezmesi, toprağı hissederek yaşamasıdır.¹¹⁸ Filistin toprağıyla güçlü bağı vardır. Filistin'i en iyi şekilde hissetmek için çıplak ayak gezmektedir. Bu hissi Zâhir Ömer'e de zaman zaman tecrübe ettirmiştir. Zâhir Ömer'in en zor zamanlarında ruhunu toparlaması, Filistin'i ve halkını düşünmesi için Necme, Zâhir'i dört kez çıplak ayak toprakla buluşturur.¹¹⁹ Birinci buluşma, Zâhir Ömer'in istemediği mütesellimlik görevine kandilinin ilk sönmesi sebebiyle seçilmesinin ardından gerçekleşir. Zâhir'in mumu sönüp mütesellim olacağı kesinleştiği gecenin sabahında, Necme, Zâhir'e onu takip etmesini söyler. At yarışlarının yapıldığı geniş alana varırlar. İkisi gözlerini kaparlar ve çıplak ayak yürümeye başlarlar. Necme, Zâhir'den hayal kurmasını, Taberiyye'yi hissetmesini ister. İkinci kez Zâhir Ömer, Sayda vezirinin gönderdiği vergi memurunun, 'Arrâbe yolunda halktan yol ücreti istemesi üzerine onu tutuklayıp hapse atar. Daha sonra, olanları bizzat kendisi Sayda vezirine anlatmak için Sayda'ya gitmeye karar verir. Bu durum, bir nevi kendi ayağıyla ölüme gitmek demektir. Onu rahatlatmak, gücünü toplamasına yardımcı olmak için Necme onu yatağından kaldırır. 'Arrâbe toprağının üzerinde çıplak ayak yürümesini ister.¹²⁰ Üçüncü defa Süleyman Paşa'nın Taberiyye'yi kuşatmak için geri geldiği zamandır. Necme, Zâhir'in elinden tutar ve Taberiyye kıyısında, toprak içine nüfuz etsin diye çıplak ayak yürürler. Necme'ye göre, toprak gücün sembolüdür. Ona ne

¹¹⁸ Nasrallah, 16.

¹¹⁹ er-Rivâyetu't-Târîhiyye 'inde İbrahim Nasrallah Zaman El-Huyûli'l-Beydâ ve Kanâdilu'l-Meliki'l-Celil Nemûzecen, İbrahim 'Ali Muhammed Ebû Tihfa, Cami'atu'n-Necâh, Nablus 2017, 152.

¹²⁰ Nasrallah, *Kanâdil Melik Celil*, 144.

kadar yakın olunursa o kadar güçlü olunur. Zâhir de zor durumundan toprakla kurduğu bu bütünlükle çıkar.¹²¹ Dördüncü kez Zâhir'in Necme ile çıplak ayak dolaşması Osmanlı Devleti'nin talimatı ile Fransız donanmasının Hayfa'ya saldırısı esnasında olmuştur. Necme, Zâhir'den Hayfa'yı ziyaret etmelerini ister. Hayfa'da Necme ve Zâhir dağın içlerine nüfuz etmesi için el-Kermel dağına çıplak ayak tırmanırlar.¹²²

Necme, özgür ruhlu bir kadındır. Hayalleri ve düşleri ile etrafındaki kişileri etkileyebilen bir yapısı vardır. Zâhir Ömer'in geleceği için öğütler verir. "Geçip giden şeylere geri dönmeye çalışma. Her şey senin elindedir. Bugün yürümeye ileriye doğru adım atmaya ihtiyacın var. Önünde uzun bir yol var."¹²³ diyerek Zâhir'i geleceğe bakmaya, gelecek için planlar yapmasına teşvik eder. Aslında Zâhir'in elde ettiği gücün arkasındaki kişi Necme'dir.

Necme, ruhu ile toprak arasında güçlü bir bağ kurar.¹²⁴ Romanın sonunda Zâhir öldürülür. Necme atına atlar ve olay yerinden uzaklaşır. Bedenini ve ruhunu dinlendirmek için uzakta bir yerde atından iner ve Filistin toprağını hisseder.

"Uzakta, Necme atından indi. Ayaklarını toprağa daldırdı. İlk defa bundan daha fazla bir şey yapması gerektiğini hissetti. Ellerini de toprağa daldırdı. Uzun süre gözlerini kapattı. Sonra kaybettiği her şeyi geri alacakmış gibi derin bir nefes aldı. Ve ayağa kalktı."¹²⁵

Aile içerisinde sözü dinlenen, bütün Taberiyye'de hiçbir kadının elde edemediği bir konumu olan Necme, alınan siyasî ve diğer kararlarda söz sahibidir. Babası Ömer Zeydânî tarafından oldukça sevilen Necme, babasının onu her görüşünde yüzünde tebessümler beliren kadındır.

Necme, dirayetli, ileriye görebilen, kişilik analizini iyi yapabilen biridir. Ablası olduğu halde kendisine anne diye hitap eden Zâhir Ömer'deki yeteneği fark ettiği için, babasının yerine mütesellim olmasını çok istemektedir. Onun kişiliğini iyi bildiğinden dolayı bu işi de en iyi yapabilecek kişinin Zâhir'in kendisi olduğunu belirtmiş ve mütesellim olması için onu ikna etmiştir.

¹²¹ Nasrallah, 338.

¹²² Nasrallah, 412-13.

¹²³ Nasrallah, 43.

¹²⁴ Yusra Munir 'Abdulhalim Kufeyşe, *el-Fedâu'r-Rivâi Fî Rivâyeti Kanâdîlu Meliki'l-Celîl Li İbrahim Nasrallah*, (Yüksek Lisans Tezi), El-Halîl, Cami'atu'l-Halîl, 2019, 134.

¹²⁵ Nasrallah, *Kanâdil Melik Celîl*, 553.

Babasının ölümünden sonra da Necme'nin aile içerisindeki otoriter tavrı devam etmiştir. Zâhir Ömer'in Dımaşk dönüşü tecavüz edilen kızı kurtarmak için katil olmasının ardından aile üyeleri bu durumdan nasıl kurtulacaklarını tartışır. Taberiyye'de kalmaları, hem Zâhir açısından her zaman hatırlayacağı bir olay olacak hem de toplum bu olayı -haklı olmasına rağmen- kabul etmeyecektir. Necme'nin fikri, Taberiyye'ye veda edip Safed'deki el-Celîl'e taşınmaktır. Kardeşleri ile aralarında geçen diyalogda Necme'nin verdiği akıllı cevaplarla onları ikna ettiğini görmek mümkündür.

Zâhir Ömer'in siyasî faaliyetlerinde, aldığı kararlarda hep arkasında duran Necme, önemli olaylarda da bizzat aktif rol almıştır. Taberiyye kuşatıldığında ne Zâhir Ömer ne de Şam veziri Osman Paşa bir üstünlük sağlamıştı. Kuşatma çok uzun zaman sürmüştü. Halk durumdan memnun değildi. Bu duruma bir hal çaresi bulunması gerekiyordu. Zâhir Ömer, Şam veziri ile görüşmeye elçi olarak anne diye hitap ettiği ablası Necme'yi gönderir.¹²⁶ İlk gidişinde barış sağlanamaz. Ancak ikinci kez gittiğinde, kuşatmanın kaldırılması için paşanın isteği de gözetilerek kuşatma kaldırılır. Necme'nin sıradan bir kadın olmadığı, bir vezir ile iletişim kurulmasının gereklerini bilen, ikna kabiliyeti yüksek bir kadın olduğu bu durumdan anlaşılmaktadır.

Halime

Halime, romanda kişileştirilen attır. Sahibi Zâhir'in duygularını anlayan, ona tavır ve davranışlarıyla cevap veren Halime beyaz asil bir attır. Zâhir Ömer'in hayatını devam ettirmesinde önemli bir rolü vardır. O, Zâhir'in süt annesidir. Yazar, burada Zâhir'e olağanüstü rol biçer. O, kadınların sütüyle değil de asil bir atın sütüyle beslenir, büyür. Zâhir'in babası Ömer Zeydâni oğlu için birçok süt anne bulmuştur. Ancak Zâhir hiçbirinden süt emmemiş, sadece bu asil atın sütünü emmiştir.

Halime Zâhir'in ne düşündüğünü, nasıl hissettiğini bilen adeta gerçek bir anne gibidir. Zâhir de onu annesi gibi görmektedir. Aralarında büyük bir saygı ve sevgi vardır. Zâhir balıkları çok sevmektedir. Onlara yem atarken Zâhir'in yaşadığı mutluluğu Halime de kişneyerek göstermek ister.¹²⁷

¹²⁶ Nasrallah, 381.

¹²⁷ Nasrallah, 98.

Halime, Zâhir'in hüznünü de paylaşıp adeta ona teselli verir. Bu tesellisi onu rahatlatır. Limon bahçesinde genç kıza saldıran adamı öldürüp gömdükten sonra Zâhir kendisini çok kötü hissetmiş ve Halime'ye sığınmıştı. Ona yaklaşıp, adeta bir çocuğun annesine yaklaşıp ağlaması gibi onun yanında ağlamıştı. Halime olanları anlamış, onu üzüntüsünden kurtarmak ve teselli etmek için diliyle yalayıp onu rahatlatmaya çalışmıştı. Zâhir yaptığıının acısını dindirmek, ana kucağında teskin bulmak için "onu öldürdüm." diyerek içini döküp ağlar.¹²⁸

Beşir

Romanda, İbrahim Nasrallah, o dönemin sosyal yapısını aktarmak için farklı çevrelerden kurgusal kahramanlara yer verir. Romanda olayların geçtiği tarih 1695 ile 1775 yılları arasındadır. Bu dönemde toplum içerisinde farklı halk kitleleri vardır. Bazı insanlar yerleşik hayat tarzında yaşarken, bazıları göçebe yani bedevi hayat tarzında yaşamaktadırlar. Zâhir Ömer, mütesellimliği döneminde güçlü bir devlet yapısı oluşturabilmek için farklı sosyal gruplarla iş birliği içerisinde olmuştur. Bundan dolayı, bu davranışın temsili bedevi ve yetim olan Beşir karakteridir. Beşir hayali bir karakterdir. Ancak Zâhir Ömer'in siyasî düşüncesinin bir tezahürüdür.

Ömer Zeydânî tarafından jandarmanın elinden kurtulan Beşir, Ömer Zeydânî'ye gönül bağı ile bağlıdır. Yetim olan Beşir'in amcasının kızı Gazzale'den başka kimsesi yoktur ve ona aşiktir.

Beşir askerî alanda oldukça yetenekli biridir. Zâhir Ömer'in askerî yeteneklerinin gelişmesinde Beşir'in önemli katkısı vardır. Onu Beşir eğitmiştir.¹²⁹ Daha sonra Zâhir, mütesellimliği sırasında bir ordu kurmak ister ve bu orduyu kurması için Beşir'i görevlendirir. Zâhir Ömer, Beşir'in efendiliğine, askerî yeteneğine, cesaretine karşı güveni tamdır. Beşir üstün askerî yeteneklere sahip olmasına karşın, yetimlik duygusundan kendisini bir türlü kurtaramaz ve bunu tekerrüren dile getirir. "Ben bütün kabilemin ve karşılaştığım bütün kadınların gözünde yetim biriyim." der.¹³⁰ Zâhir Ömer, Beşir'den Taberiyye ve bedevilerden oluşan iki ordu kurmasını istediğinde Beşir ile aralarındaki diyalog şöyledir:

- "Ben mi? der. Beşir.

¹²⁸ Nasrallah, 101.

¹²⁹ Nasrallah, 44.

¹³⁰ Nasrallah, 166.

- Evet sen. Askerî eğitim için senden daha yetenekli kim olabilir? Beni eğittin. Yoksa unuttun mu Beşir?
- Hayır unutmadım ama şimdi sen benden daha beceriklisin.
- Ben senden daha becerikli değilim. Sen benden daha yetenekli olduğuna inanmak istemiyorsun. Veya bana saygılı davranıyorsun.
- Ancak gerçekten sen Beşir'den daha beceriklisin.
- Öyleyse sen kendinin becerikli olduğuna inanmak istemiyorsun. Bu konuyu bitireceğiz. Bu iki orduyu kurmak için anlaştık değil mi?"
- Biliyor musun şeyh ben bu ana kadar o yetim çocuğu içimde hissettim."¹³¹

Gazzale

Kadın karakterler arasında güçlü, cesur ve mantıklı kadını temsil eder. Nerede olmak istediğini iyi bilen Gazzale, amacına ulaşabilmek için kocası Beşir'i yönlendirebilmektedir. Toplum içerisinde saygın bir yer edinebilmek için her fırsatı değerlendiren Gazzale istediklerini elde edebilmiştir.

Beşir'in amcasının kızı olan Gazzale de Beşir gibi yetimdir. Onun gözünde Beşir çok cesaretli biridir. Beşir Gazzale'nin ailesinin öldürüldüğü gün onu şeker kamışlarının arasına saklamış, nehri geçip kurtulmuşlardır. Beşir'in cesur oluşu Gazzale'nin kendisine güveninin artmasına vesile olmuş, o da kabilesinin önde gelen diğer kadınları gibi davranmaya başlamıştır.

Gazzale, toplum içerisindeki saygınlığın artmasını ekonomik refaha bağlamaktadır. Beşir'in askerî yeteneklerinin farkındadır. Oluşturulan ordulara Beşir'in de katılmasını ister. Şeyh Fevvaz'ın ordusuna katılıp en ön safta savaşır. Yüklü bir ganimetle geri döner. Gelenekleri iyi bilen Gazzale ganimetten daha fazla pay alabilmek için geri dönen kabileyi yolda durdurur. Onları evine akşam yemeğine davet eder. Adetlerine göre savaştan dönen kabile ilk kimin evinde ikamet ederse ona bir hisse savaş ganimeti verilir. Gazzale'nin bu davranışı ile savaştan en fazla ganimeti alan kişi Beşir

¹³¹ Nasrallah, 180.

olur. Böylece kabilenin zenginleri arasına girerler.¹³² Gazzale, kabilesi içerisinde olmayı istediği makama erişmiş, zenginliğini gösterecek faaliyetlerden kaçınmamıştır.

Sa'd

Sa'd, Zâhir Ömer'in büyük kardeşidir. Romanın olumsuz kişilerinden biri olan Sa'd, Zâhir'in karşısında durur. Mütesellimliğe seçilmesinin ardından Zâhir'in elde ettiği gücü kıskanır. Aslında o, mütesellim olmaya en yakındır. Ancak, Osmanlı devlet ve yöneticileri ile doğrudan bir bağlantı kurmak istememesi sebebiyle babasının ölümünden sonra mütesellimlik görevini üzerine almak istememiştir.¹³³ Doğrudan devletin işlerini yürütmemekle birlikte, kendisine bir yer edinebilmek için kardeşinin arkasından iş çevirebilmektedir.

Sa'd, romanın başından itibaren aç gözlü bir kişilik olarak betimlenir. Babasının ölümünden sonra mütesellim olmayı reddetmesine rağmen, gözlerden uzakta işlerini yapar. Zâhir, onun düşüncelerini anlamış gibi onu gözetim altında tutmuştur. Sa'd, Zâhir'in kendisinin elini kolunu bağladığını, hiçbir şey yapamayacağını düşünür. Ancak herhangi bir ayrılık durumunda aile parçalanacak, kendisinden sonra mütesellim olmaları için babalarının bıraktığı tek veraset mütesellimlik müessesesi olumsuz etkileneceğini düşündüğü için kardeşine karşı ilk zamanlarda olumsuz bir tavır takınmaz.¹³⁴ Ancak Zâhir'in nüfuzunu her geçen gün daha da artırması Sa'd'ın ona karşı olan düşüncelerini değiştirir.

Zâhir'in otoritesi genişledikçe, bu otoriteye daha fazla hakim oldukça ve gücü yükseldikçe Sa'd'ın kardeşine karşı olan duyguları ortaya çıkmaya başlar. Ona karşı kini artar. Öyle ki Osmanlı Devleti'ni Zâhir'den kurtarmak, kendisini halife edeceğine söz veren Vezir Osman Paşa el Gürcü ile Zâhir'in başına karşılık anlaşma yapar. Bu anlaşmayı uygulamak için Zâhir'in oğlu Osman ve Kerîm ile bir araya gelir.

Sa'd, ölümden çok fazla korkmaktadır. Kandil oyununu oynadıklarında ölüm korkusunu yakından hissetmiştir. Kandilleri yakma oyununu ömrü boyunca aklından çıkaramaz. Kardeşi Salih'in öldürülmesinden sonra kimin öldürüleceği belirlemek için

¹³² Nasrallah, 97.

¹³³ Nasrallah, 16.

¹³⁴ Nasrallah, 87.

tekrar kandillere sığınır. Kendisine yağı bitmeyen bir kandil yaptırır ve bunun ömrünü uzatacağına inanır.¹³⁵ Ancak yeğeni tarafından beklenmedik bir anda öldürülür.

Nasrallah, romanda Sa'd hakkında aslında çok fazla bilgi vermez. Kardeşine sırf ihtirasları ve açgözlülüğü sebebiyle düşman olan, kardeşinin kalemını kıran, Osmanlı Devleti'nin veziri ile anlaşabilen Sa'd, bir nevi Filistin'in Arap kardeşleri tarafından yalnız bırakılıp bazen ihanete maruz kalmasına benzetilir.

Dengizli

Dengizli, Şeyh Zâhir ile Ceddin Şeyhi Ahmed el-Huseyni arasında meydana gelen savaşta, Zâhir'in onun savaşta yeteneklerini görmesi ile romana girmiştir. Faslı askerlerdendir. Ceddin Şeyhi'nin yenilgisinden sonra Zâhir, ondan önce Faslılardan daha sonra Taberiyye ve çevresinden askerlerin oluşturacağı bir ordu kurmasını ister.¹³⁶ Dengizli Zâhir'in teklifini kabul eder. Onun sağ kolu olacağını sözünü verir.

Dengizli, roman boyunca Zâhir'e sadık bir asker olarak tanıtılır. Osmanlı Devleti'ne karşı girilen bütün savaşlara katılmış, üstün askerî kabiliyetleri sayesinde başarılı olmuştur. Zâhir'in ona verdiği değer, oğulları ve kardeşlerini rahatsız etmiştir. Zâhir'in yaşlanması, gücünü yavaş yavaş kaybedişi Dengizli'nin belki de Zâhir'in yaşlılığındaki durumuna şahit oluncaya kadar aklına gelmeyen düşüncelere kapılmasına sebep olmuştur. Zâhir yaşlanmakta ve ölüm ona gelirse kendisi ne yapacağını hesabına girmiştir. Bu düşüncelerle Zâhir'in oğullarından ayırmadığı Dengizli, onun sonunu getirir. Kendisine bir güven ortamı yaratmak için Osmanlı Paşası Hasan Paşa ile Zâhir'in başı vurma konusunda anlaşır. Kendini sağlama alma düşüncesi aslında kendisinin de sonunu getirir. Ona iyilik edip, ordu komutanlığına getirilen kişi yöneticisinin başını vurup ona ihanet ediyorsa daha sonra devlete de ihanet eder düşüncesi ile Hasan Paşa Dengizli'nin başını da vurur.¹³⁷

Zâhir Osman

Zâhir Ömer'in oğludur. Osman, küçüklüğünden itibaren babasının yerinde gözü vardır. Romanda ilk kez konuşturulduğunda kişiliği ortaya çıkar. "Babasına ne zaman öleceksin diye sorar. Zâhir neden sordun diye sorunca: senin yerine mütesellim olmak

¹³⁵ Nasrallah, 421.

¹³⁶ Nasrallah, 212.

¹³⁷ Nasrallah, 554.

için diye cevap verir.”¹³⁸ Yine bir gün babasına “Baba istirahate çekilme vaktinin geldiğini düşünmüyor musun? Biz artık büyüdük. Bize güvenebilirsin der.”¹³⁹ Babasının arkasından amcası Sa’d ile anlaşma yapar. Ahlâkı bozuk bir kişi olan Osman’a karşı babası gerçek adaleti sağlayamaz. Babası ile hep çatışma halindedir. Babasının kurmuş olduğu düzen içerisinde kendisinin de hakkının olduğunu düşünerek zevk ve sefa içerisinde bir hayat tarzı sürdürür. Zâhir’in ona verdiği Şifa Omar bölgesinin yönetimini suiistimal ederek gelen gelirleri kendisi için harcar. Verilmeyen vergi borçlarını halkın üzerine yeni vergi yükü ile yükler. Bu durum halkın şikayetlerinin artmasına sebep olur.

Osman kötü bir ahlâka sahiptir. Kadınların ırzına göz dikmiştir. Çocuğunun süt annesini taciz etmesi kötü ahlâkındandır. Evli olan kadın ağlayarak Zâhir Ömer’e gelir ve durumu anlatır. Zâhir Ömer, önce oğlunun asılması emrini verir. Ancak kadın onu affederse kendisinin de affedebileceğini söyler. Zâhir burada kendisi ile çelişkiye düşmüştür. Daha önce Taberiyye’nin güvenliğinden emin olmak için oynadığı oyunun sonunda iki genci dar ağacına astırmasına rağmen, aynı duruşu oğlu karşısında gösterememiş ve onu affetmiştir.

Abdullah Aydınli¹⁴⁰

Romanda bir kez yer verilen Abdullah Aydınli, Osmanlı Devleti’nin Şam vilayetinin valisidir. Gerçek tarihî bir kişidir. Zâhir Ömer’in Osmanlı Devleti’nin içerisinde yeni bir devlet kurma düşüncesini önceden sezmiştir. Zâhir Ömer, devletin, iç işlerine karışmaması için mütesellimliğinin ilk zamanlarında devlete vergisini zamanında ödemiştir. Dışta savaş halinde olan devlet, mütesellimleri tam olarak denetlemekte güçlük çekmiştir. Zâhir Ömer de devletin bu durumundan yararlanarak, güçlü bir ordu kurup savaş teçhizatı depolayarak, kendi idaresinde bir devletin kurulmasını kolaylaştırmıştır.

Zâhir Ömer’in Taberiyye’de yaptığı değişiklikleri sonradan öğrenen Abdullah Paşa, bu durumdan şüphelenir. Zâhir’in ‘Arrabe’den Taberiyye’ye neden gittiğini sorgular. Zâhir’in yaptığı şeylerin bir isyana hazırlık olduğunu düşünür. Etrafındaki

¹³⁸ Nasrallah, 268.

¹³⁹ Nasrallah, 358.

¹⁴⁰ Abdullah Aydınli 1731 yılında Şam’a gelmiştir. Ondan istenen en önemli görev Şam’daki askerler arasındaki sürtüşmeyi durdurmak, hırsızlık, gasp gibi toplum huzurunu bozan kişileri yakalayıp hapsedmektir. Hacıların güvenliğinden de sorumludur. Üç kez atandığı Şam valiliğinde 1734 yılında Halep eyaletine atanmıştır. Bknz. Adil Erken, *XVIII. yüzyıl Osmanlı Şam valilerinin Emirü'l-Hacc Olarak Hizmetleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar 2017.

kişileri kör, olayları iyi mütalaa edemeyen kişiler olarak niteler. Zâhir'in aklından geçenleri okur gibidir. Onun adamlarını silahlandırması, barut alması, surları yükseltmesi, valinin zihninde soru işaretlerinin oluşmasına sebep olur. Abdullah Paşa, Zâhir'in yaptıklarını sadece bir bedevi saldırısından korunmak için olduğunu düşünmez ve Taberiyye'yi yeniden hüküm altına almanın vaktinin geldiğini, yardımcılarının bunun için harekete geçmeleri gerektiğini söyler.¹⁴¹

Romanda Abdullah Paşa'nın birden görevine son verildiği, yerine Süleyman Paşa'nın atandığı ani bir geçişle anlatılır. Abdullah Paşa'nın görevine neden son verildiği üzerinde durulmaz.

Süleyman Azzam Paşa

Roman'da Abdullah Aydınli'nın yerine Dımaşk valiliğine atanan Süleyman Azzam Paşa, sessiz sedasız bir şekilde görevine başlar. Tarihî bir karakter olan Süleyman Azzam Paşa, Zâhir Ömer ile onun devlete karşı geldiğini düşünerek mücadeleye girişmiştir. Zâhir Ömer'in bölgede elde ettiği yetkiler, Osmanlı paşasının dikkatinden kaçmamıştır. Zâhir Ömer'in Taberiyye'deki kalesini kuşatmış ancak kaleyi alamamıştır.

Zâhir Ömer, Süleyman Paşa'yı yaşadığı bir olaydan dolayı çok iyi tanımaktadır. Romana göre, Zâhir Ömer'in himayesinde olan yerlerin vergilerini Zâhir teslim etmiş. Ancak vergi Asitane'ye ulaşmamıştır. Bunun için Zâhir, bir açıklama yapma gereği duymuştur. Ancak bütün çabaları uçup gitmiş geriye paşanın ona karşı düşmanlığı kalmıştır.¹⁴²

Süleyman Paşa, Zâhir Ömer'e karşı bir üstünlük sağlayamamıştır. Seksen iki günlük muhasaradan sonra Şam'a dönmüştür. O da Zâhir Ömer'e karşı siyasi bir üstünlük sağlayamamıştır.

Osman Paşa Gürcü

Osman Paşa Gürcü de Osmanlı Devleti içerisinde görev yapmış Osmanlı paşasıdır. Zâhir Ömer'in önlenemez yükselişini durdurmak için Osmanlı Devleti'nden bir ferman gelmesini bekler. Ancak devletin içerisinde bulunduğu durum Osman

¹⁴¹Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 186-87.

¹⁴² Nasrallah, 281.

Paşa'nın isteğinin onaylanmasını engeller. Osman Paşa, Zâhir Ömer'i yenmenin formülünü kaleyi içten çökertmekte bulur. Zâhir'e karşı olanlarla anlaşarak ona cephe alır. Bunda da başarılı olur. Zâhir'in akıbeti onun planı ile son bulur.

Vergi Memuru

Osmanlı Devleti içerisinde vergileri toplayan memurlar vardı. Bunlar, vergileri mütesellimlerden toplayıp İstanbul'a gönderiyorlardı. Halktan da vergi topluyorlardı. Romanda bu memurlar genellikle olumsuz kişiler olarak aktarılırlar. Haksız mal elde etmeye çalışan, halkın emeğini çalan,¹⁴³ daha da ileri gidip halkın namusuna göz diken kişiler olarak nitelendirilirler. Zâhir Ömer'de bu kişilere savaş açmış, halkın haklarını savunan biri olarak yaptıkları meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

Devletin görevlisi olan vergi memurlarından biri, bir gün göl kenarında gezerken genç güzel bir kız görür ve ona bir anda aşık olur. Onu elde etmek için, vergi memuru jandarmalara köyün bütün evlerini aramalarını emreder. Genç kız mütesellimin cariyesidir. Mütesellim de cariyesine çok düşkündür. Mütesellim aranan kişinin bir genç kız olduğunu öğrenince bunun kendi cariyesi olduğunu düşünür. Cariyeyi mütesellimin evinde bulan vergi memuru, onu kaçırr. Karşılığında o köyden alacağı bütün vergileri sildiğini söyler.¹⁴⁴

Muhammed Paşa

Sayda valisi olan Muhammed Paşa, romanda okuyucunun karşısına ihtiraslarına düşkün bir kişi olarak çıkartılır. Kendi istekleri devletin isteklerinden daha önce gelir. Zâhir karşısındaki bu kişiyi iyi tanıdığı için kendi isteklerini elde etmede ona hediyeler sunar.

Vergi memurları Sayda yolundan geçenlerden yol parası ister. Bunu duyan Zâhir vergi memurunu ve beraberindeki jandarmaları hapseder. Durumu Sayda valisi Muhammed Paşa'ya bizzat iletmek ister. Ama başına gelebileceklerle karşı da valinin zaafından yararlanır. Onun hakkında bilgiler toplar. Çok değerli bir ata sahip olmak istediğini öğrenir. Zâhir de bu atı vezire hediye eder. Bunun karşılığında Sayda'nın mütesellimliğini de üzerine alır. Valinin Zâhir'den istediği, vergilerin tam zamanında ödenmesidir. Zâhir de ondan ne vergi memurunun ne de jandarmanın mütesellim

¹⁴³ Nasrallah, 92.

¹⁴⁴ Nasrallah, 174-75.

olduğu yere gelmemesini talep eder. Vali bu durumu şüphe ile karşılar. Ancak Zâhir'in ona verdiği mantıklı cevaplar karşısında bir şey de yapmaz.

Zâhir Ömer, mütesellimliği boyunca devlet ricalini amacına ulaşmak için etrafında görmek istemez. Bu düşüncesini Sayda mütesellimliğini elde ettiğinde de belirtir. Bu duruma devletin içerisinde bulunduğu şartlar da etkili olmuştur. Bilindiği gibi, 18. yüzyıl Osmanlı Devleti'nin sıkıntılı olduğu, duraklamaya girdiği, birçok farklı bölgede savaşların olduğu bir dönemdir. Zâhir ile Muhammed Paşa arasında geçen diyalog bu duruma işaret eder. Zâhir'in istediklerini kazanmada bu durumun etkisi üzerinde durulur.

Zâhir, Paşa'dan basit sebeplerle devletin jandarmasının onların bölgelerine gelmemesini ister. Paşa'ya yıllık vergiyi sonuna kadar vermeyi hatta bizzat vergiyi kendisinin götüreceğini vaat eder. Muhammed Paşa'nın bu istek karşısındaki tepkisi şöyledir:

- “–Bu ne anlama geliyor? Devletin boyunduruğundan çıkmayı mı istiyorsunuz?
- Hayır. Biz bunun tam aksini istiyoruz. Askerlerini göndermeden bizzat devletin hükmü altında kalmayı istiyoruz. İmparatorluğun sınırları dışında devletin gerçek savaşta olduğunu biliyoruz. dedi.
 - Paşa, Zâhir senden istenilenden daha fazlasını sunuyorsun. Bu beni korkutuyor. dedi.”¹⁴⁵

İbrahim Sabbağ

Romanın sonlarında kendisine yer verilen Hıristiyan bir karakter olan İbrahim Sabbağ, gerçek tarihî bir kişiliktir. İlk tanıtılırken fizikî özellikleri verilip kılık kıyafeti tasvir edilir. Üstü başı çok kötü, cimri bir adamdır. Çarşıda dolaşp iyi yemek kimin varsa kokusunu takip ederek o dükkana gider. Sabbağ, hem doktor hem de hakla faiz karşılığında para veren bir tefecidir. Cerîs, ondan borç almıştır. Aralarındaki şu konuşmadan onun tefeci olduğu anlaşılır.

- Ah yemek üzerine konuşmak önemli konuyu bana unutturdu. Bana ne kadar borcun kaldı.

¹⁴⁵ Nasrallah, 147.

- Elli yedi kuruş.
- Ödeme zamanını geciktirme. Yoksa söylenile geldiği gibi, senin kusurun senindir.
- Biliyorum. Yeni ay girerse borcum altmış yedi kuruş olacak.¹⁴⁶

Zâhir Ömer, hastalandığında hastalığına kimse çare bulamaz. Onu, İbrahim Sabbağ tedavi eder. Zâhir iyileştikten sonra Sabbağ'ı mali danışmanı yapar. Zâhir Sabbağ'dan bir miktar borç para alır. Bulut Kapan Ali Bey Filistin topraklarından ayrılırken, Zâhir, Mısır'a yolculuğu esnasında harcamalarını karşılamak için yine İbrahim Sabbağ'dan ekonomik yardım almıştır.

Zâhir'in son dönemlerinde yanında olan Sabbağ, onun öldürüldüğü anda da yanındadır. Daha sonra, o da diğer kişiler gibi tutuklanmıştır. Mal varlığı araştırılınca birçok farklı yerden çok büyük miktarda para ve değerli eşyası çıkmıştır.¹⁴⁷

2.1.4. Mekân

İnsanı çevreleyen, insana anlam veren, varlığını sürdürdüğü yer mekândır. İnsan bir mekân ve zamanla var olur. İnsanın mekânda varlığını sürdürmesi, onun mekâna bakış açısını da değiştirir. Coğrafi şartlar, iklim özellikleri, kültürel birikimler vs. etkenler mekânın şekillenmesinde etkin rol oynar. Mekânın şekillenmesi zaman geçtikçe değişir, gelişir ve farklılaşır.

Mekân, anlatılan olayın, kişilerin içerisinde yer aldığı durumu veya dünyayı ifade ederek romanın kurgulandığı, kişilerin yaşadıkları yerdir.¹⁴⁸ Roman bir olayı anlatır. Anlatma işi bir zaman, mekân ve kişileri kapsar. Anlatıcının olayları sahneleyeceği bir mekân tasavvuru gereklidir. Böylece mekân romanın en önemli unsurlarından biri olur.

Mekânın oluşturulmasında yazarın mekâna yüklediği anlamlar önemlidir. Bazı romanlarda mekân öyle bir hal alır ki o, artık romanın ayrılmaz bir unsuru olur. Mekânların oluşumu, tasviri farklı şekillerde ve üslûpta olabilir. Mesela yazar, şahısların sosyal statülerini belirtmek, onların kültürel konumlarına açıklık getirmek

¹⁴⁶ Nasrallah, 370.

¹⁴⁷ Nasrallah, *Ķanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 554.

¹⁴⁸ Ö. Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018, 306.

için mekânın konumunu belirler. Bir mekânın içerisindeki eşyalar o mekânda yaşayan kişilerin kişilikleri, yaşam dünyasının şekillenmesi hakkında bilgiler sunabilir.¹⁴⁹

Romanlarda mekânlar genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılabilir. Genel mekân olarak romanın genel anlamda geçtiği mekânlar, özel de ise romanın belirli yerleri ele alınışı kastedilir. *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* roman seçkisi, bu açıdan bakıldığında, genel olarak Filistin ve çevresini anlatır. On romandan oluşan seçkinin her bir romanda özelde farklı farklı mekânlar tasvir edilir. Filistin sorununu ele roman seçkisinde bazen hayalî mekânlar tarihî olaylar üzerine bina edilmiş, bazen de gerçek mekânlara orada tarihî süreçte ne yaşandıysa gerçeğe bağlı kalınarak yer verilmiştir.

Okuyucu, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* romanını eline alır almaz mekânla karşılaşır. Ve bu onda merak uyandırır. Romanda olayların çoğu el-Celîl bölgesinde geçer. Nasrallah, daha romana giriş yapmadan “Mülâhazalar” başlığı altında olayların geçeceği yeri şöyle belirler:

“18. yüzyılda Taberiyye Kumsalı üzerinde, el-Celîl Dağı’nda, Benî Amir otağında halktan bir adam, o günlerde sadece bir kişinin hayalini kurabileceği en büyük hedefe doğru yolculuğuna başladı.”¹⁵⁰

Romanın başında verilen bu bilgiyle olayların geçtiği yerler; el-Celîl, Taberiyye ve Beni Âmir’in olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, Zâhir Ömer Filistin topraklarında bağımsız bir Filistin Devleti kurmaya çalıştığı için, sadece bu yer isimlerine değil, o bölgedeki diğer mekân isimlerine de yer verilir.

Romanda dış mekânlara da geniş yer verilir. Yeri geldikçe iç mekân tasvirleri de yapılır. Romanın gelişim seyri dikkate alındığında, olayların ilk geçtiği yer Taberiyye kıyısıdır. “Taberiyye verimli ovaları, pamuk ve hububat ziraatı, tuzlu balığı ve bütün bunları iç ve dış piyasalara ihraç etme kapasitesi ile örnek bir yerdir.”¹⁵¹ Zâhir Ömer’in hayatının ele alındığı romanda, onun yaşadığı yerler, nüfuzunu artırdığı mekânlar tasvir edilir. Taberiyye, Zâhir’in ilk çocukluk döneminin geçtiği yerdir. Ancak bir adamı öldürme olayından sonra Taberiyye’de kalamayacaklarını anlayarak, ailesiyle oradan ayrılmak zorunda kalırlar. ‘Arrabe’ye yerleşirler. ‘Arrabe’yi yazar şöyle tasvir eder:

¹⁴⁹ Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili -Teorive Uygulama-*, (2. Baskı), Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2015, 67.

¹⁵⁰ Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 7.

¹⁵¹Nasrallah, 15.

“Arrâbetu’l-Bettuf Köyü’nü gördüklerinde köy kalpleri cezbetti. Sanki köy, ormanlarla çevrili, geniş ovaları, Allah’ın yeryüzünde bütün güzellikleri ile donattığı cennetten bir parçaydı.”¹⁵²

Ev

Romandaki mekânları açık ve kapalı mekânlar olarak ayırdığımızda bu roman kapalı mekândan başlar. Romanın ilk başlangıcında mekân romanın asıl kahramanı - olaylar onun çevresinde gelişecektir- Zâhir’in yattığı oda ve babalarının evi seçilmiştir. Baba evinin önemli bir anlamı vardır. İnsan bir aile içerisinde doğar. Ailenin paylaştığı mekân, hayatın ilk adımlarının atıldığı yer evdir. Evde, aile bireyleri için bir bütünlük, bir bağlanma duygusu vardır. Romanda bu duygu, kardeşleri başına toplandığı esnada Zâhir Ömer uykusundan uyanması ile verilir. Burada yazar, uykudan uyanma mefhumuna dikkat çeker. Nasrallah’ın tasvirleri oldukça canlıdır. Zâhir’in uykudan uyanması Osmanlı Devleti içerisindeki faaliyetlerine, onun ileride yapacağı şeylere bir atıftır.

Ev, romanda adeta bir karar alma yeri, hayata başlamak için ilk adımın atıldığı bir eşiktir.¹⁵³ Romanda, Zâhir Ömer ve kardeşleri babalarının ölümünden sonra kimin mütesellim olacağına karar vermek için babalarının evinde toplanırlar.¹⁵⁴ Onun yerine geçecek kişiyi belirlerken birbirlerini önerirler:

“Yusuf, Sa’d ona babamızın yerini en iyi şekilde dolduracak kişi sensin. Onun işlerini, devlete ödediği ve ödemediği şeylerin ayrıntılarını bilen sen idin.” dediğinde onun önerisini reddetti. Yusuf sizin bildiğinizden daha fazla bir şey bilmiyorum. Herkes seninle sonraki mütesellim olacağın için ticaret yapıyordu. Ancak sen istemiyorsan ben bu iş için hakkımı kardeşim Salih’e bırakıyorum dedi.”¹⁵⁵

Zâhir Ömer’in babasının evi, yüksek duvarlarla çevrili, geniş avluludur.¹⁵⁶ Ancak kardeşi Sa’d’ın evi Taberiyye’deki en büyük ev olarak nitelendirilir. Sa’d büyük olmanın verdiği gururu evinin ihtişamıyla göstermek ister. Yazar burada, insanın psikolojik durumu ile yaşadığı mekân arasında ilişki kurar. Sa’d evin en büyüğüdür.

¹⁵² Nasrallah, 110.

¹⁵³ Yusra Munir ‘Abdulhalim Kufeyşe, “El-Feđâu’r-Rivâi fi’r-Rivâyeti Kanâdilu Meliki’l-Celil li İbrâhîm Nasrallah” (Yüksek Lisans Tezi, El-Halîl, Câmi ‘atu’l-Halil, 2019), 22. 2

¹⁵⁴ Nasrallah, *Kanâdilu Meliki’l-Celil*, 16.

¹⁵⁵ Nasrallah, 15.

¹⁵⁶ Nasrallah, 18.

Devletle ilişki içerisine girmek istemese de toplum içerisinde bir yer ve otorite sahibi olmayı arzular. Bu düşüncesi onun mekâna verdiği anlamı da şekillendirir.

“Sa’d’ın evi Taberiyye’nin en büyük evlerinden biriydi. Evi, iki uzun hurma ağacı gölgeliyordu. Birkaç merdivenle yüksek bir kısma seni ulaştıran yüksek bir evdi. Buradan başka hiçbir evden göremeyeceğin şekilde gölü görebilirsin.”¹⁵⁷

Oda

İnsan varoluşundan itibaren kendisinin sığınacağı, kendini rahat hissedeceği, varlığını sürdüreceği etrafı duvarlarla örtülü mekânlara ihtiyaç duymuştur. Bu duvarlar insanı dış dünyanın olumsuzluklarına karşı koruyan nesnelerdir. Küçük bir alana sahip olmakla beraber oda, geniş kainat içerisinde insanın yapacaklarını yerine getirdiği bir alandır.¹⁵⁸

Oda, ev içerisinde insanın kendisini en rahat hissettiği mekândır. Kişi, kendi isteğine göre düzenlediği, ona ait oda içerisinde sadece maddi özgürlüğe değil, aynı zamanda manevi özgürlüğe de ulaşabildiği bir mekândır. İçerisinde hayallere dalabilir, çok uzak ufuklara doğru yelken açabilir. Küçük odalara kişiler çok farklı anlamlar yükleyebilirler.

Romanda, Nefise kendisinden bir çocuğu olmadığı için kocası Zâhir’i kendisinin bulunduğu bir kadınla evlendirir. Evlendikleri odayı yeni çiftlere kendisi hazırlar. Ancak ne kadar da eşi için bir çocuk sahibi düşüncesi olsa da bu durum onu oldukça etkiler. Yan taraftaki oda, adeta onun hüznünü paylaşan ve gözyaşlarını saklayan bir mekân olur.

“Necme, geniş avlunun içerisinde meyvesiyle ağırlaşmış portakal ağacının altında oturdu. Necme, bir an elini portakala uzatıp bir tane koparırsa aniden gecenin çökeceğini sandı. Bir kapının kapandığını duydu. Dikkatlice baktı. O, fark etmeden Nefise yanından kalkıp gitmişti. Odasının içerisinde gizlendi. Diğer odanın içerisinde Zâhir bir kapının kapandığını duydu. Olduğu yerde çakılıp kaldı. Nefise sessizce ağladı. Necme kapalı odanın kapısına doğru yöneldi. Kapının altından gözyaşları fışkıracakmış gibi geldi ona.”

¹⁵⁷ Nasrallah, 54-55.

¹⁵⁸ Nusayrî Yâsîn, *er-Rivâye ve 'l-Mekân*, ((2. Baskı), Dâru's-Şuuni's-Sekâfiyye, t.y., 195.

Divân

Evin önemli bölümlerinden biri olan divân, misafirlerin ağırlandığı ve şehrin önde gelenlerinin toplanıp önemli olaylar hakkında karar aldıkları bir mekândır. Zâhir, babasının ardından mütesellim olunca, şehrin ileri gelenleri, divânda toplanıp onun mütesellim olduğunu Osmanlı Devleti'ne bildiren bir mektup yazarlar. Nasrallah, bu durumu ifadeye şöyle döker:

“Büyük evin divânında toplandılar. Zâhir'i cesur genç adam, yüce gönüllü, tam bir yiğit, zeki ve dürüst bir genç diye överek, babasının ardından mütesellim olarak belirleme talebini imzaladılar.”¹⁵⁹

Divân, romanda siyasî olayların da ele alındığı bir yer olarak karşımıza çıkar. Zâhir Ömer, kendi yönetimine zarar verecek kişilerle barış yaparak, bu tehlikeleri uzaklaştırmak ister ve bunun için divânda o kişilerle toplanıp barış antlaşması yaparlar.

“Aralık ayının o soğuk gecesinde, ez-Zeydânîlerin divânında, Arabu's-Sakr emirleri, Zâhir, kardeşleri ve 'Arrabe'den önde gelen birkaç kişi toplandı. Kendi durumlarını, halihazırda olduğu gibi kalmayacak olan 'Arrabe'nin durumunu konuştular. Aniden görevden alınan Sayda valisinden bahsettiler. Kendilerini savunmasız hissettiler. Durumu en büyük vilayet olan Şam vilayeti valisine söylemeyi düşündüler. Bazen atanmalarından bir yıl geçmeden görevlerinden nasıl uzaklaştırılırlar.

Emir Reşid bu çelişkili düşünceleri keserek söze girer.

- Bu benim mızrağım. dedi. Sonra mızrağını tuttu. Ve mızrağımın bu çakmaktaşını üzerinde dik durmasını istiyorum diye ekledi. Bunun çözümü nedir?

.....

- Elini bana ver ve mızrağını önüme dik emir dedi Zâhir.

Emir Reşid elini uzattı ve elini yanında oturan Zâhir'in önünde dik duran mızrağın üzerine koydu. Zâhir elini kaldırdı ve elini Emir'in elinin üzerine koydu. Mızrağı tuttu.

- Bundan sonra ne olacak? diye sordu Emir Reşid.

¹⁵⁹ Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 50.

- İşte mızrak istediğin gibi dimdik duruyor. Süvarilerin bilekleri çakmak taşından daha kuvvetlidir.”¹⁶⁰

Nasrallah burada divâna gelen kişiler ile Zâhir Ömer arasında yaşanan siyasî krizlere karşı hep birlikte nasıl tavır takınılacağını belirtir. Devlet yönetiminde yaşanan valî değişiklikleri, yönetimde istikrarsızlığın göstergesidir. Bunun için Zâhir bazı şeyleri devletten beklemek yerine, ellerini birleştirip kendi güç ve kudretlerini göstermek ister. Son olarak söylediği sözde bu niyetini açıklar.

Çadır

Bir yerleşim birimi olan çadır, göçebe toplumları, askerler, çobanlar veya farklı toplulukların tarafından kullanılan yaşam alanlarıdır.¹⁶¹ Çadırlar, kolay kurulumu ve taşınması sebebiyle göçebe yaşam tarzını seçen eski toplumlarda yaygın olarak kullanılırdı. Çadır, istikrarsızlığına rağmen hayatın devam ettiği bir mekândır.

Araplar Cahiliyye Dönemi’nde bedevi yani çölde yaşayan Araplar ve hadarî yani şehirde yaşayan yerleşik hayata sahip Araplar olmak üzere ikiye ayrılıyorlardı.¹⁶² Çölde yaşayan Araplar, geleneksel olarak hazırladıkları kıl çadırlarda kalıyorlardı. Bedevi Araplarda çadırın büyüklüğü ve ihtişamı, sahibinin toplum içerisindeki konumunu belirleyen bir özellikti.

Arap toplumunda Cahiliyye’den gelen çadırdaki yaşama geleneği romanın ele aldığı dönemde de yaşam alanı olarak tercih edilir. 17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı Devleti içerisinde bedevi Arapların çeşitli bölgelere göçleri olmuştur. Olayların geçtiği yer Safed’e de çeşitli göçler olmuştur.¹⁶³ Bu göçlere katılan kabileler çadırlarda ikamet etmişlerdir.

Romanda yerleşik hayatı temsil eden Zâhir Ömer ve ailesi iken, bedevi hayatı temsil eden en yakın arkadaşı Beşir ve bazı Arap kabileleridir. Romanda, Beşir’in çadırı diğer çadırlara rağmen daha fazla tasvir edilir.

Beşir’in hayatında çadır, aşkının ilan edildiği yerdir. Gazzale onunla evlenmek istediğini çadırının önünde yaktığı ateşle şöyle anlatır:

¹⁶⁰ Nasrallah, 150-51.

¹⁶¹ Nebi Bozkurt, “Çadır”, *DİA*, İstanbul 1993.

¹⁶² Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2009, 50.

¹⁶³ Koç, “Sayda Eyaleti’nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)”, 337.

“Uzun gecelerde soğğun yardığı Gazzale’nin çadırının kapısının önünde Beşir durdu. Atının toynaklarının sesini duymadım Beşir dedi. Tekrar bana yürüyerek mi geldin? diye sordu. Beşir geri döndü ve atına atladı. Toynakların sesi gittikçe azalıyordu.

İstediği mesafeyi kat edinceye kadar uzaklaştı.

Gazzale toynakların sesini duydu. Ayağa kalktı. Çadırın kapısına doğru gitti. Güneş o anda arkasında kıpkırmızı parlıyordu. Bir an onu kırmızılığın ortasından çıkacakmış gibi hissetti. Doğacak. Son kez elini ona uzatması gerekiyordu Gazzale’nin. Beşir’in tamamen doğması için.

O gün ikindiden sonra topladığı bütün odunları elinde taşıyarak Beşir’in evinin önüne koydu. Bu işi bitirdiğinde git yapman gereken işi yap dedi. Elindeki yanan meşaleyi ona uzattı. Bu senin düğün ateşindir Beşir dedi. Onu yak.”¹⁶⁴

Yaşanılan mekânlar sosyal statünün, içerisinde yaşayan kişinin varlık durumunu gösteren yerlerdir. Çadırın da büyüklüğü, küçüklüğü, içerisindeki eşyaların kalitesi yaşam tarihi boyunca kişilerin toplum içerisindeki statülerini belirleyen unsurlardan biri olmuştur.

Beşir, fakir ve yetimdir. Yaşadığı çadırı da oldukça gösterişsiz, sade yapılıdır. Gazzale ile evlendikten sonra Gazzale, Beşir’den toplum içerisinde statülerini yükseltecek dört direkli kıl çadır, kahve takımı, yastık, yatak gibi araç gereçler ister.¹⁶⁵

Kabile başkanı ile gittiğı savaştan büyük ganimetlerle dönen Beşir, kabile içerisinde zenginlerden olur. Çadırı artık misafirlerin ağırlandığı, kabile başkanlarının işlevlerinin görüldüğü bir mekâna dönüşür.

Bedevi kabileleri için çadır sadece yaşam alanı değil, aynı zamanda kendileri için önemli kararların alındığı bir mekândır. ‘Arabu’s-Sakr kabilesinin başkanı öldürüldüğünde karısı ölen kocasının çadırına giderek, kabilenin ileri gelenlerinden bir başkan seçmelerini ister.

“Bir akşam Emir Ka’dan’ın annesi Vatfa, elinde mızrak ile öldürülen emirin çadırına doğru yürüdü. Çadırın kapısından birkaç adım uzaklığa varır varmaz mızrağı

¹⁶⁴ Nasrallah, *Ķanâdilu Meliki’l-Celil*, 85.

¹⁶⁵ Nasrallah, 95.

yere sapladı. Çadırın içerisine doğru yoluna devam etti. Emirler, şeyhler hepsi orada toplanmışlardı. Onlara aranızdan bizi yönetecek bir başkan seçmeden kimse buradan ayrılmasın dedi.¹⁶⁶

Han

Yol üzerinde yolcuların konaklamalarına yarayan yerlere han denir. Hanlar sosyal, ekonomik faaliyetlerin yürütüldüğü yerlerdi. Hanların ticari malların tüketiciye ulaştırmada etkin bir rolü vardır. Hanlar ticari faaliyetlerin yürütüldüğü yerler olmakla birlikte, konaklama ihtiyacının da giderilmesinde kullanılmıştır. Yol güzergahları üzerinde, malın taşınması sırasında gecenin geçirilebileceği mekânlarda yolcuların sadece kendileri için değil, binek hayvanları için de mekânlar vardır.

Kanâdîlu Meliki'l-Celîl romanında hanlara çok fazla yer verilmemiştir. Şam yolculuğu esnasında Zâhir Ömer, görkemli bir handa kalması ile Suriye'deki bir handa bir gün içerisinde geçen olaylar anlatılmıştır.

Zâhir Ömer'in kaldığı han o dönemin özelliklerini taşır. Yazar, hanın hem fizikî yapısı hem de sosyal hayattaki etkinliği hakkında açıklayıcı bilgiler verir. Han da ticaret yapmak için gelenler, büyük-küçük tüccarlardan bölge halkına kadar herkesi kapsar. Yerel ürünlerin satıldığı handa, sabahın erken saatlerinde başlayan alışveriş akşam güneş batmadan biter. Hana gelen tüccarlar yiyecek içecekten giyim aksesuar mefruşata kadar her çeşit eşya satarlar. Nasrallah, bu romanında hanları betimlerken, okuyucuya birçok detay da sunar:

“Yüksek tepeler üzerinde bulunan handa bir gece ve ertesi gün ikindi vaktine kadar kaldılar. Kaleye benzeyen devasa hanın sekiz burcu vardı. Hana tırmanan herkes aşağıdan hayal edemeyeceği şeyleri görür, kendisini kuşa dönüşmüş gibi hissedirdi.

Han birkaç salon ve ambardan oluşuyordu. Hanın ortasında sağlam taşlarla çevrili, büyük bir havuzda toplanan su kuyusu vardı. Handa yolcuların ikamet edeceği odalar da vardı. Orada insan pazartesi gecesi akın akın gelen büyük veya küçük Suriyeli tüccarları görebilirdi.

¹⁶⁶ Nasrallah, 436.

Kafile başkanı yolculuk planını pazar gecesi hana varabilecek şekilde belirlemişti. Böylece beraberine getirdikleri pamuk, sabun, buğday, susam ve bal çömllekleri gibi ticari mallarını satmak için pazartesiye orada geçireceklerdi.

Sabah hanın kapıları açıldı. Küçük bölgedeki tüccarlar ve orada ikamet edenler hana akın ettiler. Hepsi ticari mallarını satmak için gelmişlerdi. İnsanlar atlarını ve küçük baş hayvanlarını getirdi. Kadınlar yumurta sepetlerini taşıyan ve hareketlerini engelleyen ayakları bağlanmış tavuklarla yüklü eşekleri ile hana ulaştılar.

Kuru üzüm, incir, elma, kırmızı üzüm satıcıları geldi. Yüzük, küpe satıcıları, hazır elbise terzileri, ayakkabıcılar, kumaş tüccarları, semerciler, veterinerler bağrışıyorlar ve insanları kendi yanlarına çekmeye çalışıyorlardı.”¹⁶⁷

Limon Bahçesi

Filistin, Akdeniz’e kıyısı olduğundan zengin iklim şartlarına sahiptir. Çeşitli ürünlerin yetiştirildiği Filistin’de tarımsal ürünler farklılık gösterir. Limon, portakal gibi narenciye bahçeleri Filistin halkının önemli geçim kaynaklarındandır.

Narenciye bahçeleri sadece meyveleri ile değil, ortama kattıkları hoş kokularla insanı dinlendiren bir alandır. Nasrallah, Zâhir’i rahatlaması için Taberiyye kıyısında dolaştırır. Ancak limon bahçesi Zâhir için hayatının geri kalanında hep hatırlayacağı, ilk aşık olduğu kızın kurtarıldığı, ona sebep doğduğu yeri terk edeceği bir mekân olur.

Filistin’de çok fazla bulunan bu limon bahçelerinin birinden geçerken bir çığlık duyan Zâhir, ilk başta güzel başlayan gezisi daha sonra bütün hayatında unutamayacağı bir ana dönüşür. Yazar, canlı tasvirlerle limon bahçesini şöyle betimler:

“Bu güzel duygular, limon bahçesinde bir kadının yaralı çığlığını duyduğunda aniden bölünür. Atına gem vurdu. Aniden durdu. Sesin kaynağını belirlemeye çalıştı. Ses her yerden geliyordu. Sesi aramaya başladı. Yardım çağrısı artıyordu. Yarası genişliyor, şaşkınlığı iki kat oluyordu.

Atı ile limon bahçesinden yol alması zordu. Atından indi. Aniden derin bir kuyunun içerisine düşmüş gibi ses yok oldu. Bir adamın belirsiz mırıldanmalarını

¹⁶⁷ Nasrallah, 116-17.

duydu. Doğru yöne gidip gitmediğini bilmeksizin koşmaya başladı. Koştu. Tökezledi. Dalları uzaklaştırmaya çalışan elleri kanadı.”¹⁶⁸

Zâhir’in bilinmeyene doğru koşturması mekân ile zamanın iç içe girerek durmasına yol açar. Nasrallah, Zâhir’in kıza tecavüz eden adamı kılıcıyla öldürdükten sonra zaman ve mekânı bazı benzetmelerle şöyle anlatır:

“Zaman dondu. Limon ağaçları dondu. Sanki göğsüne hava ne giriyor ne de çıkıyormuş gibi dondu. Tıpkı elleri, ayakları ve ruhu bağlanmış gizemli kaderine bakarken ölmüş gibi görünen kız gibi dondu.”¹⁶⁹

Zâhir yaşadığı bu olayı unutmaz, unutamaz. Tecavüze uğrayan Heniyye zaman zaman Zâhir’e saçının örgülerini gönderir. Heniyye, yine bu örgülerden birini gönderdiğinde Zâhir, bu duruma bir son vermesini ister ve onun evine gider. Limon bahçesini geçerken geçmiş, o gün yaşananları ve geçen zamana rağmen Heniyye’ye olan aşkını limon kokuları arasında anımsar.¹⁷⁰

Savan

Tarihi konu edinen romanlarda, olayların geçtiği tarih, o tarihte yaşanan çevrenin tasviri, roman okurunu o döneme geri götürür. Romanlarda asıl olan gerçekçilik hissi, olayların geçtiği gerçek tarihî mekânlarla aktarılır. Tarihî romanlarda ele alınan devrin yerleşik yapılarının özelliklerine vurgu yapılır.

Eskiden kalın bezlerle yapılan, çadıra benzeyen, askerî amaçla kullanılan bez çadırlara *savan* denir. Savaş esnasında sultan bu çadırda kalır. Romanda birkaç yerde savanlardan bahsedilmiştir. Zâhir Ömer’e karşı başlatılan savaşta onunla savaşmak için kurulan savanda ikamet eden Süleyman Paşa’ya verilen gözdağında onun şaşkınlığı şöyle ifade edilir:

“Savanın içerisinde gözleriyle bu kalın kumaşın, avının üzerine saldıran yırtıcı bir hayvanın pençeleri gibi paramparça oluşuna baktı.

Pençeler yüksekte ve kuzey Batı yönünden keskin bir tehditle ortaya çıkmıştı. Bazı askerler ayaklarının dibine düştü. Beraberindekilerle birlikte başka bir saldırı olur düşüncesiyle geri döndü. Fakat saldırı gerçekleşmedi.

¹⁶⁸ Nasrallah, 99.

¹⁶⁹ Nasrallah, 100.

¹⁷⁰ Nasrallah, 396; Nasrallah, 396.

Başka bir saldırı içerideki herkesin ölmesi için yeterli idi. Saniyeler uzadı. Zamanın durduğunu hissetti. Gözleri her yerden paramparça olan savanın kumaşına bakarak bekledi.”¹⁷¹

Savan askerî komutanın veya prensin ikamet ettiği mekân olduğu için iç dekorasyonu da o kişilerin sosyal konumlarına, kişiliklerine göre dizayn edilir. Mısır’dan gönderilen Ebu’z-Zeheb Muhammed Paşa’nın çadırı oldukça görkemlidir. Gururlu, kibirli biri olan Ebu’z-Zeheb bu durumunu yaşadığı mekâna aksettirmiştir.

“Muhammed Ebu’z-Zeheb, kırmızı atlas kumaştan astarlı, altınla kaplı sarı bakırdan yapılmış sütun ve direkleri olan, yeri kırmızı ve çivit mavisi büyük ağaç yapraklarıyla süslenmiş sarı renkli halıyla döşeli adeta hareketli bir saraya benzeyen kadife safsvanının içerisinde Zâhir’in komutanlarının gelmesini bekleyerek oturdu.”¹⁷²

Sur

Bir şehri veya mekânı savunma amacıyla yapılan duvarlar sur olarak isimlendirilir. En eski dönemlerden beri, inşa edilen kalelerin savunma mekânizması olan surlarda düşman saldırılarına karşı gözetleme kuleleri bulunmaktadır. Yüksek bir şekilde inşa edilen surlar bu özellikleri ile hâlâ kullanılan gözetleme kulelerine benzer.

Romanda Bağna Savaşı’na katılmak için oraya giden Zâhir Ömer’i surların üzerinden bir adam görür. Bağna surları, romanda şu şekilde tasvir edilir:

“İkinci vaktinden bir az önce Zâhir, Bağna surlarının kapısına vardı.

Ertesi gün de bombardıman devam etti. Ancak şehrin surları herkesi şaşırtacak kadar sağlamdı.”¹⁷³

Surlar yüksek yapılar oldukları için, insana güven duygusu verir. Geniş görüş alanı fırsatı veren surlar, düşman ile karşılaşıldığında düşmanı tahrik etme işlevi de görür. Zâhir Ömer de yüksek surların üzerinden düşmanını tahrik ederken surların güçlü yapısına güvenmiştir.

“Şeyh Hüseyin Zâhir’i aradı. Fakat onu bulamadı. Onu sorduğunda surlardan ayrılmadı dediler.....

¹⁷¹ Nasrallah, 281.

¹⁷² Nasrallah, 489.

¹⁷³ Nasrallah, 23.

Zâhir yeniden surların üzerinde atlamaya başladı. Söylediği küfürleri askerleri rahatsız etmediğini fark edince bizzat veziri sövmeye başladı. Hakkı için söylenebilecek bütün kötü kelimeleri en yüksek sesiyle ona ulaşabilmesi için söyledi.”¹⁷⁴

el-Celîl

Romanda olayların büyük çoğunluğunun geçtiği yerdir. el-Celîl Filistin’de önemli tarihî bir mekândır. Çok eski zamanlara uzanan el Celîl bölgesi Hristiyanlar için de önemli bir yerdir.

Kanâdîlu Meliki’l-Celîl romanında el-Celîl önemli bir yer olmakla birlikte, romanın başlığındaki “Kanâdil” kandiller ibaresi roman boyunca kendisine atfı yapılan bir imgedir. Zâhir Ömer’in mütesellimlik hayatının başlangıcı, Osmanlı Devleti içerisinde elde ettiği statünün ilk adımıdır kandil. Hayatta kalma göstergesidir. Nasrallah, romanının başlangıcında Filistin’deki bir inanışa yer verir. İnanışa göre herkes aynı anda bir kandil yakar ve ilk kimin kandili sönerse; o, diğerlerinden önce vefat eder. Bu oyunu Zâhir ve kardeşleri babalarının ölümünden sonra kimin mütesellim olacağını belirlemek için oynarlar. Zâhir’in kandilinin ilk sönmesinden sonra o, mütesellim olarak seçilir. Kandil, Zâhir’in hayatını değiştiren unsur olur. Diğer taraftan kandiller aydınlatma araçlarıdır. Karanlıkları aydınlatırlar. Kişi aydınlatılmış bir mekânda veya gündüz karanlıkta veya geceleyin hissettiği korku ve endişeyi hissetmez. Aydınlık insana güven hissi verir. Bu yüzden, Zâhir Ömer, el-Celîl bölgesini kandillerle donatmıştır.

Zâhir Ömer’in el-Celîl’e mütesellim olmasından sonra el-Celîl herkesin rahatça gezebileceği güvenilir bir mekân olmuştur. Zâhir Ömer güvenilir olan el-Celîl ’i bizzat test etmek ister. Ahmet Dengizli’den el-Celîl ’in en güzel kızını ona getirmesini ister. Zâhir saraya gelen kızdan el-Celîl’i baştan başa dolaşmasını sonrasında geri gelmesini talep eder.

- Senden bu saraydan çıkıp el-Celîl ’in dört bir tarafında tek başına dolaşmanı istiyorum.
- Tek başıma mı? ya Şeyh.
- Evet.

¹⁷⁴ Nasrallah, 29-30.

- Bütün bu takıları takacak mıyım?
- Evet yavrucuğum.
- Sonra ne olacak?
- Buraya döneceksin.

.....

- Yolculuğun nasıldı? yavrum
- Biraz yorucuydu ey Şeyh.
- Seni rahatsız eden kimse oldu mu?
- Güzel kız düşünmeye başladı. Sonra hayır Şeyh dedi. Ama onlardan biri beni tek başıma gördüğünde nereye gittiğimi sordu.
- Başka biri seni rahatsız etmedi mi?
- es-Sakr'ın adamlarından biri ey Şeyh. Beni gönderen kişinin sen olduğunu ona söylediğimde kızarak anlamadığım bir şeyler söyledi. Beni terk etti.¹⁷⁵

Zâhir Ömer için bir bölgede güven içerisinde gezmek oldukça önemlidir. Bu sebeple el-Celîl bölgesinde asayişî sağlamak için sert tedbirlere başvurmuştur. Güvenliği kontrol etmesi için gönderdiği kıza sarkıntılık eden gençleri Akka Kapısı'nda astırdığında şu ifadeleri kullanmıştır:

- Herkes bilsin ki bu ülkedeki herhangi bir kadının, adamın veya bir kafilenin namusuna göz dikenin cezası böyle olacaktır.¹⁷⁶

Taberiyye

Kanâdîlu Meliki'l-Celîl romanında geçen diğer bir tarihî şehir Taberiyye'dir. Zâhir Ömer, nüfuzunu artırdıkça hükmü altındaki şehirlerin güvenliğine ve olabilecek herhangi bir saldırıya karşı dirayetli ve sağlam duruş sergilemeye önem vermiştir. Taberiyye de bu amaçlarla gün geçtikçe sağlam bir şehre dönüşür. Nasrallah, "Bin Kandilli Şehir" alt başlığı altında Taberiyye'yi şöyle tasvir eder:

¹⁷⁵ Nasrallah, 352.

¹⁷⁶ Nasrallah, 353.

“Günden güne Taberiyye’nin surları yükselmeye başladı. Şehir sağlam bir kaleye dönüştü. Zâhir, kapının da değişmesini emretti. Dimaşk kapısı kadar dirençli ve sağlam olmasını istedi. Burçları yükseltilmesini emretti. Her taraftan burçlar yükseltildi. Taberiyye başka bir şehre, yeni ve güzel şehre dönüştü. İlk kez evlerinin önündeki caddelerin kandillerinin masrafları için insanları sorumlu tuttu. Şam’a adamlar gönderdi ve bin kandil getirtti. Görevi sadece kandillerin sönmemesini sağlamak olan bir grup kandilci görevlendirdi. Taberiyye’yi uzaktan görenler ışık ve parlaklık vahasına karşı büyüleniyordu.”¹⁷⁷

Zâhir Ömer’in inşa ettirdiği güçlü surlar, Osmanlı Devleti’nden gelebilecek saldırıları önlemek amacını taşıyordu. Zâhir Ömer, vergileri vermemesi sebebiyle devletle karşı karşıya gelmiştir. Vali Taberiyye surlarını bombalamaya başladığında surların sağlamlığına güvenen halk, her zaman yaptığı gibi geceyi uykuyla geçirmesi şöyle tasvir edilir:

“İlk bombardıman esnasında sevinen Taberiyye halkı, savaşın daha başlamadığını biliyorlardı. Ancak halk, surlarının ve Zâhir’in kurduğu ordunun gücüne güveniyorlardı.

.....

Taberiyye zorlu uykusunun ilk gecesine gitti. Diğer gecelerden bir farkı olmayan gece. Yavaş yavaş caddeler sustu. Evler karardı. Yolları aydınlatan kandillerden başka bir şey kalmadı. Uzaktan yitik kurt ve köpek sesleri geliyordu.”¹⁷⁸

Akka

Değişik din ve mezheplere ev sahipliği yapan Akka şehri, M.Ö 3000’li yıllara kadar uzanan bir yerleşim yeridir. Tarih boyunca birçok devletin yönetimi altına giren Akka şehri, Osmanlı topraklarına Yavuz Sultan Selim döneminde katılmıştır. Önemli bir şehir olan Akka, liman kent özelliği taşımaktadır. Bu yönüyle, Batılı devletlerin ilgi odağı olmuş, Kânûnî Sultan Süleyman Dönemi’nde Fransızların ticaret merkezi kurmalarına izin verilmiştir.

¹⁷⁷ Nasrallah, 186.

¹⁷⁸ Nasrallah, 284.

Akka şehrinde deniz ticareti, pamuk ziraatı ve pamuk ithalatı önemli bir ekonomik gelir kapısı olmuştur. Akka limanı, ticaretin gelişiminde önemli bir görev üstlenmiştir. Ticaretin geliştiği bu yerde, çeşitli Arap kabilelerinin saldırıları olmuştur. Zâhir, bu saldırıları önleyebileceği ve devlete ödenecek vergiyi aynı şekilde ödemeyi taahhüt eden bir mektupla mütesellimliğe talip olur.¹⁷⁹

Akka şehrinin önemli bir liman olması, bereketli topraklara sahip olması ve ticaretin gelişmiş olması Zâhir Ömer'in dikkatinden kaçmamıştır. Daha geniş nüfuza sahip olup yabancılarla ticari ilişkiler kurmak için Akka önemli bir mekândır. Girdiği mücadelelerin asıl sebebi oraya sahip olmak şeklinde açıklanır.

“Zâhir Akka’ya giden pamuk, buğday, susam, kurutulmuş balıkla yüklü deve kafilesine bakarak oturdu.

Dengizli’ye : Ahmet bütün bu develer bizim mi? diye sordu.

- Tabii ki bizim ya Şeyh.
- Bugün neye ihtiyacımız var biliyor musun?
- Bilmiyorum ya Şeyh. Ticaret artık yabancıların elinde değil. Bölgemizde şükürler olsun ki güven hakim.
- Bizim bundan daha fazlasına ihtiyacımız var. Bizim büyük bir denize ihtiyacımız var. Kıyısına oturduğumuzda dünyayı görebileceğimiz, dünyanın da bizi görebileceği bir yere ihtiyacımız var.
- Öyleyse sen Akka’yı düşünüyorsun ya Şeyh.
- Ben yıllardır oradan başkasını düşünmedim. Safed’e, Ceddin’e, en-Nâsıra’ya ve diğer yerlere gittiğimizde de hep orayı düşündüm. Bu şehirleri ve kaleleri düşünmüyordum ama Akka’yı düşünüyordum.”¹⁸⁰

Zâhir Ömer, Akka’ya mütesellim olarak atandıktan sonra, şehrine geldiğinde şehir harap bir durumdadır. Şehri yeniden inşa etmek için hemen imar çalışmalarına başlar. Sabun artıkları ile yükselen tepeleri ve bataklıkları kurutur.

¹⁷⁹ Nasrallah, 284.

¹⁸⁰ Nasrallah, 345.

Zâhir Ömer Akka'ya mütesellim olduktan sonra, orayı yaşanabilir bir yer haline getirir. İyi bir mekânda yaşamak, ticari ilişkilerde veya toplum nezdinde kişinin prestij sağlamasına vesile olur düşüncesindedir. Zâhir'de Akka'da bu düşüncelerle hiçbir ayrıntıyı atlamadan ve mütesellimliği üzerinden bir yıl gibi kısa bir zaman geçtikten sonra Akka'nın çehresini değiştirmiştir. Akka, yabancılar için önemli bir ticaret merkezi ve ikamet yeri olmuştur.

“Zâhir hızlı bir şekilde, surları, azametli evleri, ikamet etmek için içerisinde saray yaptırdığı kaleyi ve diğer şeyleri bir defada yapıp bitirmek için işe koyuldu.

.....

Bir yıl geçmeden Akka'da ikamet eden yabancılar orada yeni bir güneşin doğduğunu, kendilerini daha önce hissetmedikleri kadar rahat olduklarını düşündüler. Akka'ya Yunanlılar ve Kıbrıslılar akın etti.

Surlar yükseldiği gibi yollar ve liman kapıları da genişliyordu. Tüccarların yaptırdıkları evler büyük yeni evler artıyordu. Şehir bir günde bin deve yüklü ticari malları kabul ediyordu...

Şehrin kapıları Rusya, İtalya, Fransa, Malta ve Venedik tüccarlarına açıldı. Şehir, pamuk ve yün kumaşlar, şeker, silah, kağıt, cam eşyalarla doldu. Bu eşyalarla yüklü olarak gelen gemiler pamuk, keten, yün, sabun, buğday, zeytin yağı ve susam dolu olarak ülkelerine geri dönüyorlardı.”¹⁸¹

Yafa

Filistin'de sahil kenti olan Yafa, tarih boyunca birçok devletin hükmü altına girmiştir. Yafa Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır.¹⁸²

Zâhir Ömer'in mütesellimliği sırasında Yafa'da güven hakim olmuştu. Ancak, Osmanlı Devleti'ne vergilerini ödemeyen Zâhir Ömer, devletin tepkisini çekmiştir. Ve üzerine Osmanlı ordusu adına Ebû Zeheb'in ordusu gönderilmiştir. Bunun sonucunda Yafa'da büyük tahribat meydana gelmiştir. Ancak, Ebû Zeheb Yafa'ya geldiğinde hemen savaşa girmez. Yafa'nın doğal güzellikleri içerisinde gezinir:

¹⁸¹ Nasrallah, 351.

¹⁸² Ebru Altan, “Sayda”, *DİA*, İstanbul 2013.

“Nisanın başlarında Yafa’ya geldiğinde Muhammed Ebû Zeheb’in ordusu savaşa girmeye gereksinim duymadı. Onun portakal, dut ve nar ağaçları arasında, Yafa’nın tatlı su çarkları yakınında, Ebû Zeheb’in daha önce gördüğü hiçbir denize benzemeyen deniz kıyısında dinlenmeye ihtiyacı vardı.”

Ebu Zeheb’in savaş hazırlıkları şöyle tasvir edilir:

“Yafa surlarından iki yüz metre uzakta Ebû Zeheb portakal bahçeleri arasında, yüksek bir yerde sekiz top silahını kurdu.”¹⁸³

Yafa’da Ebû Zeheb’in komutanlığında bir katliam yaşanmıştır. Rüşvetle kaleye giren Ebû Zeheb’in askerleri kaledeki herkesi kılıçtan geçirmiştir. Yafa harap olmuş bir ölümler şehrine dönüşmüştür.

“Kerîm Eyyub şehrin kapılarının açılmasına şaşırıldı. Faslı süvariler kapıların yeniden kapanmasından önce Ebû Zeheb’in ordugâhına doğru yola çıktılar. Kuşatma askerlerinin süvarileri büyük gruplar halinde şehrin içerisine girdiler. Kuzeyden herhangi bir yardım gelme ümidini kaybeden bekçilere on dört bin kuruş rüşvet ödendi. Yafa iki saatten az bir zaman içerisinde düştü.”¹⁸⁴

Şam

Yavuz Sultan Selim’in Mısır Seferi esnasında Osmanlı Devleti topraklarına katılan Şam, devletin önemli bir sancağı idi. Osmanlı Devleti içerisinde Şam, bölgenin önemli askerî, idari ve ilim, kültür, ticaret merkezi idi. Şehrin yönetimi direk İstanbul’a bağlıydı.¹⁸⁵

Romanda Şam’ın genel özellikleri Zâhir Ömer’in gözlemleri ile aktarılır. Zâhir yaşadığı olaylardan kurtulmak ister ve ilk kabile ile Şam’a gitmeye karar verir. Şam ona göre çok farklı bir yerdir. Roman da olayların geçtiği dönemde Şam bir ticaret merkezidir. Çevre bölgelerden gelen küçük veya büyük tüccarlar, beraberlerinde getirdikleri ticari malları pazarlarda satıyorlardı.¹⁸⁶

Şam’da o dönemde güvenliğe oldukça önem veriliyordu. Şehre akşam vaktinden önce girmek gerekiyordu. Daha sonra kapılar kapanıyordu. Şehre giriş kapısı oldukça

¹⁸³ Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki’l-Celîl*, 530.

¹⁸⁴ Nasrallah, 530.

¹⁸⁵ Tufan Buzpınar, “Şam”, *DİA*, İstanbul 2010.

¹⁸⁶ Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki’l-Celîl*, 117.

korunaklı idi. Zâhir, daha sonra mütesellimliği döneminde Taberiyye'nin kapılarını Şam kapıları gibi sağlam yaptırmıştır.

Şam, gece gündüz hayat akışının devam ettiği bir şehir olarak tasvir edilir. Geceleri sokağa çıkmanın bazı kuralları vardır. Hırsızlık olaylarının artması sebebiyle herkesin bir kandil taşıması fermanı yayınlanmıştır.¹⁸⁷

Nasrallah tarafından Şam, Zâhir Ömer için hüznün kaynağı bir şehir olarak betimlenir. Çünkü, Zâhir'in kardeşi Salih, Şam meydanının da darağacına asılmıştır.

“Emir Reşid, Salih'in Şam vezirine gönderebileceği en iyi hediye olduğunu düşündü. Devletin önceden ‘Arabu’s-Sakr saldırıları ve daha sonra Zâhir Ömer ile anlaşması sebebiyle ona karşı artan gazabını silebilecekti.

Salih'in asıldığı haberi yıldırım hızıyla geldi. Dimaşk veziri Salih'i idam etmişti.”¹⁸⁸

Bağna

Osmanlı Devleti yönetimi altında bir köydür. Romanda Bağna Zâhir Ömer'in kişiliği hakkında ipuçları veren bir mekândır. Zâhir Ömer, Osmanlı valisinin kuşattığı Bağna'ya yardım etmek için Taberiyye'den ayrılır. Bağna ve çevresindeki ‘Arrabe, Ceddîn, ed-Dâmûn, Terşîhâ ve diğer köyler üç yıllık bir kıtlıktan sonra vergilerini veremeyecek duruma gelmişti. Sayda veziri vergilerin ödenmemesi durumunda bölgeye asker göndereceğini bildirdi. Ancak kıtlık o kadar etkiliydi ki su pınarları kurumuş, ağaçlar solmuş, kuşlar uzaklara göç etmişlerdi. Bu durumda Bağna halkının üzerlerindeki vergiyi ödeyecek durumları yoktu. Sayda veziri vergiyi ödeyemeyen Bağna'yı kuşattı. Bağna surları atılan toplara karşı oldukça dayanıklıydı.

Kuşatılan Bağna Köyü'nü Nasrallah, şöyle tasvir eder:

“Eskiden beri çok iyi korunan Bağna'ya doğru geri çekildiler. Kızgın vezir onlara süre tanımadı. Köyün içerisinde kim varsa köyü onların başına yıkmaya karar vermişti. Top mermilerini kurdu. Bombardımanla orayı yerle bir etmeye başladı.

¹⁸⁷ Nasrallah, 118.

¹⁸⁸ Nasrallah, 191.

Gece çöktü. Ama top mermileri aynı şekilde top atmaya devam etti. Öyle ki Batıda on sekiz kilometre uzaklıktaki Akka halkı net bir şekilde patlama seslerini duyabiliyordu.

Ertesi günde bombalama devam etti. Ancak şehrin surları herkesi şaşırtacak kadar sağlamdı.”¹⁸⁹

Romanın başında vergisini ödemediği için kuşatılan Bağna’nın durumu anlatılmıştır. Bağna Köyü, atılan toplarla ele geçirilemeyince barış yapılmak istenmiştir. Uzun süren kuşatma sonucunda köylüler yiyecek bulmakta zorlanmışlar ve barışa razı olmuşlardır. Barış olmasına rağmen Bağna şeyhi, oğlu ve halktan bazıları idam edilmişti. Zâhir için bu en kötü anılarından biridir.

Romanda Zâhir Ömer’in bu kuşatmada nasıl kahramanlık gösterdiği üzerinde durulur. İlerleyen bölümlerde Zâhir Ömer, Bağna’nın mütesellimliğini üzerine alır. Zâhir, halkın ona karşı tutumuna şaşırır. Yönetimi altındaki yerlerde kurduğu güven ortamı Bağna halkı tarafından olumlu karşılanır. Bağna’nın yönetimini üstlenmesi halkın sevinç gösterileri içerisinde sokaklarda dans edip şarkılar söylemesine vesile olur.

“Zâhir Sayda’ya yönelerek Bağna’ya geldi. Oraya girer girmez garip bir şey hissetti. İnsanlar sokak ortasında düğündelermiş gibi dans ediyorlardı. Kadınların şarkıları ve zılgıtları havada renkli kuşlar gibi yayılıyordu.”¹⁹⁰

Tarihî roman niteliği olan *Kanâdîlu Meliki’l-Celîl* adlı bu romanda birçok mekânın adı zikredilmiştir. Biz roman kahramanın etrafında gelişen olaylarda, bu yerlerden en önemli olanlarına yer verdik. Sadece isim olarak geçip çok fazla tasviri yapılmayan diğer yer isimlerini veya roman kahramanının yaşam süresince çok fazla etkili olamayan yerlere değinmedik. İncelenen mekânlar birinci derecede hem tarihî özelliği olan yerler hem de kahramanın hayatının şekillendiği mekânlardır. Bir romanda mekân kadar önemli olan diğer bir unsur romandaki zamandır. Şimdi de bu romanda zamanın nasıl ele alındığını ele almaya çalışalım.

¹⁸⁹ Nasrallah, 22-23.

¹⁹⁰ Nasrallah, 78.

2.1.5. Zaman

Zaman üzerinde tam bir tanımının yapılamadığı göreceli bir kavramdır. Tarih boyunca insan zihnini meşgul eden önemli bir kavram olmakla birlikte zaman, geçmişten bugüne tanımlanması en zor kavramlardan biridir.¹⁹¹

İnsan varlığını sürdüğü bu dünyada zamansız ve mekânsız bir anlam arayışı içerisinde olması düşünülemez. İnsanın var olması bir zamana ve bir mekâna bağlıdır. İnsan bir zamanda ve bir mekânın içerisinde doğar, büyür ve ölür. İnsan kendisi için belirlenen bir zaman üzerinden hayatını idame ettirir.

Zaman, insanın yaşayışı içerisinde farklı farklı algıladığı, kişiden kişiye, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen bir kavramdır. Zamanın anlamlandırılması da bu açıdan farklı disiplinlerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Zamanın öznel bir algısının olmasının yanında nesnel bir zaman algısından söz edilebilir.¹⁹² Öznel zaman, insanın zaman içerisinde psikolojik durumuyla algıladığı zaman diye nitelenebilir. Nesnel zaman ise herkesin üzerinde anlaştığı, kişinin duyu dünyası dışında, dolaylı yollardan, harekete bağlı olarak deneyimleyerek öğrendiği zamandır. Güneş sistemine göre algılanan bu zaman dünyanın güneş etrafındaki hareketine göre belirlenir. Dünyanın kendi etrafındaki dönmesi, saat bazında zamanı ölçmeyi olanaklı kılar. Dünyanın güneş etrafındaki turu takvimsel zamanı ölçmeyi olanaklı kılar.¹⁹³ Takvim, zamanı geçmiş ve gelecek arasında sistemleştirir. Zamanın bölümlenmesi insanın zihin dünyasının bir düzene girmesini sağlar. Zaman, belli aralıklara bölünerek dakika, saat, gün, ay, yıl, devir, çağ gibi zamansal ifade kalıpları oluşur.¹⁹⁴

Roman insanı temele alan bir anlatı türüdür. İnsanı anlatırken onu bir çerçeve içerisinde belirlenen olaylar etrafından anlatır. Zaman da Aristoteles'in dediği gibi, "içerisinde olayların geçtiği şeydir... değişim zaman içindedir." Roman sanatı için bir

¹⁹¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı, Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010, 119.

¹⁹² Seçil Dumantepe, *Roman ve Öyküde Zaman: Yöntem ve Uygulama*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018, 15.

¹⁹³ Feyza Ceyhan Coştu, *İki Zaman Düşüncesi: Öznel ve Nesnel Zaman*, Elis Yayınları, Ankara 2018, 10.

¹⁹⁴ Dumantepe, *Roman ve Öyküde Zaman*, 20.

olayı, zaman ve mekân içerisinde aktarmak zorunludur. Hikâye etme veya anlatı, olayların belli bir sıra ile belirli bir zaman aralığında ortaya konulmasıdır.¹⁹⁵

Edebî eserlerde nakledilen olaylar bir süre içerisinde anlatılır.¹⁹⁶ Olayların belli bir sıraya göre dizilişi olay örgüsünün yaratılmasına dayanır. Romancı anlatacağı hikâyesinde iki zamanı ele alır. Olayların geçtiği zaman yani vaka zamanı ile olayların anlatıldığı anlatma zamanı. Okurun metni okuma zamanının da metnin anlaşılmasında ve yorumlanmasında önemli bir unsur olduğu hatırd tutulmalıdır.

Yazar, öykülediği romanında geçmiş, şimdiyi veya geleceği anlatabilir. Yazarın anlattığı hikâye bir kurguya dayanır. Yazar bir olayı kurmaca dünyasında yaratılan anlatıcı vasıtasıyla sunar. Bunu yaparken de anlatı dünyasının kurallarını uygular. Anlatı ile gerçek dünya arasında gerçeklik ilişkisi vardır. Gerçek dünyadaki zaman kavramı anlatı dünyası içerisinde oluşturulmaya çalışılır.¹⁹⁷ Bu sebeple, anlatılarda kurgusal dünyada gerçekleşen olayların gerçekleşme zamanını aktarmak için dış dünyanın zaman birimleri olan gün, ay, yıl, saatler gibi veriler kullanılır.¹⁹⁸

Günlük hayatta insan, zamanı ileri doğru giden bir akış ile hayatını idame ettirir. Roman da ise olayların sıralanışı farklılık arz edebilir. Öykülenen zamanda bazı anlar genişletilebilirken bazı anlar atlanılabilir. Zaman geçişleri çok hızlı olabildiği gibi çok yavaş da olabilir. Ele alınan zaman diliminde yazarın vermek istediği mesajı en iyi hangi dönem ifade edecekse yazar o dönemi vermeye çalışır.

Öykülenen zaman romanın tanımlanmasını belirleyen unsurlardandır. İncelenen *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* romanı tarihî bir romandır. Tarihî romanda yazar şahidi olmadığı, tarihe mal olmuş bir dönemi ele alır. Yazar eserini oluştururken olaylar iki üç nesil öncesinde meydana gelmiştir. Sadık Tural'ın da belirttiği gibi, “ ... yazarı tarafından gözlenememiş...”¹⁹⁹ bir devrin anlatıldığı romanda Nasrallah elde ettiği tarihî kaynaklardan yararlanmış. Kurguladığı bu romanında Nasrallah tarihin verilerine bağlı kalmakla birlikte, kurgusal özelliklere de yer vermiştir.

¹⁹⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 122; Tekin, *Roman Sanatı*, 122.

¹⁹⁶ Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili -Teorive Uygulama-*, 50.

¹⁹⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 132. Tekin,

¹⁹⁸ Dumantepe, *Roman ve Öyküde Zaman*, 225.

¹⁹⁹ Sadık K Tural, *Zamanın Elinden Tutmak: Edebiyat Konulu Yazılar*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2003, 259.

İncelenen romanlar içerisinde vaka zamanı en geriye giden roman “*Kanâdilu Meliki’l-Celîl*” romanı, Osmanlı Devleti içerisinde mütesellim olan Zâhir Ömer Zeydânî’nin hayat hikâyesini anlatmaktadır. Romanın başında açıklamalar kısmında Nasrallah, romanın dönemi ve bu romanı yazmaya nasıl karar verdiği hakkında açıklamalarda bulunur. Bu romanın yazıya geçirilme zamanını verir. Yazar *Zamanu’l-Huyûli-l-Beydâ* adlı romanı için kaynak toplarken, Zâhir Ömer Zeydânî ismiyle karşılaştığını ancak kaynakların yeterli olmadığını belirtir. 1997 yılında eldeki verilerden yararlanarak yazmaya başladığı romanını 2012 yılında tamamlayan İbrahim Nasrallah, 15 yıl gibi bir zamanda romanın yazılma zamanını oluşturmuştur.

Romandaki vaka zamanı, Zâhir Ömer’in 1689-1775 yılları arasında Osmanlı mütesellimi olarak yaşamış olduğu zaman dilimidir. Babasının ölümünden sonra, onun yerine mütesellim seçilen Zâhir Ömer’in Osmanlı Devleti içerisindeki devlet olma hayalini gerçekleştirirken, bir yandan devletle karşı karşıya kalır, diğer yandan aile içi sorunlarla uğraşır. Roman bu yıllarda Zâhir Ömer’in Taberiyye, Akka, Sayda gibi Filistin topraklarında nüfuzunu artırır. Zâhir Ömer, etrafında gerçekleşen olaylarda zaman genel olarak art zamanlıdır. Bazı yerlerde zaman kırılmasına yer verilerek, zamanda geriye dönüşler ve ileriye sıçramalar olur. Romanın başlangıcında Nasrallah, zaman konusunda sonra olan bir olayı önceden verip zamanda ileri gidip daha sonra geriye dönerek, Genette ifadesi ile hikâyenin kronolojik sıralamasından çıkarak zaman sapmasını uygulamıştır. Zaman sapması ileri veya geri olmak üzere iki çeşittir.²⁰⁰

Romanda genel çerçevede, yaklaşık 90 yıl yaşayan Zâhir Ömer’in bütün ömrünün ayrıntılarına yer verilmemiştir. Böyle bir şeyin olması da imkânsızdır. Onun devlet içerisindeki kariyerinde önemli olan konular ele alınmıştır.

Kanâdilu-Meliki’l-Celîl romanında zaman için çok belirgin ifadeler kullanılmıştır. Kozmik yani gün, ay, yıl, mevsimler gibi zamana yer verildiği, o gün, o geçmiş gün, uzun saatler gibi zamana atıf yapan kalıplar da geniş yer tutar. Romanda kozmolojik zaman gibi psikolojik zamana da yer verilmiştir.

Zâhir’in mütesellim seçilme olayında kozmik zaman sabah uykudan uyanma ile başlar. Babalarının ölümünden sonra mütesellimi belirlemek için bütün kardeşlerin bir

²⁰⁰ Dumantepe, *Roman ve Öyküde Zaman*, 235.

karar vermeleri gerekiyordu. Gece karar veremeyen kardeşler, ertesi gün akşam kandil yakıp mütesellimin kim olacağını belirleyeceklerdir.

“Zâhir gözlerini açtı.

O sabah kardeşlerini başının üzerinde buldu. Kılıçları kınlarında olmasaydı onu öldüreceklerini zannederdi.

- Bizi hayretler içerisinde bırakarak bu uzun gece boyunca uyudun. Dedi Sa’d.

Zâhir elinin tersi ile gözlerini ovuşturarak: Bir çözüme vardınız mı? Diye sordu onlara.

- Varamadık. Dedi Salih.
- Hayır. Vardık. Bu gece kandil yakacağız! dedi Sa’d.

O geniş odanın içerisinde dört kandil parlıyordu. Rüzgar sakindi. Orada sadece nefes sesi vardı. Uzak ciğerlerden gelen nefesler. Heykel gibi görünen dört bedene geri dönmeyen ciğerler.

Evin duvarlarına vuran Taberiyye Gölü’nün dalgalarında, denizin dalgalarının çarpmasının ritmi vardı.”²⁰¹

Sonraki bölümde romanda kardeşlerin babalarının ölümünde hissettikleri duygulara yer verilerek geri dönülür.

“Mezarlığa giden yol, yolculuklarının başlangıcıydı. O kış gününde, babaları Ömer Zeydânî’yi sessizce defnettiler. Her biri, diğer kardeşlerinden bakışlarını kaçıyordu. İnsanların büyük kardeşleri Sa’d Ömer’in yaptığı bütün hareketleri gözetlediği bir vakitte, babayı zorlayan bir hastalıktan sonra ölümü, onun yerini alacak çocuğunu seçtiği anlamına geliyordu.

Dört kardeş, hiçbirinin bilmediği babalarının tüm isteklerini içlerinde sakladılar. Ve geleceklerini düşünmeye başladılar.”²⁰²

Roman, Zâhir’in nasıl bir kişiliği olduğunu belirtmek için, çocukluğuna gidilerek, onu mitolojik bir kahramana dönüştürür. “Yevmun Ba’idun ve Seyfun Mehûmun” adlı bölümde anlatıcı, babası ölen Zâhir’in, o hayatta iken doğumundan

²⁰¹ Nasrallah, *Ķanâdilu Meliki’l-Celil*, 13.

²⁰² Nasrallah, 14.

sonra gerçekleşen olaylara yer vererek geri döner. Zâhir, kimsenin sütünü emmemişti. Sadece yeni doğum yapmış olan Halime'nin sütünü içmişti.

Romanda olayların geçtiği zamana geri dönüldüğünde, 'o günü hatırladı', 'o ana geri döndü' gibi ifadeler kullanılır. Necme'nin hatıralarına yer verilerek Bağna Kuşatması'na katılan Zâhir'in kişiliği üzerinde durulur. Bağna'da üç yıl kıtlıktan sonra meydana gelen savaşa Zâhir'in nasıl katıldığı üzerinde durulur.

"Necme, Ömer Zaydânî'nin Zâhir'in yokluğunu hissedip onu sorduğu o geceyi hatırladı. Ancak onun hakkında hiçbir ize rastlayamadı. İki gün sonra onu Bağna'da gördüm diyen bir adam gelinceye kadar."²⁰³

Zâhir Ömer'in yokluğunda Halime'nin durumu zaman belirlenmesi açısından şöyle anlatılır:

"Zâhir'in yokluğunun üzerinden üç gün geçtikten sonra Halime kişnemeye başladı. Dördüncü gün kişneyip ağlıyordu. Beşinci gün ise sessizce ağlıyordu.

Zaman seçiminde Nasrallah, roman kişilerinin ruhsal durumlarını göz önüne almıştır. Beşir çok sevdiği amcasının kızıyla bahar mevsimi, nisan ayında evlenmiştir. Bahar yeniliğin, yeniden canlanmanın mevsimidir. Beşir için de Gazzale ile evlenmek yeni bir hayatın kapılarının aralanması demektir.

"Beşinci (Nisan) ayının sonlarında pazartesi gecesinin sonunu beklemeye başladılar. Sıcak, dolunayın olduğu bir geceydi.

.....

O açık öğle vaktinde Şeyh Zâhir ve kardeşleri güneye doğru gittiler. Hava latifti. Güneş ince ışıklarıyla yeryüzünü örtüyordu. Bu gece veya Cuma gecesini evlenmeleri onların (bedevilerin) adetlerindendi. Onlar bu iki gecenin mübarek olduğuna inanırlardı."²⁰⁴

Romanda olayların geçtiği tarihler genelde tam olarak verilmemiştir. Ancak, sekiz yerde tam tarihe yer verilmiştir. Bu tarihler Osmanlı Devleti içerisinde meydana gelen olaylar çerçevesinde oluşturulmuştur.

²⁰³ Nasrallah, 21.

²⁰⁴ Nasrallah, 91.

İlk tarih Süleyman Paşa el-‘Azzam, Taberiyye’yi kuşattıktan sonra onu alamayacağını anlayıp Zâhir ile anlaşma yaptığı tarihtir. Anlaşmaya göre, Paşa Şam’a gidene kadar Zâhir’in oğullarından birini yanında götürecektir.

“1742 yılı aralık ayının ilk cumartesi günü sabahında Süleyman Paşa el-‘Azzam’ın ordusu Şam’a doğru hareket etti. İnsanlar Şam’a doğru el-Mueddî yolu boyunca akın ettiler. Veziri ve ordusunu görmek için değil, aksine tek kişi Ali bin Zâhir’i görmek için akın ettiler.”²⁰⁵

İkinci tarih Şam hacılarının kutsal topraklardan dönerken bedevi saldırısına uğramasından sonra bu işin sorumlusu olarak gördükleri kişinin idam edildiği tarihtir.

“1757 yılı ekim ayının yirmi yedinci günü, peygamberin doğum gününde, İstanbul’da Ağa’nın başı kesildi. Başı insanlara gösterildi. Yanında kalın yazıyla yazılmış yazı vardı.

“Bu hacıların helakine sebep olan adamın cezasıdır.”²⁰⁶

Üçüncü tarih Osman Paşa’nın Hayfa’yı kuşattığı tarihtir. Hayfa sakinleri bomba sesleri ile uyanırlar.

“1761 Mayıs ayının tan vaktinde top bombalarının sesleri ile uyandı. Şehir sarsılıyordu. Karaya doğru kaçan martıların çığlıkları bir uğursuzluğun habercisiydi. Şehre kargaşa yayıldı. Ancak, hiç kimse ne yapacağını bilemiyordu.”²⁰⁷

Dördüncü tarih, Osmanlı görevlisi Kapıcı Mesud Bey’in Dımaşk’a geliş tarihini belirler.

“1776 yılı haziran ayının altısı salı günü öğle vakti kapıcı Mesud Bey Sultan’ın fermanı ile Dımaşk’a vardı. Sıcaklık ayın ilk günlerinden itibaren artmaya başlamıştı. Ayın yedinci gününde insanlar bütün Dımaşk’ın yanacağını zannettiler.”²⁰⁸

²⁰⁵ Nasrallah, 332.

²⁰⁶ Nasrallah, 368.

²⁰⁷ Nasrallah, 401.

²⁰⁸ Nasrallah, 443.

Beşinci tarihte Dengizli'nin sevdiği kadın ölmüştür. Zâhir, o kadının yerini alabilecek tek kişinin başka bir kadın olduğunu düşünür ve onun için İstanbul'dan bir cariyeye ister. Cariyenin varış tarihi tam olarak verilir.

“1770 yılı ağustos ayının on yedisi öğle vaktinde Zâhir'in beklediği o gemi, Gürcü cariyeyi taşıyarak sonunda geldi.”²⁰⁹

Altıncı tarih Zâhir Ömer'e sığınan Bulutkapan Ali Bey'in Mısır'a dönme isteğidir.

“1773 yılı baharının bir gününde Zâhir, Ali Bey'in saraya ani ziyaretine şaşırdı. Zâhir gelişinin arkasında büyük bir durumun olduğunu anladı.

.....

Ali Bey'e sirayet eden tek düşünce eski hatıraların içini yakması, kaybettiği Mısır ve Filistin topraklarında uzayan gurbeti idi.²¹⁰

Yedinci tarih Ebû Zeheb'in Yafa'yı kuşatmasından sonra yaptığı katliamın etkisi ile hastalanıp öldüğü tarihtir.

“En büyük sorun, cesedini Akka'dan Mısır'a nasıl taşıyacakları idi. İçini boşaltıp onu mumyalamaktan daha iyi bir çözüm bulamadılar.

1775 yılı haziran ayının onuncu gününün sabahında ordu başsız büyük cesetle geldikleri yerden geri çekilmeye başladı.”²¹¹

Zâhir Ömer, yaşadığı uzun hayatı boyunca, yanında olan ve ona yardım eden sağ kolu Ahmed Dengizli idi. Zâhir'in yaşlanması onun üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştı. Ve Zâhir'e karşı cephe almıştı. Osmanlı Devleti donanmasının kuşattığı Zâhir'i Ahmed de içeriden kuşattı. Yaşadığı kaleyi terk etmesini ister. Zâhir kaleyi terk ederken şehre bakışlarını yöneltir.

“1775 yılı ağustos ayının yirmi yedinci günü sabahında, Zâhir uzaktan şehre bir bakış attı. Mezar gibi sessizdi. Yarım saat sonra Necme'ye yaklaştı. Elini sıkıca

²⁰⁹ Nasrallah, 464.

²¹⁰ Nasrallah, 516.

²¹¹ Nasrallah, 540..

kavradı. Onu rahatlattı. Necme neredeyse akacak olan gözyaşlarını gizleyerek yüzünü uzağa çevirdi.”²¹²

Kanâdîlu Meliki 'l-Celîl romanında yazar zamanda sıçramalar yapar. Gazzale ile Beşir'in evliliği nisan ayında gerçekleşmiştir. Düğünden haftalar sonra ifadesi kullanılarak zaman sıçraması yapılır.

“Haftalar sonra, Gazzale Şeyh Fevvaz'ın gazveye çıktığını gördü. Beşir'i adamların arasında aradı ama bulamadı.”²¹³

Daha sonra gazveden dönen Beşir ganimetlerin en büyüğünü alır. Bu olaydan birkaç hafta geçtikten sonra, Beşir'in çadırı misafirlerin ağırlandığı bir mekâna dönüşür.²¹⁴ Nasrallah, geçen zamanı haftalar aylar şeklinde hızlıca atlar. Arada neler olmuştur belli değildir.

Uzun bir zaman sonra, Beşir, Zâhir ile karşılaşır. Geçen zamanda meydana gelen hadiseler Beşir'in ifadeleri ile özetlenerek birkaç cümle ile aktarılır. Beşir, kabilesinden zengin biri olarak ayrılmış, Zâhir'in yanına gitmek istemiş ancak, onun da Taberiyye'den ayrıldığını öğrenmiş, başka bir kabileye iltica etmiş, kabilenin kızı ona aşık olunca orayı da terk edip tekrar Zâhir'in yanına dönmeye karar vermiş. Bu süre içerisinde Beşir'in Ömer ve Zâhir adında iki çocuğu olmuştur.²¹⁵

Bir zamandan başka bir zamana atlayarak arada gelişen olayların anlatılması anlamına gelen zaman sıçraması *Kanâdîlu Meliki 'l-Celîl* romanında, Zâhir'in ikinci eşi Bedriyye'nin hamileliğinde de uygulanmıştır. Dokuz ay süren doğum olayı bir iki cümle ile şöyle aktarılır:

“Sevinçle evi dolduran tek haber Bedriyye'nin hamileliği idi. Uzun günler boyunca Necme'nin ayakları yere değmedi. Dokuz ay sonra, son çocuğu olacağını aklına getirmeyen Bedriyye, ilk ve tek çocuğunu doğurdu.”²¹⁶

Romanda kısa zaman içerisinde olan olaylar tüm detayları ile anlatılarak zaman genişlemesi yapılır. “Cem'atu'l-Hayvân ve Tarîku'l- Ğâbe” adlı bölümde Nasrallah, bir gün içerisinde gelişen olayları günün vakitleri üzerinde durarak anlatır. Yılda bir kez

²¹² Nasrallah, 551.

²¹³ Nasrallah, 94.

²¹⁴ Nasrallah, 108..

²¹⁵ Nasrallah, 165.

²¹⁶ Nasrallah, 222-23.

yapılan kutlamada sabah erken saatlerde hayvanlar kuyruklarından başlarına kadar killi toprakla boyanırlar. Daha sonra ormana salıverilirler. Bütün herkes bu kutlamaya katılır. Zâhir’de atı ile bu kutlamaya katılır, ormana giderler. İkinci vaktine yakın ormandan geri dönerler.²¹⁷

Tarihî bir kişilik olan Zâhir Ömer, en yakını tarafından boğazlanarak öldürülür. Romanın sonunda Zâhir Ömer’in katledilme anı adeta bir tiyatro sahnesinde oynanan oyunun sahnelenmesi gibi, zaman adeta durmuş gibi tasvir edilir. Zaman olay üzerine yoğunlaşır.

“ Dengizli kuzeye bakarak şehrin kapısının önünde durdu. Elinde gizli bir güce dayanan bir ölü gibi onun elindeydi.

Endişesi artıyordu. Ancak deli gibi ona doğru gelen beyaz atı gördüğünde bir anda tebessüm etti. Tabancasını hazırladı. Ve bekledi.

- Onu benden başkası öldürmeyecek dedi askerlerine. İndirin silahlarınızı

Şiddetli bir dalga gibi yaklaşan atın etrafında kumlar uçuşuyordu.

Dengizli silahını ona yöneltti ve ateş etti. Silahını yeniden doldurdu. O anda Ayşe, Şeyhe doğru atılan ok gibi fırladı. Ona ulaştı. Onu atının üzerine almak için elini uzattı. Ancak, omuzunu geçen bir kurşun anlamadan gücünün çoğunu ondan aldı. Dengesini bozdu. Eli bir insanı kaldırmak için çok zayıftı. Eğildi. Sonra Ayşe’nin yanı başında yere düştü.

Dengizli ona doğru koştu. Zâhir ona baktı. Bir eli ile Ayşe’nin elini tutarak ayağa kalktı. Diğer eli ile Dengizli’ye bir kurşun attı ama isabet etmedi. Hızlıca tabancasını uzağa attı ve kılıcını çekti. Güneş gökyüzünde biraz yükselmişti. Kızıllığı ile bütün kıyıyı boyadı. Uzaktan Necme ve birkaç atlı geldi ama vaktin geçtiğini anladılar.

Dengizli tabancasını doğrulttu. Zâhir’in kalbine isabet eden öldürücü kurşunu sıktı. Fakat o yere düşmedi. Kan göğsünden fışkırır bir halde ve gözleri Dengizli’ye dikmiş bir şekilde ayakta kaldı. O anda Dengizli kılıcını çekti. Zâhir’in üzerine saldırdı.

²¹⁷ Nasrallah, 136-37.

Bütün gücüyle Zâhir'in boynunu kesti. Bir insanın güneşin altında görebileceği en büyük kandil ateşine dönüşen bedeninden kanlar fışkırdı.”²¹⁸

Kanâdîlu Meliki'l-Celîl romanında Nasrallah, zamanı ileri doğru kronolojik sırayla oluşturmuştur. Ancak bazı yerlerde zaman sıçraması yapmış veya geri dönüş tekniğini kullanmıştır. Kozmik zamanda günlerin veya ayların zamanını belirleyen Nasrallah, zamanın belirlenmediği yerlerde o gün, o an, o olay denilerek geçmişteki bir zamana atıf yapar. Tarihî roman zaman üzerine kurulu olduğu için bu romanda da olayların gelişimine göre bazı yerlerde tam tarihe yer verilmiştir. Olaylarda etkili olan gerçek kişilerinde yaşadıkları dönem, onlar etrafında gelişen olaylar, tarihî kaynaklardan okunabilir olduğu için zaman bu kişiler üzerinden de belirlenebilmektedir.

Tarihî romanların bir özelliği olan yaşanan dönemin gelenekleri, inançları, adetlerinin roman içerisinde sunulması, giyim kuşam gibi romanın vaka zamanında meydana gelen olaylar o zamandaki özelliklerin belirlenmesi açısından önemlidir. Bu bölümde sadece kozmik zamanda romanın nasıl şekillendiği üzerinde durduk. Tarihî romanın toplumun bu geleneklerini ele alış şeklini ayrı bir başlıkta ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2.1.6. Anlatıcı Bakış Açısı

Anlatıcı, bir anlatı eserinde hikâyeyi anlatan veya anlattığı varsayılan kişidir. Roman yazarı anlatmak istediği düşünceye, oluşturacağı olaya göre anlatıcı veya anlatıcılar yaratır. Hikâyeyi anlatacak olan karakter çok farklı şekillerde oluşturulabilir. Yazar, hikâyeyi oluşturmakla birlikte, eserindeki anlatıcı yazarın kendisi değildir. Yazar, her hikâye veya romanında farklı anlatıcılara yer verebilir. Bu anlatıcılar olayların seyrine göre hikâyeyi şekillendirirken yazarın bazı yerlerde olaylarla ilgilenmeyen yönleri olabilir. Ancak, yazılı eserlerde olay örgüsü, kişiler ve mekâna ait özellikler anlatılan ve tasvir edilen şeylere uygun bir şekilde yaratılmış bir anlatıcının vasıtası ile ifade edilir.²¹⁹

Eserde ele alınan konunun nerede nasıl başlayacağı, nasıl şekilleneceği ve eserin sonunun nasıl olacağı bakış açısına göre şekillenir.

²¹⁸ Nasrallah, 552.

²¹⁹ Hasan Boynukara, *Roman'da Bakış Açısı ve Anlatıcı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul t.y., 14-15.

Anlatıcı ya hikâye içerisinde bir kahraman ya da üçüncü tekil şahıs diye nitelendirilen anlatı içerisinde bir öykü sunar. Öykü içerisinde karakterlerin olduğu olaylar silsilesidir. Olayların olması o olayın bir anlatıcısının olmasını gerekli kılar.²²⁰ Burada anlatıcının kim olduğu sorusu ön plandadır.

Roman anlatıcısı farklı bakış açıları ile hikâyesini anlatır. Bazen her şeyi bilen, roman kahramanlarının düşünce dünyasına, geçmişte ve gelecekte olanlara hâkim bir bakış açısına sahip “tanrısal anlatıcı” hikâyeyi anlatır. Bu anlatıcı olayların gelişim sürecinde her şeyi bildiği için kahramanların zihin dünyasından geçenlere, âşık olmaya vakıf olmaktadır. Bu bakış açısına sahip anlatıcı anlattıklarını, nasıl, nereden ve kimden öğrendiğini belirtmesine gerek yoktur. Anlatıcı, sahip olduğu geniş imkânlarla kurgusal dünya içerisinde sosyal hayatın geniş bir kısmını ifade edebilir. İnsan hayatının uzun bir sürecini kısaltma, özetleme, genişletme yaparak aktarabilir.²²¹

Bir başka anlatıcı türü kahraman anlatıcısıdır. Anlatıcı birinci tekil şahıs zamirini kullanır. Ben anlatıcısıdır. Kurgusal olan romanda olay, kişiler ve mekâna ait özellikler roman kahramanlarının biri tarafından anlatılır. Kahramanın bilgi seviyesi, tecrübesi, olaylar karşısındaki tavrı anlatıcının seviyesini belirler. Metnin yapısı ve üslûbu anlatıcı kahramanın kültür seviyesi, dikkati, sosyal ve psikolojik yapısına göre şekillenir. Olaylar onun gözünden aktarıldığı için onun kurgu dünyası içerisindeki durumu önemlidir.²²²

Üçüncü anlatıcı türü müşahid (gözlemci) anlatıcısıdır. Bu anlatıcı olayların dışındadır. Anlatıyı sadece gördükleri çerçevesinde aktarır. Adeta bir kamera tarafsızlığı ile kişileri gözlemler. Onların bilinç altında yatan şeylere, geçmiş yaşantılarına dair bilgi vermeden doğrudan yaptıklarını gözler önüne serer. Anlatıcı birinci tekil şahıs olabileceği gibi üçüncü tekil şahıs da olabilir.²²³

Kanâdîlu Meliki'l-Celîl romanında anlatıcı ve bakış açısı incelendiğinde genel olarak ilâhî (tanrısal) bakış açılı anlatıcının var olduğu görülür. Her şeyi bilen anlatıcı roman kişilerinin ruh halleri, gelecekte yaşanacak olaylar hakkında yorum yapar.

²²⁰ Manfred Jhan, *Anlatıbilim Anlatı Teorisi El Kitabı*, (Çev.: Bahar Dervişcemaloğlu), (2. Baskı) Dergah Yayınları, İstanbul 2015, 12.

²²¹ Boynukara, *Roman'da Bakış Açısı ve Anlatıcı*, 28-29; Tekin, *Roman Sanatı*, 33-34.

²²² Tekin, *Roman Sanatı*, 44-45.

²²³ Boynukara, *Roman'da Bakış Açısı ve Anlatıcı*, 47.

Roman, Ömer Zeydânî'nin ölümünden sonra yerine kimin geçeceğini belirlenmesi ile başlar. Ömer Zeydânî'nin kış mevsiminde ölmesi çocuklarına kendilerini kanıtlaması için fırsatlar sunar. Anlatıcı, bu fırsatların neler olacağını ileride neler yaşanacağını açıklama yoluna gider. Yaz mevsiminin bereketli geçmesi durumunda vergileri zamanında ödeyebileceklerdir. Yeni atanan vergi memuru da kendisini Osmanlı Devleti'ne karşı vergileri toplama hususunda kanıtlama düşüncesinde olacaktır. İşleri yoluna koymak için önlerinde yaza kadar uzun bir zaman dilimi vardır.

Anlatıcı, gelecekte olabilecek şeylere atıf yaparak önceden halkın ve siyasi otoritenin vergiler konusundaki tutumunun nasıl şekilleneceğine dair kendi yorumunu katarak genel bir çerçeve çizer.

Anlatıcı bazen okuyucuyu bilgilendirmek için araya girerek açıklamalarda bulunur. Kişileri tanıtırken anlatıcı kişilerden bağımsız bir şekilde dönem hakkında genel bir çerçeve çizip daha sonra özel konuyu anlatır. Zâhir Ömer'in Şam yolculuğunu anlatırken yazar daha sonra uzun bir yolculuğa tek başına çıkmanın neden tehlikeli olduğunu, böyle bir yolculukta neler yapılması gerektiğini açıklar.

“İnsanların, kabileler veya bölgeden geçip gidenler ve hacılar için koruma gönderen, bu korumaya karşılık belli bir ücret isteyen bedevi şeyhlerinin koruması olmadan bir yerden bir yere gitmeleri zordu. Bu yüzden her bir yolcu, yolculuk esnasında canının tehlikede olacağını bilirdi. Eğer kuşağını kabilelerin rızasını kazanacak para ile doldurmazsa durumları kötü olurdu. Yolculuk hem koruma hem de korumanın bedeli için paraya ihtiyaç duyar. Yolcunun bu parayı yolculuğun başladığının ilan edilmesinden önce hazırlaması gerekir. En iyi yolculuklar kabilelerle yapılan yolculuklar olmasına rağmen, bazen kabilelere de saldırılar düzenlenebiliyordu.”²²⁴

Anlatıcı, bu açıklayıcı bilgiyi verdikten birkaç sayfa sonra, Zâhir'in Şam dönüşü içerisinde bulunduğu kabileye bedevi saldırısının gerçekleştiğine yer verir:

“Kafile gecikti. el-‘Abbasîyye ve en-Nâ’ime arasındaki bir yerde sayıları altmış aşkın bir bedevi grubu aniden onlara saldırdı.”²²⁵

²²⁴ Nasrallah, *Kanâdilu Meliki'l-Celîl*, 116.

²²⁵ Nasrallah, 128.

Tanrısal bakış açılı anlatıcı her şeyi bildiği için kişilerin ruh dünyalarında olup bitenleri de bilmektedir. Zâhir Ömer, kafileye saldıran bedevilere karşı güçlü bir mücadele vermiştir. Ancak kabile içerisinde bir genç öldürülmüştü. Gencin annesinin feryatları Zâhir’i derinden etkilemişti. Bu durum karşısında Zâhir’in duyguları anlatıcının ifadesi ile şöyle aktarılır:

“Zâhir’e yeni duygular hakim oldu. Bir anda kalbini ağırlaştıran eski kanın ağırlığı hafifledi. Ağırlığını taşıyacağı bu gencin kanıyla kalbi hafifledi. Bir an eğer ona ikinci kez o anı yaşasaydı yeniden o adamı Taberiyye kuyusunda öldürebileceğini düşündü.”²²⁶

Geleceği bilen anlatıcı, Zâhir Ömer’in Ahmet Dengizli ile ilk kez savaş meydanında karşılaşmasını, onun askerî cesaretine hayran kalışını daha sonra Dengizli’nin bu cesaretine karşı kendi ordusu içerisinde yer almasını istediğini anlatır. Zâhir Dengizli’den bir ordu kurmasını ve onları eğitmesini talep eder. Burada anlatıcı geleceğe atıf yaparak, “Hemen işine başlayan o esmer delikanlıyı izleyerek geriye baktı. Gülümsedi. Ancak bu gencin hayatında nasıl bir rol oynayacağı Zâhir’in aklına asla gelmedi.”²²⁷ diye yorum yapması, romanın sonunu bilen anlatıcı buna işaret eder. Zâhir’in hayatında bu gencin çok önemli bir rolü olacağı ancak, bunun Zâhir’in sonunu getiren kişi olduğu ima edilmektedir. Anlatıcı, roman kahramanları hakkında sadece Dengizli için böyle bir yorumda bulunmuştur. Dengizli, ömrü boyunca Zâhir’e sadık kalmış ancak Zâhir’in yaşlılığında kendi akıbetinden korktuğu için, Osmanlı Devleti paşaları ile anlaşıp Zâhir’in başını vurmuştur.

Anlatıcı romanda bazı yerlerde sözü roman kahramanlarına bırakır. Birinci tekil şahıs zamiri kullanılarak kahramanların düşüncelerine yer verir. Kahramanın bir yandan düşünceleri aktarılırken, diğer yandan anlatıcı araya girerek olayların seyri hakkında neden sonuç ilişkisi kurar.

Zâhir hastalandıktan sonra Dengizli, kendi durumunu düşünmeye başlar. Romanın son bölümü Dengizli’nin yaşadıklarının muhasebesini yaptığı kısımdır. Artık Zâhir yaşlanmış, yıllardır yanında ve hizmetinde bulunduğu kişi ölüme doğru gitmektedir. Dengizli çaresizliğini şöyle ifade eder:

²²⁶Nasrallah, 132.

²²⁷ Nasrallah, 213.

“Savaş sevgi ile tedavi edilebilir! Ancak sevgi savaş ile tedavi edilebilir mi? Sana ne oluyor? diye Dengizli Akka’ya giden yolda kendisine sordu.

Zâhir’in yatağı arabanın içerisinde sallanıyordu. Onunla birlikte zaman da sallanıyordu. Dengizli de yanında sallanıyordu. Zâhir’in başına kötü bir şey gelirse gemisini hangi limana demirleyeceğini bilemiyordu.

Bu saatten sonra her şeyden soyutlanarak dışarı çıkmak üzereyin. Emîre dönüşü olmayan bir yere gitti. İşte Zâhir de bugün olamazsa yarın yavaş yavaş uzaklaşarak gidecek.”²²⁸

2.2. ZAMANU’L-HUYÛLİ’L-BEYDÂ

2.2.1. Romanın Tanıtımı

Zamanu’l-huyûli’l-Beydâ adlı roman *el-Melhâtu’l-Filistîniyye* roman seçkisinin tarihî sıralamasında ikinci sıradadır. İlk baskısı 2007 yılında yapılan 511 sayfalık roman, Osmanlı Dönemi’nin sonlarından 1948 İsrail’in kuruluşuna kadar geçen zaman dilimi içerisindeki Filistin’in tarihini kapsar. Roman on bir baskı yapmış ve geniş yankı uyandırmıştır. Bu romanı incelerken onbirinci baskıyı esas aldık.

Roman, üç bölümden oluşur. Bölümlerin içerisinde de alt başlıklar vardır. Romanın ilk sayfası bir atasözü ile başlar ve bölümler bu atasözü etrafında şekillenir. “Allah atı rüzgardan, insanı topraktan yarattı.” Yazar, bu atasözüne “bir de evleri de insanlar yaptı.” ifadesini ekler.²²⁹ Romanın üç bölümü, bu atasözünün açılımı olarak, sırasıyla “Rüzgar”, “Toprak” ve “İnsan” olarak isimlendirilir. Bu bölümlerde yazar, üç farklı siyasî dönemi anlatırken üç nesli dede, baba ve torunu her bir bölümün ana kahramanı yapar.

Bu roman, daha önce incelenen *Kanâdîlu Meliki’l-Celîl* romanının devamı niteliğindedir. *Kanâdîlu Meliki’l-Celîl* romanı, Osmanlı Devleti içerisinde devlet kurma çabası taşıyan Zâhir Ömer Zeydânî’nin hayatını ele alır. *Zamanu’l-huyûli’l-Beydâ* romanında Nasrallah, Osmanlı Devleti’nin Filistin topraklarından geri çekilmesi, İngiliz

²²⁸Nasrallah, 470.

²²⁹ İbrahim Nasrallah, *Zamanu’l-Huyûli’l-Beydâ*, (11. Baskı), ed-Dâru’l-‘Arabîyye li’l-‘Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2014, 4.

mandasının Osmanlı Devleti'nin ardından Filistin topraklarında hakimiyet kurması ve İngilizlerin çekilmesinden sonra kurulan İsrail Devleti'nin kuruluş aşamasında Filistin halkının yaşadığı dramı ele alır. 125 yıllık tarihin işlendiği romanda üç neslin hikâyesi el-Hâdiye Köyü merkeze alınarak anlatılır.

İbrahim Nasrallah, *Zamanu'l-huyûli'l-Beydâ* adlı romanında Osmanlı Devleti ve akabinde yaşanan siyasî olayların insan merkezinde nasıl algılandığını bizzat olaylara vakıf kişilerden ve belgelerden yararlanarak aktarmıştır. Romanını yazmaya 1985 yılında karar veren Nasrallah, romanı için topladığı veriler için özel bir kütüphane oluşturur. Romanının başında *el-Melhâtu'l-Filistîniyye*'nin bu roman olacağını düşündüğünü belirtir. Bu roman için hazırlık yapmaya, belgeleri kayıt altına almaya başlar. Ancak, çok uzun bir eser olduğu için yaptığı çalışmalardan ve topladığı belgelerden bu romandan ayrı ancak aynı seçki içerisinde beş roman daha oluşur. Yazar, yayın önceliğini diğer romanlara verdiği için, 1895'te başlayan projenin ilk romanının basımı 2007 yılında yapılır.²³⁰

Nasrallah, bu romanını oluştururken sözlü anlatıları toplamaya gayret ettiğini, 1985-1986 yılları arasında romanda geçen olayları yaşayan ve vatanlarından çıkarılıp sürgünde yaşayan birçok kişi ile görüştüğünü belirtir. Onların canlı tanıklıkları, Filistin'de yaşananların adeta Nasrallah tarafından kayıt altına alınmasıdır. Tanıklıklarına başvurduğu kişilerin hayat hikâyelerini işlediği bu ve seçkiyi oluşturan diğer romanlarında yazar, gerçek kişilerin yaşantılarını tekrar canlandırmak, yaşananlar karşısında gelecek nesillere bir hafıza oluşturmak istemiştir.

Yazar bu romanda birçok farklı adetlere yer verir. Bu adetler, o bölgede var olan adetlerdir. Ancak Filistin bölgesi ile diğer yerler veya bir köy ile diğer köyler arasında adetler bakımından büyük farklılıklar olduğunu giriş kısmında belirten yazar, bu farklılıkların Arap okuyucusu tarafından bilinmemesinin normal olduğu üzerinde durur.

Romanda dinî, siyasî, eğitim ve ekonomi alanlarında etkin bir rol üstlenen kilise ile el-Hâdiye Köyü arasındaki hikâye başından sonuna kadar gerçek bir hikâyedir. Çünkü bu durum, yazarın bizzat kendi köyünün hikâyesi olduğuna yazar roman hakkında yaptığı ilk açıklamalarda yer verir. Yazarın romanın başında yaptığı bir diğer açıklama ise kişilerin künyeleri ve isimleri ile ilgilidir. Romanda geçen künyeler,

²³⁰ Nasrallah, 5.

isimler ve lakaplar gerçek değildir. Bunlar arasında bir benzerlik varsa bu rastlantıdan ibarettir.²³¹

Romanda olayların geçtiği ana mekân hayali bir köy olan el-Hâdiye Köyü'dür. Romanda anlatılan olaylar, yazarın köyleri işgal edilen kişilerden dinlediği, vatanlarından çıkarılan, bu olayları yaşayan kişilerin anlattıkları olaylardır. İbrahim Nasrallah, sadece bu anlatılanlarla yetinmez tarihî kaynaklara da müracaat eder. Bunları da kitabının sonundaki kaynakçada belirtir.²³²

2.2.2. Olay Örgüsü

Üç kitaptan oluşan romanın birinci kitabının adı “el-Kitâbu'l-Evvel er-Rîh”tir. Osmanlı Devleti'nin çöküşünün konu edildiği bu kitapta, Osmanlı Devleti yönetimi altında yaşanan olaylar el-Hâdiye Köyü ile ilişkilendirilerek anlatılır.

Romanın başlangıcında el-Hâdiye Köyü panoramik bir şekilde betimlenir. Dut ağacı altında oturan gruba doğru gelen bir toz bulutu ve bunu anlamaya çalışan köylülerin durumu anlatılır. Misafirhanenin önündeki köylülerin tasvir edildiği bu giriş kısmında köyün fizikî yapısı, köylüler ve romanın ana kahramanları Hacı Mahmud ve oğlu Halid betimlenir. Bu bölümde kahramanların mizaçları, huy ve alışkanlıkları teker teker anlatılır. Halid'in gençlik yılları, yaşadığı acılar, çocukluğu okuyucuya tanıtılır.

Hacı Mahmud, Halid'in babası ve el-Hâdiye Köyü'nün muhtarıdır. Onun farklı dinden bile olsa dindar kişilere olan saygısı, kilisenin el-Hâdiye Köyü için ne anlama geldiği bu bölümde ele alınan konulardandır. Daha sonraki bölümlerde giriş kısmında ortak bir paydada birleşen rahipler ve köy halkı arasındaki birlik siyasî sebeplerden dolayı bozulacaktır.

Bu bölümde, Osmanlı Devleti'nin Filistin topraklarında son dönemlerini yaşadığı zaman ele alınmaktadır. Osmanlı Devleti içerisinde halkın, devlete bakış açısını, vergileri vermemek için neler yaptıklarını, kilisenin vergiler konusundaki konumuna yer verilir. Osmanlı Devleti çöküş içerisinde olduğu ve birçok cephede savaştığı için bölgeden asker temin etmesi, halkın bu duruma karşı tavrı roman kahramanları üzerinden kurgulanır.

²³¹ Nasrallah, 5.

²³² Nasrallah, 510.

Bu bölümde yazar, halkın Osmanlı Devleti ile çatışmasının nedeninin, vergilerin alınma usulüyle ilişkili olduğunu ifade eder. Vergi memurlarının tutum ve davranışları, halkın üzerine yüklenen yüksek vergiler, köydeki durumun kötüleşme sebebi olarak gösterilir. Bunun dışında köy, genel anlamda mutlu, huzurlu sabit bir yaşam tarzı sürdürmektedir.

Hacı Mahmud ve oğlu Halid üzerinden gelişen olaylarda, siyasî yaşamın halk üzerindeki etkileri gözlemlenir. Yazarın romanın başında da belirttiği gibi, romanın genelinde ama özellikle bu ilk bölümde Filistin geleneklerine geniş yer verilir.

İkinci kitabın adı “el-Kitâbu’s-Sâni et-Turâbu”dur. Bu kitapta, Filistin topraklarında yeni bir siyasî dönemin başlangıcına yer verilir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Filistin, İngiliz mandası altına girmiştir. İngilizlerin yönetimi altında gelişen olaylar bu kitapta anlatılır. Dipnot verilebilir. s. 65-135 gibi

İngilizlerin mandater yapısı altında Filistin topraklarında yavaş yavaş bir Yahudi devleti kurma çabaları, İngilizlerin yardımı ile Yahudilerin yerleşim yerleri oluşturma gayretleri etrafında olaylar gelişir. Filistin halkının sahip olduğu topraklar üzerine Yahudilerin nasıl yerleşerek kendilerine bu yerleri vatan ettikleri, halkın birebir yaşadıkları ile anlatılır. Tarih kitaplarında soyut olarak verilen bilgiler, romanda ruh, tepki, hissi duygular katılarak akatarılır.

İngiliz mandası altındaki Filistin’de gelişen olaylar, Filistin halkının ağır şartlar altında, eşit olmayan bir şekilde yaşamalarına sebep olmuştur. Yeni yerleşim yerlerinin kurulması için yapılan uygulamalar halkın sabrını zorlamıştır. Bu bölümde, halk bireysel olarak yaşanan zorlu süreçte İngiliz manda yönetimine karşı isyan etmeye başlamıştır. Hak mücadelesinde Filistin halkı ortak adımlar atmak yerine bireysel mücadeleye girmiştir.

Romanın ana kahramanı Halid, bu bölümde yaşanan adaletsizliğe, haksızlığa ve vatan toprağının gözleri önünde ellerinden kayıp gitmesine dayanamaz. Ve vatani adına kendi mücadelesine girişir.

Yazar, bu bölümde İngilizlerin, halk üzerinde yaptığı yıldırma politikalarını, idamları, işkenceleri, sebepsiz tutuklamaları tarihî veriler kullanarak kurgular. 1936-1939 yılları arasında İngiltere ve Yahudilere karşı Filistin’de başlayan protestoların ele

alındığı bu bölümde yazarın tarihî kayıtlara sayfa sonlarında verdiği tarihî bilgilerle teyit edilerek bu bilgilere sadık kaldığı görülmektedir.

Genelde Filistin'i özelde ise köyü el-Hâdiye'yi savunmak için çıktığı mücadelede Halid, bölümün sonunda şehit edilir.

Bölümün sonuna doğru İngiliz mandasının görevi yavaş yavaş sona erdiği belirtilerek Yahudi devletinin kuruluşuna, yerleşimcilerin Filistin topraklarını nasıl ilhak edip yerel halkı zorla yerlerinden çıkarmaya çalıştıkları örneklendirilir.

Üçüncü bölüm, *Kitâbu's-Sâlis el-Beşer*'de Yahudi devletinin kuruluşuna giden yolda İngiliz yönetiminin bir Yahudi devleti kurulmasındaki etkin rolü anlatılır. Filistin topraklarında İngilizlerin eliyle inşa edilen bir Yahudi devletinin bu oluşumunda İngilizlerin rolü önemlidir. Yahudilere adeta ulusal bir devlet kurabilmeleri için öncülük edip, yardıma bulunmuş daha sonra Filistin topraklarını onlara bırakarak oradan ayrılmıştır. Tabi ki öteden beri var olan hak sahibi bireylerin yaşadığı bir yerleşim biriminde yeni bir devletin kurulması çeşitli mücadelelerin yaşanmasına vesile olmuştur. Romanın bu bölümünde hakkını savunabilmek için mücadele eden taraflar arasındaki orantısız güç dengeleri de görülmektedir.

el-Hâdiye köylüleri üzerinden yazar, Filistin halkının tarihte yaptığı hataları eleştirmektedir. Romanda geçen olaylar buna işaret eder. Mesela, Osmanlı Devleti idaresi altında iken köylerinde kilise kurulmasına izin veren köylüler, devlete vergilerini kilise yoluyla öderler. Kendi üzerlerine almadıkları toprakları kilise tarafından kayıt altına alınır. Birinci bölümde bu olaya değinen yazar, son bölümde bu durumun onların topraklarının ellerinden kayıp gitmesine nasıl vesile olduğu üzerinde durur. Bölümün sonunda ellerinde belgeleri olmadığı için köyden çıkarılan köylülerin hazin sonu oldukça duygusal bir şekilde anlatılır.

Romanın bu bölümünde, Filistin mücadelesinde kaybedilen toprakları geri almak için girişilen hukuk mücadelesinde Filistinli olduğu halde kendi çıkarlarını ön planda tutan, halka kendini farklı gösterme gayretinde olan kişiler de eleştirilir.

2.2.3. Kişiler

İbrahim Nasrallah, Osmanlı Devleti'nin Filistin'deki son dönemi ile İngiliz Manda yönetimi dönemini ele aldığı bu romanda hem gerçek kişilere hem de hayalî kahramanlara yer vermiştir. Ancak bu hayalî kahramanlar ele alınan dönemde karşılaşılabilecek, gerçekliklerle donatılmış temsilî kahramanlardır. Temsilî kahramanlar Filistin halkının varoluş mücadelesinde gerçek kişilerin romana yansımalarıdır. Bu romanın ana kahramanı temsilî olmasının yanında romanda tarihe mal olmuş kişilere de yer verilmiştir.

Romanın konusu çok uzun bir dönemi kapsadığı için romanda kişi sayısı oldukça fazladır. Biz bu incelememizde romanda asıl belirleyici ve olayların gelişiminde birinci dereceden etkili olan kişiler üzerinde durmaya çalışacağız.

Halid

İbrahim Nasrallah'ın *Zamanu'l-ḥıyûli'l-Beydâ* romanının ana kahramanı olan Halid, romanın başından, ikinci bölümün sonunda onun çocukluğundan başlayıp şehit oluşuna kadarki yaşamını el-Hâdiye Köyü çerçevesinde anlatılır. Siyasî, toplumsal, ekonomik olaylar onun üzerinden geniş kitlelere yayılır. Özelde el-Hâdiye Köyü anlatılırken geniş çerçevede romanın ele alındığı dönemdeki Filistin halkı tasvir edilir.

Yazar, romanın başından itibaren Halid'e özel nitelikler yükler ve bu durum kahramanın hayatı boyunca devam eder. Romanın açılış sahnesinde, köyün meydanında oturan köylülere doğru yaklaşan bembeyaz atın farkına varan köylüler, atın gelişinde bir anormallik olduğunu sezerler ve ona doğru koşarlar. Halid kahramanca atın üzerine atılır ve binicisini attan indirir. Onu nereden çaldığını sorar. Çalınmış atla ilk ilişkiyi Halid kurar. Bu ilişki ve birbirlerine karşı besledikleri sevgi bağı, Halid'in hayatı boyunca devam eder.

Yazar, roman kahramanının kişisel özelliklerini doğrudan anlatmaz. Kahramanın gelişen olaylar karşısında takındığı tavrı, onun kişiliğinin belirlenmesindeki önemli faktörlerdendir. Halid'in fizikî yapısı annesinin dilinden tasvir edilir. Halid, buğday tüccarı zengin bir ailenin kızına aşık olur. Onunla evlenmeye karar verir ve niyetini beyan etmek için annesinin tabaklarını kırar. Babası ilk başta karşı çıkar ama annesinin

ısrarlarına dayanamaz. Annesi Münire kocasını ikna etmek için oğlunun fizikî yapısını şöyle betimler:

“Azarlar bir tavırla Münire başını oğluna çevirdi. Sana, düşüneceğini söyledi. Yani baban düşünecek. Haydi tabağı ver. Kolunu uzatıp tabağı almaya çalıştı. Ama yapamadı. Sağ elindeki ve belinde yığıldığı sahanları zorla aldı. Elindeki sahanlara sevinerek geri döndü. Kocasına dedi ki: Onlar kızlarına böyle uzun boylu bir damadı nereden bulacaklar?

Hacı Mahmud sessiz kaldı. Münire kumral tenli, yeşil gözlü! diye ekledi.”²³³

Türk askerleri ile köylüler arasında geçen bir olayda Halid’in ahlâkının nasıl olduğu tavır ve davranışlarından anlatıcı vesilesi ile anlaşılır. Köye gelen Türk askerleri, vergilerin toplanmasını ister. Ancak, köylüler vergiyi tam ödeyemezler ve askerler köylülerin ellerindeki bütün mallara el koyar. Bu arada Halid’in dillere destan beyaz atını da beraberinde götürürler. Bu duruma tahammül edemeyen Halid, köylülerin askerlere karşı çıkmasına engel olur. Ancak, gece çöktüğünde tek başına atını ve diğer eşyaları almak için askerlerin peşine düşer ve onları öldürür. Bu Halid’in ilk kez ellerini kana buladığı andır. Ve bu durum onu oldukça rahatsız etmiştir. Babasının kulağına bir daha böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için üzüntüyle şöyle fısıldar:

“O babasıyla baş başa kalır kalmaz, hüznü bir ses onu şaşırttı. Babacığım umarım bu ellerden bir daha böyle kan dökülmez. Hacı Mahmud, akli başında olan kişi de bunu istemez diye cevap verdi.”²³⁴

Bu olay karşısında Halid’in haklı olduğu konuda, Türk askerlerini takip ederek mücadelecî tavrına, bir şeyleri elde etmek için köylüleri sakinleştirmesi ile sabırlı davranışına, köylüler üzerinde söz sahibi olduğuna, tek başına karşısındaki topluluğa karşı koyabilecek gücünün olduğuna varılır.

Halid’in Osmanlı Devleti görevlilerine karşı verdiği mücadele, dilden dile dolaşan hikâyelere dönüşür. Adeta bir hikâye kahramanı gibi, geceleri uyumadan önce çocuklara Halid’in kahramanlıkları anlatılır.

²³³ Nasrallah, 14.

²³⁴ Nasrallah, 123.

Halid, cesareti ve kahramanca tavırlarını İngilizlere karşı da gösterir. İngiliz Mandası altındaki Filistin’de ve el-Hâdiye Köyü’nde İngilizler yerleşim yerleri inşa etmekte ve bu yerlere köylülerin belli bir mesafeye kadar yaklaşmalarına izin vermekteydiler. Yerleşim yerleri genişledikçe köyün sınırları daralmış ve köylüler tarlalarına gidemez hale gelmişlerdi. Bu duruma isyan eden Halid de dağlara çıkar. Ve İngilizlere karşı direnişe katılır. Bir grup direnişçiye komutanlık eder.

Hak, adalet ve doğruluğun savunucusu olan Halid, zulmün ve haksızlığın ebedî olmayacağına inanır. Onun girdiği mücadele, bir zafer kazanma mücadelesinden ziyade, zorla alınan haklarının geri alınma mücadelesidir. Bu görüşünü İngiliz askerleri, onu ve yol arkadaşlarını kuşattığı sırada onlara vasiyetini açıklayarak dile getirir. Onlardan vasiyetini el-Hâdiye sakinlerine ulaştırmalarını ister:

“– Babam Allah rahmet eylesin her zaman derdi ki; hiç kimse sonsuza kadar zafer kazanamaz. Sonsuza kadar galip gelen hiçbir ümmet asla yoktur. Her zaman onun söylediği şey üzerine düşünürdüm. Ancak, bugün aynı şekilde söylenebilecek farklı bir şey daha olduğunu düşünüyorum. Ben onların bir kez galip gelmelerinden, bizimde bir kez yenilgiye uğramamızdan veya bizim bir kez galip gelip onların yenilgisinden korkmuyorum. Ben bizim sonsuza kadar bozguna uğramamızdan korkuyorum. Sonsuza kadar bozguna uğramak ikinci kez ayağa kalkmamak demektir. Onlara deyin ki sonsuza kadar hezimete uğramamak için çabalasınlar.

Nuh ve İliya onun konuşmasının bir veda konuşması olduğunu anladılar. Yüzleri asıktı.

- Sonra Hacı Halid’in sesi yeniden yankılandı. Fatıma ile senin nişanlandığın günün ertesi gününü hatırlıyor musun Nuh? Bana dedin ki sen ineklerin için girdiğin mücadeleyi kaybettin. Dedim ki hayır, kaybetmedim. Çünkü, sen saldırdığında zafer kazanmak istemiyordun. Hakkının geri verilmesini istiyordun. Benim hiçbir zaman aklıma gelmeyen şey bir kimseyi yenilgiye uğratmak için bir yere gitmemdir. Ben de senin gibi hakkımı korumak için mücadele ediyorum. Ben şimdi kaçarak sıvışmak istemiyorum. Onlara şunu söylemek istiyorum. ‘Ben zafer kazanmak için savaşıyorum aksine hakkımı kaybetmemek için savaşıyorum.’²³⁵ diyerek, aslında Nasrallah’ın düşüncesine göre, Filistin’de bugüne kadar olan mücadelenin sebebini de açıklamış

²³⁵ Nasrallah, *Kanâdilu Meliki’l-Celîl*, 371-72.

olur. Zorla ellerinden alınan topraklarda devam eden mücadele bir hak arama mücadelesidir.

Halid, her genç gibi zamanı geldiğinde evlenmeyi düşünür. Şehirden bir kıza (Emel'e) aşık olmuştur. Onu o kadar çok sever ki ailesi bu sevgisi karşısında itiraz edemez. Ama evliliği uzun sürmez. Emel hastalanır ve vefat eder. Melankolik bir hal alan Halid, bu durumun üstesinden Hemame sayesinde kurtulur, yeniden hayata tutunur. Bir zaman sonra mısır tarlalarında gördüğü Yasemin'e aşık olur. Onunla nişanlanır ama Osmanlı Devleti görevlileri ile Halid'in yaşadığı olumsuz durum sebebiyle Yasemin'i, babası amcasının oğlu ile evlendirir. Halid, at çiftleştiricisi Bermeki'nin kızı Sümeyye ile evlenir. Bütün çocukları bu evlilikten doğar. İyi bir aile reisi ve baba olan Halid'in ikisi kız üçü erkek olmak üzere beş çocuğu olur. O, kız ve erkek evlatlarına karşı elinden gelen her iyiliği yapmaya çalışır. Çocuklarının eğitime önem veren Halid, onların eğitimi için elinden geleni yapar. Kız erkek demeden sevgisini gösteren, onlarla yeri geldikçe oyunlar oynayan, onların düşüncelerini dinleyerek sorunlarına ikna edici cevaplar verebilen sevecen bir aile babasıdır.

Hemame

Asil bir hayvan olan atlar, tarih boyunca insanlığın hizmetinde olmuşlardır. Atlar, insanlığa hizmet etmekle birlikte, insanın en büyük sadık dostlarıdır. Hemen her toplumda atlara farklı anlamlar yüklenmiştir. İnsanlık için birçok zorluğu kolaylaştıran bu hayvanlar, sahibi ile ikili ilişkisinde de samimi, cana yakın ve vefalıdır.

Zamanu'l-huyûli'l-Beydâ romanının ana kahramanlarından biri olan Hemame, bembeyaz olağan üstü ilk görüşte herkesi kendisine hayran bırakan bir güzelliğe sahip bir attır. Romana adını veren, romanın başlangıcından sonuna kadar üç nesil boyunca varlığını hissettiren Hemame, romanın başlangıcında onun yoğun bir toz bulutu içerisinde köye doğru gelişi ile romana dahil olur. Onu çalan kişi ona gerçek anlamda sahip olamaz ve köye yaklaştıkça köylülerden yardım ister. Adeta bakir bir kadına benzetilen bu eşsiz atın namusu, köylüler tarafından kurtarılır.

Arap toplumunda atlar, özgür hayvanlardır. At, sahibine o kadar bağlıdır ki ruhuyla özdeşleştirilir. Onu çalmak hem özgürlüğünü kısıtlamak hem de atın ruhunu çalmak gibidir. Romanda bu durum, hırsız yakalayan Halid ile hırsız arasında geçen

diyalogda; “atın çalınmasının ruhun çalınması gibi olduğunu bilmiyor musun?”²³⁶ şeklindeki soruyla ifade edilir.

Hemame, köye vardığında korkudan titriyordu. Kendisine kimseyi yaklaştırmayan at, köylülerin odak noktası olur. Köylüler atı dışarıda tek başına bırakmak istemezler. Ancak, Hacı Mahmud “onu olduğu gibi bırakın o özgürdür. der ve bir şarkı söyler: Bir insan atını kaybederse onu koruruz. Bunun için ev halkı ile ortak oluruz. Her gün onunla rızkı paylaşıyoruz. Onu peçelerle ve şerefle örteriz.”²³⁷ Hacı Mahmud’un bu sözlerinden, atın adeta kendilerine gelen bir misafir gibi en iyi şekilde muamele edilmesi gereken özgür bir hayvan olduğu anlaşılır.

Hemame, Halid’in çok sevdiği eşini kaybettikten sonra onu tekrar hayata bağlayandır. Depresyon içerisinde olan Halid, hayata küser. Hemame ile olan ilişkisi, onun hem fizikî hem de ahlâkî güzelliği Halid’i bulunduğu durumdan çıkarır. Onu hayata bağlar. Onun vesilesi ile yeniden bir kıza aşık olur.

Hemame, sadık ve vefalı bir dosttur. Her zaman Halid’in yanındadır. O, son anına kadar onu terk etmez. Girdikleri mücadeleye beraber katılırlar. O da Halid gibi yaralanır.

Arap ve diğer toplumlarda atlar insanların her zaman yanlarında olan sadık dostları olmuşlar, onlara büyük saygı gösterilmiştir. Romanda da Hemame, saf kan attan beklenen özellikleri göstermiştir.

Hacı Mahmud

el-Hâdiye Köyü’nün yöneticisi olan Hacı Mahmud, geleneğine bağlı, dindar, hoşgörülü, başka dinlere mensup kişilerin kutsallarına saygılı mütebedeyin bir kişidir. Köyde sözü dinlenen Hacı Mahmud, köylülerin görüşlerine de saygı gösterir.

Köyde bir kilise inşa etmek isteyen bir grup papaz Hacı Mahmud’a geldiğinde, o bu durumu olumlu karşılayarak kilisenin yapım aşamasında köylülerle birlikte papazlara yardım eder. İnşa edilen kilisede daha sonra köyün Müslüman, Hristiyan, Yahudi çocuklarına papazlar tarafından eğitim verilir.

²³⁶ Nasrallah, *Zamanu’l-Hıyûli’l-Beydâ*, 10.

²³⁷ Nasrallah, 10-11.

Hacı Mahmud, oldukça misafirperver ve cömert bir kişidir. Köyün yöneticisi olması, onun köye gelen misafirleri en iyi şekilde ağırlamasını gerekli kılmakta, o da bu işi en güzel şekilde yapmaktadır. Ancak köye gelenler Osmanlı Devleti memurları ise başkalarına gösterdiği cömertliği onlara göstermez.

Oldukça bilgili, kültürlü, edebiyata düşkün biri olan Hacı Mahmud'un, Türk askerlerinden kaçarken oğullarına verdiği öğütler manidardır. Nerelere gitmeleri gerektiği ve nasıl saklanmaları konusunda verdiği bilgece öğütlerle onları şöyle uyarır.

“Suyu lezzetli olan bir beldeye gitmeyin, aksine halkının kalbi temiz olan bir yere gidin. Surlarla korunan bir şehre gitmektense dostluk ve sadakatle korunan bir şehre gidin.”²³⁸

İyi bir baba ve yönetici profili çizen Hacı Mahmud'un Osmanlı Devleti'nin Filistin topraklarındaki son döneminde vefat ettiği anlaşılır.

Münire

Münire, Halid'in annesidir. Vefakar bir kadındır. Küçük yaşta evlendiği için, hayatın gerçekleri hakkında çok da tecrübesi yoktur. Evinin işlerini, yemeği nasıl yapacağını bilmemekle birlikte, ilk çocuğunu nasıl bakacağını, ona nasıl muamele edeceğini de bilmez.

Oğlu ile iyi ilişki içerisinde olan Münire, onu evlendirmekten başka bir şey düşünmez. İyi bir anne profili çizen Münire, ailesinin tüm ihtiyaçlarına cevap verebilecek yetkinliğe zamanla erişir. Kocasından sonra uzun yıllar yaşayan Münire, çocuklarının asılmasını, öldürülmesini görmüştür. Doğup büyüdüğü, tarlalarında gezdiği köyünden diğer köylüler gibi, bir kamyonun arkasına doluşturularak çıkarılmıştır. Romanın genelinde olayların seyrinde etkin bir rol oynamasa da Filistinli bir köylü kadını iyi şekilde temsil eder. Yaşadığı acılar sonrasında içine kapanık bir hal alır. Uzun yaşamı boyunca mutlu başlayan hayatı kabuslarla devam ederken ömrünün sonuna doğru yaşadığı topraklardan sürgün edilir.

²³⁸ Nasrallah, 134.

Halid'in oğlu Mahmud

Mahmud, romanın ana kahramanı Halid'in en büyük oğludur. İlkokulu bitirdikten sonra onu iyi bir eğitim alması için babası Hristiyan okuluna yazdırmaya karar verir. Eğitimini bir misyoner okulunda Hristiyan öğretileri alarak tamamlar. Bu okul Hristiyan öğretilerinin verildiği, dinî inancının hayata geçirildiği, Hristiyan dinine mensup kişilerin yetiştiği bir okuldur. Okulun iyi bir eğitim vermesi Halid'in oğlunu bu okula kayıt ettirmesi için iyi bir neden olarak görülür. Halid de ilköğretim eğitimi köydeki kiliseden aldığı için oğlunu misyoner okuluna yazdırmakta bir kötülük görmez. Halid oğlunun da kendisi gibi bir eğitim alacağını düşünür.

Yazar, Mahmud üzerinden Osmanlı Dönemi eğitim sistemine karşı Arapların ne düşündüklerini açıklar. Araplara göre, Türk okullarındaki eğitim seviyesi yeteri kadar yüksek değildir. Arap çocuklarının eğitimine gerekli önem verilmemektedir. Bu durum Arapların geri kalmalarının sebepleri arasında sayılır.

Mahmud, okulundan mezun olduktan sonra, gazeteci olarak bir gazetede çalışmaya başlar. Okumayı seven Mahmud, gazetecilikle birlikte kitap çevirisi yapıp bir gazetede yayınlar. Şehirde kalabalığın içerisinde ama kalabalıktan uzakta, toplumdan gizli, kendi halinde bir yaşam sürmeyi, olaylara karışmamayı tercih eden Mahmud, çevirdiği kitaplarda ismini yazmak yerine, isminin baş harflerini yazar. Sevgilisi Leyla'ya yazma kabiliyetini fark edip ondan bir şeyler yazmasını istediğinde, Mahmud'un cevabı; "Kimsenin beni tanımasını istemiyorum. Bilinmeyen biri oldukça kendimi daha rahat hissediyorum. Hiç kimse bana soru sormuyor, kimse beni göstermiyor veya kimse beni durdurup görüşümü sormuyor."²³⁹ şeklinde olur.

Şehir hayatına kendini kaptıran Mahmud, köyüne dönmekte zorluk çeker. Şehir hayatı onun için oldukça çekicidir. Tiyatro, sinema ve çeşitli sanat faaliyetlerine katılan Mahmud, köyün bu olanaklardan yoksun olduğunu düşünür. Annesi onu köyün en güzel kızı ile evlendirmek ister. Bu duruma içten içe karşı çıkmakla birlikte, ailesine de karşı çıkamaz. Ama bu köylü kızın ona ayak uyduramayacağını söyleyerek, bu teklifi geri çevirmeyi düşünür. Ancak öne sürdüğü tüm gerekçeler, annesi tarafından reddedilir. Mahmud'un geleneklere karşı bir tavrı vardır. Düğününde yerine getirmesi gereken

²³⁹ Nasrallah, 422.

adetleri yapmamakta ısrar eder. Eğer aile adetleri yapması için diretirse, onları düğünü terk edip gitmekle tehdit eder.

Batılı anlamda eğitim gören, kendisi için bu hayatı seçen Mahmud aile bağlarını tamamıyla koparmamıştır. O babasına ve ailesine karşı her zaman saygılı bir çocuk olmuştur. Babası da ona Filistin'in geleceği ve umudu gözüyle bakmıştır. Bu düşüncesi, onun küçük yaşta evden ayrılıp şehirde eğitim almasına sebep olmuştur.

Naif, kırılgan, kendi halinde, insanlardan uzakta yaşamayı seçen biri olan Mahmud, babasının öldürülmesini sindirememiş, onun intikamını Peterson'u öldürerek almıştır.

Naci

Halid'in en küçük oğludur. Köyde yaşamayı seven Naci, geleneksel köylüler gibi giyinir. Oldukça hoşgörülü biridir. Köylü çocuklarının yaptığı gibi hayvanlara çobanlık eder, hasat mevsiminde ailesi ile birlikte tarlada çalışır, hasadı şehre götürüp satarak ailesine yardımcı olur.

Tarlalardaki verimlilik azalmış ve tarlalarla gerekli bakım yapılamamaktadır. Köylülerin geçim kaynağı tarlalarıydı. Durumun kötüleşmesi Naci'yi İngilizlerin yaptığı askerî binada çalışmaya zorlar. Doğruluğu, dürüstlüğü ve güvenilir olması onun komutanları tarafından takdir görmesinde etkili olur.

Filistin köylerinde yaşanan kötü durumu düzeltecek kişiler gençlerdir. Köylere saldırılar düzenlendiğinde ellerindeki silahları nasıl kullanacaklarını bilmeyen köylüler, bu iş için çocuklarını İngiliz askeriyesine gönderirler. Köylüler çocuklarının orada iyi bir askerî eğitim alıp silahları tanıyarak vatan müdafaasına yardımcı olabileceklerine inanırlar.

Naci, amcasının yönlendirmesi ile İngiliz ordusuna katılır. Orada silah kullanımını öğrenip köyün gençlerine öğrendiklerini aktarır. Eğitimini tamamladıktan sonra, Kudüs askerî mahkemesinde bekçi olur. Bir gün Haganahlı Yahudiler onu evinden zorla çıkarırlar. Akabinde gelişen olaylar Naci'nin Kudüs'ten ayrılıp köyüne dönmesine sebep olur. Köyüne döndükten sonra orayı savunmak için o da babası gibi silahlanır ve direnişçi olur.

Reyhane

Reyhane, romandaki güçlü kadın karakteri temsil eder. Haksızlığa boyun eğmeyen Reyhane, herkesin korktuğu Hebbab'a dahi başkaldırabilmiştir. O, kocasını öldürdüğünü düşündüğü Hebbab ile zorla evlenmiştir. Hebbab'ın kendisine gerçekten eş olabilmesi için kocasının atı Edhem'e binmesini şart koşan Reyhane, bunun olamayacağını da bilir.

Reyhane dirençli, kuvvetli ve cesur bir kadındır. Kendisine eş seçiminde de bu mizaçlara uygun bir eş arar. Halid'in kahramanlıklarını duyduğunda onun gibi bir eşinin olmasını ister. Hebbab'ın ölümünden sonra serbest kalan Reyhane, köyde insanlara zulmeden Hamdi'ye karşı çıkan Seyfuddin adında birinin varlığını öğrenir. Onunla evlenmek istediğini iletmesi için annesini aracı olarak Seyfuddin'e gönderir. Onunla evlenir. Çok cesur yürekli biri olan Seyfuddin, Reyhane'nin istediği gibi bir eştir.

Seyfuddin, vatan mücadelesinde İzzettin Kasım tugaylarına katılır. Oğlu Filistin halkına zulmeden Peterson'a suikast girişiminde bulunur. Bu olay sonucunda tutuklanan oğlunu kurtarmak için her çareye başvuran Reyhane, sonunda oğlunu kurtarabilmeyi başarır.

Akıllı, istediklerini bilen bir kadın resmi çizen Reyhane, romanda yer alan az sayıdaki kadınlardan biridir.

Rahipler

Arap toplumunda sosyal ilişkilerde dinî kimlik ön planda tutulmaz. Halk kendi arasında uyum içerisinde yaşar. Hatta gündelik yaşamda Müslüman ile Hıristiyan ve Yahudi ayrımına gidilmez. Önemli olan insanî ilişkilerin nasıl olduğu, toplumun her bir ferdinin kendisini nasıl hissettiğidir. Romanın başında bu durum ön plana çıkmaktadır. Köye gelen papazlar gayet hoşgörü ile karşılanırlar. Kilisenin yapımında Müslümanlar el birliği ile çalışır. Ancak farklı emellerini Filistin topraklarında uygulamak isteyenler, halkın barış ve sükûnet içerisinde yaşadığı ortamı bozmaya çalışmıştır. Bu durum, romanın sonunda el-Hâdiye Köyü'nün İngiliz yönetimine verilmesi, köylülerin doğduğu toprakları terk etmeleri ile sonuçlanır.

Rahipler başlığı altında köye gelen rahiplerin zaman içerisindeki değişimlerini incelemeye çalışacağız.

Romanda, köye ilk kilise kurmak için yedi rahip gelir ve Hacı Mahmud'dan orada bir kilise kurmaları için izin isterler. el-Hâdiye Köyü'ne kilise kurmak isteyen bu rahipler ilk zamanlar köy halkı ile iyi ilişkiler kurarlar. İngiliz Manda Yönetimi döneminde köye sahip olmak isteyen İngilizler rahiplerle iş birliği yaparlar. Osmanlı döneminde halk vergilerini kilise üzerinden ödediği için köy kilisenin malı sayılır.

Rahip Hûri Corciyo

Rahip Hûri Corciyo, el-Hâdiye Köyü'ne atanan ilk rahiptir. Halk ile özellikle köyün yöneticisi Hacı Mahmud ile iyi ilişkiler geliştirmiş, köyün sorunları ile ilgilenmeye çalışmıştır. Köylüler din adamı olması sebebiyle ona saygıda kusur etmemişlerdir. Köyde kıtlık yaşandığı dönemde halka vergilerini tam verebilmesi için yardımda bulunmuştur. Müslüman çocukların eğitim alması için Mahmud'un görüşünü alarak kilisede onlara okuma yazma öğretmiştir. Genel anlamda halkın yanında duran papaz Hûri, köye geldiği gibi siyah bir araba ile köyden ayrılır.

Rahip Teyedoros

Rahip Corcio'nun yerine kiliseye atanmıştır. Onun en büyük özelliği dinî işlerin yanında ticarete de önem vermesiydi. Kilisenin köyde kurulması düşüncesinde rahipler köylülere varlıklarını bile hissettirmeyeceklerine söz vermişlerdi. Ancak rahip Teyedoros, açgözlülüğü sebebiyle halkın ürünleri üzerinden kar etmeyi amaçlamıştır. Zeytin ağaçlarının bol olduğu köyde, kilisenin arka tarafına bu zeytinlerin yağa dönüşmesi için bir düzenek kurmuş, zeytinini yağ yaptırmak isteyen köylülerden para almaya başlamıştır.

Köyün sahip oldukları ile yetinmemiş, Osmanlı Devleti'nin kötü durumundan yararlanarak, köyün topraklarını Hebbab ile anlaşarak Yahudilere satmıştır.

Rahip Teyedoros, Arapçaya hakim biridir. Klasik Arapçaya hakim olması, onu köylüler ile klasik Arapça ve genel konular ve Arap dil kurallarının belirlendiği sarf ve nahiv hakkında tartışma yapabilmesine, fikir beyan edebilmesine yardımcı olmuştur.

Rahip Manuli

Rahip Manuli, el-Hâdiye Köyü'ne atanan son rahiptir. Rahiplik veya din adamlığı yapmak yerine o dönemki siyasî işlerle uğraşır. O, köye İngiliz manda yönetimi döneminde atanmıştır. Köyleri satın alan yönetim, el-Hâdiye Köyü'ne de

gözünü dikmiştir. Rahipte bu olaya ön ayak olmuştur. Köye gelir gelmez köyün sınırlarını belirlemeye, köylülerin ne kadar vergi verdiklerini, tarım arazilerinin durumunu, yeni yerleşimcilerin sınırlarını belirleyen alanı, Hamdi'nin yönettiği yerleri ve el-Hâdiye Köyü'nün diğer köylerle olan sınırlarını anlamaya çalışan Manuli, bu davranışları ile köyün tepkisini çekmiştir.

el-Hâdiye Köyü'nü Yahudilere satışa çıkaran Rahip Manuli, köylülerin karşı koymasına “Bu topraklar kilisenindir. Hiç kimse burayı kime satıp satamayacağım hakkında bir şey söyleyemez.”²⁴⁰diyerek karşı çıkar.

Rahip Manuli, din adamlığı rolünden sıyrılmış, kiliseden aldığı güçle köyü satan bir tüccara dönüşür. Romanda köyün Yahudilerin eline geçmesinde etkili bir rol oynayan rahip, açılan davanın kazanılmasından sonra gözlerden kaybolur.

Papaz İlyas Selim

Papaz İlyas Selim Kudüs'ten el-Hâdiye Köyü'ne gönderilmiştir. Oldukça kültürlü bir papazdır. Kendini uzlete çeken papaz, köylülerle birlikte sohbet etmekten de geri durmaz. Papazın el-Hâdiye Köyü'ne yaptığı en büyük iyilik, köyün satılmasından sonra oranın el-Hâdiye sakinlerine ait olduğunu kanıtlayan belgeleri Hacı Selim'e vererek açılan davanın kazanılmasına yardımcı olmasıydı.

Halil Sekkâkîni

Halil Sekkâkîni, 1878-1953 yıllarında Filistin'de yaşamış, Arap toplumunda modern eğitimcilerin öncüsü sayılan edebiyatçı ve eğitmendir. Sıkı bir Arap milliyetçisi olan Sekakini, Yunan Ortodoks kilisesine, kilisenin ve içerisinde okunan duaların dilinin Arapça olması önerisi sonucunda kiliseden uzaklaştırılmıştır. Sekakini, modern Filistin tarihinde kiliseyi ve kilise söylemlerini cesur bir şekilde eleştiren ilk kişilerden biridir. 1918 yılında Arap direnişine katılmıştır.²⁴¹

Sekakini, romanda yazar tarafından tanıtılır. Anlatı bağlamında Sekakini'nin özellikleri direk olarak belirtilmemiş, fizikî yapısına yer verilmemiştir. Onun özellikleri ve düşünce yapısı olaylara verdiği tepki ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sekakini,

²⁴⁰ Nasrallah, 416.

²⁴¹ Amnah Omar, “Bir Model Olarak İbrahim Nasrallah'ın ‘el-Melhâtul-Filistîniyye’ Romanları”, *Aydın Arapça Araştırma Dergisi*, 2(1), Haziran 2020, 69.

romanın genelinde etkili olmamakla birlikte onun romanda adının geçmesi, roman zamanının belirlenmesi için önemlidir.

Avukat Süleyman Merzuki

Romadaki gerçek tarihî kişilerden biridir. Onun hakkında açıklayıcı bilgiyi okuyucu yazarın romanda verdiği dipnotla öğrenir. Merzuki, küçük yaşta görme yeteneğini kaybetmiştir. Babası onu el-Ezher Üniversitesi'ne gönderir. Orada Arap dünyasının önde gelen alimlerinden Muhammed Abduh'un öğrencisi olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde sürgün edilen Merzuki, İngiliz yönetimi döneminde birçok kez cezaya çarptırılmış, mahkeme salonlarına girişi yasaklanmıştır.²⁴²

Filistin'in en ünlü avukatlarından biri olan Merzuki, romana el-Hâdiye Köyü davası ile girer. Romanda Merzuki'nin görevi, işgal edilip ellerinden alınan el-Hâdiye Köyü sakinlerinin açtıkları davanın avukatlığını üstlenmek olarak verilir. İşine sadık, oldukça dakik ve vatanını seven bir avukat olan Merzuki, Rahip İlyas'ın yardımıyla davayı kazanır.

Hebbab

Osmanlı Devleti için çalışan, vergi toplamakla görevli kaymakam seviyesindeki Hebbab, romadaki önemli karakterlerden biridir. O, romadaki olumsuz karakteri temsil eder. Hebbab, daha romanın başında aniden gizemli bir şekilde ortaya çıkar. Yazar, bunu "Hiç kimse bu Hebbab isminin nereden ortaya çıktığını, daha önce başka bir isminin olup olmadığını bilmiyordu."²⁴³ şeklinde aktarır.

Osmanlı valisi onu kaymakam atadıktan sonra, vergileri toplama görevini de ona vermiştir. Sert mizaçlı olan Hebbab vergiler konusunda sert yaptırımlar uygulamıştır. İlk vergi toplama işinde, köy halkına göz dağı vermek, kararlılığını göstermek için vergiler konusunda itiraz eden bir köylüyü olduğu yerde sorgusuz sualsiz bıçaklayarak öldürür. Bu olay herkesin ona korkuyla itaat etmesi ve ününün yayılması için yeterlidir.

Romanda Hebbab'ın en önemli özelliği, insanlar üzerine korku salıp onlara tahakküm etmesi gösterilir. Normal şartlarda kabul edilmeyecek bir istek eğer ondan

²⁴² Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 297.

²⁴³ Nasrallah, 12.

geliyorsa şartlar zorlanarak ve itiraz edilmeden yerine getirilir. O, istediği her şeyi elde edecek bir güce sahiptir. Bu gücü de arkasına aldığı Osmanlı hükümetinden alır.

İstediği her şeyi elde edebileceğini düşünen, halkın üzerine korku salan Hebbab'ın bu gücünü Halid yerle bir eder. Bir gün pazarda Halid'in önceden hazırladığı tuzağa düşer. Halid, bölgenin en güzel devesi ile pazara gelmiştir. Hebbab'ın dikkatini bu deve ile çekebileceğini bilmektedir. Düşündüğü gibi de olur. Hebbab, pazarda istediğini elde etmek için malın sahibine, her zamanki gibi, hemen elini uzatır. Uzaktan görenler onun satıcıyla sanki anlaşmaya çalışıyorlarmış gibi olduğunu sanırlar. O gün yine elini Halid'e uzatır; ancak Halid, Hebbab'dan daha güçlüdür. Deveyi satmayan Halid, böylece pazarın ortasında Hebbab'ın onurunu kırmış olur.

Hebbab'ın güç yetiremediği ikinci kişi ise Reyhane'dir. Hebbab'ın evli olmasına rağmen, ilk görüşte aşık olduğu Reyhane, Hebbab'a hiçbir zaman teslim olmamıştır. Hebbab, ona sahip olabilmek için kocasını öldürmüştür. Onun güç yetiremediği bir diğer roman kişisi Reyhane'ye kocasından miras kalan atı Ethem'dir. Roman boyunca bu ata binebilmek için sarf ettiği çabalara yer verilir.

Romanın olumsuz yerel halkını temsil eden Hebbab, ölümünde de halktan adeta intikam alır gibidir. Öldükten sonra vasiyeti üzerine ayaklarından bir ata bağlanarak köyün etrafında gezdirilir. Ancak onun karısı ile yaptığı anlaşmada bu durumu karısı Türk askerlerine bildirir. Köy halkı, Hebbab'ı öldürdükleri gerekçesi ile sorguya tabi tutulur.

Sonuç olarak genel olarak romanda Hebbab karakteri, kendi çıkarları için Filistin halkına zulmeden, istediğini elde etmede sorgu ve sual tanımayan zalim bir karakter olarak verilir

Selim Bey el-Haşimi

Romandaki olumsuz karakterlerden biridir. İngiliz yandaşı olan Selim Bey, halkına karşı İngilizlerin yanında durarak onlara ihanet eder. Ancak, halk arasında kendisini vatanperver, vatani için çalışan, malını mülkünü vatani için cömert bir şekilde harcayan bir kişi olarak çıkar okuyucunun karşısına.

Selim Bey, tam bir İngiliz hayranıdır. Onlar gibi giyinip, onlar gibi eğlencelere katılır. El-Hâdiye Köyü'nün gerçek sahiplerinin kendileri olduğunu kanıtlamak için

Selim Bey'e giden köylüler onu kırmızı, beyaz ve mavi bir sabahlık içerisinde bulurlar. Kıyafetlerine kadar sirayet eden bu etki, İngiliz hayranlığının derecesini göstermesi açısından önemlidir.

Halkını aldatmaktan çekinmeyen Haşimi, el-Hâdiye davasında başarısız olur. Hakkında çıkan 'Filistin topraklarını satıyor', 'İngilizlerle anlaşıyor', 'vatan haini' gibi dedikoduları bertaraf etmek için savcıyla anlaşarak kendini hapse attırır. Bu durumu da kendi lehine çevirerek yine Filistin halkını aldatır.

Abdullatif Hamdi

Abdullatif Hamdi, romandaki diğer olumsuz karakterlerden biridir. Osmanlı Devleti saflarında savaşırken İngilizlerin galip geleceğini anlayarak onların yanında yer alır. İlk Osmanlı Devleti'ne ihanet eden Hamdi, daha sonra Filistin halkına ihanet eder. Romanda Hebbab'a benzetilen Hamdi, İngilizlerle iş birliği yapar. Hamdi, Hebbab'a yönetimde bulunan kişilere yakınlığı sebebi ile benzetilir. İngilizlerin istekleri doğrultusunda hareket eden Hamdi, Hebbab gibi halka zulmetmekten geri durmaz.

Hamdi, el-Hâdiye Köyü içerisindeki Hebbab'ın evine yerleşerek, evini İngilizler için karargaha çevirir. Bölgedeki beş köyün yönetimini üzerine almasına rağmen, el-Hâdiye Köyü'nü ele geçiremez. İngilizlerin desteğini alan Hamdi, el-Hâdiye Köyü'nün orada yaşayan köylülere ait olduğunu kanıtlamalarını ister. Köylüler Osmanlı Devleti'ne fazla vergi vermemek için topraklarını kendi üzerlerine almamışlardır. Köyün toprakları, daha az vergi ödeme adına, genellikle kilise üzerinde kayıtlıdır. Ancak bu durum köylülerin topraklarına İngiliz yönetiminin el koymasına sebep olmuştur. Bu olaya ise Hamdi aracılık etmiştir.

Sonuç olarak, her dönemde kendi çıkarları doğrultusunda vatanına, vatandaşına, bazen farkında olmadan kendisine ve gelecek nesillere ihanet eden kişilerin var olması inkâr edilemeyecek bir gerçektir. Nasrallah da bu duruma değinmek için Filistin toplumunda saygın bir yer edinmekle birlikte, Filistin halkına ve daha sonra gelen nesillere ihanet eden iki karakterlere yer vererek bu gibi kişilerin her zaman olabileceğine işaret etmiştir.

Peterson

Romanda hayalî kahramanlar kadar gerçekte yaşamış kişilere de yer verilmiştir. İngiliz subayı Peterson, bu kişilerden biridir. O, olayların gelişiminde büyük bir rol oynadığı için bu kişilerin en önemlilerinden biridir. Peterson, yazarın verdiği bilgilere göre, 1893 yılında Hindistan’da doğmuştur. İngiliz askeriyesine girmiş birçok cephede savaşmış daha sonra Filistin’e gelmiştir.²⁴⁴ Oldukça zalim olan Peterson, halka gücünü göstermek için bin türlü işkenceye başvurur.

El-Hâdiye Köyü İngilizler tarafından gasp edilmeye çalışıldığı dönemde, direniş gruplarına katılan Halid, Peterson’un baş düşmanıdır. Onu yakalamak Peterson için bir takıntı halini almıştır. Buna rağmen o, Halid’i öldürdüklerinde Peterson Halid’in cesedinin üzerine eğilerek “Bu cesur, şerefli bir adamdı. Bundan sonra onun gibi bir düşmanı nerede bulurum.”²⁴⁵ diyerek Halid’in vatani için yaptıklarını takdir eder.

Peterson çok acımasız, katil ruhlu bir kişi olmasına karşın, en hassas olduğu nokta atlarıdır. O da Halid gibi atları aşk derecesinde sevmekteydi. Filistin’de bulunma nedeni olarak atları gösterir. Bu durum romanda şöyle tasvir edilir:

“Peterson’un zayıf noktası, Allah’ın en güzel yaratıkları olarak gördüğü Arap atları idi. İş ona teklif edildiğinde o şöyle dedi: Burada hayatı katlanılabilir kılan şey bu gizemli hayvanların atların burada olmasıdır.”²⁴⁶

Peterson, Halid’i yakalayabilmek için her yola baş vurur. En ufak bir ayrıntıyı kaçırmamaya çalışır. Halid, Peterson ile girdiği mücadeleden kaçmayı başarması onu daha da öfkeliendirir. El-Hâdiye Köyü’nden İngiliz askerleri üzerine ateş açıldığı bilgisi üzerine köy halkına haftalarca süren işkencelerine başlar. Köylüler toplu bir şekilde Peterson’un zulmüne maruz kalırlar.

İnsanlara karşı acımasız olan Peterson’un içerisinde atlara karşı ciddi bir sevgi vardır. o zalim olmasına karşın, atlara beslediği duygu onu farklı bir kişiliğe büründürür. İnsanlara karşı acımasız olan Peterson, yaralanan bir atın acı çekmesinden rahatsız olur ve içi acıyarak, hayvanın çektiği acıyı görmemek için, yaralı atın başını çevirerek tabancayla vurur.

²⁴⁴ Nasrallah, 259.

²⁴⁵ Nasrallah, 374.

²⁴⁶ Nasrallah, 311.

Peterson, Halid'e karşı saygı duyan bir subaydır. Aslında o da el-Hâdiye köylülerinin vatanlarını korumak için mücadele ettiğini bilmektedir. Halid'in de bu mücadeledeki duruş ve tavrını takdir etmekle birlikte, Halid onun düşmanı idi. Halid'in ölümünden sonra ona karşı gösterdiği saygı, cesedini gömmesi insanî duygularının bir nebze de olsa körelmediğini, Halid'e ne kadar değer verdiğinin bir göstergesidir.

Olumsuz bir karakter olan Peterson'un romandaki durumu, insanlara karşı oldukça zalim, atlara karşı merhametli ve haklı olanın davasına saygılı olmakla birlikte, görevini kendince en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan biri olarak verilir.

Zamanu'l-Huyûli'l-Beyda romanında Nasrallah, hem tarihî gerçek kişilere yer vermiş hem de hayalî kahramanlar yaratıp romanın ele aldığı dönemde Filistin'de yaşananlara açıklık getirmeye çalışmıştır. Romanda uzun bir zaman dilimi konu edildiği için roman kişileri çok fazladır. Ancak biz burada romanın genelinde etkili olan, romanın seyrini değiştiren veya etkili olan kişileri incelemeye gayret ettik.

2.2.4. Mekân

Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ* romanında olayların geçtiği mekânı bir köyden seçer. Hayalî bir köy olan el-Hâdiye Köyü, Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması yolunda gelişen olayların temsil edildiği bir köydür. Ana mekân el-Hâdiye Köyü olmakla birlikte, Filistin'in birçok şehri de romanda yerini almıştır. Bu bölümde, romanda geçen mekânların önemli olanlarını incelemeye çalışacağız.

el-Hâdiye Köyü

Köy geniş bir alana sahip, insanların her zaman girip çıktığı açık bir alandır. el-Hâdiye Köyü, romanda olayların ilk geçtiği ve roman boyunca uzun zaman dilimine yayılmış hikâyenin anlatıldığı mekândır.

el-Hâdiye Köyü, coğrafi olarak yazarın ürettiği hayalî bir köy olmakla birlikte, içerisinde inşa edilen kilise, yazarın kendi köyünde inşa edilen kilisenin hikâyesidir. Romanın başlangıcında yazar bu durumu; "el-Hâdiye Köyü ile kilisenin hikâyesi gerçek bir hikâyedir. Çünkü kilisenin hikâyesi benim köyümün hikâyesidir."²⁴⁷ ifadesi ile açıklar.

²⁴⁷ Nasrallah, 5.

Köyün fizikî yapısını yazar, romanda geçen olaylarla bağlantılı olarak aşama aşama aktarır. Romanın ilk açılış sahnesinde köydeki misafirhanenin önünde oturan köylüler şu şekilde tasvir edilir.

“Misafirhanenin önünde, dut ağacının altında Hacı Mahmud, onun yanında oğlu Halid ve birkaç köylüyle birlikte oturuyordu. Uzaktan bir toz bulutunun geldiğini gördüler.”²⁴⁸

Sakin bir köy olan el-Hâdiye Köyü ismi ile müsemmadır. el-Hâdiye sakın, huzurlu, durgun anlamlarına gelmektedir. Köyde de romanın başında sakın, huzurlu bir ortam vardır. Kilisenin bu köye inşa edilme sebebi, köyün sakın oluşu, insanı rahatlatan bir yanının olması ve tepeler üzerinde düz bir ovada kurulu olmasına bağlanır. Rahip ile Hacı Mahmud arasında geçen konuşmada, yazar rahibe köyün bu niteliğine vurgu yaptırarak köyü şöyle betimler:

“Özellikle neden el-Hâdiye? diye sordu Hacı Mahmud. Onların başkanları buraya bu ismi tesadüfen verdiğini mi zannediyorsun? Gökyüzünün sınırlarına kadar uzanan ovayı işaret ederek, böyle bir yerde, böyle bir berraklıkta, görüşü ve uzağı görmeyi engellemeyen böyle bir yerde kişi rabbine daha yakın olabilir’ dedi.”²⁴⁹

Değişen yaşam koşulları, köydeki mekânların da değişimine neden olmuştur. Köyde yerleşim alanları zamanla genişlemiş ve büyümüştür. Önemli konuların görüşüldüğü, köye gelen misafirlerin ağırlandığı misafirhanenin yerini zamanla yeni kurulmaya başlayan kahvehaneler alır.²⁵⁰

Osmanlı Devleti döneminde sakın bir yaşam süren el-Hâdiye Köyü, İngiliz manda yönetimi döneminde topraklarını kaybetmeye, üzerinde Yahudi yerleşim yerleri kurulmaya başlamıştır. Geniş ovalar, verimli topraklar üzerine kurulan köy, tarım arazilerine, zeytinliklere, portakal ağaçları ve üzüm bağlarına sahiptir. İngiliz yönetimi döneminde köyün etrafına dikenli teller döşenir. Köye iki yüz metre uzaklıkta olan bu teller, köyün kuzeyden ve güneyden geniş ovalarını içine alır. Dikenli tellerin olduğu bölgeye köylülerin yaklaşmasına izin verilmez. Köylüler tarlalarına gidemez, ekinlerini yetiştiremezler. Yeni yerleşim alanlarının, Peterson’un “Bugünden itibaren yeni komşularınız olacak. Onların burada olmalarına saygı göstermeniz gerekiyor. Dikenli

²⁴⁸ Nasrallah, 9.

²⁴⁹ Nasrallah, 16.

²⁵⁰ Nasrallah, 202.

tellere yüz metreden daha az bir mesafe yaklaşmanız engellenecek. Her kim yaklaşırsa yaptığının sonucuna katlanacak. Bu arazi sizin değil, devletindir. Bunun için sizden biriniz devletin sahip olduğu mülkiyete karşı çıkmasın.”²⁵¹ ifadeleri ile İngilizlerin eliyle kurulduğunu göstermektedir.

Kudüs

Romanda yer verilen şehirler arasında en fazla ayrıntılı anlatılan Filistin şehri Kudüs’tür. Halid ve oğlu Mahmud Kudüs’teki okula kayıt yaptırmak için oraya gitmişlerdi. Karşılaştıkları manzara onları oldukça şaşırtmıştı. Orada çok farklı bir dünya ile karşılaşmışlardı. “Kudüs’e vardıklarında tamamen farklı bir alemdeydiler.”²⁵² diye ilk şaşkınlıklarını ifade eden yazar, daha sonra şehir merkezindeki kalabalığa ve trafiğe dikkati çekerek “Arabalar aceleleri sebebiyle neredeyse insanları ezecekti. Süslü at arabaları, dünyanın hanımefendileriymiş gibi hindiye benzer şekilde geziniyorlardı. Otobüsler herhangi bir sebeple yollarına devam etmek için içerisine girebilecekleri açık alan arayarak her yerden çıkıyorlardı.”²⁵³ şeklinde ifade eder.

Şehir, köyden oldukça farklı bir mekândır. Hem insan kalabalığı hem de taşıt kalabalığı köyle karşılaştırılmaz. Kudüs oldukça kalabalık bir şehirdir. Bu yönü ile dört bir taraftan akın akın gelen taşıtlar, kendilerine ve yolcularına yer bulabilmek için birbirleri ile yarışır. Bu durum bir karmaşayı da beraberinde getirir. Kudüs’te gördükleri karşısında şaşırarak Halid oğluna kendi köyleri ile şehri karşılaştırarak “el-Hâdiye’nin trenle yarım saat uzaklıktaki bu yerde gördüğümüz bu hayatın içerisine girmesi için elli seneye ihtiyacı olduğunu zannediyorum dedi.”²⁵⁴ diyerek hem şaşkınlığını belirtir hem de Kudüs’ün ne kadar karmaşık bir yapıda olduğuna işaret eder.

Kilise

el-Hâdiye Köyü içerisindeki kilise, köye Hristiyan rahiplerin isteği doğrultusunda kurulmuştur. Kilise, ilk kurulduğu zaman köylüler ve rahipler arasında huzurlu bir ortamın olduğu bir yerdir. Ancak, zamanla rahiplerin köyü farklı amaçları için yağmalamaları kiliseye duyulan saygıyı azaltmıştır.

²⁵¹ Nasrallah, 259.

²⁵² Nasrallah, 219.

²⁵³ Nasrallah, 219.

²⁵⁴ Nasrallah, 219.

Kilisenin hikâyesi, romanda ilk inşa edildiği zamandan başlar. Köylüler, yeni bir dinî mekânın inşasına bizzat katılmışlardı. “Köylüler kilisenin inşasına karar verildiğinde hemen işe koyuldular. Üç aydan az bir süre içerisinde geceleyin kiliseden bir kişi köyü çevreleyen ovalar ve tepeler üzerindeki en az yedi köyün ışığını görebiliyordu.”²⁵⁵

Kilisenin fizikî yapısı, konumu, iç yapısı hakkında anlatıcı çok fazla ayrıntıya girmemiş, sadece kilisenin renkli pencereleri, yüksekliği ve büyük haçın ebadını tasvir etmiştir. Anlatıcı, kilisenin fizikî yapısının yerine, oraya atanan rahiplerin hangi amaçlarla oraya geldikleri, toplum içerisinde neler yaptıkları, rahiplerin, köyü ilerleyen zamanlarda yeni gelen yönetime nasıl teslim ettiği üzerinde durur. Köyde ilk kurulduğunda gerçekten huzur ve barışın simgesi durumunda olan kilise, İngiliz manda yönetimi döneminde ve Yahudi devletinin kuruluş aşamasında kendisinde bulunan bazı hakları kullanarak, el-Hâdiye’yi köylülerin ellerinden almış ve sömürgecilerin yönetimine bırakmıştır.

el-Hâdiye Köyü sakinleri Osmanlı Devleti’ne fazla vergi vermemek için, köyde sahip oldukları arazilerin vergilerini kilise aracılığıyla ödüyorlardı. Köylüler arazilerini kendilerine ait olduklarının kanıtı olan vergi defterlerini almıyorlardı. Osmanlı Devleti’nin Filistin topraklarından çekilmesinden sonra yerine gelen manda yönetimi köylülerin ellerinde resmi evrak olmadığı için orayı işgal eder. Aslında köylüler bütün vergilerini devlete tam vermişlerdir. Ancak rahipler yeni yönetimle anlaştıkları için vergilerin verildiği evrakları saklamışlardır. Bu durum, İngiliz manda yönetiminin köyün boşaltılmasını istemesi üzerine yıllardır asıl sahibi olan köylülerin köylerinden zorla çıkarılmalarına sebep olmuştur.

İnzivaya çekilmek isteyen rahiplerin geldiği kilise, bir eğitim kurumu olarak işlev görüyordu. Orada bütün köy çocuklarına eğitim de veriliyordu. Rahipler, köydeki Hristiyan veya Müslüman bütün çocuklara okuma yazma öğretiyorlardı. Çocuklarına tarlalarda ihtiyaç duyan köylüler onları kiliseye göndermek istemezler. Ancak, eğitimin ne kadar önemli olduğunu bilen Hacı Mahmud, çocukları kilisedeki eğitim faaliyetlerine devam ettirmek için aileleri ikna etmişti.

²⁵⁵ Nasrallah, 22.

Genel olarak bakıldığında, ilk kuruluş amacı dinî bir yapı olan kilise, zamanla yönetimin değişmesi ile ilk amacından sapmıştır. Köyde, ilk zamanlar huzur ve refah içerisinde rahiplerle birlikte yaşayan köylüler, daha sonra gelişen olaylarla vatan toprağının satılması, köylülerin sürgün edilmesinin sebebi anlamına gelmiştir.

Ev

Ev insanın varlığını idame ettirdiği mekândır. Yapısı ne olursa olsun içerisinde yaşanılan mekân insana kendisini oraya ait olma hissi verir. Evler de insanın ilk aidiyet hissinin olduğu yerdir. Genel olarak evler, en içten duyguların, sevinçlerin ve hüznlerin paylaşıldığı mekânlardır.

Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ romanında ev, ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmez. Evin içerisinde sahip olunan eşyalar, ev sahibinin ekonomik gücünün belirtisidir. Bu durum, roman kahramanı Halid'in evlenme isteğini açığa vurduğunda anlaşılır. Halid, mutfakta annesinin tabaklarını kırarken annesi onu durdurmaya çalışır. Anlatıcı, tabakların ne kadar değerli olduğuna; "Hacı Mahmud'un Türk polisinden satın aldığı kırmızı Çin tabaklarından birkaçı yerde parçalanmıştı."²⁵⁶ ifadesi ile dikkat çeker. Çin tabakları Münire için çok değerli idi ve nadir bulunuyordu. Bunun için o, değer verdiği tabaklarını oğlunun evlenme isteği için feda etmeye hazır olmadığına "Münire evin tabaklarının kırılma sesini duyacağı o günü sabırsızlıkla bekliyordu. Ama sebebi her ne olursa olsun Çin tabaklarını kurban etmek için hazır değildi."²⁵⁷ şeklinde açıklar. Değerli tabaklara sahip olan Halid'in ailesinin ekonomik durumunun iyi olduğu yukarıdaki ifadelerden rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Evlerin fizikî yapısı, şekli, evde kullanılan malzemeler iklim koşullarına göre değişir. Farklı iklim yapılarına göre evler de farklı mimari yapılara sahiptir. Romanda geçen Halid'in evi klasik Arap evidir. Evin ortasında geniş bir avlu ve avlunun içerisinde bir ağaç vardır. Bu durum, "Onunla toprak alanı geçerek annesi, babası ve kardeşlerinin olduğu yere doğru avluya gitti. Sevinçle benim satılık balım, satılık gülüm var diye bağııyordu."²⁵⁸ ifadesinde ortaya çıkar.

Yine aynı şekilde Halid'in evi, "Küçük taş tavanlı geniş evin bir avlusu vardır. Ev adeta küçük bir sarayı andırır. Ortasında açık bir alan vardır. Burada portakal

²⁵⁶ Nasrallah, 13.

²⁵⁷ Nasrallah, 13.

²⁵⁸ Nasrallah, 17.

ağaçları dikilidir. Ev beş odalıdır. Ağır tahta kapı ile biten geniş avlu üç taraftan ayrılan odaların olduğu geniş bir alandadır. Avlunun ortasında eski bir meşe ağacı vardır.” şeklinde tasvir edilir.²⁵⁹

Halid’in sevdiği şehirli kız Emel’in babasının evi zenginliklerinin göstergesi eşyalarının değerli oluşuyla tasvir edilir. “Büyük divânda adamlar oturdular. Zenginlikleri, büyük sandalyeler, duvara asılmış resimler, köşedeki rafların ve masaların üzerinde mükemmel bir şekilde yerleştirilmiş cam kaplar, büyük ayna, olağanüstü fanuslar, ela renkli dolabın içerisinden parılayan kristal kadeh bardakları ile açık bir şekilde belli oluyordu.”²⁶⁰

Huzurun, güvenin kendini ifade etmenin yeri olan ev, Yahudilerin zor kullanımı ile yıkılan, bombalanan, Filistin halkının yerinden edilip sürgün edilmelerinin en büyük faktörü olur. Evsiz kalanlar başka yere gitmek, kendini güvende hissedeceği mekânlar bulmak zorunda kalmışlardır. Romanda bombardıman altında kalan el-Hâdiye Köyü’nde Yahudiler tarafından evler yıkılmış, yanmış, yaşanılacak bir mekân bırakılmamıştır. Yazar bu durumu Naci’nin gözüyle şöyle betimlemektedir:

“Şaşkınlık tahammülünün çok üstündeydi. Ateş köyün birçok evini küle döndürmüştü. orada hiç kimse yoktu. Ateş evlerin çoğunu yutmuştu. Cesetler, caddeleri doldurdu. Evine vardığında onu yerinde bulamadı. Ev yerle bir olmuştu. Dağılmış taşlardan başka bir şey yoktu.”²⁶¹

Romanın sonunda evlerinden çıkarılan el-Hâdiye köylüleri Birleşmiş Milletler Çadır Kampları’na yerleştirilirler. Evsiz kalan el-Hâdiye köylüleri, evlerinden uzaklaştırılmış, sürgünde bir yaşam başlamıştır.

Tarla

Romana göre el-Hâdiye Köyü tarlalarla çevrili bir köydür. Köylüler çiftçilikle uğraşmaktadırlar. Ağaçların, buğday ve mısır tarlalarının olduğu, geniş tarlalara sahip olan köy, bazen bir sevgiliyle karşılaşma mekânı olur. Sevgilinin hislerini tarlaların güzelliği yansıtır.

²⁵⁹ Nasrallah, 187.

²⁶⁰ Nasrallah, 15.

²⁶¹ Nasrallah, 487.Nasrallah,

Tarla, bu romanda ilk olarak Halid ve atı Hemame ile çıktığı gezintide tasvir edilir. Halid'in ikinci kez aşık olduğu mekân olan mısır tarlası, Halid ile Yasemin'in ilk karşılaştığı mekândır. Yazar karşılaşma öncesinde tarlada yürüyen Halid'in durumu ile insanı mest eden tarlanın hissettirdiklerini “Mısır tarlaları boyunca uzanan uzun yolda Halid Hemame'nin yularını tutmuş yanında yürüyordu. Hafif bir rüzgar tarlayı okşuyordu. ... Halid, kendini uzun bir mesafe hipnoz olmuş gibi, bu rüzgarın oluşturduğu müziğin içerisinde yürür buldu. Mısır tarlasını bitirdiğinde bile bu müzik durmadı.”²⁶² şeklinde tasvir eder.

Halid, Yasemin'in kim olduğunu öğrenmek için çok gayret sarf etmiştir. Ancak, Yasemin gizemli halini korumuş, babasının adını dahi Halid'e söylememiştir. Halid, Yasemin'in aşkıdan günlerce güneşin altında kalmıştır. Bu durum, “Güneş gökyüzünün ortasında, gölge her şeyi kuşatma noktasındaydı. Saka kuşları, servi ağaçlarına sığınmış, koyu yeşillikleri içerisinde gizlenmişlerdi. Mısır tarlasına gelince ölüm aniden oradan ortaya çıkacakmış gibi sakindi.”²⁶³ cümleleriyle dile getirilir.

Tarla, Yasemin ile karşılaşma anında Halid'in gönlünü sakinleştiren bir mekân, onun kim olduğunu öğrenemediği zaman tarla adeta suskunluğuna bürünen bir ölüm gibi tasvir edilir.

Romanda sık sık el-Hâdiye Köyü'nün tarlalarının genişliğine, düz bir ovada oluşuna yer verilir. Rahip Corciyo, el-Hâdiye Köyü'nden ayrılırken bir tepenin üzerinden el-Hâdiye Köyü'nün uçsuz bucaksız tarlalarına göz attığı, manzarayı seyrettiği üzerinde durulur.

Bolluk, bereketin simgesi olan tarlalar, hayatın idamesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi için halkın geçim kaynağıdır. Çiftçilikle geçinen insanlar, atacağı adımları tarlalarının verimlilik düzeyine göre belirlerler. Düğünler, yeni eşya alımı, evde yapılacak değişimler tarlaların verimlilik durumlarına göre şekillenir. Halid'in Yasemin ile düğünü de tarlaların hasat mevsimine göre belirlenmiş ve aileler, hasattan sonra düğünlerini yapmaya karar vermişlerdir.

Yazar, doğa olayları ile roman kahramanlarının psikolojik durumlarını aynı minvalde anlatır. Roman kahramanı mutlu, sevinçli ise doğa da aynı duyguları

²⁶² Nasrallah, 82.

²⁶³ Nasrallah, 99.

hissediormuş gibi tasvir edilir. Halid ile Yasemin'in nişan merasiminde bütün köylüler neşe içerisinde. Bu neşe ve sevinci ova da hissederek durum şöyle betimlenir:

“Ova olgunlaşan başaklarıyla dalgalanıyor, rüzgar bitkilerin hışırtısını taşıyarak ufukta yayıyordu. Zeytin ağaçları, batan solgun güneşin altında daha önce görmedikleri kadar yemyeşildi. Parlak ağaçlar daha önce görmedikleri bir mevsimi haber veriyordu.”²⁶⁴

Dağ

Edebiyat, çeşitli doğal çevreleri konu edinmiştir. Bunlardan biri de dağlardır. Dağlar, dağların yükseklikleri, yücelikleri herkesin ulaşamaması sebebiyle özellikle yalnız kalmak, toplumdan uzaklaşıp rahatlamak veya doğayı keşfetmek için tercih edilen mekânlardır. Dağlar, bazen kurtuluşun veya kişinin ruhunun temizlenmesinin bazen cezalandırmanın bazen de vahye muhatap olanların mekânı olarak önemsenmiştir.²⁶⁵

Bu romanda dağ; kaçış, sığınma ve düşmanla mücadele mekânı olarak kullanılır.²⁶⁶ Bazen vergi memurlarına vergi ödememek, bazen de askere gitmemek için köylülerin sığındığı mekân olarak karşımıza çıkmaktadır.

Roman kahramanı Halid'in dağa çıkmasına sebep olan ilk olay, Türk askerleri ile yaşadığı mücadeledir. Köye gelen vergi memurları, vergilerini tam alamadıkları için köylülerin şahsî eşyalarına el koyarlar. Canından çok sevdiği atı Hemame'yi de yanlarına alan vergi memurları, Halid'in sabrının taşmasına sebep olur. Halid, akşam saatlerinde vergi memurlarıyla girdiği mücadeleyi kazanır. Ancak, devlet tarafından aranan kişiler listesine girer. Bir yıl dağlarda yaşamak zorunda kalır. Bu durum romanda “Devletin savaşlarla meşgul olması, kaçakların gizlice evlerine gelip bir veya birkaç gece evlerinde geçirmelerine olanak sağlıyordu. Ancak dağlardan her iniş kesin bir tehlikeyi haber veriyordu.”²⁶⁷ ifadeleri ile aktarılır.

Dağlara erkekler gibi, çeşitli sebeplerle kadınlar da çıkıyorlardı. Halid'in kız kardeşi Azize, dağdaki kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılıyordu. Bir gün Halid'e aşık olan

²⁶⁴ Nasrallah, 91.

²⁶⁵ Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân*, 2.Baskı (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 449.

²⁶⁶ Râniye Zerrâd ve Bûras Fatıma, *Cemâliyyâtü'l-Fedâî Fî Er-Rivâyeti" Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ" Lî İbrahim Nasrallah*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), El-'Arabî İbn Muhîdi Ummu'l-Bevâkî, 2019, 60.

²⁶⁷ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâi*, 138.

Bermeki'nin kızıyla Sümeyye'nin dağda karşılaştıklarında aralarında geçen diyalog Halid'in dağlarda yaşadığını anlatmaktadır. “Bir gün dağda şaşkın bir şekilde Bermeki'nin kızı Sümeyye'yi gördü: Ne yapıyorsun burada? diye sordu.

- Sen ne yapıyorsun?
- Azize ne cevap vereceğini bilemedi. Ancak Sümeyye onu şaşırttı. Bütün isteğim Halid'i görmektir. dedi. Böylece genç kız içindeki her şeyi bir seferde açığa çıkardı. Bu durum Azize'yi oldukça şaşırttı.”²⁶⁸

İngiliz yönetimi döneminde yaşanan zor koşullara karşı çıkmak, haklarını korumak için Halid ve arkadaşları mücadelelerini dağlarda verirler. Dağlar, onlar için yerleşim yerlerinden uzak olduğu için hem mücadele alanı hem de yapısı gereği saklanacakları bir yerdi. İngilizlerle girdikleri mücadelede yoğun bombardımandan onları kurtaran şey, dağların, engebeli, sık ağaçlık ve mağaralara sahip olan yapısıydı. Bu durumu yazar, “Görev o engebeli vadilerde, mağaraların ve yabani ağaçların sık olduğu dağlarda kolay değildi.”²⁶⁹ ifadeleri ile anlatır.

İngiliz askerî General Andorz'a düzenlenen suikasttan sonra İngilizler her yerde kaba kuvvete baş vurur. Halk çatışmaların nerede olduğunu anlamak için yüksek tepelere ve dağlara tırmanır. Bu yer “Halde'nin tepelerine vardık, burası çok yüksekti. Aşağısında caddenin ortasından geçen geniş bir vadiye benzeyen alçak araziler vardı. Dağ, Halde'ye yapışık taşocağı üzerindeydi. İçerisinde bulunduğumuz bölgede buğday tarlaları vardı. Burası da yüksekti.”²⁷⁰ şeklinde tasvir edilir.

Askerî Kışla ve İnşaat Alanı

İngiliz manda yönetimi Filistin topraklarını yönetmeye başladıktan sonra oraya Askerî kışlalar bina etmiştir. Sağlam, oldukça korunaklı olan kışlalar herhangi bir saldırıya karşı oldukça sağlam inşa edilmişti. Romanda, el-Hâdiye Köyü yakınlarına inşa edilen kışla, şantiye sahası gibiydi. Kışlanın içerisinde barakalar, taş döşenen caddeler, silindirler ve bazı binalar vardı. Her yer toz toprak içerisindeydi.

Vadi es-Serrar kışlası oldukça geniş arazi üzerine kurulmuş, etrafı dikenli tellerle çevrilmişti. Sayısız gözetleme kulesi olan kışlada kuleler birbirlerinden yüz

²⁶⁸ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 144.

²⁶⁹ Nasrallah, 360.

²⁷⁰ Nasrallah, 316.

metre uzaklıkta idi. Asfalt caddeleri olan kışla, bu caddelere paralel demir tellerle çevrilidir. Kışlanın arka tarafında binalar, ambarlar, korunaklı silah depoları, buraya giren tren rayları vardı. Trenlerin yeraltı depolarına rahat bir şekilde girebilmeleri için depolar dört metre yüksekliğe ulaşıyordu.

Yahudilerin Yerleşim Yerleri

İngiliz manda yönetimi döneminde Yahudiler Filistin topraklarına yerleşmeye başlamışlardır. Onlara toprak ve yerleşim alanı açabilmek için köyler işgal edilmiş, Filistin köylülerinin yaşam alanları sınırlandırılmıştı. Bolfour Deklarasyonu akabinde Filistin’de bir Yahudi devleti kurmak için Batıda yaşayan Yahudiler Filistin’e yerleştiriliyordu.

El-Hâdiye Köyü Filistin genelinde o dönemde meydana gelen olayların temsil edildiği mekândır. Yahudiler köylere yerleştirilirken İngiliz manda yönetimi, bir taraftan yerleşimcilere herhangi bir saldırı olmaması için sert tedbirler alırken diğer taraftan onların yerleşim alanlarını çok hızlı bir şekilde inşa eder. Bu durum romanda “sanki evler gökten düşmüşlerdi. Sabah uyandıklarında Batı tepelerinin üstünde evleri, telleri ve yüksek ahşap kuleleri kaplamıştı.”²⁷¹ şeklinde tasvir edilir.

Köyde yerleşimcilere kurulan evler zamanla alanını genişletir ve köylülerin otlaklarını, tarlalarını kapsar. Köylüler yerleşim alanlarına üç yüz metreden az bir mesafede yaklaşamadıkları için tarlalarına da gidemezler. Eğer yerleşimcilerin alanlarına yaklaşırlarsa sonları ölüm olacaktı.

“Bir gün sabah el-Hâdiye Köyü sakinleri uyandılar. Sömürgecilerin etrafını kuşatan dikenli tellerin kuzey ve güneyden arazi ve otlaklarını kapsayacak şekilde iki yüz metreden daha fazla ileriye, taşınmış olduğunu gördüler. Gözleri ile gördükleri manzaraya elleriyle dokunmak için dikenli tellerin olduğu yere gittiklerinde mermiler tüm Batı tarafı boyunca onlara doğru ateşlendi.”²⁷²

Bu durum köylüleri aciz bırakıyordu. Yerleşimcilerin bütün köyleri gören bir yerde ev kurmaları el-Hâdiye sakinlerini kontrolleri altına aldıklarının göstergesi idi.

²⁷¹ Nasrallah, 258.

²⁷² Nasrallah, 268.

Etraflarını çevirdikleri yerlere yaklaşamamaları, tarlalarına ve otlaklarına gidememeleri köylülerin sabrının taşmasına neden olmuştu.²⁷³

Tarlalarına gidemeyen köylüler ekinlerini ekip biçmeye İngilizler tarafından izin verilmiyordu. Ekilen ekinlerin hasadını yapmak neredeyse imkânsızdı. Çünkü genişleyen yerleşimciler el-Hâdiye topraklarını işgal ettikçe kendi vatan toprağında köylüler yapabilecek bir şey bulamıyordu. Hayatlarını devam ettirebilmeleri için ekinlerine ve topraklarına ihtiyaçları vardı. Ama İngiliz yönetimi koyduğu kurallarla köylülerin direncini kırıyordu. Tarlalarına yaklaşan köylüler üzerine yerleşimciler tarafından ateş ediliyordu. İngiliz Subayı Peterson'dan durumun düzeltilmesi için görüşmeye giden köylüler hayal kırıklığı içerisinde geri dönerler. Peterson onlara “Öfke ile biz tarlasını hasat etmek isteyen herkes için ordudan bir devriye gönderemeyiz dedi.”²⁷⁴

Filistin topraklarında kurdukları devlet içerisinde güvenliği sağlamak yerine halkı huzursuz eden İngiliz devlet yönetimi halkın tepkisini çeker. Yahudilere yerleşim yerleri açmak için baskı ve zulümle ellerinden gelen her şeyi yaparlar.

Bazı Gerçek Mekânlar

Roman, Filistin mücadelesinde direniş hareketinin başladığı dönemi gerçekte hayalin iç içe geçtiği bir üslûpla anlatır. Yazar, bu dönemde gerçekte yaşanan olaylara dikkat çekmek ister. Yazar, el-Hâdiye Köyü gibi hayalî mekânları tasvir ettiği gibi, Filistin’de var olan köyler, şehirler gibi gerçek mekânları da tasvir eder. Yazar, mekânlara yer verirken bazen o yerlerin sadece isimlerini vererek olayların geçtiği yerleri belirtir. Mesela, İngilizler direnişçilerin peşine düştüklerinde, büyük bir ordu ile onları kovaladıklarında, kaçan birliklerin nerelerde mevzilendikleri “Birlikler doğudan Kudüs yolunda ve Nablusta, batıdan Tul Kerem demir yolu ve el-Led’de toplandılar. Askerler güneş batmadan önce Kalkiliyye ve Resul’ayn arasındaki demiryolu hattı boyunca toplanmışlardı.”²⁷⁵ gibi yerler sadece isimleri ile romana girmişlerdir. Yazar, bu yerlerin tasvirine ve orada geçen olaylar hakkında detaylandırma yapmamıştır.

²⁷³ Butayyibe Rebîha, *Bunyetu'l-Hitabi'r-Rivâi 'İnde İbrâhîm Nasrallah Rivâyetu Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ Enmûzecen*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), El-Celfe, Cami'atu Zeyyan 'Aşûr, 2016, 125-26.

²⁷⁴ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 270.

²⁷⁵ Nasrallah, 360.

Sonuç olarak, romanda hem gerçek mekânlara hem de hayalî mekânlara yer verilmiştir. Mekânların tasvirleri detaylı yapılmamıştır. El-Hâdiye Köyü romanın başında geniş tarlalara sahip, güzel bir mekândır. İngilizlerin gelmesi ile birçok Filistin köyünün yaşadığı felaketi orası da yaşamıştır. Halk yaşadıkları bu zorlu süreçte kendisini savunmak amacı ile mücadeleye girmiş, meskun yerlerden uzakta ıssız yerlerde hakkı olanı elde etme savaşını sürdürmüştür.

2.2.5. Zaman

Zamanu'l-huyûli'l-Beydâ romanı, zaman mefhumu ile başlamakla birlikte, romanda tam olarak olayların geçeceği zamana dair herhangi bir atıf yoktur. Zaman, roman içerisinde verilen ipuçları ile belirlenir. Tarihî bir dönemi ele alan romanda açıklamalardan çok ipuçları ile verilen tarih aşama aşama ortaya çıkar. Romanın başında olayların geçtiği tarih tam olarak belirlemek güç olsa da sonunda olaylar 1948'de son bulduğu anlaşılır.

Romanın her şeye hâkim anlatıcısı Filistin'de hayalî bir köyü el-Hâdiye köyünü kurgulayarak gerçek olaylar bağlamında anlatır. Köyün başkanı, yöneticisi olan Hacı Mahmud ve ailesini farklı şekillerde anlatan yazar, romanın odak noktasına bu ailenin oğlu Hacı Halid'i yerleştirir. Üç bölümden oluşan romanın ilk iki bölümünde Hacı Halid'in Osmanlı ve İngiliz manda döneminde gelişen olaylar sıralanırken, onun, köyü ve Filistin'in kurtuluşu için verdiği olağan üstü mücadelesi anlatılır. Üçüncü bölümde Hacı Halid'in oğlu Naci, İngilizlerin Filistin topraklarından çekilip Yahudilerin bu toprakları işgal ettiği dönemde verilen mücadelede yerini alır. Bu bilgilerden romanın başlangıç zamanı Osmanlı döneminin sonları olarak belirlenebilir.

Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ romanında yazar olayları anlatırken hikâyeye zamanını genişletmek, hikâyedeki muğlaklığı anlaşılır kılmak için romanda olayların anlatıldığı zamanın öncesine giderek olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurar. Romanın anlatıcısı, kilise ile Hacı Mahmud'un oğlu ile olan konuşmasını keser. Vergilerin neden kiliseye verildiğini merak eden Halid'e babası Hacı Mahmud, bu durumun babasının zamanından beri böyle olduğunu, bunun sebebinin de kilisenin ve halkın arasındaki vergi ödemedeki farktan kaynaklandığından dolayı olduğunu belirtir. Köylüler kendi

arazilerinin sınırlarını bildikleri için, bu yerleri kayıt altına aldırıp kiliseye verdiklerinden daha fazla vergi vermek istemezler:

“Hacı Mahmud sustu. Ve sonra babam Hacı Ömer Allah rahmet eylesin babasını anlatırdı. Bir gün arkadaşları ona Ramle’deki toprakları kendi üzerine geçirmelerini istediler. Koçan, arazinin sahibi olduğunun deliliydi. Dedem, koçana sahip olmanın daha fazla vergi ödemek anlamına geldiğini biliyordu. O, Allah korusun. Ben deli miyim? Bu topraklar dedemin dedesinin dedesinin dedesinin zamanından beri bizimdir. Bunu herkes biliyor.’ dedi.

Farz et ki, Allah korusun, bir gün bir adam geldi. Bu topraklar benimdir. Bundan başka bir şey söylersen koçanımı ver dediğini söylediğinde sen ne yaparsın?

Beni kadınımdan kim ayırabilir? Diye kızarak bağırды. Sonra kılıcını çekti. Yüzlerine doğru kılıcı salladı. Çok heyecanlıydı. Onlara işte koçan budur diyeceğim dedi.”²⁷⁶

Osmanlı Devleti zamanında geçen bu diyalogda vergi o dönemde halkın vergi vermeme nedenleri üzerinde durulurken zamanda geriye gidilerek dönemin düşünce yapısı açıklanmıştır.

Romanın ikinci bölümü İngilizlerin manda yönetimini ele almaktadır. Romanda geçen “Türklerin Filistin’den ayrılışından dokuz ay sonra Fatıma doğdu.” ifadesi Osmanlı Devleti’nin oradan çekildiğini belirtmek içindir. Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Filistin topraklarından çıkmış, İngilizler 1917 yılında Kudüs’ü işgal ederek, Filistin toprakları üzerine askerî yönetim kurmuştur. 1920 yılında İngiliz manda yönetimi resmî olarak onaylanmıştır.²⁷⁷

Romanda İngiliz yönetiminin varlığı, ilk olarak Halid’in evinin etrafını kuşatan askerlerin Halid’in evine ateş açması ile başlatılır: “Halid kapıyı yarıya kadar açtı. Dışarı çıktı. Avlunun kapısına doğru yürüdü. Onu da açtı. Dışarıdan ağır duman bulutunu ikiye bölen bir ses geldi. O, o’dur. Bir ateş sesi yankılandı. Halid iki adım geri geldi. Ve yüzünün üzerine yere düştü.

.....

²⁷⁶ Nasrallah, 33-34.

²⁷⁷ Kadir Kasalak, “İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(25), 2016, 69.

Azize, dışarıda, askerlerinin çevrelediği subayın boyunu görebiliyordu. Subay ve silahlarını doğrultmuş askerler geri döndüler.”²⁷⁸

Romanda genelde tam tarih verilmemiştir. Ancak birkaç yerde tam tarihe vurgu yapılmıştır. İlki İngiliz subayı Peterson’un Filistin’e atanmasının ardından gelişen olaylarda verilir. Peterson’un, 1929 yılındaki direniş esnasında yaptıkları sebebiyle halk arasında yarattığı infiale dikkat çekildiğinde tarih verilir:

“Peterson Kudüs’e İngiliz polisi içerisine teğmen rütbesi ile gelmişti. Adı hemen gerçek bir kaba dönuştü. Onun yakınında veya hizasında olmak ölümden başka bir anlama gelmiyordu. Adı,1929 Direniş esnasında genişledi. Öyle ki halk onunla şeytan arasında bir fark olmadığını düşünüyordu.”²⁷⁹

Bir diğ er tam tarihe yapılan vurgu 1936 yılında yaşanan olaylar çerçevesinde gelişir. Bu tarihte Filistin halkı İngilizlere karşı büyük bir mücadeleye girmiştir. Büyük halk ayaklanmasında birçok Filistinli hayatını kaybetmişti. Ancak İngilizlere karşı halk başarı kazanmıştı. Romanda bu olaya, “1936 yılı temmuz ayında İngiliz askerlerinin yaptığı büyü saldırıdaki başarısızlığı Peterson unutamamıştı.”²⁸⁰ ifadeleri ile işaret edilir.

Filistin mücadelesinde halkı İngilizlerin yaptıklarının doğru olmadığı, Yahudilere toprak satışının durdurulması gerektiği yönünde bilgilendiren İzzetin Kassam, İngilizlerle girdiği bir çatışmada öldürölür. 1935 yılında öldürölülen Kassam’ın cenaze töreninde yaşanan infiale dikkatleri çeken Nasrallah, cenazede yaşananları canlı bir şekilde aktarır.²⁸¹

Roman uzun tarihî bir dönemi anlattığı için kozmik zaman geçişleri bazen özetleme tekniği kullanılarak bir iki cümle ile aktarılır. Mesela Halid’in Türk askerlerini öldürmesinden sonra Halid ve kardeşlerine idam cezası verilir. Onlar da köylerinden kaçarak bu cezadan kurtulmaya çalışırlar. Onların köyden kaçmalarından sonra, çok kurak bir mevsim geçer. Ürünler taş gibi kupkuru olur. Ardından gelen kış mevsiminde Halid ve kardeşleri göçebe gibi Türk askerlerinden kaçarak yaşamlarını devam ettirirler. Bu olayın üzerinden bir yıl geçtikten sonra yeni bir hasat mevsimi gelir. Halid ve

²⁷⁸ Nasrallah, *Zamanu 'l-Huyûli 'l-Beydâ*, 182.

²⁷⁹ Nasrallah, 260.

²⁸⁰ Nasrallah, 360.

²⁸¹ Nasrallah, 360.

kardeşleri geceleri tarlalarına giderek ürünlerini, ekinlerini ekerler. Yazar, kaçak olan Halid ve kardeşlerinin bu bir yıllık süre içerisinde neler yaptığı, nerede ikamet ettikleri hakkında bir bilgi vermez. Zaman bir iki cümle ile hızlandırılarak anlatılır.

El-Hâdiye Köyü uzun bir süre Yahudiler tarafından kuşatılır. Hiçbir netice elde edemeyen Yahudiler, panzerlerle köye saldırırlar. Bunun öncesinde Yahudi askerleri, halkın gözünü korkutmak için silahlı araçlarla köyün etrafında tur atarlar. Bu süre içerisinde yaşananlar hızlı bir şekilde anlatılır.

“Sakin bir haftanın ardından dört silahlı Yahudi’yi taşıyan bir araç geçti. Hiçbir şey yapmadı. Tarlalardaki kişilere göz atıp uzaklaştılar.

İki gün sonra araba sessizce geri döndü. Ve sessizce ayrıldı. Üçüncü gün arabadan, toprağını süren Ali Agrac’ın kafasına bir el ateş edildi. Ve araba uzaklaştı. Dördüncü günde araba tekrar geldi. Durdu. Ondan iki asker indi. Reşid Salih toprağını sürüyordu.”²⁸²

Romanda yazar zamanı hızlandırmak için çeşitli ifadeler kullanır. Mesela, *yedi gün sonra* el-Hâdiye Köyü yerleşimcilerin evlerini yutan büyük bir yangınla uyanır.²⁸³ O, silahın ateşlenmesinden *üç haftadan az bir süre sonra* kesin bir haber geldi.²⁸⁴

Romanda zaman hızlandırılarak anlatıldığı gibi bazı olaylar da zaman durdurularak anlatılır. Romanın başında zaman adeta durmuş gibidir. Köy meydanında, dut ağacının altında oturan köylüler onlara doğru yaklaşan bembeyaz ışık huzmesi ile adeta büyülenmiştir. Bu olayı ayrıntıları ile anlatan yazar zamanı durdurup köylülerin hislerine yer verir. Onların gördükleri varlık karşısındaki şaşkınlıkları canlı tasvirlerle anlatılır:

“Misafirhanenin önünde, dut ağacının altında, Hacı Mahmud, yanında oğlu Halid ve birkaç köylü oturuyordu. Onlara doğru yaklaşan bir toz bulutu gördüler. Dakikalar geçtikçe onları garip bir his kapladı. Toz ortadan kalktıkça onun yerini daha önce hiç görmedikleri bir beyazlık aldı.

.....

²⁸² Nasrallah, 502.

²⁸³ Nasrallah, 286.

²⁸⁴ Nasrallah, 285.

Onlara yöneldi. Bu şaşkınlık, onların dillerinin tutulmasına sebebiyet verdiğini fark etti hacı Mahmud. Uzun süren sessizliği rüyadan çıkmış gibi beliren varlığın delice koşması böldü.”²⁸⁵

Atın yaklaşması ile belli bir zaman geçmiştir. Ancak köylülerin bu güzellik karşısında adeta dilleri tutulmuş, zaman durmuş gibidir.

Zamanın durduğu bir diğer örnek Halid’in mısır tarlalarında Yasemin’i gördüğü andır. Yazar, önce Halid’in Hemame ile gezintiye çıktığı zamanı ayrıntılı bir şekilde tasvir eder:

“Mısır tarlası boyunca uzanan uzun yolda, Halid, Hemame’nin yularını tutmuş bir şekilde yanında yürüyordu. Hafif bir rüzgar, yürüyenlerin adımlarını ve tüm mekânın ritmini düzenleyen yeşil bir müzik gibi havada yayılarak tarlaları okşuyordu. Batan güneşin kızılığ ile aydınlanan o gecelerde, Halid, Hemame’nin rengindeki gizemli çeşitliliğe büyülenmiş bir şekilde yürümeyi seviyordu. Ancak, o gece durum biraz farklıydı. Esen hafif rüzgar tamamen farklıydı. Kendisi bu müziğin içerisinde uzun bir mesafede hipnoz olmuş gibi yürüyordu.”²⁸⁶

Olaylar anlatılırken mevsimsel geçişler ile sosyal hayatta yaşanan olaylar arasında ilişki kurularak anlatılır. Güneşin parıldaması, havanın sıcak veya ılık bir şekilde insanın içini ferahlatıcı etkisi, günün belirli saatleri, roman kişilerinin o anki ruhsal algılamaları çerçevesinde şekillenir. Yazar, romanda kasvetli kötü bir durumdan bahsedecekse olayların geçeceği mevsimi en kötü şekliyle tasvir eder. Mesela, İngilizler köyleri tek tek ele geçirirler. Onlara yardım eden Filistinli, kendi halkına zulüm edip halkı galeyana teşvik eder. Kadınlara işkence eder. Daha sonra gelen bölümde olaylar genişletilerek anlatılır. Bu süreçte mevsimin değişkenliğini yazar şöyle tasvir eder:

“Mart ayı hiç o yıl ki kadar değişken olmamıştı. Herkes şaşırıldı. Güneş aniden parılıyor ve gözden kayboluyordu. Şiddetli bir yağmur yağıyor sonra kesiliyordu. Güneş sıcaklığı ile ortaya çıkıyordu. Dağların eteklerinde, ayaklarının altında çiçekler büyüyor ve kuruyorlardı. Onlar sadece durumu izliyorlardı. Sanki bütün yılın mevsimleri bir günde toplanmış gibiydi.”²⁸⁷

²⁸⁵ Nasrallah, 9.

²⁸⁶ Nasrallah, 82.

²⁸⁷ Nasrallah, 264.

Daha sonra gelen bölümde el-Hâdiye Köyü sakinlerine kendi içlerinden olan Filistin vatandaşının yaptığı eziyetler anlatılarak iklimin kötü olması ile yaşanan olaylar arasında ilişki kurulmuştur.

2.2.6. Anlatıcı Bakış Açısı

Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ romanında anlatıcı her şeyi bilen tanrısal bakış açısına sahiptir. Roman genel olarak üçüncü tekil şahıs anlatıcı tarafından anlatılmaktadır. Her şeyi bilen anlatıcı, kahramanlarının iç dünyalarına girer, onların rüyalarını, hayallerini tasvir eder, olayların yaşandığı zamandan ötesine geçerek gelecekte yaşanabileceklere atıfta bulunur. Bazen de roman kahramanlarını diyaloglarla veya kendilerinin konuşmaları ile baş başa bırakır.

Bazı yerlerde birinci tekil şahıs anlatımına yer verirken anlatıcı aradan çekilir. Bu tarz anlatımda birinci tekil şahıs duygu ve düşüncesini, “ben” ifadesi kullanarak anlatırken yazı tipinde de değişiklik yapılır.

Romanda birinci tekil anlatım Halid’in kız kardeşi Azize’nin başından geçtiği olayda anlatılır. Azize’nin iki oğlu için idam kararı verilir. Ve dava Kudüs’te devam eder. Azize Köyü’ne dönmek istemez. Kardeşinin ilk karısı Emel’in babasının evinde kalmayı ister. Eve gittiklerinde onları karşılayan Emel’in kız kardeşi, Azize’nin durumunu kendi düşünceleri ile anlatır.

“Bizzat olayı ben sana anlatmak istiyorum. Onu gözlerimle görüp kulaklarımla dinledim. Azize evimize öğleden sonra geldi. Onunla birlikte, Hacı Halid, Hacı Selim ve köylerinden Muhammed Şehhade vardı. Annem onları içeri davet etti. Onlar “el-Hâdiye’ye geri döneceğiz ama Azize sizinle kalacak. Her şeyi size anlatır.” dediler.

Annem Azize’ye Allah senin ve ailenin ömrünü bereketli kılsın. Hoş geldin dedi.

Gittim, çay getirdim. Oturdu. Sanki on gündür gözüne uyku girmemiş gibi yorgundu. Annem durumunu sordu. O, hikâyesini anlattı. Onun için çok üzüldük. Sonra yüzüme baktı. Benim kaderimde iki oğlu asılan annemin kaderi gibi dedi bana.”²⁸⁸

²⁸⁸ Nasrallah, 340-41.

Anlatıcı, bazen olaylara müdahale ederek olaylar ile ilgili yorumlar yapar. Mesela, İngilizler ile girilen mücadele orantısız bir mücadele idi. İngilizlerin ellerinde o dönemin son teknolojisi ile üretilen silahları, uçakları, bombaları varken Halid ve arkadaşlarının ellerinde birkaç silah ve birkaç el bombası olduğunu anlattıktan sonra anlatıcı, “Bu girilen savaş hiç de birbirine denk bir savaş değildi.”²⁸⁹ yorumunu yapar.

Anlatıcı, hikâyeyi anlatırken hikâyenin gelecekle bağlantısını kurar. Ve sonuçlarını bildiğini ima eder. Bu duruma örnek Halid ile Hebbab arasında geçen deve olayında verilebilir. Hebbab, gücü ve çevikliği ile halkın üzerine korku salmıştı. Bir gün pazarda Halid, onun bu gücünü kırıp herkesin içerisinde rezil ettikten sonra anlatıcı araya girerek gelecek zaman ifadesi ile “Bu açıkçası Hebbab açısından yıkıcıydı. Bu olay, Hebbab’ın önüne gelecek günlerde daha kötü günlerin kapısını açtı. O günlerde kasırgalar esecek ancak Hebbab, bu bedevinin kim olduğunu öğrenemeyecek.”²⁹⁰ Bu olaydan sonra Hebbab, evine kapanır adeta ölümü bekler. Öyle de olur ve Hebbab yalnızlığı içerisinde ölür.

Genelde Tanrısal bakış açısına sahip olan anlatıcı, bazen yaşananlara dair yorumlarda bulunarak kendisinin varlığını sezdirir. Bazen de kahramanların kendilerini tanıtmalarına izin verir. Her şeyi bildiği için gelecekte de haber vererek olayların seyrini düzenler. Diyaloglarla anlayıcı aradan çekilip birinci tekil anlatıcı düşünce ve duygularını açıklar.

2.3. TIFLU’L-MİMĤÂT

2.3.1. Romanın Tanıtımı

İlk baskısı 2000 yılında yapılan roman *el-Melhâtu’l-Filistîniyye* seçkisi içerisindeki dördüncü romandır. 349 sayfadan oluşan roman beş bölüme ayrılmıştır. Her bir bölümde alt başlıklar vardır. Romanın 65 sayfasını oluşturan ilk bölüm yedi alt başlıktan oluşur. Bu bölümde romanın ana kahramanı Arif Fuad’ın çocukluğu ve ailesi tanıtılır.

²⁸⁹ Nasrallah, 352.

²⁹⁰ Nasrallah, 168.

İkinci bölüm 62 sayfadan oluşur. Yedi alt başlıktan oluşan bu bölümde ana kahraman İngiliz ordusuna girmiştir. Orada yaşadıkları üzerine kurulu olan bu bölüm Arif Fuad'ın ordu da geçen zamanı anlatılır.

Üçüncü bölüm 82 sayfadan ve on üç alt başlıktan oluşur. Bu bölümde Arif Fuad'ın yeteneklerini keşfeden Seyyid Bilad onu evinin kapısında bekçi yapar. Burada Filistin'de yaşanan olaylardan habersiz bir şekilde görev yapan Fuad, radyodan duyduğu haberlerle Filistin ordusuna katılır.

Dördüncü bölüm 40 sayfadan sekiz alt başlıktan oluşur. Filistin kurtuluş örgütüne katılan Arif Fuad bir kahraman gibi savaşır. Halkın verdiği mücadeleye Seyyid Bilad'ın ona hediye ettiği silahı ile katılır.

Beşinci ve son bölüm Arif Fuad'ın fiilen savaş meydanında verdiği mücadeleyi anlatır. On bölümden oluşan bu bölüm romanın en uzun bölümüdür. Bu bölümde Arif Fuad, Filistin'de yaşanan mücadelenin içerisinde yer alırken yazar onun gözünden savaş sahnelerini aktarır.

Yazar, diğer romanlarında olduğu gibi, bu romanında da romanda geçen olaylar hakkında açıklamada bulunur. “Atıfta Bulunma” adlı romanın son bölümünde romanın siyasî, tarihî kaynaklara ve kitap, gazete makaleleri ve diğer kaynaklara dayandığını belirtir ve romanın kaynaklarını son bölümde sıralar. Yine diğer romanlarında olduğu gibi, bu romanda da “el-Melhât” kelimesinin kökenine inip “Lisânu'l-‘Arap” da geçen anlamını verir. Romanın sonunda romanın bölümlerinin ayrıldığı fihrist bölümü vardır.

2.3.2. Olay Örgüsü

Tıflu'l-Mimhât romanında olaylar İkinci Dünya Savaşı sırasında Filistin'de yaşananlar çerçevesinde gelişir. Arif Fuad ile İngiliz albay arasındaki ilişki ile gelişen olaylar, o dönemin siyasî ve sosyal olaylarına ışık tutar.

Roman, Arif Fuad'ın daha dört yaşında yaşadığı olağanüstü bir olayla başlar. Arif Fuad'ın çatıdan düşmesi, daha sonra yaralanmadan hayata devam etmesi, onun ilerideki hayatına dair ipuçları verir. Olağanüstü olarak karşılanan bu durum hikâye olarak dilden dile anlatılır. Arif Fuad, bu olaydan sonra meleklerle eş tutularak, “Küçük bir köyde yirminci yüzyılın yirmilerinde olabilecek en önemli bir şeyin olmasıydı.

Herhangi bir şeyin olması... Yokluk, ekmeğin yokluğundan başka hiçbir şeye eşdeğer olmayan bir hikâyedir.... Ancak bir hikâye doğdu.”²⁹¹ Yazar, bu olaydan sonra annesinin yaşadığı sıkıntılı durumu anlattıktan sonra, çocuğun bir meleğe nasıl dönüştüğünü, onun bu olay üzerine yaptığı yorumla açıklar: “Geçen üç gün boyunca evinin avlusunda ortaya çıkan bu mucizenin sırrını araştırdı. Olay hakkında açıklayıcı tek bir şey bulmuştu ve bu sırrı bay babaya açıklar: “Bir melek onu yukarı kaldırmış diğeri de havada onu yakalamış gibiydi. Sana söyleyebileceğim her şey budur.”²⁹²

Kahramanın bir melek olarak anlatıldığı birinci bölümde yazar, kahramanı tanıtmaya devam eder. Arif Fuad’ın abisi Gazzal, hayvanlarını otlatırken bir İngiliz askerî tarafından öldürülür. Daha sonra, babasının hayvanları otlatmak için nasıl kan davalı durumuna düştüğüne yer verilir. Kan davasını sonlandırmak aileler arasında barışı tesis etmek için Fuad’ın kız kardeşi kan davalılarıyla evlendirilir. Bu olaylar Arif Fuad’ın ilerideki hayatının şekillenmesinde önemli rol oynar. Bu olaylar sebebiyle annesi onun için endişelenir ve onu orduya göndermeye karar verirler. Orduya katılma yetkinliğine erişinceye kadar onun koruyuculuğunu dayısı yapar. Dağlarda yaşayan dayısı Arif Fuad’ı korur. Birinci bölümün sonunda Arif Fuad İngiliz ordusuna girer. Bölümün sonunda anlatıcı “Arif Fuad’a askeriyede herkesi kışkırtan parlak tarihine geri dönelim” diyerek bu bölüm biter. Anlatıcı ikinci bölümde Arif’in askeriyede yaşayacağı şeyler hakkında ipuçları verir.

İkinci bölümde Arif Fuad’ın orduda geçen günleri, arkadaşları ile ilişkileri ve askeriyede elde ettiği kazanımları anlatılır. Bölümün başında Arif Fuad’ın fizikî özellikleri verilir. Bu özellikleri onun Seyyid Bilad’ın kapısında koruma görevlisi olması açısından önemlidir. Askeriyedeki üstün başarısı ve silahlara karşı olan üstün yeteneği yakın çevresi ve üst düzey komutanlar tarafından fark edilir.

Üçüncü bölümde olaylar Arif Fuad’ın Seyyid Bilad’ın kapısında koruma görevlisi olarak geçirdiği zaman ele alınır. Yakışıklılığıyla bayanların dikkatinden kaçmayan Fuad, kadınların gönlünü çeler. Seyyid Bilad’ın evinde yapılan toplantılar, partiler o dönemde yaşanan siyasî ve toplumsal olayların panoramasını çizer.

²⁹¹ İbrahim Nasrallah, *Tıflu’l-Mimhât*, Daru’l-Fârîs Li’n-Neşr ve’t-Tevz’, Amman 2000, 17.

²⁹² Nasrallah, 23.

Arif Fuad'ın askeriyyeden tanıdığı Er Yakup ile aynı evi paylaşır. Onun sokak gösterilerindeki slogan atan protestocuları yakalayıp hapse atması, Arif Fuad'ın olaylar üzerinde düşünmesine sebep olur. Bu olayların sonucunda sokaktaki halkın yaşadığı zulmü, acıyı gören Arif Fuad, Arapların kurduğu orduya Seyyid Bilad'ın teşviki ile gönüllü olarak katılır. Bölüm Arif'in orduya katılması, Seyyid Bilad'ın ona en değer verdiği silahını hediye etmesi ile son bulur. O, Yahudi devletinin kuruluşunun hemen öncesinde Nisan 1948'de Filistin mücadelesi için gerçek bir savaşın içerisinde olur.

Bu bölümde Filistin'i bölme planları çerçevesinde halkın verdiği tepki, yapılan gösterilere yer verilir. Toplum siyasî kararlara karşı çıkar. Hiçbir şeyden haberi olmayan Er Yakup, göstericileri hapse atmakla görevli sivil bir askerdir. O, görevini yaparken karşılaştığı durumlar ona vatanını hatırlatır. En son hapse atmak için yakaladığı bir çocuğu hapse atmak yerine hapisten kurtardığı için kendisi cezalandırılır. Sonu bilinmeyen bir şekilde alıp götürülür.

Dördüncü bölümde, Arif Fuad Filistin savunması için fiili savaşa girmiştir. Elinde, Seyyid Bilad'ın verdiği silah ve radyo ile tek başınadır. Bu bölümde Arif Fuad, Filistin için savaşan adeta tek başına bir ordu gibidir. Elindeki silahı ile katıldığı birlikten yanlışlıkla ayrılır ve tek başına kalır.

Diğer yandan, Filistin Kurtuluş Ordusu içerisinde Siyonistlere karşı düzenli silahlı birlikler halinde savaşa başlayan Filistinliler, birçok Arap devletinden gelen gönüllüler ve devrimci askerlerle birlikte savaşmayı sürdürürler. İsrail içerisindeki Haganah Çetesi halkın evlerinden uzaklaştırılmasında, yeni yerleşim yerlerinin açılıp çeşitli yerlerden gelen yerleşimcilerin bu yerlere ikamet etmesinde etkin rol oynayarak asıl yerli halk üzerine silahlı mücadeleye girer. Bu oluşuma karşı çıkmak için başlatılan mücadelenin hazırlık aşaması bu bölümün önemli olayıdır.

Beşinci ve son bölüm Arif Fuad'ın fiili olarak Filistin mücadelesine katıldığı bölümdür. Onun bağlı bulunduğu birlik, Siyonist askerleriyle çatışmaya girer. Akşam vakti, yoğun ormanlık alanda ilk silahlı mücadeleye katılan Fuad, yaşadığı şaşkınlıkla bulunduğu yerden ayrılarak bütün gece durmaksızın koşmaya başlar. Ne tarafa gittiğini bilmeyen Fuad, bağlı olduğu birliğinden uzaklaşır. Dağlarda tek başına kalır. Elinde radyosu, sırtında Seyyid Bilad'ın ona verdiği silahıyla günlerini geçirir. Bir suyun başında bir keçi görür. Keçi onu Siyonistlerin katlettiği bir köye götürür. Günlerce bu

köyde katledilen köylüleri gömmekle meşgul olur. Oradaki işini bitirdikten sonra, Birleşmiş Milletler gözlemcilerini taşıyan uçağını düşürür. İki kişinin olduğu uçakta bir kişi ölür. Diğeriyse yoluna devam eden Arif Fuad, o dönemde Filistin topraklarında yaşanan olayları, iki taraf arasında imzalanan ateşkes antlaşmasını, Filistin Kurtuluş Ordusu'nun ele geçirdiği köylerin haberlerini radyodan dinler.

2.3.3. Kişiler

Arif Fuad

Yazar, bu romanında çok az kişiye yer vermiştir. Olayların çoğunluğu ana kahraman etrafında gelişir. Arif Fuad, romanın ana kahramanıdır. Daha dört yaşındayken olağanüstü bir şekilde tanıtılır. Evlerinin çatısından düşmesine rağmen, annesinin düşüncesine göre o, melekler tarafından kurtarılır. Babasının yaşadığı bir olaydan dolayı, kan davalıları olan Arif Fuad, onlardan gelebilecek kötülöklere karşı dayısının himayesine girer. Belli bir yaşa gelinceye kadar hep birilerinin himayesi altında olan Arif'in diğeri bir hamisi ablalarıdır. Ona bir kötölük gelmesinden korkan ailesi, adeta ablalarını onu korumakla görevlendirir. Evlerinin bir köşesinde bütün ihtiyaçları ablaları tarafından karşılanarak büyütölür. Onun bu kadar korunmacı bir şekilde büyütölmesi kendinde var olan yetenekleri görememesine sebep olmuştur. Okul hayatı başarılı olan Fuad, sosyal ortamda çekingen bir yapıya sahiptir. Yaşadığı köydeki diğeri çocuklar gibi sokaklarda koşup oynayan, hayvanları otlaklara götürüp sonra ahıra sokan bir çocuk değildir. Oturduğu evlerinin bir köşesinde hayatını sürdüren Fuad, adeta oranın bir parçası gibiydi.²⁹³

Olağanüstü yeteneklere sahip olan Arif Fuad, 'yakışıklılığıyla da göz dolduran, fizikî yapısı fidan gibi, yakışıklı, uzun boylu, iri gözleri olan ve gözleri açık gri ile gök mavisi arasında bir delikanlı' olarak betimlenir.²⁹⁴

Romanda, Arif Fuad'ın silahlara karşı özel bir ilgisinin olduğu vurgulanır. Eline bir silah aldığında değerli bir madene dokunuyormuş gibi hisseder. Askerî eğitimlerde oldukça başarılı olan Arif Fuad, bu başarısı ile üstlerinin dikkatini çeker. Arif Fuad, kışlada İngilizce konuşmayı öğrenerek İngiliz subaylarının gönlüne girer.

²⁹³ Nasrallah, 57.

²⁹⁴ Nasrallah, 66.

Evinde bir köşede geçirdiği zamanlarda Arap tarihini öğrenen Fuad, Napolyon ve Bolfor Deklerasyonu hakkında bilgi sahibi olmakla beraber, bu okuduğu şeyleri gerçek hayatta yaşanan olaylar olduğunu düşünmez. O, olayların bir hikâye ve kişilerin bir hayal kahramanı olduğunu düşünür. Bunların gerçek olaylar olduğuna çok sonraları vakıf olur.

Evinin köşesinde ablalarının ve dayısının gözetiminde büyüyen Arif Fuad, aslında kendine güvensiz biridir. Ancak, giydiği askerî üniforma onu bambaşka biri yapar. Üniformanın içerisinde kendinden emin, kendine güvenen, ne yaptığını bilen bir kişiye dönüşür. Üniformayı çıkardığında sanki evinin köşesine sıkışmış, dünyadan habersiz, korkak bir kişiliğe bürünür.²⁹⁵

Arif Fuad, Filistin’de yaşanan olaylara arkadaşı Er Yakup sayesinde vakıf olur. Onun gizli görevini aksatması daha sonra evinin içerisinde yaşadığı olumsuz durum, sokak gösterilerinde atılan sloganlar Fuad’ın bazı şeyleri daha iyi kavramasına sebep olmuştur. Bu olaylardan sonra Fuad, Filistin Kurtuluş Ordusu’na katılmak ister. Seyyid Bilad’ın da izniyle orduya katılır. Seyyid Bilad’ın ona hediye ettiği son model silah ile Filistin mücadelesinde büyük başarı sağlar. Adeta tek başına bir ordu gibidir. Fuad, düşman uçağını düşürür, düşmana karşı vatanını korur.

Genel olarak Arif Fuad, bütün yaşamı boyunca tek başına kalmıştır. Evinde daha küçük bir çocukken bir köşeye sıkışmış, askeriyede birkaç arkadaş edinse de yalnız kalmış, Filistin mücadelesinde yanlışlıkla birliğinden farklı bir yöne giderek yine yalnız savaşmak zorunda kalmıştır. Romanın sonunda da silahı ile tek başına kalır.

Arif Fuad’ın Ailesi

Nasrallah, romanın ilk bölümlerinde Arif Fuad’ı tanıtmak için ailesi hakkında bilgi verir. Aile bireyleri fizikî olarak tasvir edilmeden yaşanan olaylar karşısında aldıkları tavra göre tanıtılır. Mesela, annesi Arif Fuad’ı özel biri olarak addeder. Onun çatıdan düşüp başına olumsuz bir durum gelmemesi annesine göre onun meleklerin koruması altında olduğu içindir. Bu da annesinin inançlı bir kadın olduğunun göstergesidir.

²⁹⁵ Nasrallah, 77.

Arif'in babası tarlada çiftçilik yapan, hayvanlarını otlağa götüren bir Filistin köylüsüdür. Evinin geçimi için zor şartlar altında çalışır. Çok çalışkan olan Abdullah, tarlada yıllardır çalışmasına rağmen, yorulduğum kelimesini bir kez dahi kullanmaz.

Bu zor şartlar, onun karşılaştığı olumsuz durumlarda ne denli gözü kara olduğunu yaşadığı bir olayda ortaya çıkarır. Arif'in babası Abdullah, kuraklık mevsiminde hayvanlarını otlatmak için otlağa götürür. Hayvanlar bir tarlaya girer, tarla sahibi de Abdullah ile tartışmaya başlar. Tarla sahibi onun üzerine taşlar yağdırıp hayvanlarını tarladan çıkarmasını ister, Abdullah da bıçağını çekerek tarla sahibini yaralar. Bu olayın ardından kan davalı olan Abdullah oğluna bir zarar gelmesinden korktuğu için oğlunu İngiliz ordusuna asker olarak göndermeye karar verir.

Fuad'ın kardeşleri hakkında çok ayrıntılı bilgi yoktur romanda. Sadece onun bakımını üstlenen iki kız kardeşinin Fuad'ın hayatındaki yerine değinilerek bunlar anlatılır. Fuad, ailenin sekiz kız kardeşle birlikte tek erkek oğludur. Hem tek erkek çocuk olması hem de babasının kan davalıları olması sebebiyle Fuad, aile içerisinde özel bir konuma sahiptir. Onun bakımını büyük ablaları Sa'de ve Suad üstlenmiştir. Adeta ablaları onu koruyucu melekleri gibidir. Sa'de evin en büyük çocuğudur ve Arif'in ona karşı büyük bir saygısı vardır.

Sa'de, Arif'i korumak uğruna kan davalılarının oğlu Hasan'ın evlilik teklifini kabul eder. Aile, Fuad'ın bu evlilik sonucunda başına bir kötülük gelmeyeceğini düşünerek, bu evliliğe razı olur. Sa'de kocası ile çok mutlu bir evlilik hayatı geçirir ve beş çocuğu olur.

Er Yakup

İngiliz ordusunda sıradan bir asker olan Er Yakup, Arif Fuad'dan büyüktür. Arif'e karşı oldukça şefkatli olan Yakup, onu kışlanın içerisinde gözetip kollayan koruyucu meleği gibidir. Fuad için hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan Yakup, onun tüm isteklerini yerine getirmeye çalışan anne şefkatine sahiptir. Er Yakup'un Fuad'ın hayatındaki ilk arkadaşı olması ona gösterdiği saygıyı artırmaktadır.

Seyyid Bilad'ın evinde dış dünyadan habersiz bir şekilde görevini yapmaya çalışan Arif Fuad, Er Yakup ile küçük bir evde yaşamaya başlar. Ona karşı olan şefkati burada da devam eder Er Yakup'un. Ancak Er Yakup, Arif Fuad'ın kışlada tanıdığı Yakup değildir. Ona istihbaratta çalışma görevi verilmiştir. Başlangıçta hapisanede

onu cellat yapmak istemişler ancak o, yumuşak kalpli olduğu için bu görevi kabul etmemiştir. Halkın içerisinde bir görev onun için daha iyi olacağı düşünülerek onu caddelerde slogan atanları tutuklama görevi verilir.²⁹⁶ İstihbaratta geçirdiği bir buçuk yıl boyunca Er Yakup birçok kişiyi yakalayıp hapse atar. Bu dönem boyunca Er Yakup, bu insanların istek ve arzularına kulaklarını kapatmış gibi sadece ona verilen görevi yerine getirmeye çalışan bir asker profili çizer. Uzun geceler ortadan kaybolup eve geç gelmeye, ülkeyi bir baştan diğer başa dolaşmaya başlar. Büyük başarılar elde eden Yakup, şöhrete ve övgüye layık görülür. Filistin'in ikiye bölünme planında tutukladığı göstericileri gururlanarak anlatır. Ancak, zamanla gösterilerde yaşadığı bazı olaylar onun bu bakış açısını değiştirir.

Er Yakup, gösteriler başkentte yoğunlaştığı için işin de burada yoğunlaşır. Gösteriler geçmişe nazaran artmış halk sokaklarda hakkını aramaktadır. O zamana kadar gösterilerde atılan sloganlara dikkat etmeyen Er Yakup, sloganları dikkatle dinler. Sloganları atan Filistinlilerin kendilerini savunmak istedikleri, Filistin'e dönmekten başka hiçbir şey istemediklerinin farkına varır. Filistinli bir ailenin çocuğu olan Er Yakup için Kudüs önemli bir mekândır. Halkın kendi haklarını elde etmek için mücadele ettiğini gördüğünde Er Yakup'un yaptığı işe karşı tavrı değişmeye başlar. Yaşanan olaylar hakkında en yakınındaki kişi ile dahi konuşmayan Er Yakup geceleri kabuslarla uyanır. Artık dava sahibi bir Filistinli gibi davranır ve tutukladığı kişileri hapse atmaz aksine kaçmalarına izin verir. Bu durum çalıştığı yerin dikkatinden kaçmaz. Arif Fuad'ın da evde olduğu bir gün Er Yakup'u darp ederek evden alırlar ve akıbeti bilinmez.

Er Yakup'un ve Arif Fuad'ın romandaki durumu Filistin halkının durumuna benzetilebilir. Hiçbir şeyden habersiz, olana kayıtsız kalan bir kısım bir tarafta olayların içerisinde mücadele veren bir kısım diğer tarafta yer almaktadır.

Arif Fuad'ın Dayısı İsmail

Yazar romanında Filistin tarihini ele alırken olayları gerçek tarih üzerine kurgular. Kişileri ise hayalî kişiler üzerine bina eder. Olaylar adeta kişiler üzerine giydirilen bir elbise olurlar. İncelenen romanda da yazar, Filistin tarihine ışık tutacak olaylara yer verirken kişileri de bu olaylardaki konumları ile anlatır.

²⁹⁶ Nasrallah, *Tıflu'l-Mimhât*, 147.

Arif Fuad'ın dayısı İsmail, Filistin direnişi için mücadele veren bir kahramandır. Aslında romanda İsmail konuşturulmaz. Anlatıcı tarafından Arif Fuad'ın hayalinde yaşar. Onun hakkındaki bilgi bu hayallerle gün yüzüne çıkar.

İsmail dağlarda münzevi bir hayat yaşar. Kız kardeşinin oğlu için endişesini gidermek için yeğenini himayesine alır. Arif Fuad, askeriye gittikten sonra romanda dayısı ile ilgili hiçbir bilgi verilmez. Şehit olduğunda ailesi askeriye gelir ve Arif Fuad'ı cenazeye götürür. Bu olaydan sonra İsmail'in dağlara çıkıp Filistin mücadelesine katıldığı ve şehit olduğu anlatılır. Arif dayısının şehadetinden çok etkilenir. Onun mücadelesi ve şehit olması Arif'in yaşadıklarını bir daha düşünmesine ve onun da Filistin mücadelesine girmesine sebep olur.

Esed Bey

Esed Bey Arif Fuad'ın katıldığı birliğin komutanıdır. Oldukça zeki bir asker olan Esed Bey, savaşa gidecek bir orduya neler yapılacağını, nasıl davranılacağını iyi bilir. Bu sebeple, ordu savaşa gitmeden önce orduyu heyecanlandıracak, şevk verecek birini arar. Ondan orduyu cesaretlendirmesi için bir konuşma yapmasını ister. Böylece ordu şevke gelir.

Gururlu olmayan bir komutan olan Esed Bey, Arif'teki yetenekleri ilk anda fark eder. Fuad'ın silahının ününü duyduğu için onu odasına davet eder. Onunla kendisi rütbece daha yüksek olmasına karşın eşit seviyede oturarak ona karşı saygısını gösterir.²⁹⁷

Tarihî Kişiler

Romanın ana omurgasını kişiler oluşturur. Tarihî romanda ise bu kişiler bazen tarihe mal olmuş kişiler olmaktadır. İbrahim Nasrallah da romanlarında yer yer tarihe mal olmuş kişilere belirli ölçüde yer verir. Bu kişiler sayesinde romanın ele aldığı dönem belirlenebilmektedir. Yazar, romanında bu kişilere yer verirken onlara bir tarihçi gözüyle bakmaz bu kişilere aksine kendi muhayyilesinden tasavvur ettiği gibi kurgular.

²⁹⁷ Nasrallah, 225.

Romanda, tarih kitaplarında geçen John William, Filîp, Kont Bernard ve General Landistrum gibi tarihî kişilere yer verilmiştir. Bu kişiler hakkında çok ayrıntılı bilgiler verilmezse de romanın ana kahramanı ile ilişkisi üzerinde durulur.²⁹⁸

2.3.4. Mekân

Olayların ve zamanın ele alınışında, kişilerin tanıtımında mekânın önemi yadsınamaz. Romanın temel bir bileşeni olan mekân çok farklı açılardan değerlendirilebilir. Bazen roman kahramanının sosyal ortam içerisindeki durumu mekânın tasvir edilmesi ile açıklanmaya çalışılır. Her romanın ele aldığı konu, zaman ve mekân farklılık gösterir. Roman kişilerinin sosyal ortam içerisindeki durumu roman mekânlarının belirlenmesinde önemli bir etken olur.

İncelenen *Tıflu'l-Mimhât* başlıklı romanda, mekânlar ana kahramanın durumuna göre belirlenmiştir. Romanda İngiliz ordusunda görev yapan Arif Fuad'ın yaşam öyküsü anlatılırken onun çocukluktan gençliğine hatta Filistin mücadelesine katıldığı zaman kadar yaşadığı mekânlara da yer verilmiştir. Bu mekânlar tamamen belirli mekânlar değildir. Sadece köy, başkent, Seyyid Bilad'ın sarayı, Filistin vb. gibi ifadelerle tasvir edilir. Belirli mekânlar ise Filistin tarihinde önemli dönüm noktası olan yerlerdir. Tarihî roman sıfatını almasında etkili olan ve Filistinliler için tarihin en kara sayfası sayılan Deyr Yasin Olayı ve bu olayda köyde yaşananlar Arif Fuad üzerinden anlatılır.

Köy

Arif Fuad hayata ilk adımlarını burada atmıştır. Köylü bir ailenin tek erkek çocuğu olan Arif, geniş düzlüklerin, otlakların olduğu bir köyde doğmuştur. Yazar, köyün genişliğini caddesinin uzunluğu ve etrafındaki uçsuz bucaksız tarlaları ile tasvir ederken “Uzun Mabel caddesi Sıratı Mustakim’e benziyordu. Onun batı tarafından tarlalar, doğu tarafından çöl başlar.”²⁹⁹ diye ifadelerle yer verir. Yazar, ilerleyen sayfalarda köyü yine çevresi ile tasvir etmeye devam eder:

²⁹⁸ İbn Hûriyye Fevziyye, *er-Ru'yetu'l-Târîhiyye fî Rivâyeti 'Tıflu'l-Mimhât' li İbrâhîm Nasrallah*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Câmi'atu Muhammed Haydar, 2015, 84.

²⁹⁹ Nasrallah, *Tıflu'l-Mimhât*, 22.

“Çöl, köyün batısında sonsuza doğru uzanıyordu. Köy caddelerle birbirine bağlıdır. Çöl köyün etrafını kuşatır. Çölün yakınında hiçbir köy yoktur. Çöl adeta sınırsız bir denize benzer.”³⁰⁰

Çölün bu sınırsızlığı ve etrafında hiçbir köyün olmaması, roman kahramanlarının kendi başlarının çaresine bakmalarına zorlamıştır. Bu yalnızlıkları içerisinde yazar yine köyü “burası sanki unutulmuş bir yerdi”³⁰¹ şeklinde anlatır. Bu ibare, köyün durumu için önemli bir ifadedir. Köy yönetim merkezinden ve çevre köylerden uzak olduğu için, bu tür ifadelerden köyün hayat şartlarının da oldukça zor olduğu anlaşılmaktadır.

Romanda, köyün yapısı Arif Fuad’ın çatıdan düşme olayının köyler arasında nasıl bir efsaneye dönüştüğü ile ilişkilendirilerek anlatılır. Evin çatısından düşen Fuad’ın başına herhangi bir musibet gelmemiştir. Bu köyler için olağanüstü bir durumdur.

“Küçük bir köyde yirminci asrın yirmilerinde olabilecek en önemli şey bir şeyin veya herhangi bir şeyin meydana gelmesi idi. Çünkü hikâyenin olmaması ekmeğin olmaması ile eş değerdi.... Bu hikâye doğdu. Onu, komşu köylere ve susuz sessiz gecelere taşımak için bir aleve ihtiyacı yoktu.”³⁰²

Köy, bu kadar şehirden ve gözlerden uzak etrafı insanları korkutacak derecede sakin olmasına rağmen, bir gün İngilizler arabaları ile aniden buraya gelirler. Bu uçsuz bucaksız mekâna “İngilizler arabaları, haritaları pusulaları, yeni bir oyuncak, etkileyici canlı bir tiyatro oyunu gibi davrandıkları parlak büyük silahları ile geldiler.”³⁰³ Halk üzerinde korku salan İngilizler bu geniş mekâna nasıl hükmedebileceklerini halka göstermeye çalışmışlardır.

Ev

Hayatın başladığı ve sürdürüldüğü mekân olan ev, insanın yaşamını geçirdiği en önemli mekânlardandır. İncelenen romanda romanın ana kahramanı Arif Fuad’ın evi çok fazla detaya girilmeden tasvir edilir. Ev, onun hayatına şekil veren mekândır.

³⁰⁰ Nasrallah, 27.

³⁰¹ Nasrallah, 11.

³⁰² Nasrallah, 17.

³⁰³ Nasrallah, 27.

Romanda Arif'in evi klasik Arap evi izlerini taşır. Avlusu, avluda ağaçları, eski bir kapısı olan ev şöyle detaylandırılır:

“İşte evin etrafında dönüyorsun. Kuru ağacın dalına tırmanmaya çalışıyorsun. Evin toprak duvarlarına körpe tırnaklarını batırıyorsun... işte pencereye doğru yöneliyorsun. Onun sayesinde evin arka bahçesini ve bazı okaliptüs ağaçları ile biten boş arazinin genişliğini, yıllar evvel kardeşlerini yok eden o büyük yangından kurtulan hurma ağacını görebiliyorsun.”³⁰⁴ Yazar, ayrıca “...kız kardeşlerin solmuş tahta kapıyı geçerek avluya girdiler.”³⁰⁵ diyerek evin geçmişten bugüne taşıdığı yükü ‘eskiliği’ ile tasvir etmeye çalışır.

Kışla ve Savaş meydanı

İngiliz ordusu, Filistin topraklarına girdikten sonra Filistin ve diğer milletlerden asker ihtiyacını temin etmeye çalışmıştı. Yazar bu durma dikkat çekmek için kahramanı Arif Fuad'ı İngiliz ordusuna yerleştirir. Eğitim için ilk geldiği kışla çok büyük bir yerdir. Kışla başkentte bulunur. Yazar, kahraman şehre girmeden önce şehrin tasvirini “Uzaktan başkent göründü. Önce zayıf ışıklar daha sonra artan ışıklara dönüştü. Yavaş yavaş ışıklar bir hat üzerine belirmeye başladı.”³⁰⁶ şeklinde yapar. Şehir ışıkları arasında kışlaya yerleşen Arif, kışlanın etrafından köpek seslerini, kurt ulumalarını ve cırcır böceği seslerini duyar.

İngiliz ordusundan sonra Filistin Kurtarma Ordusu'na katılan Arif, Filistin için fiili savaşa girmiştir. Dağların tepelerinde kurulan kışlalarda kalmaya başlar. Bu kışlalarda komutanlar için ayrılmış özel büyük çadırlar vardır. Kışlanın etrafı toprak yollarla kaplıdır.³⁰⁷

Arif Fuad'ın ve diğer askerlerin savaşa girdikleri yerleri anlatılırken, gerçek savaşa katılan Filistin ordusu, Filistin bölgesinde kendisine Esed Bey komutasında oldukça güvenilir bir yer seçer. Bu durum, romanda şu cümlelerle ifade edilir. “Esed Bey birçok yerden daha güvenilir bir yer seçtiğine emindi. Geniş ova üzerine uzanan bu yerin arka tarafında mısır ve buğday tarlaları vardı.”³⁰⁸

³⁰⁴ Nasrallah, 10-12.

³⁰⁵ Nasrallah, 18.

³⁰⁶ Nasrallah, 86.

³⁰⁷ Nasrallah, 226.

³⁰⁸ Nasrallah, 270.

Arif, ilk defa girdiği savaşta ne yapacağını bilemez. Arkadaşları ile girdiği savaşta, mücadele anında nasıl davranacağını bilmez. Koşarak arkadaşlarının aksi yöne doğru yönelir. Onun bu koşma anında çevresi, “Mısır, buğday ve arpa tarlaları arasında ok gibi fırlayarak bitmeyen tarlaların arasında tam bir gece geçirdin.... Önünde sık ağaçlardan yeşil bir duvar uzuyordu.”³⁰⁹ şeklinde tasvir edilir.

Çatışmalar esnasında portakal bahçelerine sığınan Fuad, portakal bahçelerinin sık ve yoğun olduğu düz ve geniş bir araziden geçerek yüksek bir tepeye tırmanır. Buradan nerede olduğunu anlamaya çalışan Fuad, önünde denizi görür. Bu doğrultuda yönünü belirlemeye çalışır. “Coğrafi bilginin yardımıyla denizin önünde olduğunu anladın. Deniz önündeyseniz bu yön batı, kara arkanda olduğu için doğudur.”³¹⁰

Seyyid Bilad’ın Sarayı

Arif Fuad, kışlada aldığı eğitimin hakkını vermişti. Silahlara karşı oldukça yetenekli olması, Arif Fuad’ın Seyyid Bilad’ın kapısında bekçi olmasını sağlamıştı. Yazar, önemli bir görevi üstlenen Arif’in buradaki varlığını, onun fizikî özellikleri üzerine bina eder. Romanda geçen “İşte sen Seyyid Bilad’ın kapısında her bir omuzunda altın yıldızlı uyanık bir bekçi olarak duruyorsun.... İşte sen Seyyid Bilad’ın kapısında duruyorsun ve boyunla orayı süslüyorsun. Onun uzunluğu seni daha da uzun yapıyor.”³¹¹ ifadelerle yazar, önemli bir görevde olan Fuad’ın yakışıklılığı ve dikkat çeken fiziğini bu mekânın heybetiyle ilişkilendirir. Sarayın girişine ve nasıl bir yer olduğuna değinilmez. Kapının yüksekliğinin Arif’in boyuyla güzelleştğine yer verilir.

Nasrallah, sarayı yine Arif Fuad üzerinden anlatmaya devam eder. Yakışıklılığıyla göz dolduran Arif, saraya gelen kadınların dikkatlerinden kaçmaz. Bu durum, Seyyid Bilad’ın şaşkınlığını artırır. “Seyyid Bilad’ın dikkatini çeken şey, sana baktıklarında sosyetik kadınların yüzlerinde bıraktığın o güçlü etkiydi. Ancak bunun etkisi daha büyük oluyordu. Belki de bunun en açık olanı onların yüksek eşiğin kenarında tökezlemeleridir. Öyle ki bazıları utanç verici bir şekilde yüzüstü düşer..... Kadın ve erkek ziyaretçilerin yüzlerinde bıraktığın ikinci etki ayrılırken ortaya çıkar. Sana son bir kez bakış atmak için boyunlarını çeviriyorlardı. Bu bakış büyük salonu taht salonuna bağlayan dört basamağın en tepesinden düşmekle sonuçlanan uzun bir bakışa

³⁰⁹ Nasrallah, 276-77.

³¹⁰ Nasrallah, 285.

³¹¹ Nasrallah, 121-22.

dönüşüyordu. Sonuç her zaman kötü oluyordu.”³¹² Burada yazar, Fuad’ın güzelliğine meftun olanların durumunu anlatırken sarayın dört basamaklı, büyük salonu taht salonuna bağlayan bir bağlantının olduğunu altını çizer.

Seyyid Bilad, ülkenin yöneticisi konumunda olduğu için onun güvenliğine çok fazla önem verilir. Yaşadığı yerin de bu anlamda oldukça güvenli olması kaçınılmaz bir durumdur. Bu sebeple, sarayın çevresi oldukça korunaklı bir şekilde inşa edilmiş ve askerlerle güvenlik altına alınmıştır. Dış özellikleri verilen sarayın bu güvenlik unsurları, “Seyyid’in sarayı içeriden ve dışarıdan onlarca asker ve silahlarla çevrilidir.”³¹³ şeklinde anlatılır.

Filistin

İbrahim Nasrallah, tüm seçki boyunca Filistin’de yaşanan gerçek olayları genelde gerçek mekânlar üzerinden aktararak vermiştir. *Tıflu’l-Mimhât* romanında da bu özelliğini korumuş, İngilizlerin Filistin’deki son döneminde yaşanan olaylara yer vermiştir.

İngilizler, Filistin topraklarından ayrılmadan önce, İsraili güçlere çeşitli ayrıcalıklar vermişlerdi. İsraililer, kendilerine yurt edinebilmek yeni yerleşim yerleri açabilmek adına halk üzerinde baskı kurmakta ancak bu baskılara karşı savunma hakkını Filistinlilere vermemekteydi. İngiliz yönetiminin bu tavrına karşı kurulan Filistin Kurtarma Ordusu halkın umut kaynağı olmuştu. Filistin, romanda Kurtarma Ordusu’nun Filistin topraklarına girmesi, halkın orduyu sevinç içerisinde karşılamasıyla şöyle anlatılmaya başlanır.

“Köylerini, tarlalarını ve minarelerini görünceye kadar Filistin toprağına girdiğini anlamadın. Mukaddes bir toprağı ayak basmış gibi derin duygular içerisindeydin. Askerî postallarınla toprağın üzerinde yürümek için seni arabadan inmeye tereddüt ettirecek kadar eklemlerinde garip bir korku hissettin. İnsanlar, çocuklar, adamlar, kadınlar ve yaşlılar her yerden size doğru sizi karşılamak için şarkıları ve zılgılarıyla akın ettiler. Tozlu bedenlerinize ve renklerinizi solduran yorgunluğunuza rağmen sizi çevreleyen ışık haleleri onların gözlerini kör etti. Sizin

³¹² Nasrallah, 126-27.

³¹³ Nasrallah, 125.

gelişinizin sevinci, parçalanmaktan korkmadan toprak üzerinde yürümek için birçok kişiyi cesaretlendirdi.”³¹⁴

Filistin’e gelen Kurtarma Ordusu halk tarafından sevinçle karşılanırken, diğer taraftan direnişçiler faaliyetlerine devam edip kendilerini ve vatanlarını savunmayı sürdürürler. Yazar, direnişçilerin savunma yaptığı yerlerin fizikî özelliklerini tasvir etmekten ziyade, sadece direnişin gerçekleştiği mekânların isimlerini vermekle yetinir.

“Her yerde et-Tîre’den Katra’ya sömürge Beyt Şîman’a ‘Akır’a ve havaalanı çevresindekilere varıncaya kadar demir yolu istasyonuna kadar uzanan bölgede direnişçiler ortaya çıkmaktaydı.”³¹⁵

Direnişçilerin olduğu bölgelerde mekân isimleri ard arda sıralanır. Yazar için önemli olan mekânın yapısal özelliğinden ziyade, o mekânda yaşanan olayların romanla aksettirilmesidir. Bu sebeple yazar, mekânın fizikî özelliklerinden ziyade, orada yaşanan olaylara dikkat çekmek ister ve direnişçilerin silahsızlandırılmasını “gece yarısından önce başkentten bir emir geldi. Esed Bey’in Arap gönüllülerinden ve Filistinli direnişçilerden silahlarını toplaması için görevlendirilmişti.”³¹⁶ ifadeleriyle anlatır. Filistinlilerin silahsızlandırılması onların mücadele etme yollarının kapanması demektir.

Yazar, Filistin’i ve köylerini anlatmaya devam ederek tarihî bir olayı da ele alır. Deyr Yasin Katliamı’nda yaşanan acı durumu yazar, Arif Fuad’ın köye girmesiyle betimlemeye çalışır. Köyün adını vermeyen yazar, önce köyün fizikî özelliklerini verir, sonra Fuad’ın köyde karşılaştığı manzarayı anlatır.

“Orada bir köy vardı. Karşılıklı tepeler üzerinde kurulmuş büyük bir köy. Evleri dağınıktı. Etraflarında koyu yeşil zeytin bağları uzanıyordu. Bu yerde herhangi birinin olduğunu haber verecek bir hareketi gözetledin. Kulaklarını açtın ama kulakların heyecanlı bir kuşun uzaklaşmasından başka bir şey duymadılar. Önünde yükselen tek canlı şey yerden kaynaklanan duman bulutuydu.

Bir adım geriye gittin. Tamamen savunmasız olduğunu anladın. Keçinin ardında güvenli bir yer edindin. Köyün tamamıyla boş olduğundan emin oluncaya kadar bekledin.... Dikkatli bir şekilde karşında pencereleri, avlusunun kapısı, karşı odasının

³¹⁴ Nasrallah, 219.

³¹⁵ Nasrallah, 235.

³¹⁶ Nasrallah, 234.

kapıları açık olan ve sakinlerinin kanlarının olduğu ilk eve doğru yaklaşmaya başladı. Bedenler parçalanmış, her tarafa dağılmıştı. Bir tarafa atılmış bir kol gördün. Bir kadına mı bir gence mi ait olduğunu bilmediğin bir kol. Korkuyla arkaya doğru gittin. Başka birinin avlusunun ortasında kendini buluncaya kadar geri gitmeye devam ettin. Görüntü aynıydı. Yer seninle döndü. Döndü. Yere düşmeden önce baygınlık geçirdin. Saatler sonra şuurun yerine geldiğinde neredeyse onu yeniden kaybedecektin. Bağırmaya, birilerine seslenmeye çalıştın.”³¹⁷

Nasrallah, Filistin’de yaşanan Deyr Yasin Katliamı’nı kendi bakış açısına göre kurgulamıştır. Mekânın detaylarına çok fazla girmeden kurgu dünyasında tarihî bir olayı herhangi bir köy üzerinden anlatmaya çalışmıştır.

2.3.5. Zaman

İnsanoğlu eylemlerini ifa edebilmek için zamana ve mekâna ihtiyacı vardır. Hareketin olabilmesi zaman ve mekânı gerekli kılar. Bu açıdan bakıldığında, roman hayatın yansıtıldığı kurgusal bir dünya olması sebebiyle, romanda zaman ve mekânın önemli bir işlevi vardır. Romanlardaki zamanın işlevselliği romanın türünün belirlenmesinde önemli bir ölçüttür. Özellikle tarihî diye nitelendirilen romanlarda ele alınan zaman dilimi çok önemlidir. Romanın ele aldığı zaman diliminin tarihe mal olmuş olması romanın bu niteliği kazanmasında etkilidir.

el-Melhâtu’l-Filistîniyye roman seçkisinde İbrahim Nasrallah, her bir romanında Filistin’in farklı tarihî dönemini ele almaya çalışmıştır. İncelen *Tıflu’l-Mimhât* başlıklı roman İkinci Dünya Savaşı’nın başladığı 1939 yılından İsrail devletinin kurulduğu 1948 yılına kadarki süreyi içerir. Romanın ele aldığı tarihî dönem geri gidişlerle genişletilir.

Yazar, romanın ana kahramanı Arif Fuad’ın hayat hikâyesini geri dönüş tekniğini kullanarak çocukluğundan başlayarak anlatır. Arif’in evlerinin çatısından düştüğü anı anlatırken Nasrallah “Küçük bir köyde yirminci yüz yılın yirmilerinde”³¹⁸ çatıdan düşen Arif’in hayat hikâyesinin başlangıç noktasını belirtir. Bu olay yaşandığında Arif dört yaşındadır. Daha sonra yazar zamanı hızlandırarak anlatımına devam eder. Arif Fuad 18 yaşında veya ondan biraz daha küçük bir yaşta İngiliz

³¹⁷ Nasrallah, 288-90.

³¹⁸ Nasrallah, 17.

ordusuna katılır.³¹⁹ Arif'in orduya katılmasından bir hafta sonra kız kardeşinin babasının kan davalıları ile barışı sağlayıp bu işi sonlandıracak durumu "Senin başkente gidişinden bir haftadan az bir süre sonra Sa'de'nin gözleri iki köy arasında devam eden mücadelede son sözü söylüyordu."³²⁰ ifadeleri ile anlatır. Arif'in gidişinden sonra bu bir haftada neler yaşanmıştır. Sa'de bu mücadeleyi bitirecek kararı nasıl aldığı hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur.

Yazar, uzun bir zaman dilimini ele aldığı için zamanda sıçramalar yaparak olayları hızlandırır. Arif Fuad askeriyede iki yıl geçirmiş ve burada iyi bir eğitim almıştır. Daha sonra Seyyid Bilad'ın sarayında güvenlik görevlisi olarak yerleşmiş burada da iki yıl kalmıştır.

Seyyid Bilad'ın kapısında çok güzel günler geçiren Arif, başkentin sokaklarında dolaşmaya başlar. Filistin vatandaşlarının sokaklarda attığı sloganlar, protestolar, Arap kurtarma ordusunun gelişinin tasviri zamanla ilişkilendirilir. Nisan ayında yaşanan kargaşaya yer verir. "Tasvir edemeyeceğin kısa sürede caddeler veda manzaraları ile dolmaya başladı. Nisan akşamlarının birinde bir uçak başkentin üzerine birkaç bomba fırlatarak geçti gitti."³²¹

Yazarın ele aldığı dönem içerisinde kozmik zaman; 'günler', 'aylar', 'bir gün sonra', 'saatler sonra' ifadeleri ile belirlenir. Mevsimsel değişimler veya mevsimlere ait özellikler verilerek olayın geçtiği mevsim veya güneşin batış ve doğuş anında dünyanın yaşadığı değişim kozmik zamanı belirli kılar. Romanda, Arif'in birlik komutanıyla yaptığı toplantıdan sonra çıktığı gezi esnasındaki hava durumu anlatıcının gözünden "İkisi de dışarı çıktı. Havada biraz nem vardı. Arkasında ilkbaharı bırakan on bir güneşi parlamaya başlamıştı."³²² ifadeleriyle dile getirilir. Güneşin batışının betimlendiği bölümler mekânın renk değişimiyle birlikte anlatılır: "Güneş battı. Güneşin batışı arkandaki tarlalara karşı beslediğin tutkulu andan seni çekip çıkardı. Güneşin en güzel vaktinde bakışlarını uzaklaştıramadığın bu güzellikten seni çekip aldı. Tarla gözden

³¹⁹ Nasrallah, 53.

³²⁰ Nasrallah, 55.

³²¹ Nasrallah, 189.

³²² Nasrallah, 229.

kaybolmaya başladı. Güneş rengarenk oldu. Portakal kıvrılığı, güneşin parlaklığı sana sonsuz bir anı yaşıyormuşsun hissini verdi.”³²³

İsrail çeteleri ile girilen savaşta zaman ‘gece yarısından önceydi’³²⁴ sabaha kadar devam eden mücadele “Onlar beyaz ip siyah ipten ayrılınca kadar arkalarında uzanan buğday ovalarından uzaktaki yeşil dağların eteklerine doğru koşmaya başladılar.”³²⁵ Gece başlayan savaş sabaha kadar devam etmiştir. Tan yeri ağarınca gün ışıklarıyla beraber savaş meydanındaki feci manzara gün yüzüne çıkmıştır.

Romanda anlatılan zaman, yaklaşık olarak yirmi beş yıllık bir zaman dilimini kapsar. Bu dönem, Filistin tarihi için önemli olayların geçtiği dönemdir. İsrail devletinin kurulmasından hemen önce İsraili çetelerin Filistin köylerine gerçekleştirdiği saldırılar, bu saldırılara karşı Filistin halkının verdiği mücadeleler ve Filistin Kurtarma Ordusu’nun Filistin’e gelişi, sokak gösterilerinde halkın ayaklanması bu dönemde yaşanan tarihî olaylardır. Bu olaylar içerisinde en önemlisi, Deyr Yasin’de İsraili çetelerin gerçekleştirmiş olduğu saldırı ve bu saldırıların akabinde bir köyün haritadan silinmesidir. Deyr Yasin, Filistin tarihinde bir dönüm noktasını oluşturur. Bu olay sonrasında Filistin halkı yerlerinden edilmiş ve mülteci konumuna gelmiştir. Deyr Yasin Olayı’nda Fuad, katliamın yapıldığı köye girip iki gün boyunca elleri ile ölüleri gömmeye çalışır.

Sonuç olarak, incelenen romanda yazar, Filistin tarihinde dönüm noktası kabul edilen bir dönemin hikâyesini ele alırken, tarihî zamana gitmiştir. Bu zaman, Filistin tarihinde gerçekte yaşanmış olayların zamanıdır.

2.3.6. Anlatıcı Bakış Açısı

İbrahim Nasrallah, romanlarında farklı anlatıcılar kullanmıştır. Çoğunlukla üçüncü tekil şahıs anlatıcıyı kullanan yazar, yer yer kahramanlarına söz vererek birinci tekil anlatıcıya da yer vermiştir. Ancak, *Tıflu’l-Mimhât* romanında diğer romanlarından farklı bir anlatıcı seçmiştir. Bu anlatıcı, roman kahramanıyla adeta sohbet eder gibi hayatını çocukluğundan başlayarak anlatır. Bütün hayatına hâkim olan anlatıcı, roman

³²³ Nasrallah, 271.

³²⁴ Nasrallah, 274.

³²⁵ Nasrallah, 275.

kahramanına ‘sen’ diye hitap eder ve roman başından sonuna kadar bu şekilde devam eder.

Anlatıcı, roman kahramanına hayatını anlattırırken romanın ilk sayfalarında kahramanın kafasında onunla konuşan birinin varlığını hissettirir. “Arif Fuad konuşan garip bir şeyin olduğunu anladığında onunla karşılaştığı günden itibaren onun yolunu izleyerek hayatını geri almaya çalışır.”³²⁶ şeklinde başlayan roman,

“İyi bak. Dedi ona

Başını salladı.

- Gördüğümü görmüyor musun?

Arif Fuad başını salladı. Arkadaşının gördüğü şeyi kendisinin görememesi doğru değildi. Ve evet dedi.

- Açık bir şekilde görüp görmediğini kast ediyorum.

İkinci kez onaylayarak başını salladı. Arkadaşına ve kendisine güveniyordu.”³²⁷

şeklinde devam eder. Anlatıcı Arif Fuad’a küçükken annesi ve kız kardeşlerinin yaptıklarını anlatır.

Anlatıcı, bazen kendi düşüncelerine yer verir. Arif Fuad’a onun hayatını anlatırken birinci tekil şahıs anlatımı kullanarak kendi düşüncesini aktarır. İnsanlar arasında ruhsal bir iletişimin olduğuna inanan anlatıcı, bu düşüncesini “Ben Allah’ın yarattıkları arasında dili, cinsi, grubu farklı olsa da ruhsal bir iletişimin olduğuna inanan biriyim.”³²⁸ diyerek açıklar.

Anlatıcı, romanda kendi düşüncesini, olaylar karşısındaki yorumlarını vermeye devam eder. Arif Fuad’ın damdan düşüp hiçbir yara almadan kurtulmasını mucizevî bir olay olarak nitelendirerek bu olay hakkındaki düşüncelerine yer verir:

“Senin hikâyen, gördüğün gibi, büyük bir geceyi gülümsemelere ve homurtulara dönüştüren bir adımdı. Her şeye rağmen, bu topraklar üzerinde yaşayacak ve böyle

³²⁶ Nasrallah, 9.

³²⁷ Nasrallah, 11.

³²⁸ Nasrallah, 13.

kesin bir ölümden kurtulacak olan kimdir. Sonradan göreceğimiz pek çok şeyi hazırlayan ilâhî gücün dışında seni (çatıdan düştüğünde) kim kurtarabilirdi?”³²⁹ der.

İklim şartlarının olumsuzlukları üzerine de yorum yapan anlatıcı, yaşanan kıtlığın insanlar üzerindeki etkileri ve bu durum karşısında Allah’a sığınmaktan başka yapabilecek bir şeyinin olmamasını, “Mısır kamışı kurudu, turpun yaprakları, patates ve soğanın yer altından herhangi bir meyvesinin olduğu belli olmadan yanmıştı. Şimdi kuyuya indirilen bir kova, az sonra yarısı su yarısı toprakla dolu çıkıyordu. Bu her zaman endişe vericiydi. Bu gibi durumlar, her zaman tüm dünyanın endişelerini açık be belirsiz bir endişeyle yoğunlaştırmak için yeterliydi. Bu durum karşısında kişinin Allah’ın rahmetini istemekten başka yapabileceği bir şey yoktu.”³³⁰ diye yorumlar.

Arif’in hayatının her ayrıntısını bilen anlatıcı, adeta onun kafasının içerisinde geçenlere de vakıftır. Roman olaylarını anlatırken, önce genel bir çerçeve çizmekte daha sonra ayrıntıları verir. Arif’in hayatının her anını bildiği için aile bireyleri, askeriyedeki arkadaşlarının onun hakkındaki görüşlerine de hakimdir.

Sonuç olarak yazar, *Tıflu’l-Mimhât* başlıklı romanında diğer romanlarında kullanmadığı bir anlatım tekniği kullanmıştır. Bu anlatım tekniğinde anlatıcı karşısındakine yani roman kahramanına çocukluğundan itibaren yaşadıklarını anlatmakta, onun hayatına dair tüm ayrıntıları bilmektedir.

2.4. TUYÛRU’L-HAZER

2.4.1. Romanın Tanıtımı

el-Melhâtu’l-Filistîniyye roman seçkisi içerisinde ilk basılan roman olan *Tuyûru’l-Hazer*’in ilk baskısı 1996 yılında yapılmıştır. İncelenen roman 2014 yılında altıncı baskısının yapıldığı romandır. İbrahim Nasrallah, bu romanını 48 bölüme ayırmış, ilk ve en son bölüme “Şehâdet” ismini vermiş, diğer bölümler sayılarla ayrılmıştır. 46. bölümden başlayan roman 325 sayfadır. Sağır adlı çocuğun doğumundan ölümüne kadar geçen süreyi kapsayan roman, bu süre içerisinde küçük bir

³²⁹ Nasrallah, 18.

³³⁰ Nasrallah, 21.

çocuğun yaşantısını merkeze alarak, Filistin’de 1948 yılında İsrail kurulduktan 1967 yılına kadar uzanan olayları bu küçük çocuğun gözünden aktarır.

1948’de İsrail kurulduktan sonra birçok Filistinli evlerinden, vatanlarından çıkartılarak ya en yakın güvenebilecekleri yerlere ya da komşu ülkelere sığınmışlardı. Bu roman, *Zamanu’l-ḥuyûli’l-Beydâ* romanının devamı niteliğindedir. *Zamanu’l-ḥuyûli’l-Beydâ* romanının sonunda el-Hâdiye köylüleri bilmedikleri bir yolculuğa çıkarılmıştı. Bu romanda, şahıs kadrosu değişmekle beraber, olaylar o zaman yaşanan olayların devamı şeklinde gelişir. Evlerinden çıkarılan Filistinliler, önce dağlarda yaşam mücadelesi vermişler, daha sonra Birleşmiş Milletler’in kurduğu çadır kamplarına geçmişlerdir. Romanın odak noktasını, bu çadır kamplarında kalan toplumun her kesiminden insanın sosyal yaşantısı ve olaylara bakış açıları oluşturur.

2.4.2. Olay örgüsü

Roman, ana kahraman Sağır adlı çocuk ile annesinin -Sağır karnındayken-konuşmasıyla başlar. Şahitlik adlı bu bölüm, bu olağan dışı konuşmayla başlatılır. Birinci tekil şahıs anlatımıyla Sağır’ın dünya, kuşlar ve Hannun’a olan sevgisi betimlenirken diğer taraftan Sağır ve ailesinin mağaradaki yaşamları ve verdikleri mücadelelere yer verilir. Sayılarla ayrılan roman bölümleri, 46. bölümden başlar ve geriye doğru gider.

Romanın 46.ve 45. bölümlerde vatanlarından çıkarılan Filistin halkının yaşadıkları yere geri dönme umutları üzerine durulur. Ayrıldıkları yerleri özlemle anmakla birlikte, yaşadıkları bu durumun kısa süre içerisinde eski haline döneceğini düşünürler.

Bu bölümde, ağır şartlar altında çalışan Sağır’ın çalışma şartlarından bahsedilir. Genelde Filistinli erkekler çok ağır koşullarda taş ocaklarında veya sacların altında çalışarak geçimlerini sağlarlar. Bu şartlar altında yaşam mücadelesi veren erkeklerin hayatları adeta pamuk ipliğine bağlıdır. Bu bölümde taş ocağındaki patlamaların da etkisiyle roman kahramanları kendilerini Deyr Yasin’deymiş gibi hissederek ve orada yaşadıkları günleri hatırlarlar.

43. bölümde kahramanlar geri dönüş tekniği kullanılarak tanıtılmaya çalışılır. Ölümün Filistinliler için sıradanlaştığı durumları ele alırken yazar, bu durumu Ümmü

Halil üzerinden somutlaştırır. Vatansız kalan Filistinlilerin genelde karşılaştıkları bir durum olan ölüm onun kocasının vefatı ile anlatılır. İlerleyen bölümde, Ali ile Ayşe'nin evliliklerini nasıl gerçekleştirdikleri, evlilik adetleri üzerinde durulur.

40. bölümde Sağır'ın olağan üstü acayip tavırları ve çok sevdiği Hannun'un dağdaki mağaradan ayrılışlarına yer verilir. Bir sonraki bölümde vatanlarından çıkarılan kadınların his dünyalarına yer verilerek kendilerini siyah elbise giymeye neden adadıklarının cevabı verilir.

38. bölümden itibaren roman mekânı, Filistin'den çıkarılan halkın gerçekte yaşadığı Birleşmiş Milletler Çadır Kampları olur. Bu bölümden sonraki bölümlerde çadır kamplarındaki sosyal, ekonomik ve eğitim alanındaki değişimler ele alınır. Toplumun yaşadığı zorluklar hem kadınlar ve çocuklar hem de erkekler üzerinden anlatılır.

37. bölüm, roman kahramanı Sağır'ın çevresini keşfettiği bölümdür. Küçüklüğünden beri sevdiği kız Hannun'u özlemekte, çadır kentte onu bulmayı ümit etmektedir. Diğer taraftan Sağır'ın yine küçüklüğünden beri çok sevdiği kuşlara karşı ilgisi bu bölümde ele alınan diğer konular arasındadır.

İlerleyen bölümlerde yazar, Sağır'ın kuşları avlaması ve onları serbest bırakırken yaptığı taktikleri, çadır kampındaki çocukların günlük işlerinin, çevre şartlarının aslında orada yaşamaya elverişli olmadığını üzerinde durmaya çalışır.

33. bölüm çadır kampında kadınların dağıtılan su için verdikleri mücadeleye odaklanır. Kadınlar haftada bir dağıtılan su tanklarını kaçırmak istemezler. Su tankerini kaçırmak demek bir hafta boyunca susuz kalmak demektir. Çadır kampında kadınlar arasında çıkan kavgaların en büyük sebebi su, erzak ve çocukların birbiri ile olan kavgalarıdır. Yazar da bu duruma dikkat çekmek için Ayşe ve onun en yakın arkadaşı ile girdiği su kavgasını konu edinir.

32. bölümde yazar, kahramanları çadır kentin dışına çıkarır. Ürdün'ün başkenti Amman'da olaylar gelişir. Sağır dayısı ile Amman'a gider. Onun gözünden Amman'ın tasviri yapılır. Daha sonra Sağır'ın peşine düşeceği bir kitabı kitapçada görmesi anlatılır.

Bu bölümde, Amman'ın sosyal yapısı üzerinde de durulur. Cuma günü vardıkları Amman erkelere ait bir şehirdir adeta. Sağır'ın bu şehre karşı hissettiği duygular anlatıcı tarafından anlatılır.

Çadır kentteki Filistinlilerin fakirlikleri çocukların kılık kıyafetleri üzerinden anlatılır. Sağır'e haftalar boyunca alınmayan ayakkabı, çocukların bedenlerine büyük gelen elbiseler giymesi, soğuğa dayanıklı olmayan kıyafetlere bürünmeleri işlenen temel konulardandır.

Çadır kampında artık vatana dönmeyi uzak bir ihtimal görenlerin ele alındığı 31. bölümde çadır kent etrafında yükselen evler anlatılır. Çadırlardan farklı olan bu evlerin tasviri yapılırken sosyal değişim de dikkati çeker. Çadır kentin sokaklarında büyüyen çocuklar kendilerine yeni oyunlar bulurlar. Bu oyunlar Sağır ve arkadaşlarının günlük rutinleri üzerinden anlatılır.

Romana göre, çadır kampında yaşamak, vatan hakkında her ne olursa olsun konuşmamayı gerekli kılıyordu. Filistin hakkında konuşmak, kişiyi meçhul bir serüvene götürüyordu. Filistinliler durumları, siyaset veya hükümet hakkında konuşma özgürlüğünden yoksun oldukları için devlet aleyhinde veya Filistin'den çıkarıldıklarında yaşadıkları üzerine konuştuklarında veya çocuklarına o günleri anlattıklarında tutuklanıyorlardı. 29. bölümün bu olaylar üzerine bina edildiği romanda yazar, Filistin halkının durumunu tasvir eder.

28. bölümde Filistinlilerin yaşadıkları yere ait olamama duygusu ön plana çıkar. Vatana dönüş hasreti, vatansız kalınan bir yerde adeta hapisanede kalıyormuş hissi bu bölümde öne çıkan unsurdur. Sağır'ın teyzesi Meryem bu bölümde baskın bir karaktere bürünür. Filistinlileri yaşananlara karşı teyakkuz halinde olmaya davet eder ve geçmişte yaşadıklarını hatırlatarak onları uyarır.

Sağır'ın babası Ali bu bölümde tutuklanır. Tutuklu birinin ailesine karşı takınılan tavır konu edilir. Aslında kuvvetli olan komşuluk ilişkileri tutuklunun durumundan dolayı eskisi gibi olmaz. İlişkiler zayıflar. Bu durum, Ayşe'nin komşuları ile olan ilişkisiyle anlatılır. Eskisi gibi komşuları ile görüşemez, komşuları ile sağlıklı bir iletişim kuramaz olur. Sağır arkadaşları tarafından terk edilir. Toplum içerisinde tutuklu bir kişinin ailesinin durumunun anlatıldığı bu bölümde tutuklunun geride kalan

ailesi adeta yalnızlaştırılır. Meryem bu durumun tam da tersini iddia ederek eğer bir kişi hapse giriyorsa bu durumu yüksek sesle konuşmak hatta haykırmak gereklidir.

Sağır ve kardeşlerinin babalarına özlemlerinin işlendiği bu bölümde babasızlığın verdiği psikolojik bunalımın izleri Sağır'ın davranışlarına yansır.

Yazar, kuşlar ve onların avlanmaları hakkında çokça bilgi verdiği 26. bölümde Sağır'ın yeni kuş yakalama taktiklerine yer verir. Hangi kuşun nasıl avlanacağı konusu üzerinde duran yazar, Sağır ve arkadaşı Halil'in kuş avlama taktiklerini anlatarak bu duruma açıklık getirir.

Çadırda yaşayan çocukların eğitim hayatı ilk defa 24 ve 23. bölümlerde ele alınır. Temizlik ve mendil kontrolü, okulda öğretmenlerin çocuklara karşı tavır ve tutumları, okullara verilen isimlerde dikkat edilen hususlar üzerinde durulur.

Bu bölümün diğer bir konusu babası veya evi geçindirecek kişinin tutuklanması ya da vatan mücadelesine katılması durumunda onun yerini alacak kişi eğer varsa en büyük evlattır. Bu düşünce yapısına göre, Ayşe'de oğlunun kocası Ali'nin tutukluluk hali devam ettiği için büyümesini ister. Bunu Sağır'e aldığı büyüklerin eşyaları ile hissettirmeye çalışır.

20. bölümde yazar, sosyal yaşamdan kesitler aktararak, o dönemin şartlarını canlı betimlemelerle okuyucuya yansıtır. Birleşmiş Milletler Çadır Kampları'nda erzaklar oraya ait kurumlar tarafından yapılmaktadır. Uzun kuyruklarda bekleyerek alınan erzaklar çok da iyi olmamakla beraber, halk mecbur kaldığı için bu erzakları almak zorundadırlar. Yazar, erzak alma mücadelesinde kadın ve erkeklerin takındığı tavırları genel çerçevede anlattıktan sonra Sağır'ın erzak alma çabası üzerine durur.

Yazar, bazı yerlerde Sağır'ın yakaladığı kuşlar hakkında efsanevi hikâyeler anlatır. Kırlangıç kuşu üzerinde duran yazar Sağır'ın diliyle bu kuşun özelliklerini betimler.

19. bölümde yazar iki arkadaşın yaşadıkları olaylar üzerine yoğunlaşır. Halil ve Sağır arasında geçen sürtüşmelerin ele alındığı bölümde ikisi de artık ergenlik dönemine girmiş, hayattan beklentileri değişmeye başlamıştır. Sağır, hâlâ kuşları avlayıp serbest bırakmaya devam ederken; Halil babasının yanında çalışmakta, kuşlarla ilgisi Sağır'den farklı bir anlam kazanmaktadır. Ayrıca vatan temasının işlendiği bu bölümde;

okumanın, bilgi sahibi olmanın önemi vurgulanarak vatana dönüşün okumakla mümkün olacağı düşüncesine yer verilir.

Okul hayatının anlatıldığı 17. ve 16. bölümlerde öğrencilerin yaptıkları yaramazlıklara yer verilir. Ayrıca, öğretmenlerin öğrenciye bakış açısı da bu bölümün konuları arasındadır. Okullarda Filistin'i veya Filistin hakkında konuşmak yasak olmasına rağmen, öğretmen Halil tahtaya Filistin haritası çizer. Çocukların hayran kaldığı bu harita daha hiç görmedikleri bir haritadır. Bu olaydan sonra öğretmen Halil ortadan kaybolur. Okulların durumu hakkında bilgi vermeye devam eden yazar, okulların kız ve erkek okulları şeklinde ikiye ayrıldığını söyler.

Ölüm temasının ele alındığı 15. bölümde Süreyya'nın ölüm döşeğindeki hali tasvir edilir. Sağır ve arkadaşı Halil'in ölüm döşeğindeki kadına yardım edebilmek için giriştiği çabalar, onların ne kadar merhametli oldukları bu bölümün vurguladığı önemli noktadır. Ölümün sorgulandığı bu bölüm Sağır'ın ölüm hakkındaki sorularına cevap bulma çabasına dönüşür.

14. bölümde Sağır ile Hannun'un bir araya gelmesi anlatılırken; 13. bölümde Filistinli erkeklerin çalışma şartları, kaybedilen umutlar ve hayaller üzerine durulmaktadır. Yazara göre, hayat şartları onlar için bir cezalandırılma gibidir.

Roman kahramanı Zevbeğe'nin ayağının barutla kopmasından sonra durumları üzerine yeniden düşünen kahramanlar, vatanlarından uzaktaki ayakta kalma mücadelelerinin muhasebesini yaparlar.

Yazar bu bölümde, romanın başından beri haklarında bilgi vermediği Hannun, Ümmü Halil ve Zevbeğe'yi tanıtır. Yazar, onlar üzerinden Deyr Yasin Olayı'nda yaşanan duruma ışık tutar. Deyr Yasin Katliamı'ndan kaçan halkın hikâyesi olan bu romanda yer yer geri dönülerek o anda yaşananlar farklı karakterler üzerinden anlatılır.

Kocası Ali'nin tutuklanmasından sonra, Ayşe ekonomik olarak zor günler yaşar ve ailesinde para kazanacak kişi oğlu Sağır'dır. Sağır, evin en büyük oğlu olduğu için küçük yaşta çalışmak zorunda kalır.

11. bölümde yazar, önce Sağır'ın çalıştığı yeri tasvir eder. Sebze halinde çalışan çocuk, hayatı boyunca görmediği güzellikte ve lezzette meyveler görür. Sebze halinin tasvirinden sonra Filistin halkının pazar yerini tasvir eden yazar, aradaki farka dikkat

çeker. Kadınlar pazarın son saatlerinde geldikleri pazarda yerlere atılan çürük meyve ve sebzeleri alıp evlerine götürürler. Halkın fakirliğinin ön plana çıktığı bu bölümde, sosyal yaşam içerisinde ayakta kalma çabalarına da yer verilir.

10. bölümde Sağır'ın gördüğü meyvelerden bir tane dahi olsa kardeşlerine götürme macerası anlatılırken 9. Bölümde sosyal hayattaki değişimin izleri sürülür. Batıdan gelen alışkanlık çadır kentte uygulanmaya çalışılır. Zevbeğe ayağını kaybettikten sonra, ailesi zor günler geçirir. Almanya'dan gelen misafir, ekmek fabrikası düşüncesini onlarla paylaşır. Önce kabul edilmeyen bu fikir, yoksulluğun baskın çıkmasıyla yürürlüğe konulur.

Bu bölümde, Arap tarihinde 1967 Altı Gün Savaşları olarak geçecek olan savaşın toplumdaki yankısı duyulur. Mısırlı yönetici ve siyasetçi Cemal Abdünnâsır'ın verdiği demeçler, Filistinlilerin 20 yıldır yani 1948'den beri uyudukları uykudan uyanmalarına sebep olur. Tarihî bir dönemin ele alındığı bu bölümde halkın olaylara bakış açısı biraz da eleştirel bir gözle anlatılır. 1948 Yahudi devleti kurulmadan önce yaşanan çatışmalarda Arap devletlerinin gönderdikleri kurtarma orduları ile Filistinliler çok sevinmişlerdir, ancak yaşananlar karşısında hüsrana uğramışlardır.

9. bölümde Filistinliler uzun yıllar sonra gelen vatana dönme umutları ile İsrail devletine karşı yeniden savaş hazırlıklarına başlar. Cemal Abdünnâsır'ın önderliğinde başlayan hazırlıklar Filistinlilerin hayallerinin yeniden kurulmasına vesile olmuştur. Bu bölümde, ülkesini hatırlayan Zevbeğe, hatıralarına geri dönerek, Filistin günlerinden ve oradaki arkadaşlarından bahseder.

8. bölümde Filistin'de oluşturulan “Fedaiyyun” isimli bir ordunun kurulduğu, her kesimden eli silah tutan kişilerin bu orduya katıldığı, ancak silah dağıtımı konusunda sıkıntı yaşanıldığı üzerinde durulur.

Bir taraftan çadır kentteki yaşamın değişimi anlatılırken, diğer taraftan da Filistin'in genel durumu anlatılır. Savaşın sesi yükselmeye başlamıştır. Arap devletleri hep birlikte İsrail'e karşı mücadelenin içerisine girerler. Altı Gün Savaşı olarak Arap tarihine giren 1968 Savaşı'nın ele alındığı bu bölümde halkın savaşa karşı tutumu görülür.

Genel durumda savaş sahneleri aktarılan romanda özel de çadır kentinde yaşam ve durum karşısındaki duygular betimlenir. Savaşta tutuklular serbest bırakılır. Sağır'ın

babası da bunlar arasındadır. Küçük çocuğun babasına karşı olan özlemi bu satırlarda öne çıkan duygudur.

7. bölümde çadır kampındaki değişimi anlatmaya devam eden yazar, ekmek fabrikasının açılmasından sonra Zevbeğ'e'nin ekonomik gelişimini aktarır. Elde edilen gelir ona mutluluk vermez. Çünkü yaşanan olumsuzluklar daha baskın çıkmaktadır.

Bu olağan üstü zamanda yazar olayları Sağır üzerinden anlatmaya yoğunlaşır. Onun için zor görünen bir kuşu avlamak ister. Bunda da başarılı olur. Arkadaşı ile avladıkları bu kuş onun içerisinde bazı duygularının açığa çıkmasına sebep olur.

6. bölümde halkın savaş zamanında alacakları silahları elde edememelerinden kaynaklanan hayal kırıklıkları vardır. bu savaşta yaşanan olaylar ve altı gün içerisinde karşı karşıya kaldıkları büyük felaket, umutların sönmesine neden olur.

Vatana dönme umutlarının sönmesine ek olarak bir de yeni çadırların kurulması gerekliliği doğmuştur. Çadırların sayısı savaştan sonra daha da artar.

4. bölüm, Sağır'ın yakalayıp kafese koyduğu saka kuşuyla olan ilişkisi üzerine yoğunlaşır. Onun ölmemesi için verdiği çabaya yer verilir. Üçüncü, ikinci ve birinci bölümlerde olaylar hızlanır. Bölümler, okuyucuyu adeta bir sona hazırlar gibidir. Sağır, Hannun'a karşı duygularını açıklar. Birinci bölümde Sağır de arkadaşları ile birlikte askerî eğitim almaya başlar.

'Tanıklık' adlı bölümde Sağır, gelişen olaylarla birlikte olağanüstü bir hal alır. Kuşların içinde kanat çırpıklarını düşünür. Kendisini gökyüzünde uçuyormuş hissine kapılır. Bu bölümde Sağır, atılan bir bomba ile vefat eder. Ancak birinci bölümde olduğu gibi bu bölümde de acayip bir şekilde ölüm anını ve sonrasında ailesi ve çevresinin hislerini anlatır.

2.4.3. Kişiler

İbrahim Nasrallah, incelediğimiz bu romanda kişi sayısını çok az tutmuştur. Olayların büyük çoğunluğu romanın ana kahramanı Sağır etrafında gelişirken; ona yardımcı olan diğer kahramanlara farklı işlevler yüklenir. Ailesi içerisinde gelişen olaylar, romanın konu edindiği dönem içerisindeki aile yapısını gösterirken, Sağır'ın çadır kampındaki yaşamı, sosyal konuların ele alınmasına olanak sağlar. Onun okula

gidişi ile okulun alanı ve nasıl bir yer olduğu, orada nasıl bir eğitim alındığı gibi konulara açıklık getirilmiş olur. Bu bölümde, olayların asıl etkilediği kişiler üzerinde durulacaktır.

Sağır

Romanın ana kahramanı olan Sağır'ın fiziksel özellikleri hususunda romanda çok fazla ayrıntı yoktur. Sadece bazı yerlerde teninin beyaz-esmer arasında olduğu boyunun ne uzun ne de kısa olduğu tasvir edilir.

Sağır, olağanüstü yeteneklere sahip bir çocuktur. Romanın ilk sayfalarına göre, o daha annesinin karnındayken dışarıda meydana gelen gelişmeleri bilmekteydi. Doğduktan sonra onları annesi ile paylaşması, yine annesinin karnındayken kuşlara ve Hannun'a karşı ilgisi onu olağandışı bir çocuk yapmaktaydı. Sağır, doğumuna kendisi karar vermiş ve dünyaya geliş hikâyesini “dünyaya doğumumdan bir ay önce geldim....hayatım boyunca unutamayacağım o cıvıltıları duydum. Gerçek bir kuş ötüyordu.”³³¹ ifadeleriyle anlatır.

Sağır'ın annesinin karnındayken duyduğu kuş cıvıltıları onun doğduktan sonraki yaşamının belirleyicisi olmuştur. Kuşlara olan ilgisi, onu, kuşların yakalanıp kafalarının koparılmasına engel olmasına veya onların bir kapana kısıp özgürlüklerinin sonlanmasına izin vermeme çabasına götürmüştür. Sağır'ı annesinin karnındayken etkileyen şey, annesi dut ağacının altındayken serçelerden duyduğu cıvıltılı sesleriydi. “Dut ağacının altında unutamayacağım o şarkıyı duydum. Hakiki bir kuş ötüyordu. Ağacın altında bütün o karmaşayı görüp duymasına rağmen, ne titriyor ne de korkuyordu. Gülme fırtınası sakinleştiğinde kuşun çırpınan kanatlarının vuruşunu duydum. Ve uzaklaştı. İlk kez bu kadar yakından duymuştum.”³³² sözleriyle ile kuşların onun hayatındaki yerine vurgu yapar.

Annesinin karnında kuşlara karşı ilgisi olan Sağır, emekleme döneminde de bu ilgisini sürdürür. Dış dünyayı ve kuşları gözlemlemeyi seven Sağır, akli başında bir çocuk olduğunda yaşadığı çevredeki arkadaşları gibi kuşlara tavır takınmaz. Onun için kuşlar, aynı Filistinlilerin veya bir insanın özgür olması gerektiği gibi özgür olmalıydı.

³³¹ İbrahim Nasrallah, *Tıyûru'l-Hazer*, (6. Baskı), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûmi'n-Nâşirûn, Beyrut 2014), 7.

³³² Nasrallah, 8.

Sağır, kuşları kimsenin avlamaması için önce kapanla yakalıyor, daha sonra bir daha kapana yakalanmamaları için kuyruklarını koparıp serbest bırakıyordu.³³³

Sağır için en önemli ikinci kişi Hannun idi. Komşularının kızı olan Hannun, Sağır'ın sığınılacak şefkatli limanı, onu anlayabilecek tek kişiydi. Sağır, “Mırıldanarak beni anlayan tek kişi Hannun'dur. Diğerlerinin beni anlaması için daha çok zaman ihtiyaçları var.”³³⁴ diyerek onun kucağındayken kendisini ne kadar rahat ve huzurlu hissettiğini belirtir.

Dağda bir mağarada doğan Sağır, çadır kampında artık okula giden genç bir delikanlı olmuştur. Tek derdi aşık olduğu Hannun'u bulmak ve kuşların özgür olması için çabalamaktır. Sağır, kuşların da insanlar gibi yaşamaya, özgürce hareket etmesi gerektiğine, onların avlanıp öldürülmemesine inanarak bir kuşu öldüren arkadaşına bu duygularını:

- Bu yaptığın haramdır. Dedi Samir'e.
- Bunun haram olduğunu sana kim dedi?
- Ben kendim söyledim. Serçeler uçuyor, ben yürüyorum. Birinin gelip ayağını kırmasını ister misin? Diye sordu Sağır.
- Hayır.
- Serçeler de aynı şekilde bunu yapmanı istemezler. Onlar cıvıldaşıyorlar, bizler konuşuyoruz. Onlar sana kanatlarını kırmanı istemediğini söyleyemezler. Ancak kanat çırparak bu davranışı istemediklerini belirtebilirler.”³³⁵ şeklinde açıklar.

Çadır kampında yalnız kalan Sağır'ın onun gibi düşünen arkadaşı yoktur. En sevdiği Hannun bile onu kuşlar konusunda hayal kırıklığına uğratar. Aslında onun yalnızlığı kuşlarla olan ilişkisi ile yok olmaktadır. Çünkü kuşları kendisine arkadaş edinmiştir. Daha sonra yalnız bir ruh hali içerisindeyken arkadaşsız tek başına olan durumunu hastanede tanıştığı bir çocuk giderir. Sağır gibi kuşları avlayıp yemekten hoşlanmayan bu çocuk, Sağır'ın kuşlardan sonraki arkadaşı olur.

³³³ Nasrallah, 105-6.

³³⁴ Nasrallah, 25.

³³⁵ Nasrallah, 97.

Çevresine karşı duyarlı bir çocuk olan Sağır, küçük bir çocuğu veya hala denilen Ümmü Süreyya'yı memnun etmek için elinden geleni yapar.

Filistin kamplarında büyükler kadar çocuklara da çok iş düşmektedir. Olağanüstü bir ortamda yetişen çocuklar daha büyümeden hayatın içine atılmaktadırlar. Bu durum, babası tutuklanan Sağır üzerinden anlatılır. Sağır, evin en büyük oğlu olduğu için okul dışında çalışmak zorundadır. Komşusunun bulduğu bir meyve toptancısının yanında işe başlayarak ailesinin geçimine katkıda bulunur.

Romanda okul, Filistinliler için bir kurtuluş vesilesi olarak sunulur. Kendilerini okulda vatanlarındaymış gibi hissederler. Ancak Sağır okula gitmek yerine, kuşları uyarmayı tercih eder. Bu hoş karşılanabilecek bir durum değildir. Bununla birlikte, üzerine yüklenen ağır çalışma şartları onun tercihlerini farklı yerde aramasına sebep olur. Kuşlara olan ilgisi her şeyin ötesinde olan Sağır, romanın sonunda bir İsrail kurşunuyla ölüme doğru giderken kendisinin kuşlar gibi özgür olduğunu hisseder.

Ayşe

Sağır'ın annesi olan Ayşe, evlerinden çıkarılan Filistinli bir kadını temsil eder. Kocasıyla birlikte bir dağda yaşayan Ayşe 14 yaşında evlenmiştir. Zayıf, orta boylu³³⁶ esmer tenli³³⁷ olan Ayşe, oldukça vefakar, çalışkan, yardımsever ve tevazu sahibi bir karakterdir.

Onun tevazu sahibi olması, dağdan gelen Ali ve ailesinin isteklerini geri çevirmeyip, ona uygun olmayan bir yaşam tarzını benimsemesinde, çalışkan oluşu mağaradaki yaşam alanını iyileştirmek için sabahtan akşama kadar mağaranın etrafında çalışması örnek verilebilir.

Komşularına karşı oldukça merhametli olan Ayşe, içerisinde olduğu zor durumu düşünmeksizin onların yardımına koşar. Lohusa iken onu görmeyen komşusu Ümmü Halil, çok yorgun olduğunu söylediğinde Ayşe, onun işlerini kendisinin üstlenebileceğini söyler. Aralarında geçen konuşma Ayşe'nin kişiliğini ve günlük rutinlerinin neler olduğu hakkında bilgi verir:

³³⁶ Nasrallah, 19.

³³⁷ Nasrallah, 29.

Bir gün Ümmü Halil odamızın kapısının eşiğinde durdu. ‘Bugün çok yorgunum, pazara gidemeyeceğim’ dedi.

Annem ‘ben giderim’ dedi.

- Hayır sen lohusasın. Kendini yormaman gerek. Dedi.
- Unutma ki ben günlük olarak dağdan su getiriyorum, taş taşıyorum, evde çalışıyorum. Önemli değil sepeti ver ben pazara giderim. dedi.”³³⁸

Çadır kampına taşındıktan sonra da zorlu hayatı devam eden Ayşe, kocasının tutuklanmasından sonra evin geçimi için oğlu Sağır’ın iş bulması için teşvik ederken bir yandan da onun okula gitmesini ister.

Ali

Vatanlarından çıkarılan Filistinliler, zor ve ağır çalışma şartları altında günlük geçimlerini kazanmak zorunda kalırlar. Emeklerinin karşılığını alamayan, ancak az da olsa bir şeyler kazanmak zorunda kalan Filistinli erkekler, bir taraftan ailesiyle ilgilenmek, diğer taraftan vatan mücadelesine katılmak zorundadır. Onlar, vatan olmadan yapılan tüm çaba ve gayretlerin boşuna olacağını, aidiyetleri olmadığı için varlıklarını da vatan dışında tam sürdüremeyeceklerini bunun için mücadelenin devam ettirilmesi gerektiğini düşünürler.

Ali, Sağır’ın babasıdır. Romanda Filistin’de bir aile babasının karşılaştığı zorlukları temsil eder. Dağdaki mağarada ikamet ettiği zaman bir sac atölyesinde çalışan zor şartlar altında çalışan bir demir ustasıdır. Çekiçle sacların altında hayatını kazanmaktadır. Ağır koşullar altında çalışmakla beraber, kazancı ailesinin günlük giderini karşılamaktan uzaktır. Bu ağır ve yetersiz kazanç Ali’nin karşılaştığı zorluklara isyan etmesine, hayattan zevk almadan yaşamasına sebep olmuştur. Evine geldiği bir gün eşine içerisinde bulunduğu durumu açıklayarak isyanını haykırmıştı:

“Bu yaşamdan, gün boyunca saç ve çekicin altında olmaktan, Ebu İsmail’in elinin yorulmak bilmemesinden nefret ediyorum. Ebu İsmail’in durmadan ‘elini iyice sabitle, iyice tut’ diye bağırmasından nefret ediyorum.”³³⁹

³³⁸ Nasrallah, 20.

³³⁹ Nasrallah, 19.

Ali'nin yine işe gittiği bir gün hayatın zorluğu karşısında hissettikleri ve işinin detayları anlatıcının gözünden şöyle tasvir edilir:

“Ali, geniş dünyaya yöneldi. Dünyadan, Ebi İsmail'den, sac levhasından, onları birbirine bağlayan perçin çivilerden, gün geçtikçe artmaya başlayan ticarethanelerin kapısı olmak için tabakaları bir araya getirmesinden şikayet eder.”³⁴⁰

Ali'nin işte karşılaştığı bütün zorluklar taşındıkları çadır kentinde de devam eder. Uzun çalışma saatleri onun evinde fazla vakit geçirememesine, sabah çok erkenden evden çıkıp akşam geç vakitte eve dönmesine sebep olur. Çadır kentte girdiği sigara fabrikasında biraz daha fazla kazanabilmek için hafta sonlarında dahi çalışmak zorunda kalır.

Ali, yaşadıkları yerde Filistin ile ilgili konuşmaların yasak olduğu zamanda radyodan Filistin haberlerini sesli dinleyecek kadar cesur biridir. Filistin mücadelesinde var olmak isteyen Ali, evinde yapılan arama sonucunda silahla yakalanmasından sonra polisler tarafından hapsedilir.

Meryem

Meryem, Sağır'ın teyzesidir. Biraz gururlu, kendine güvenen, toplumda kadından beklenenin üzerinde bir kişiliği vardır. Romanın ilk sayfalarında gururundan dağlı biriyle evlenmediği söylenen Meryem, ilerleyen sayfalarda bu durumun asıl sebebinin daha farklı şeyler olduğunu dile getirecektir. Meryem bir subaya aşık olduğu için hiç kimseyle evlenmeyi kabul etmemiştir. Subayın gidişinden sonra Meryem, adeta melankolik bir halde yaşamını sürdürür. Düğün, eğlence, taziye gibi hiçbir sosyal etkinliğe katılmayarak toplumdan kendini soyutlar. Evinin içerisine kendini hapsedmiş gibidir. Onu neşelendiren tek şey, yeğeni Sağır olmuştur.³⁴¹

Meryem, okuma yazmaya çok meraklı bir kızdır. Kendi kendisine harfleri çözmüş, gazete ve dergilerin başlıklarını okuyabilmeyi başarmıştır. Kardeşi Yusuf'un bu olaya karşı çıkması durumunda babası “O, senden daha iyi okuyor. Dinle ve konuşma.”³⁴² diyerek kızının okuma bilmesinden memnuniyetini dile getirmiş olur.

³⁴⁰ Nasrallah, 28.

³⁴¹ Nasrallah, 55.

³⁴² Nasrallah, 165.

Romanda, Meryem'in fizikî özelliği ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Fiziki ve güzelliği onu farklı bir yere taşımıştır. İngiliz kızlarına benzeyen uzun sarı saçları, buğday teni babasının bile ona "Senin dışında herkesin kaçması gerek."³⁴³ diyerek şakalaşmasına sebep olur.

Meryem, geçmişte yaşanan olayları daha sonra yaşadıklarıyla karşılaştırır. Deyr Yasin Katliamı'na şahit olmuş, evlerinden çıkarılmış, çadır kampında yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Kurtarma ordusunun onlara yardım etmeden geri çekildiğini bizzat yaşamıştır. Bunun için halkın Cemal Abdu'n-Nasır döneminde umutlu tavrı, Meryem'i memnun etmez ve tarihte olan olayları çevresindekilere hatırlatır.

Romanın başından sonuna kadar kız kardeşi Ayşe ile birlikte olan Meryem, onun en büyük destekçisi olur. Okuma bilmesi Meryem'i diğer kadınlardan farklı bir statü kazanmasına sebep olmuştur. Filistin'de gelişen olaylara karşı takındığı tutum, geçmişte yaşadıklarından ders çıkararak, gelecekte nelerle karşılaşabileceklerini tahmin etmeye çalışması onun romanın güçlü, düşünen kadın karakteri olmasına sebep olur. Geçmiş, onun için bir aynanın aksi gibidir. Romanın ele aldığı dönemde Filistinliler, olayların gidişatına umutla bakmasına rağmen, Meryem olaylara ümitle bakmaz.

Hannun

Sağır, henüz doğmadan onun nişanlısı, Sağır'den üç yaş büyük olan Hannun, Sağır'ın doğmadan aşık olduğu kızdır. Onun sesini annesinin karnında duyduğunda heyecanlandığını Sağır itiraf eder.

Küçük bir kız çocuğu olarak okuyucuya tanıtılan Hannun, çadır kampına taşındıklarında büyümüş, serpilmiş güzel bir kız olmuştur. Onun güzelliği, "Güçlü hoş sesi, parlak saçının lüleleri ve dolgun bedeni Sağır'i şaşkına çevirdi."³⁴⁴ ifadeleri ile açıklanır. Hannun da Sağır'i çok sevmektedir. Ama onun davranışları, kuşlara karşı olan ilgisi bu sevgisini köreltmektedir. Bir gün, aralarında geçen konuşmada kuşlarla kendisi arasında bir seçim yapmasını ister. Sağır'ın iki şey arasında seçim yapamaması, Hannun'u kızdırır ve ondan uzaklaşmasına sebep olur.

İncelenen diğer romanlarda kız çocuklarının eğitimlerine çok fazla yer verilmemiştir. Bu romanda yazar, değişen yaşam koşullarıyla birlikte, kız çocuklarının

³⁴³ Nasrallah, 164.

³⁴⁴ Nasrallah, 203.

okula gitmeye başladığına, yaşadıkları durumlar hakkında söz söylemeye yorum yaptığına, akıl yürüttüğüne vurgu yapar. Hannun çadır kamplarındaki kız çocuklarını temsil eder. Okula giden Hannun, çevresinde olan bitene karşı meraklıdır. Vatan savunması sadece erkeklerin görevi olmadığını kendilerinin de bu görevde yer alabileceklerini kanıtlamak için okulun bahçesinde askerî eğitime katılır.

Ümmü Halil

Ümmü Halil, Filistin mücadelesinde eşini kaybeden yüzlerce Filistinli kadından biridir. Romanda kendisi hakkında çok fazla ayrıntı verilmeyen Ümmü Halil, üç çocuk annesidir. İlk çocuğu Halil olduğu için künyesi bu isim olmuştur. Romanda belirtildiğine göre, Filistinli kadın olmak zorluklara göğüs germeyi, dirayetli olmayı, acılarla baş edebilmeyi gerektiriyordu. Ümmü Halil de bu durumla karşılaşan kadınları temsil eder. Yaşamı boyunca birçok zorlukla karşılaşmış, vatan toprağından çıkarılmış, bilmedikleri bir yerde kendi ayakları üzerinde durmaya çalışmış dirayetli, güçlü, umudunu kaybetmeyen Filistinli bir kadını simgeler.

Köyleri Yahudiler tarafından abluka altına alınıp köyden zorla çıkarılan bir ailede yer alan Ümmü Halil, köyden çıkarken kocası geride kalır ve şehit olur. Acılı bir kadın olan Ümmü Halil ikinci kez evlenir. İkinci kocası taş ocağında mayın patlatırken vefat eder. Ve üçüncü kez ilk kocasının arkadaşı Zevbeğe ona talip olur. İkinci kocasıyla aynı yerde çalışan Zevbeğe de mayın patlaması sonucu ayağını kaybeder. Kızı Hannun ile kocası şehit olduğunda hamile olduğu üçüncü çocuğu ikinci evliliğinden olmuştur.

Ümmü Süreyya

Romandaki ikinci acılı kadındır. Kendi halinde acılarıyla yaşayan Ümmü Süreyya, hayata farklı bir pencereden bakar. Evlatlarını ya doğum esnasında ya da birkaç yaşında kaybeden Ümmü Süreyya, onların acısını içerisinde yaşayarak, ömrünü onlara karşı duyduğu sevgi ile geçirir. Çocuklarını yaşatabilmek için bildiği bütün hurafelere sığınan Ümmü Süreyya, ölüm anında da bu hurafelere inanır. Kuşların gökyüzüne süzülmesiyle çocuklarına mesaj gönderebileceğini düşünen Süreyya, ölüm anında da bu inanışıyla ruhunu teslim eder. Tek bir çocuğu olan ancak ondan da hiçbir fayda sağlayamayan Ümmü Süreyya, ruhunu Sağır'ın getirdiği kuşları serbest bırakıp özgürce havalanmasıyla teslim eder.

Filistin kadınları vatanlarından çıkarılıp sürgünde yaşamaya başladıktan sonra, adeta matem havasına bürünmüşlerdir. Matemde siyah renkli elbiseler giyen Filistin kadınları, bu elbiselerini hayatlarının bir parçası yaparlar. Ümmü Süreyya da köyünden sürgün edildikten sonra, ölünceye kadar matem elbiseleri olan siyah elbiselerini üzerinden çıkarmaz. Hem vatanından çıkarılmış hem de kimsesiz kalan Ümmü Süreyya, yalnızlığıyla hayata veda etmiştir.

Öğretmen Halil

Öğrencilerine gerçek vatanlarını anlatma düşüncesine sahip olan Halil Öğretmen, sonucun neler olabileceğini de çok iyi bilmektedir. Filistin hakkında konuşmanın yasak olduğu, vatan kelimesinin kullanılmasının hapisle sonuçlandığı bir dönemde öğretmen öğrencilerine “İyice anlayın. İnsanın tek bir tane evi vardır. Tek bir vatanı vardır. O da kendi vatanıdır. Halil Öğretmen daha önce tahtaya hiçbir öğretmenin görmediği bir Filistin haritası çizer. Tahta yetmediği için haritanın devamını kırmızı kalemle duvarın üzerine doğru devam ettirir. Öğrencilerine dönerek bakın ne kadar da uzun ve güzel. dedi.³⁴⁵” diyerek öğrencilerine asıl Filistin’i, vatanlarını her zaman hatırlamaları gerektiğini söyler. Vatan ve ev kavramına vurgu yaparak romanda çocukların aslında Filistinlilerin yaşadıkları bu durum karşısında ait oldukları yeri unutturmamak ister.

Filistin’i konuşmanın yasak olduğu bir yerde duvara Filistin haritası çizmekle sonucun neler olacağını tahmin etmek o günkü çadır kent sakinleri için çok da zor bir durum değildir. Bu olaydan sonra Öğretmen Halil ortadan kaybolur ve akıbeti bilinmez.

Suud eş-Şarânî (Samir)

Romandaki olumsuz karakter olan eş-Şarânî, yaşça diğer çocuklardan büyük, fizikî açıdan da gelişkin olduğu için çocukların yakaladıkları kuşları zorla ellerinden alır. Çocukların üzerinde baskın bir tavrı vardır. Çocuklar ondan korkarlar ve onunla karşılaşmamak için her yolu denerler. Onun karşısında durabilen sadece Sağır’dır.

Okumaya hevesli olmayan Samir, okuldan atılır. Babası onu tamirhaneye işe koyar. Orada da barınamaz. En sonunda vatan savunması için askerî eğitim alır.

³⁴⁵ Nasrallah, 355.

2.4.4. Mekân

Filistin’de 1948 ve akabinde meydana gelen olaylarda birçok çatışma meydana gelir. Bu çatışmalar sonucunda Filistin’in farklı bölgelerinde yaşayan 750.000 Filistinli yerlerini değiştirip mülteci hayatı yaşamaya mecbur kalırlar. Başlangıçta köylü mülteciler köylerinin yakınlarındaki mağaralara, ormanlara, güvenli ve işgal edilmemiş olan en yakın köylere sığınır. Bu saldırılarda halk, kendi rızası dışında İsraili çetelerin yıpratıcı, yıldırıcı, halkın üzerine korku salan operasyonları, askerî saldırılarla, hava saldırıları ile yerlerinden edilir.³⁴⁶

Tuyûru’l-Hazer romanı 1948 İsrail devleti kurulduktan sonra Filistin’de meydana gelen olayları ele almaktadır. 1948 ve onun hemen öncesinde yaşanan dramatik olaylar *Zamanu’l-huyûli’l-Beydâ* romanda geniş olarak ele alınmıştır. Romanın sonunda köylüler evlerinden bir kamyonu bindirilip uzaklaştırılmışlardır. İnceleyeceğimiz bu romanda köylerinden, beldelerinden, evlerinden zorla çıkarılan Filistinlilerin zorlu yaşam koşulları altında ve yeni yaşam mekânları olan önce dağlardaki mağaralarda daha sonra yerleştirildikleri çadır kamplarında verdikleri hayat mücadeleleri ele alınacaktır.

Mağara

Romanda, evlerinden çıkarılıp sürgünde yaşamaya mahkum olan Filistinliler, maruz kaldıkları zorlu koşullardan kaçmak için önce evlerinin veya köylerinin yakınlarındaki mağaralara yerleşirler. Mağaralar, insanların uzun süre barınma ihtiyacını giderebilecek mekânlar değildir. Burayı en asgari düzeyde yaşam alanı haline getirmek gerekir. Mağaranın insan yaşamı için uygun olmadığı, romanda yapılan tasvirlerle belirtilmeye çalışılır. Roman mağaranın geniş, tek odalı, yarısı mağara yarısı samandan oluşan tasviri ile başlar. Mağaranın çevresi taşlarla çevrilmiş, önünde bir avlusu ve dut ağacının olduğu şeklinde betimlenir.³⁴⁷

Mağaralar dışarıdan çok küçük görünmektedir. İçeriye doğru genişleyen mağara roman kahramanının düşünceleri ile eleştirilir:

³⁴⁶ Rochelle A. Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları Filistin Köy Tarihleri*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, 237; Beşşâr İbrahim, *el-Muḥayyem fi’r-Rivâyeti’l-Filistîniyye*, Menşûrâtu Vizâreti’s-Sekâfiyye, Dımaşk 2006, 17-18.

³⁴⁷ Nasrallah, *Tuyûru’l-Hazer*, 8.

“Uzaktaki evlere baktı. Onların çok küçük olduğunu fak etti. Kendisine o evlerde oturan kişiler annemden veya babamdan daha küçüktür herhalde. Belki de Hannun ile benim kadardırlar.’ diye düşündü.”³⁴⁸

Romanda mağara yaşamının detaylarına fazla girilmez. Roman, mağarayı iyi bir yaşam alanı oluşturmak için Sağır’ın annesinin verdiği mücadeleye devam eder. Vatanından çıkarılan her bir Filistinli gibi Sağır’ın annesi de mağaranın önüne o günlerin hatırlatıcısı olması için, dut ağacı ve beraberinde getirdikleri Filistin’in sembolü olan bitkileri diker. Mağaraya yerleşenler gibi Sağır’ın annesi de diğerleri gibi, burada geçirecekleri zamanlarının çok uzun sürmeyeceğini, burasının geçici bir yer olduğunu düşünür. Bu düşüncesi anlatıcının dilinden “İnsanlar birbirlerinden uzak evlere dağıldılar. Mağaralarının önlerine asmalarını diktiler. Buradaki kalma sürelerinin uzun olmayacağını düşünüyorlardı. Ancak sebzelerini beraberinde götürerek kendilerine yer arıyorlardı. ... ağaçlar onların sevdiği Filistin’deki bu dağların eteklerinde yetiştirmeye elverişli ağaçlar değildi. Ancak yine de buraya ağaç diktiler. Onlar, vatanlarından uzakta yaşadıkları bu kötü günleri hatırasını burada bırakacaklarından emindiler.”³⁴⁹ şeklinde ifade edilir.

İsrail devleti kurulduktan sonra, halkın üzerine korku, endişe salarak veya onlarla silahlı mücadeleye girerek halkın vatanlarından çıkmasına sebebiyet verdiği daha önce zikredilmişti. Yazar, bu duruma dikkatleri çekmek için, mağaraları yaşam alanı seçen kişi sayısının her geçen gün artmasına vurgu yapar. Mağaraları mesken edinen Filistinlilerin sayısının artması, oraya göçen kişi sayısının arttığının, yaşadıkları yerlerde baskı ve zulmün şiddetlendiğinin işareti kabul edilir. İsrail devleti yeni yerleşimcilere yer açmak için, yerel halkı sürgüne mahkum eder. “Batı tepeleri üzerinde mağaralara sığınanların sayıları artıyordu. Günden güne sayıları artmakla birlikte sırtlarını güneşten gizliyorlardı. Güneş daha önce battığı günlerden daha önce batar oldu.”³⁵⁰

Vatanlarından çıkarılan Filistinliler için mağaradaki yaşam çok uzun sürmez. Birleşmiş Milletlerin kurduğu çadırlara sırası gelen aileler yerleştirilir. Bu durum romanda, Hannun ve ailesinin dağın tepesindeki mağaradan çadır kente taşınmasıyla

³⁴⁸ Nasrallah, 27.

³⁴⁹ Nasrallah, 23.

³⁵⁰ Nasrallah, 88.

açıklanır. Anlatıcının ifadeleriyle ailenin durumu; “Kişisel eşyalarını dağın tepesinde duran arabanın kasasına yerleştirdiler. Sağır, Hannun’u annesinin örtüleri ve sandığının arasından gördü. Hannun ona bakmadı. Belki de ağlayarak ayaklarına bakıyordu.

Dağ tenhalaşmaya başladı.

Sağır, annesine Hannunların neden gittiklerini sordu.

- Onlar Birleşmiş Milletler Çadır Kampı’ndan bir çadır aldıkları için gittiler.
- Sağır bizde gidecek miyiz? diye sorar.
- Sıramız geldiğinde gideceğiz.”³⁵¹ şeklinde açıklanır.

Filistinliler çadır kamplarına varmak için uzun yürüyüşler yaparlar. Yorucu geçen bu süreçte güvenilir bir yere varmak hiçte kolay olmaz. Tarihî kaynaklarda da geçen bu durum romanda; “Yorgunluk, köylerinden Gazze’ye, el-Halil’e veya şimdi bulundukları yere, yayan yaptıkları uzun bir yürüyüşten sonra onları tamamıyla bitkin düşürmüştü.”³⁵² ifadeleri ile açıklanır.

Romanda Filistin halkının yaşadıkları zor durum karşısında mecburen vatanlarını terk etmeleri ve ilk sığınacak yer olarak mağaraları seçmeleri ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Gerekli yaşam standardı olmadan sadece günlük ihtiyaçlarını karşılayan bu roman kahramanları Filistin tarihî kayıtlarında var olan bir gerçeğin roman dokusu içerisinde dışı vurumu olarak değerlendirilebilir.

Birleşmiş Milletler Çadır Kampı (Vahdet Kampı)

1948 yılından sonra meydana gelen baskı, zulüm ve yıldırıcı olaylar neticesinde birçok Filistinlinin vatanlarını terk edip ya işgale uğramamış Filistin toprakları içerisindeki güvenli bir yere ya da köylerine veya yerleşim yerlerine en yakın komşu ülkelere sığındıkları daha önce zikredilmişti. Filistinliler Lübnan, Suriye, Ürdün gibi ülkeler, Batı Şeria, Gazze ve Kudüs’ün bazı yerlerine sığınmışlardır. Filistin nüfusunu en fazla barındıran yerlerden biri Ürdün’dür. Orada Birleşmiş Milletler tarafından kurulan çadır kamplarında birçok Filistinli mülteci yaşamaktadır.³⁵³

Romanda ağırlıklı olayların geçtiği El-Wahdat Vahdet Kampı, Ürdün’ün Amman şehrinin güney doğusunda bulunur. Bu kamp, 1955 yılında Uluslararası Yardım

³⁵¹ Nasrallah, 88.

³⁵² Nasrallah, 28.

³⁵³ İbrahim, *el-Muḥayyem fi ’r-Rivâyeti ’l-Filistîniyye*, 18.

Kuruluşu gözetiminde kurulmuştur. Amman'daki Filistin çadır kamplarının en büyüğü, en önemlisi ve en meşhuru olarak kabul edilir.³⁵⁴

Filistinlilerin yerleştiği bu çadır kampını İbrahim Nasrallah canlı tasvirlerle anlatır. Kendisi de çadır kamplarında yetişmiş olan Nasrallah, çadır kamplarının fizikî ve sosyal yaşamını hem kendi hayatından hem de duydukları ve gördüklerinden esinlenerek romanında anlatmaya çalışır. Romanın sekseninci sayfasından itibaren olayların geçtiği ana kadar, mekân olan çadır kampı, ilk olarak genel bir çerçevede fizikî özellikleriyle anlatılır.

Çadır kampının genel olarak olumsuzluklarla dolu olduğu ilk çadır kampının tasviri yapıldığı zamanla başlar. Kış mevsiminin betimlemesi yapılırken orada yaşayanların bu soğuk mevsimde hayatta kalma çabalarına yer verilir. Çadır kampa yerleşen mültecilerin hislerini anlatıcı “İlk kış unutulmaz. Sanki o dünyanın ilk kışındır.”³⁵⁵ şeklinde yorumlar. Çadırdaki kış gelmekte ve yılın en zor mevsimidir. Kışın gelişi “ ...çadır kampı... ve kış yaklaşıyor. Kış, zayıf olan evlerin arasından uzayıp giderek yayılıyor.”³⁵⁶ şeklinde açıklanır. Çadırdaki yaşayanlar soğuktan korunmak için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Soğuk havanın girmemesi için battaniye, kazak, ellerinde kalın ne varsa kapı eşiklerine, cam kenarlarına tıktırır. Soğuktan korunmak için insanlar ne bulurlarsa üzerlerine giyerler. Bu olay romanda şu şekilde ifadeye bürünür: “Bütün elbiselerini omuzları üzerindeydi. Sanki bütün ihtiyat eşyalarını giymiş gibiydiler. Kapının açılması ile nefesleri ile topladıkları sıcaklığı dağıtıyordu. Ve kapının eşiğinde, havayı geçirmemesi için her zaman eski elbise paçavraları vardı.”³⁵⁷

Örnek paragraf Yazar, çadırların kış mevsimine uygun bir yer olmadığı üzerinde durduktan sonra, genel çerçevede çadır kampının ağır fizikî şartlarına yer verir. Artan kişi sayısına bağlı olarak, verilen çadırların yetersizliğini dile getirir. Aile bireylerinin sayısınca büyüklüğü değişen çadırların hiçbir aileye tam olarak yetmediği ifade edilir. Duvarları ince ve tek odalı çadırların yaşam koşullarını iyice zorlaştırdığı, çadırların kuruluşunun çocuklar için de uygun alanlar olmadığı vurgulanır. Çadır

³⁵⁴ İbrahim, 52.

³⁵⁵ Nasrallah, *Tıyûru'l-Hazer*, 79.

³⁵⁶ Nasrallah, 79.

³⁵⁷ Nasrallah, 80.

kampının kurulduğu yerde çocukluğun tam yaşanamayacağını söyleyen yazar, bunu; “Sokaklar ve dar sokakların olmadığı yerde çocukluk olmaz.”³⁵⁸ şeklinde ifade eder.

Romana göre çadıra yerleşen insanlar, orada uzun süre kalmayacaklarını düşünürler. Ancak, bir taraftan da yeni yerleştikleri yere uyum sağlama çabası içerisine girerler. İnsan yaşadığı çevreyi güzelleştirmek, daha yaşanabilir kılmak ister. Bunun çabası içerisinde olur. Çadırdakiler de hayatın akışının buradan olduğunu düşündükleri için çadırdaki odaların etrafındaki duvarları yükselterek orayı daha yaşanabilir bir yer yapmaya çalışırlar. Çadırların pencereleri tahtadan olduğu için çadırdan günışığını görmek mümkün değildir. Çadıra bir cam pencere açmak çadır sakinleri için şükür vesilesi olur. Onlar, bu durumu anlatmak için; “En azından Rabbimizin yüzünü yani gökyüzünü görüyoruz.”³⁵⁹ şeklindeki ifadeleri kullanırlar.

Çadır kentte sokaklar, caddeler çamur bataklık içerisinde etrafı çöplüklerle kaplıdır. Yazar çadır kampındaki günlük yaşamın ayrıntılarına yer verirken, çadır kampının olumsuzluklarını da olayların içerisine katarak şöyle söyler: “Sağır çadır kampının sokağında onlardan ayrılır. Hepsi dağılırlar. Akşamleyin oraya gitmek ve eve geri dönmek zor bir durumdu. Zayıf ışıklar altında dar sokaklar, uzun kanallar boyunca uzayan sokaklar, kötü kokulu acı sular ve etrafında haşerelerin uçtuğu pis yerlerden geçmek zordu.”³⁶⁰

Yazar, normalde yaşanmayacak durumların çadır kamplarında çeşitli sebeplerden dolayı yaşandığına dikkatleri çeker. Çadır kamplarında ailenin yükünü çeken kadınlar, birçok zorluğu aşmaları gerekir. Birleşmiş Milletler tarafından dağıtılan su, yiyecek ve kumanyayı ya ailenin büyük çocukları ya da kadınlar alırlar. Özellikle su dağıtımında yaşanan olumsuzluklar kadınların ailelerini korumaları için her şeye başvurmasına sebep olur. Su kamplarında haftanın belirli günlerinde tankerlerle dağıtıldığı için, zamanı kaçırmak susuz kalmak demektir. Kısıtlı bir şekilde dağıtılan su herkes için hayati öneme sahiptir. Kadınlar su ve erzak almak için çamurlu sokaklarda birbirleriyle kavga ederler.

³⁵⁸ Nasrallah, 80.

³⁵⁹ Nasrallah, 140.

³⁶⁰ Nasrallah, 110.

Amman

Romana göre Vahdet Çadır Kampı, Ürdün'ün Amman kentine yakın bir yerde kurulmuştur. Çadır sakinleri bazı ihtiyaçlarını karşılamak veya orada çalışmak için bu kampa giderler. Bu durum, romanda ayakkabı almak için Amman'a ilk defa giden Sağır'ın gördükleri ile anlatılır. Annesi, Sağır'e Cuma günü babası ile Amman'a gidebileceğini, babasının o gün işi olmadığını söyler; ancak babası hiçbir Cuma evde kalmaz. Dayısı ile Amman'a giden Sağır'ın yolculuğu ve gördükleri romanda:

“Dayısından önce koştu ve otobüsün demir basamaklarını çıkıp pencereye paralel bir koltuğa oturdu. Otobüs ilk önce yavaş sonra hızlıca hareket etti. Otobüs Amman'a doğru yol alıyordu. Evler yolun iki tarafında rüzgâr gibi akıyordu....

Otobüs durdu. Evlerde, caddelerde durdu. Ve Amman'da idiler. ...

“El-Melik Telâl caddesi ve es-Salt caddesi”

Amman cuma günü erkeklerin şehridir. Bir kadın ve bir kız görmeden önce yüzlerce erkek görürsün Amman sokaklarında. Cadde üzerindeki dükkanlar kapalıdır. Adamlar sokakları tıklım tıklım doldurmuştur.”³⁶¹ şeklinde tasvir edilir.

Sağır ilk defa gittiği Amman'da kapalı bir kitapçının vitrininde, kapağında ağlayan bir kızın resmi olan bir kitabı görür. Dayısına o kitabı almak istediği söyleyemez. Arkadaşı Halil ile birlikte o kitabı satın almak için Amman'a giderler. Onların bu maceraları çevre tasvirleri ile anlatılır. Caddelerde kitapçıyı aramak için iki arkadaş yürürler. Yapılan canlı betimlemelerle okuyucu da onlarla birlikte caddeleri sokakları geziyormuş izlenimine kapılır:

“el-Masdar yoluna yöneldiler. Kapalı olan dükkanların önündeki otobüs duraklarının yakınında kitap satıcısını aradılar. Hiçbir şeye ulaşamadılar.

- Kitapçıyı burada gördüğüme eminim. dedi Sağır.
- Bu dedemle nenem evlenmeden önceydi. dedi Halil.
- Başka bir yerde arayalım.

Önlerinde çok vakitleri vardı. Güneş bulutların arasından parça parça kendini gösteriyordu. Kitapçıyı arama işinde yağmurun çiselemesi engel değildi.

³⁶¹ Nasrallah, 125.

Sağır çok fazla uzaklaştıklarını fark etti. Fakat O, merkezde bulunan ve her yerden görülen el-Camiu'l-Huseynî'nin minarelerinden birini yolunu kaybetmemek için belirlemişti.

Bir kitapçının önüne geldiler. Ancak aradıkları o değildi.

Sağır caminin minaresine baktı. Çok az bir kısmı görülüyordu. Kara bulutlar gökyüzünü kapladı. Caddelerdeki insanlar hızlarını artırdılar.”³⁶²

Nasrallah, yukardaki anlatımıyla mekân ve iklim şartlarını birbirine mecz eder. Çocukların hararetle kitapçıyı aramaları ve adeta arkalarından kamera geliyormuş gibi çevredeki insanların havanın değişimi ile adımlarını sıklaştırıp yağmurdan kaçmaları, bu esnada çocukların hem caminin minaresini baz alıp gittikleri yeri belirlemeleri hem de kitapçıyı bulamadıkları için içerisine düştükleri durumu mekân-iklim ikiliği içerisinde ayrıntılı bir şekilde anlatır.

Dağ

Vatanlarından çıkarıldıktan sonra dağlarda yaşamaya başlayan sürgündeki Filistinliler, yaşamlarını sürdürebilmek ve geçimlerini sağlayabilmek için dağları mesken tutmuşlardır. Dağlar da ikamet etmekle birlikte, iş olanağına da sahip olmaya çalışmışlardır. Zor koşullarda taş ocaklarında çalışan Filistinli erkekler, hayatlarını ortaya koyarlar. Taşların barutla patlatılması esnasında yaşanan can kayıpları ocaktaki herkesi korkutmaktadır.

Yazar, yaşanan bu durumu genel bir çerçeve çizerek anlatır. Anlatıcı bu genel durum karşısında kendi düşüncelerini paylaşır. Daha sonra roman kahramanları üzerinden savunduğu fikri, onaylatmak ister gibi, roman kahramanları üzerinden örnekler verir. Mekânın genel tasvirini; “Kuru otlar, yollardaki her şey kır çiçekleri kupkuruydu. Ağlama seli tepeler üzerinden aktı. Ebe gümeci, kuzu kulağı, etrafa yayılmış kekikler kurumuştı.”³⁶³ şeklinde yapan yazar, daha sonra “bu defa kim ölecek”³⁶⁴diyerek yaşanılacak olayın olumsuzluklarla dolu olduğunu hissettirir.

Dağda meydana gelen patlamanın şiddetini “Patlama sesleri onlara kadar ulaşıyor, mağaraları titretip kuşları ve canlıları havaya uçuruyor, çatıların tozlarını

³⁶² Nasrallah, 133-34.

³⁶³ Nasrallah, 32.

³⁶⁴ Nasrallah, 32.

düşürüyordu. Patlamalar dağı silkeliyor, tozlarını havaya kaldırıyor. Uzak yakın dağın eteklerini paramparça ediyordu.

.....

Dağdaki adamların çoğu orada taş ocağında çalışıyorlardı. Kayaları parçalıyorlar, barutları ile onları patlatıyorlardı.

.....

Dağı tırmanıyorlardı. Adamlar beyaz toz bulutlarının ardında yüzlerini gizliyorlardı.”³⁶⁵ şeklinde aktarır. Ölümle sonuçlanan bir patlatma esnasında adamlar, kayalarla beraber patlayan cesedi ailesine ulaştırırlar.

Ev

Ev, insanların hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdikleri, kendilerini içerisinde huzurlu hissettikleri, kendilerini çevreleyen sınırı belli bir mekândır. İnsanların evleri onların sosyal yaşamdaki statülerini de belirler.

Romanda fakirlik ve yoksulluk içerisinde yaşayan Filistinlilerin evleri “kadınlar ona dayandılar ve onu evin içerisine taşıdılar. Korkarak içerisine girdiği ev. Toprakta duvarlarından, birkaç kap kacağından, gaz ocağından, yatağından, soğuk yastığından, kalan ekmeğinden, kapının önünde henüz kurumamış eşinin elbiselerinden korkarak evine doğru ilerledi kadın.”³⁶⁶ şeklinde tasvir edilir.

Okul

Eğitim hakkı genel bir haktır. Genellikle bu hak okullarda alınmaktadır. Okulun mahiyeti ne olursa olsun, bilgi sunmak için kurulan müesseseler oldukları için genelde belli yaşlardaki kişiler bu kurumlara devam ederler.

Filistin’de eğitim kurumları zamanla değişime uğramıştır. Yerleşik hayatta köylülerin çok az bir kısmı okuma yazma becerisine sahip olabilmıştır. Zamanın ilerlemesi, değişen yaşam koşulları, artan bilgi birikimi ve Filistinlilerin karşılaştıkları zor durumlar karşısında okuma ve okumuş bir birey olma önem arz etmektedir. Bunun için belki bağda, bahçede veya tarlasında çalışan bir Filistin köylüsü için okumak önemli olmazken, hayatlarının değişmesi, yerlerinden edilip farklı yerlerde bağları

³⁶⁵ Nasrallah, 33.

³⁶⁶ Nasrallah, 34.

olmadan her an oradan da çıkarılma korkusu ile yaşadıkları çadır kentlerde okumak, bilgili olmak, hakkını en güzel şekilde savunmak önemli bir mesele olmuştur. Yerleştikleri çadır kampları sadece hayatlarını geçirebilecekleri bir yer değil, varoluşlarını sürdürecekleri bir mekândır aynı zamanda. Bu sebeple halk, oradaki kısıtlı imkânlarla yapabileceklerinin en iyisini yapması gerektiğine inanır ve hakkını savunabilmek için bilgi ihtiyacını okuldan karşılaması gerektiğini de bilir.

Nasrallah, bilginin okulun ne kadar önemli olduğunu, okumuş kişilere olan ihtiyacı, okuldan kaçan Sağır'e öğüt veren teyzesi Meryem'in sözleriyle mesajlaştırır.

“Meryem Sağır'e nerede olduğunu sormayacağım. Ne yaptığını da sormayacağım ama kulaklarını aç ve beni iyice dinle. Evden uzaklaşabilirsin, uzun zaman ortadan kaybolabilirsin. Beni duyuyor musun? Ancak senin kaçmana izin vermeyeceğim tek yer okuldur. Bu ilkin baban sebebiyle okuldan kaçmayacaksın. İkincisi bizim için. Biz hiçbir şeye sahip olmayan insanlarız. Kalbim bana ‘her zaman burada gurbeti yaşadığımız bu yerde vatanımıza benzeyen tek şey okuldur’ diyor. Bir daha okuldan kaçma. Bir kez daha vatanımı kaybetmek istemiyorum. İkinci kez vatanımızı kaybedersek sonsuza kadar onu kaybetmiş oluruz. Kitaplarına dikkat et. Onları elinden sakın düşürme. Elimizde okula giden çocuklarımızdan başka bir şeyimiz kalmadı. Beni dinliyor musun?’” dedi.³⁶⁷

Filistin'den çıkarılan halk, çadır kamplarında Birleşmiş Milletlerin onlara sundukları imkânlardan yararlanıyorlardı. Okul ve eğitim bu imkânların başında geliyordu. Okuma yazma oranı kız erkek bütün herkesi kapsıyordu. Geleneksel eğitim sisteminde sadece erkekler köylerinde veya yaşadıkları yerdeki eğitim kurumuna devam ederken çadır kamplarında kızlarda eğitimin bir üyesi olmuşlardı.

Yazar, bu romanında çocukların gittiği okulun fizikî tasvirini çok fazla yapmaz. Okul içerisinde yaşananlar daha ön plandadır. Okul bilgi elde etmenin ana merkezi olduğu için öğrencilerde öğretmenlerinden bilgi almayı isterler. Vatanlarını, ailelerinin çıkarıldıkları yerleri neresi olduğunu, Filistin hakkında konuşmak isteyen öğrenciler okulda sordukları soruların cevaplarını alamazlar. Bununla birlikte, siyaset yaptıkları için abes karşılanırlar. Vatanları hakkında çadır kentte konuşmak doğru bir davranış sayılmaz.

³⁶⁷ Nasrallah, 220.

Romana göre öğrencilerin sordukları sorulara onların istediği gibi cevap veremeyen öğretmenler, onları beli bir disiplinle yetiştirmek isterler. Öğrenciler okula gelirken temiz ve düzenli bir şekilde tırnakları kesilmiş, temiz mendilleri ceplerinde gelmeleri gerekir. Eğer tırnakları kirli ve temiz bir mendile sahip değilse bir çocuk, okulun önünde sıraya dizilip ona ceza verilir.

Nasrallah, bu romanında gerçek mekânlara yer vermiştir. Tarihsel bir olay olan vatansızlığın simgelendiği çadır kentlerdeki yaşamı gerçekçi bir şekilde anlatmıştır. Çadır kamplarında çevre, barınma, günlük bakım için gerekli olan malzemelerin temininde çadırdaki yaşayanlar bunlara en asgari düzeyde bile ulaşamadığı sonucuna ulaşılır. Çadırdaki eğitime çok önem verilmiş, çocukların okula devam etmeleri teşvik edilmiştir.

2.4.5. Zaman

Tuyûru'l-Hazer romanı, 1948 İsrail'in kuruluşu ile başlayıp 1968 Arap İsrail Savaşı'nın olduğu dönemde biter. Ana kahramanın ailesi etrafında gelişen romanda bu dönem içerisinde Filistin'de yaşanan olaylar tarihî verilere dayanılarak anlatılır. Filistin'den 1948 yılından sonra çıkarılan halkın yaşadıkları çileli yolculuklar, yeni yerleşim bölgelerine sığınmalarının konu edildiği romanda zaman geçişleri birçok farklı şekilde yapılır. Bazen kahramanların hatıralarına geri dönmesiyle yıllar öncesine gidilerek Filistin'den çıkışın nasıl olduğu üzerinde durulur, bazen olaylar kısaltılır bazen de gelecekte olacak olan olaylara atıf yapılır. Romanda zaman düzenlenişi ileriye doğrudur. Doğumundan ölümüne kadar olan süre içerisinde küçük bir çocuğun hayatı anlatılır.

Büyük çoğunlukla Sağır'ın kuşlarla olan ilişkisi üzerine yoğunlaşan roman, yukarıda da ifade edildiği üzere, Sağır'ın -annesinin karnındayken- annesiyle olan ilişkisiyle başlar. Sağır üzerine yoğunlaşan romanda, hikâye edilen zamanı tam olarak belirlemek oldukça zordur. Romanda hikâyenin başlangıcı ve sonucuna dair açık ve net ifadeler yer almamaktadır. Ancak, romanda geçen bazı tarihî olaylar, tarihî kişilerin yer alması roman zamanının belirlenmesinde etkili olur.

Romanın başlangıcında geri dönülerek Sağır'ın doğum anında anne ve babasının tavır ve davranışları anlatılır. Sağır'ın daha sonra annesiyle yaptığı konuşmada bu an

“Odayı dolduran o delice şiddetten sonra babamın ayak seslerini duymadan önce uzun zaman geçti. Yalnız değildi. Annem bana o adımların babanın adımları olduğunu nereden anladın? diye soracak. Örneğin kardeşinin veya kız kardeşinin adımları olamaz mı?”³⁶⁸ şeklinde açıklanır.

1948 yılın sonrasında birçok Filistin köyü boşaltılmış ve Filistinliler vatanlarından çıkarılarak başka yerlerde yaşamaya mecbur kalmışlardı. Yaptıkları uzun yolculuklar onları bitkin bırakmıştı. 1967 savaşında uçakların yaşadıkları yerleri bombalaması ile geçmişe dönen Ayşe, 1948’de yaşadıklarını hatırlayarak oğlu Sağır’e o günlerini şöyle anlatır:

“Biz yürüyorduk ve uçaklar bizi takip ediyordu. Uçaklar varil bombaları ile el-Kiyâzîn atıyorlardı. Ağaçlar ve taşlar alev alıyordu. Kıyı dalgalanıyordu. Bu bombardıman altında yürüyorduk. Doğruca yürümeye devam ettik. 1948 yılında yürüyerek kuzeyden Gazze’ye kadar yürüdük. Muhacir olmuştuk. Bildircin kuşları da göçmendi. Onlar bize çarpıyordu. Onları ellerimizle topluyorduk. Denizi aşan yorgun kuşları yiyorduk. Muhacir muhaciri yiyordu. el-Halil’e gitmeden önce Gazze’ye varıncaya kadar, onlarla karnımızı doyurduk.”³⁶⁹

Halkın Filistin’den zorla veya zorunlu olarak vatanlarını terk etmeye sebebiyet veren birçok şey olmuştu. Bunların başında Deyr Yasin Köyü katliamı gelir. İsrail devletinin kurulmasının hemen öncesinde gerçekleşen bu katliam 9 Nisan 1948 tarihinde gerçekleşir. Romanda o katliamda yaşananlar yine geri dönüş tekniği kullanılarak açıklığa kavuşturulur. Bu durum roman zamanının belirlenmesinde tarihî bir unsur olur.

Romanda olaylar, çoğunlukla Birleşmiş Milletlerin kurmuş oldukları çadır kamplarında geçmektedir. Birleşmiş Milletler, Filistin’de 1949 yılında Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım ve Çalışma Örgütü’nü kurduktan sonra, 1950 yılında mülteci kamplarının kurulmasına yardım etmiştir.³⁷⁰ Romanda, Sağır ve ailesinin çadır kamplara yerleşmesi bu tarihten sonraya denk gelir. Sırayla kayıt olduktan sonra yerleşilen çadırlarda Sağır’ın ailesi sırası geldiği için bir çadıra yerleşirler. Yani çadıra yerleştikleri tarih tahminen 1950’lerin başlangıcıdır.

³⁶⁸ Nasrallah, 7.

³⁶⁹ Nasrallah, 289.

³⁷⁰ Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları Filistin Köy Tarihleri*, 37.

Roman, belirli gün, ay, yıla dair tam tarihî göstergeler olmamasına karşın, 1967’de Arapların yenilgisi ile biten Arap-İsrail Savaşı’nın yaşandığı dönemde son bulur. Uçakların Sağır’ın yaşadığı yerde her şeyi havaya uçurması, devlet erkanının yaptığı açıklamaların haberlerden duyulması o dönem yaşananlara açıklık getirmekle birlikte, romanın konu ettiği dönemin zamansal belirlenmesinde önemli bir ölçüttür.

Roman, 1948 ile 1967 yılları arasındaki on dokuz yıllık dönem içerisinde Filistin halkının yaşadığı sorunları ele alır. Uzun bir zaman dilimine yayılan romanda yazar, olayları bazen hızlandırarak bazen de duraklatarak anlatır. Bu zaman geçişleri için farklı farklı ifade kalıpları kullanılmıştır. Mesela, Ümmü Halil’in kocasının ölümünden sonra kadının hissettiği zaman adeta yerinde duran, hareket etmeyen bir zamandır. Bu durum, “Zaman uzun günleri sarstı. Önceden ulaşılmayan mesafelerde gece gündüz birbirine geçti. Basiretsizlikle dolu siyah bir bayrak gökyüzü oldu. Günler dağların tepelerinden vadilerin derinliklerine yuvarlandı ve sessiz hüzünlü geceler yükseldi.” şeklinde anlatılır. Ölümünden sonra geçen zaman, kadının yaşadığı üzüntülü durum ile ilişkilendirilir.

Romanda olaylar silsilesi anlatılırken, bazı olaylara yazar, sayfalarca yer verebilmekte, bazı olayları bir iki cümle ile geçiştirirken, üzerinde durmak istediği ve vurgulamak istediği bazı olayları roman kurgusu içerisinde detaylandırarak, geleneklere, kişilerin karakterlerine yer vererek genişleterek anlatır.

Ümmü Halil’in kocasının taş ocağında mayın patlatırken ölmesi Filistin erkeğinin yaşam mücadelesi verirken karşılaştıkları genel problemin temsidir. Vatanlarından çıkarılan Filistinlilerin zor yaşam koşullarını tarihin gerçeklerine bağlı kalarak anlatan Nasrallah, bu hikâye ile bir gerçeği aydınlatmak istemiş zamanı kullanırken de zamanda genişlemeye gitmiştir. Ölüm olayından sonra yazar, sayfalar boyunca bu durum üzerinde durmuştur. Geri dönüş tekniği ile barutun oyuğun içerisine yerleştirilme anı, onun patlamadığı için yapılan müdahaleler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ölüm ve defin olayı bir gün içerisinde gerçekleşmekle birlikte, anlatılan olaylar uzun bir süreyi kapsamaktadır. Yazar bu olayı, 32 ile 41. sayfalar arasında uzun bir şekilde anlatmıştır.

Olayların kısaltılarak anlatılmasına Ayşe’nin nişanlandıktan sonraki durumu örnek olarak verilebilir. Ayşe Ali ile nişanlandıktan sonra iki hafta boyunca farklı bir

kimliğe bürünmüştür. Adeta küçük Ayşe birden büyümüş, eski alışkanlıklarını değiştirmiştir. Ayşe'nin bu hali şöyle ifade edilir:

“Ayşe'nin nişanı üzerinden uzun iki hafta geçti. Oğlaklar gibi çadırların arasında sağa sola sıçrayan Ayşe, gece ile gündüz arasında farklı bir varlığa dönüşmüştü. En ufak bir sebepten dolayı arkasından takunyaların uçmasından sonra artık onu kimse kırmayı düşünmedi.”³⁷¹

Romanda kozmik zaman geçişleri bazen günün aydınlığı ile bazen mevsimlerin geçişleri ile vurgulanmaya çalışılmıştır. Yoğun yağan yağmur, dağdaki mağaralarda yaşayan halkın eşyalarını, mutfak araç gereçlerini önüne katıp sürükler. Yağmur öyle şiddetli yağar ki işçiler bile işlerine gidemezler. Yağmurun yoğun bir şekilde yağmasının betimlendiği bu satırlarda mevsim sonbahara işaret eder. “Bulutlar kendilerinden kaçıp yağmura dönüşüyordu. Şimşek buluttan kaçıp yeryüzü ile gökyüzünü bir darbede ikiye ayırıyordu. Ve seller oluşuyordu. Dağın tepesinde ayakta duruyordu ve ailesinin hepsi onu kucaklamıştı. Yağmur durdu. Ve yeni bir su mevsimi başladı.”³⁷²

Yağmurun sele dönüştüğü bu satırlardan birkaç sayfa sonra yazar, zaman sıçraması yaparak olayları kış mevsimi içerisinde anlatır. Kış “Kış sert ve soğuk bir şekilde girdi.”³⁷³ şeklinde tasvir edilirken, çadır kentte kış mevsiminde halkın durumu “İlk kış, çadır kampında unutulmaz. Sanki o bütün dünyanın ilk kışı gibidir. ... kış vaktinden önce geldi. Kırığı şeklinde evlerin arasına sızarak yayıldı. Halk bütün elbiselerini omuzları üzerine koydu. Sanki bütün hazinelerini omuzlarına örtmüşlerdi. Kapının açılması nefeslerinin biriktirdiği sıcak havayı dağıtıyordu.”³⁷⁴ şeklinde betimlenir.

Çadır kampının olumsuz yaşam koşulları içerisinde mevsimler de bu zorluklara eşlik eder. İnsanın en zorlandığı anlar olan sonbahar ve kış mevsimi romanda yoğun bir şekilde ele alınır. Sonbahar ve kış mevsimlerinin soğuk ve yağışlı olması çadırda yaşayan insanların günlük rutinlerini yapmalarını zorlaştırdığı dikkat çekici bir durumdur.

³⁷¹ Nasrallah, *Tıyûru 'l-Hazer*, 30.

³⁷² Nasrallah, 67.

³⁷³ Nasrallah, 76.

³⁷⁴ Nasrallah, 79-80.

Sonuç olarak, İbrahim Nasrallah bu romanda, zamanı oluştururken geri dönüş, özetleme, zamanı hızlandırma gibi teknikleri kullanarak hem olayların anlatıldığı zamana hem de daha önce yaşanmış olaylara ışık tutarak romanını kurgular. Romanda zaman geçişleri incelendiğinde genellikle, zamanın mevsimsel olarak sonbahar ve kış mevsiminin seçildiği görülür. Zor şartlar altında yaşam mücadelesi veren Filistin çadır kampı sakinlerinin en zorlandığı mevsimler bu mevsimlerdir. Yazar, çadır kampının gerçeğini bu mevsimleri ele alarak okuyucuya sunar. Mekân ve zaman uyumu açısından bakıldığında sonbaharın yağmurlu ve soğuk olması çadır kentin, çamur ve bataklığa dönüşmesine, iyi bir yaşam sürdürmek için elverişli olmayan bir mekâna sebep olur.

2.4.6. Anlatıcı Bakış Açısı

Tuyûru'l-Hazer romanında da Nasrallah, her şeyi bilen Tanrısal bakış açısına sahip anlatıcıyı seçmiştir. Anlatıcı, kahramanların iç dünyalarını, hayallerini, isteklerini bilip onlara vakıf olup yaşanan olayların arka planında yer alan gelişmeleri yeri geldikçe açıklar. Yazar, bu tekniği bir çok kişi üzerinden uygular. Mesela, Ayşe'nin kız kardeşi Meryem'in mekân karşısındaki durumu anlatıcı tarafından açıklanır. Meryem yeni yerinde adeta psikolojik bunalıma girmiş, mekân onun etrafında daralarak Meryem'i bunalıttığı, "Etrafındaki ev daraldı. O kendi içerisine kapandı ve kendisini kendine hapsetti." ifadesiyle yaşadığı sorunların onun mekân algısını değiştirdiği gözlemlenir. Toplumdan uzaklaşarak kendi içerisinde yaşamaya başlayan Meryem'in bu durumunun sebebini anlatıcı ilk anda açıklamaz. Anlatıcı, okuyucuyu merak içerisinde bırakırken, yeri geldikçe bu durumun sebebine dair ip uçları da verir. Altın sarısı saçlarına hiçbir şeye vermediği kadar önem vermesinin sebebi ise "Bir erkeğin hayatında görmüş olduğu en güzel örgülerdi Meryem'in örgüleri"³⁷⁵ ifadesinin kullanılması Meryem'in düştüğü durumun bir erkeğe aşık olması ve bunun karşılık görmemesi sebebiyle toplumdan kendisini soyutladığı şeklinde açıklanabilir.

Anlatıcı, gelecek hakkında da öngörülerde bulunarak romanın bazı yerlerinde kendi yorumunu katar. Örneğin, vatanlarından çıkarılan kadınlar sürgün günlerinde siyah matem elbiselerini giyerler. Bu durum uzun süre devam eder. İlk anda vatandan uzakta ve vatanları için yas tutan kadınlar, zamanla yeni yeşeren umutlarıyla birlikte

³⁷⁵ Nasrallah, 55.

elbiselerini de renklendirirler. Anlatıcı bu durumu, gelecek ifade eden edatlar kullanarak “Siyah siyahlığıyla kaldı. Renklerin elbiseler üzerinde tekrar açmaya başlaması için uzun bir süre geçecek. Başlangıçta çekingen bir eda ile daha sonra ıslıl ıslıl bir şekilde değişim olacak. Yaşadıkları durumlar değişmiş, umutları geri gelmiş olacak.”³⁷⁶ şeklinde ifade eder.

Anlatıcı, çadır kampında kadınların, çocukların yaşadıkları sıkıntılı durumları kendi görüş açısından değerlendirerek yorumlar. Kampta yaşam standartlarının düşük olması, yeterli su, yemek ve temizlik malzemelerinin ihtiyacı giderememesi, orada yaşayanların normalde yapmadıkları veya sosyal yaşam kuralları içerisinde eğilim göstermedikleri olaylara tevessül etmelerine sebep olur. Anlatıcı da bu durumu kendi düşüncesiyle “Kadınlar çamurun içerisinde yürürler. Su etrafa sıçrar. Keskin sihirli gözleri delip geçtikçe kavga başlar. Kalan su miktarının yetmeyeceğine inanılır. Dağılan saç buketleri içerisinde devamlı bir mücadele olur. Başörtüleri kirlenerek ayaklar altında yuvarlanır. Suyun her gelişinde bu durum tekrar eder. Kavganın seviyesi düşer. Ve küfürlerin de seviyesi düşer.”³⁷⁷ diyerek toplum hayatında yaşanan bu zor durumu sergiler.

Tuyûru'l-Hazzer romanı genel olarak, bir anlatıcı tarafından anlatılmakla birlikte, romanın ilk ve son bölümü romanın ana kahramanı Sağır tarafından anlatılır. Birinci tekil şahıs anlatımının olduğu bu bölümlerde Sağır, başından geçen olayları, nasıl doğduğunu, doğum anında annesinin babasının tavır, davranış ve hislerini annesine aktarır.

Sağır’ın doğum anında annesinin yanında olan kadının onu doğururken yaptığı şeyleri Sağır “İki eliyle beni içeriye doğru itti. Annem çılgılık atıp dişlerinin altından karanlığı ısıırıyordu. Bu kadının gözlerini korkulu bir bakış işgal etmişti. Gözleri geceleyin kurdun, sırtlanın gözlerinin parlaklığı gibi parlaşmıştı. Hızlı bir şekilde her şeyi bitirmesi gerekiyordu. Korktuğu da belliydi. Onu tanımadım. O kadını tanımadım. Belki bir kelime konuşsaydı onu tanıyabilirdim. Belki onu sesinden tanıyabilirdim. Fakat yüzü kan bulutu arasında tuhaftı. Büyük çılgılığını atıncaya kadar korkunun rengini onun yüzünden uzaklaştırmak bana ağır gelecek. İşte o kadın. Annem bana inanmayacak. Anneme ben direndim ve savaşı kazandım dediğimde bana inanmayacak.

³⁷⁶ Nasrallah, 70.

³⁷⁷ Nasrallah, 110.

Şimdi annemim elleri arasında iken onunla konuştuğumda da bana inanmayacak.”³⁷⁸ şeklinde ifade eder.

Romanın son bölümünde roman kahramanı Sağır bombalar altında vefat eder. Onun ölüm anı Sağır’ın anlatımı ile son bulur. Kuşlar gibi özgür olmak isteyen Sağır, ölürken bedeninden ruhunun çıkmasıyla uçmaya başlar ve özgürlüğe uçar.

2.5. DEBBÂBETUN TAĖTE ŖECERATİ ‘İDİ’L-MÎLÂD

2.5.1. Romanın Tanıtımı

el-Melhâtu’l-Filistîniyye seçkisi içerisinde *Sûlâsiyyetu’l-Ecrâs* alt başlığının üçüncü romanı olan 510 sayfadan oluşan *Debbâbetun Tahte Ŗecerati ‘İdi’l-Mîlâd*’ın ilk baskısı Ocak 2019 yılında yapılmıştır. Roman beş bölümden oluşmaktadır. Her bölümün bir başlığı ve bölümler içerisinde de alt başlıklar vardır. Romanın ilk sayfasında romanın kahramanlarının hayal ürünü olduğu, ancak anlatılan olayların gerçeğe dayandığı açıklaması yapılmıştır. Şahıs ve aile isimleri gerçek olmadığı, eğer böyle benzerlik varsa bunların roman kahramanlarıyla tamamen tesadüf olduğu vurgulanmıştır.

2.5.2. Olay Örgüsü

Romanda olaylar tarihsel ve kurgusal olaylardır. Birinci ve ikinci bölüm romanın giriş bölümü mahiyetindedir. Birinci bölümde, roman kahramanları tanıtılır. Filistin’in bazı gelenekleri anlatılır. Filistin’in Hristiyan aile yapısına vurgu yapılır. Filistin’de devlet kurmak isteyen Yahudi düşüncesinin nasıl işlediği üzerinde durulur. Romanın ilk giriş kısmında olayların büyük çoğunluğunun geçeceği yer olan Beyt Sâhûr’un nerede olduğu, neden önemli bir mekân olduğu üzerinde durulur. Romanın ismi Türkçeye “Noel Ağacı Altında Tank” diye çevrilebilir. Noel Hristiyanlar için Hz. İsa’nın doğum günü olarak kabul edilir.

Romanda otuz altı sayfadan oluşan birinci bölüm, “Leyâlî el-Üns” başlığını taşır. Romanın kahramanları Marta, eşi İskender ve Marta’nın ailesinin anlatıldığı bu bölümde, Marta’nın İskender ile evliliği, ondan Mehîr olarak bir piyano istemesi,

³⁷⁸ Nasrallah, 6.

Marta'nın sesinin güzelliği üzerinde durulur. 1943 yılında başlayan roman, daha sonra geri dönüş tekniği kullanılarak, İskender'in Birinci Dünya Savaşı sırasında Rus cephesinden Filistin'e geri dönüşü, Filistin'de yaşanan sosyal konulara ve geleneklere yer verilir.

Bu bölümde, Osmanlı Devleti yıkıldığı için ona yakın olan kişilerin Filistin'i terk etme sebepleri açıklanır. Filistin'den çekilen Osmanlı Devleti sonrasında Filistin yönetimi İngiliz mandası tarafından yönetilir.

Doksan dört sayfadan oluşan ikinci bölümde, bir yandan İsrail devletinin kurulması için Yahudilerin yaptığı çalışmalar üzerinde durulurken, bir yandan da Filistin'de yaşayan insanların günlük yaşamları, Yahudilerin Filistin'de oluşturmaya çalıştıkları kargaşa ortamı anlatılır. Filistin dışındaki Yahudilerin va'dedilmiş topraklara geri dönmeleri için dışarıdaki Yahudileri nasıl ikna ettikleri üzerinde durulur. Almanya'nın Berlin kentinde yaşayan Moşe karakterinin çektiği fotoğraflarla Yahudileri ikna çabaları, gelecek Yahudilere yerleşim yeri temin etmek için Filistin halkının uğradığı saldırılar bu bölümün ana konularıdır. Bu bölümde olaylar, İsrail devletinin kurulduğu 1948 yılında geçer.

Altmış sayfadan oluşan üçüncü bölümde, zaman sıçraması yapılarak 1968 de meydana gelen olaylar aktarılır. 1968 tarihi Araplar için Filistin konusunda önemli bir tarihtir. Altı günlük bir mücadeleden sonra Arap devletleri İsraililere karşı hezimete uğramıştır. Bu durumun Filistinliler açısından etkileri, kahramanlar üzerinden bireysel açıdan ele alınmıştır. Yazar, bu dönem üzerinde oldukça fazla durmuştur. Seçkiyi oluşturan romanların çoğu İsrail devletinin kurulmadan önceki durumu, kuruluşu ve kurulduktan sonraki dönemde yaşananları konu edinmektedir. Bu açıdan bakıldığında, romanlarda aslında işlenen temel konu, ister Müslüman ister Hristiyan olsun, roman kahramanlarının İsrail'in Filistin'i işgal edip, kendi devletini kurması ve bundan sonra yaşanan farklı uygulamalara maruz kalmasıdır.

Romanın otuz altı sayfadan oluşan dördüncü bölümde olaylar Marta'nın torunu Beşşâre'nin oğlu Zeydan'ın Yahudi askerleri ile karşılaşması anlatılır. Romanda karpuz tarlasında geçen olaylarda Yahudi askeri Şâvûl'un Zeydan'ı hedef tahtasına döndürmesi, daha sonra ona karşı çıkan Zeydan'ın günlerce maruz kaldığı işkenceler canlı tasvirlerle anlatılır.

Romanın büyük kısmını, iki yüz seksen üç sayfalık beşinci bölüm oluşturur. Olaylar, 1987 yılında meydana gelir. Taşlı intifadanın başladığı bu yılda roman kahramanı Nâhûm Nordo'nun tekrar Beyt Sâhûr'a atanması ile olaylar gelişir. Bu bölümde, İsrail'in Filistin halkına uyguladığı yıldırma ve baskı politikaları, aniden verilen sokağa çıkma yasağı kararları, günlük sebepsiz yere verilen hapis cezaları, gençlerin eğitim haklarının nasıl engellendiği üzerinde durularak, Filistin halkının bu muameleler karşısında verdikleri mücadeleler anlatılır. Romanın bu kısmında olayları genişletmek için birçok karakterin hayat hikâyesi canlı tasvirlerle okuyucunun gözünde canlandırılır. Tarihî gerçekliğe bağlı kalınarak anlatılan bu hikâyeler okuyucu üzerinde etki bırakır. Roman adeta yaşanan olayların içerisindeymiş izlenimi verir.

2.5.3. Kişiler

Marta

Marta, romanın başında eşsiz sesiyle tanıtılır. 1943 yılında dönemin ünlü şarkıcısı Ferîd Atraş ile karşılaşır. Babasının isteği üzerine onun huzurunda piyano çalarak bir şarkı söyler. Atraş, Marta'nın sesine hayran kalır ve onu Mısır'a davet eder. Eşi İskender Marta'nın teyzesinin oğludur. Filistin'de onu ziyaret ettikleri sırada ona karşı hisleri farklılaşır. Onu istediklerinde bir şartla -mehir olarak piyano alınması şartı- İskender ile evlenmeyi kabul eder. Marta'nın babası, Filistin İngilizler tarafından işgal edilir edilmez Filistin'den Brezilya'ya göç etmiştir. Marta ile İskender'in hikâyeleri Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Filistin'e dönmesi ile başlar. Marta bir grup çocuğa piyano çalarak şarkılar öğretir. Bu çocuklar serçeler olarak nitelendirilirler. Marta'nın piyano çalıp çocuklarla şarkı söylemesi kocasını mutlu eder.³⁷⁹

Romanda, piyanonun çalınması mutluluğun göstergesi kabul edilir. Müzik insana neşe ve sevinç veren, kişiyi huzurlu kılan bir sanat dalıdır. Filistin'de küçük bir kasabada yaşayan Marta ve ailesi mutludurlar. Ancak Kudüs'te yaşanan elim olaylar sonucunda Edward'ın da isteğiyle Marta'nın piyanosunun sesinin kısılmasını gerekli kılar.

³⁷⁹ İbrahim Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Mîlâd*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşîrûn, Beyrut 2019, 58.

Dördüncü bölümde, Marta artık yaşlanmıştır. Felç olduğu için bakımını gelini üstlenmiştir. Şeker hastalığından dolayı gözleri görmemekte, piyanosunu dahi çalamamaktadır. Marta müziği o kadar çok sever ki küçük çocuklara karşılıksız müzik eğitimi verir. Onun için önemli olan müzikle birlikte çocuklarda gördüğü değişimdir. Marta'nın bu düşüncelerine romanda şöyle yer verilir:

“Onlara verdiği eğitime karşılık hiçbir ücret istemiyordu. Onu en fazla sevindiren şey, onların hayatlarının müzikle değişmesi, yaşlılarından daha olgun, daha iyi nasıl olacaklarını görmeleriydi.”³⁸⁰

İskender

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nde asker olan İskender, savaşın son döneminde yaya olarak Rus cephesinden Filistin'e geri dönmüştür. Uzun süre hasta kalan İskender, Filistin mücadelesine katılmak için rahip olmaya karar verir. Bu durum onun Marta'yı unutmasına sebep olur.

“Kiliseye katılmak için Kudüs'e gitmesi ona, o küçük yüzü unutturdu. Yunan yönetiminin bütün yüksek makam ve görevleri sebebiyle, kiliseyi yalnız bırakması sonucu o Ortodoks yönetimiyle Filistin mücadelesine katılır.”³⁸¹

İskender, Filistin mücadelesine bilfiil katılır. Asker olması bunda etkili olmuştur.

“Onun korkusu, direniş başladığı günden beri evde olmayan İskender hakkında bir rapor sunmasıydı.”³⁸²

Direniş sona erdiğinde İskender'de diğerleri gibi evine döner. Direniş esnasında yaşananlar İskender'in Rus savaşındaki durumuyla birleştirilerek şöyle anlatılır:

“Adamlar şehirlerine ve köylerine döndüler. Sanki uzun bir yolculuktan geliyorlarmış gibi. Biten ama bitmeyecek olan yolculuk. İskender Rus topraklarından Filistin'e yaptığı yolculuğunu hatırladı. Daha az yorgundu. Ülkesinin tarihindeki en büyük grevin bitmesinden sonra evine geri dönüyordu.”³⁸³

Zuheyre

³⁸⁰ Nasrallah, 251.

³⁸¹ Nasrallah, 18.

³⁸² Nasrallah, 78.

³⁸³ Nasrallah, 98.

İskender'in kız kardeşidir. Çok güzel olmayan Zuheyre'ye daha önce Marta'ya talip olan Marta'nın halasının oğlu Edward talip olur. Zuheyre'nin fizikî özelliklerini veren yazar, aslında Edward'ın bu kıza neden talip olduğunu ileriki sayfalarda açıklayacaktır. Çünkü, Zuheyre kısa boylu, yirmi yedi yaşında, güzel olmayan bir genç kızdır. Gözleri kısık, ağzı çok geniştir.

Edward ile uzun bir evlilik geçiren Zuheyre, Edward'ı çok sevmiştir. Ondan kız çocukları dünyaya getiren Zuheyre, Edward'ın ona aşık olmadığına da farkındadır. Zuheyre, Edward'ın onunla evlenmesinin asıl sebebinin bilmekle birlikte bunu hiçbir zaman bir problem haline dönüştürmemiştir.

Edward

Romana göre, Marta'nın halasının oğlu olan Edward'ın Marta'yı küçüklüğünden beri sevmektedir. Ona talip olmuş, ancak onun mehir olarak piyano isteğini duyunca bu isteginden vazgeçmiştir. Çok inatçı bir yapıya sahip olan Edward, mehir olarak değil de daha sonra piyano almayı teklif etmiştir. Marta bu teklifi kabul etmemiştir. İnadından vazgeçmeyen Edward, Marta'yı kaybetmiş ama ona yakın olabilmek için kocasının güzel olmayan kız kardeşi Züheyre ile evlenmiştir. İskender ile karşılaştırıldığında Edward, İskender'den hem daha kültürlü hem de daha yakışıklı bir gençtir. Ancak inatçılığı onu Marta'dan ayırmıştır.

Edward, İstanbul'da matematik eğitimi almış, ancak Kudüs'e dönmesinden iki hafta sonra babası vefat ettiği için kendine uygun bir okulda öğretmenlik yapamamıştır. Babası bütün varlığını ona bırakmıştır. Babası hububat tüccarı olduğu için yaşanan ekonomik bozukluktan dolayı maddi bir sıkıntı yaşamamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda insanlar açlık içerisinde yaşarken, onlar bu duruma maruz kalmamışlardır.

Edward, Züheyre ile evlendikten sonra Marta'ya yakın olabilmek için onun oturduğu evin yanında bir ev satın alır. Eşi Züheyre'ye Marta'ya alınan piyanodan daha kalitelisini evlendikten sonra hediye eder. Bunu da Marta'ya bir mesaj olsun diye yapar.³⁸⁴ Çünkü hâlâ Marta'yı sevmektedir.

Edward yaşadıkları dönemde, yani 1936 yılında, Filistin'de gelişen olaylara karşı kayıtsız kalamaz. Eğlencenin halkın yaşadığı sıkıntılı dönemde uygun bir davranış

³⁸⁴ Nasrallah, 58.

olmayacağını düşünür. Piyano çalmak, şarkı söylemek ona göre halkın sıkıntılarından uzak durmak demektir. Bu sebeple, her zaman piyanosunun başında olan Marta'nın piyano çalmasını doğru bulmaz.

Edward, karısına şöyle bir ricada bulunur: “Git ve kardeşinin karısından bugünden itibaren piyano çalmasını durdurmasını söyle. Filistin zor günler yaşıyor. Gelişmelerin nereye kadar varacağını bilmiyoruz. Ayrıca insanların ölmesine ve insanların çalgı aleti çalmalarına izin verilmez. Bu vakit çalgı çalma vakti değil.”³⁸⁵ diyerek umutsuzluk ortamında müziğe yer olmadığını belirtmek ister.

Mali durumu iyi olan Edward, Kudüs'te yaşanan olumsuz duruma kayıtsız kalmaz. Babasından kalan malları Filistin davasına adar. Depolarının anahtarını Filistin direnişçilerine vererek, mücadeleye maddi anlamda destek sağlar. Edward, Filistin'deki ayaklanmalara fiili olarak katılmamış, ancak maddi anlamda her türlü desteği vermiştir.

Edward, hayatı boyunca hep Marta'ya yakın olmayı düşünmüştür. İnadi onunla bir ömür geçirmesine engel olmuştur.³⁸⁶ Edward'ın Kudüs'ü bırakıp Beyt Sâhur'da yaşamasının tek sebebi, Marta'ya yakın olma düşüncesini hiçbir zaman unutamamasıdır. Adeta Marta ile kendisi arasında gizli bir bağ vardır. Onunla aynı hastalıklara sahiptir. Edward'ın Marta'ya karşı duygularına romanda şu şekilde anlatılır:

“İskender'in bütün ailesi ve akrabaları arasında Züheyre'nin kocası Edward, Marta'nın durumunun kötüye gidişinden sonra en çok hüznlenen kişiydi. Onu üzen tek bir duygusu vardı. Ona yakın olmak için bütün bir ömrünü geçirmişti. Bu hayatta var olmasının tek sebebinin o olduğunu kimsenin anlamaması için çok şey yapmıştı. İşte o var olan bir gaip. Hastaydı. Günlerini bir eliyle hayata tutunarak geçirirken, diğer elini ölüm tutuyordu. Yaşam Edward'ın içerisinde Marta'nın içerisinde yeniden canlandığı, sağlığı iyiye gittiği gibi canlandı.”³⁸⁷

Moşe

Berlin'de Yahudi bir ailenin çocuğu olan Moşe gazetecilik yapmaktadır. Patronu Nâhûm Nordo'nun fikirlerine hayrandır. Bu sebeple, onun kurduğu İbranice yayın yapan yayın evinde altı ay ücretsiz çalışır. Hatta, ilk çocuğuna onun adını koymayı bile

³⁸⁵ Nasrallah, 74.

³⁸⁶ Nasrallah, 275.

³⁸⁷ Nasrallah, 272.

düşünür.³⁸⁸ Moşe'nin Nâhûm adında bir çocuğu olmuştur. Karısı Natali ile birlikte Filistin'e hicret etmişlerdir.³⁸⁹ Hicretten dokuz ay sonra Moşe'nin Hilman adında bir oğlu daha olur.³⁹⁰

Aslında Moşe, oldukça çekingen bir kişidir. Sevdığı kız Natali'ye bile açılmaz. Patronu vesilesiyle ona duygularını iletir. Usta bir fotoğrafçı olan Moşe'nin bu yeteneğini bilen babası ve patronu Nâhûm, onu Filistin'e oranın güzel fotoğraflarını çekmesi için gönderirler. Bu fotoğraflar, Yahudilere vaat edilmiş toprakların onları beklediğini, orada Filistinlilerin olmadığını gösteren fotoğraflar olacaktır. Bir taraftan, bu düşüncelerle fotoğraflar çekilip yurt dışındaki Yahudilere gönderilirken, diğer taraftan da asıl sahibi olan Filistinliler yerlerinden zorla çıkarılmaktaydı. Moşe, fotoğraf çekmeyi çok sevdiğinden bazen sanatsal fotoğraflar da çekmekteydi. Ancak, bu onun asıl amacının dışında çektiği fotoğraflardı. Moşe'nin çektiği fotoğraflar, ona Filistin'de yardım eden Lîfi tarafından beş kısma ayrılır. Her birinin kullanılacağı alan belirlenir.

“Moşe'nin çektiği en iyi fotoğrafların Berlin'e ulaşması Yâkûf ve Nâhûm Nordo'ya Lîfi'nin yaptığı gibi üzerlerinde derin düşünmesi için başka bir fırsat veriyordu. İkisi Lîfi'nin dört kısma ayırdığının aksine fotoğrafları beşe ayırdılar.

Birinci kısım: Sömürgecilerin ve içerisinde gerçekleşen inşaat ve gelişmelerin resimleri.

İkinci kısım: Boş arazilerin resimleri.

Üçüncü kısım: Şehirlerdeki, köylerdeki, ovalardaki, tarlalardaki, çarşılardaki, Akdeniz sahilindeki, Taberiyye kıyısındaki ve diğer yerlerdeki Filistinlilerin resimleri.

Dördüncü kısım: Güzel doğa fotoğrafları.

Beşinci kısım: Ağaç, güneşin batışı, evin penceresi gibi ayrıntılı ve küçük manzaralarla ilgili ilgili olduğu için bir kenara kaymaya karar verdikleri sanatsal fotoğraflar.

Bunları da iki kısma ayırmaya karar verdiler. Gazetede yayımlamak, genel konferanslarda sunmak, siyasetçilerle karşılaştıklarında göstermek için sömürgeler ve boş arazilerin fotoğraflarını bir kenara ayırdılar. Bu iki kısımdaki fotoğraflar toprağın

³⁸⁸ Nasrallah, 40.

³⁸⁹ Nasrallah, 102.

³⁹⁰ Nasrallah, 109.

çorak olduğunu ve nasıl tekrar canlandırılacağını desteklemek için en iyi delili sunacaklardı.

Üçüncü grup ise büyük Siyonist komutanlar toplantısında devleti kurarken karşılaşacakları büyük tehlike üzerinde düşünüp ne kadar çok çaba sarf edeceklerini dikkatle mütalaa etmek için ayrıldı. Bir zamanlar Theodor Herzl'in *Yahudi Devleti*³⁹¹ adlı kitabında yazdığı "Filistin insansız bir ülkedir." ifadesini akıldan çıkarmadılar. Filistin'in Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinden beri insansız, lanetlenmiş çorak bir toprak olduğuna dair yaygın görüş sebebiyle çoğu kişi ona inandı.

Üçüncü guruba gelince Yahudileri Filistin'e gitmeleri için ikna amacı olmasına karar verdiler."³⁹²

Sadece fotoğraf çekmek için geldiğini zannettiği Filistin topraklarında Moşe, bir asker olur. Ona nerelerin nasıl fotoğrafını çekeceğini onu karşılayan iri cüsseli adam şöyle tarif eder:

"İri cüsseli adamın ağzından sessizce dinlediği konferans, babasından hayatının dörtte birinde duymadığı art arda verilen emirler silsilesine benziyordu. İri cüsseli adam söylediği o, 'Moşe sen bir askersin.' cümlesini söylediğinde, Moşe onların istediği gibi resim çekmesi gerektiğini anlamıştı. Aynı savaş alanında hedefi belirlenmiş bir asker gibi.

- Moşe, bugünden itibaren önünde sadece üç çeşit fotoğraf olacak. Gerçekten güzel doğa resimleri. Çorak arazilerin resimleri. İnşa ettiğimiz keybustanların resimleri. Bundan sonra fotoğraflarında Araplara dair hiçbir şey olmayacak."³⁹³

Moşe'ye Filistin'de tanıdığı Lîfi tarafından silah eğitimi verilir. Altı gün süren bu eğitimin ardından Moşe, asıl geliş nedeni olan fotoğraf çekmeye tekrar geri döner.³⁹⁴

Moşe aldığı silah eğitiminde başarılı olmuştur. Silahlara karşı farklı hisler taşımaktadır. Silah onun gözündeki en büyük güven kaynağıdır. Yazar, Moşe'nin silahla olan ilişkisini şöyle betimler:

³⁹¹ Theodor Herzl, *Yahudi Devleti*, (Çev.: Sedat Demir), Ataç Yayınları, İstanbul 2022.

³⁹² Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şeceretü 'İdi'l-Milâd*, 96.

³⁹³ Nasrallah, 57.

³⁹⁴ Nasrallah, 87-88.

“Silah elinde olduğunda garip duygular kapladı onu. Kendisini daha güçlü, kendisine daha fazla güveniyordu. Etrafındaki her şeyi kuşları, taşları, ağaç gövdelerini, zirveleri, insanların kafalarını ve kalplerini kontrol altına alabilirdi.”³⁹⁵

Filistin’de düzenlenen katliamlara da katılan asker Moşe, evine döndüğünde bu katliamları mutlulukla şöyle anlatır.

“Nâhûm’un babası Moşe, ona yalan söylemişti. 1948 nisan ayının yedisinde Deyr Yâsîn Katliamı’ndan sonra mutlu bir şekilde eve döndüğünde sevinçle bağırarak: Hepsini öldürdük hepsini öldürdük.”³⁹⁶ der.

Yâkûf

Romanda Yâkûf, Moşe’nin babası olarak tanınır. Vaat edilmiş topraklara geri dönmek için bütün gücüyle çalışmaktadır. Bütün Yahudilerin bir gün Filistin’e döneceğine inanır.

“Moşe’nin altmış yaşını aşkın babası Yâkûf, Erdu’l Mî’âd konusunda önerilen herhangi bir meselede istekli bir şekilde başkanı Nâhûm’dan daha gayretlidir. Önemli şeylerde daha iyi performans gösterir. Berlin Yahudilerini, en büyük amaçları olan Filistin’e geri dönmek için buluşturma ve bir araya toplamada büyük gayret sarf eder.”³⁹⁷

Yâkûf’un vaat edilmiş topraklara dönme inancı, o kadar güçlüdür ki bu uğurda oğlunu bile feda edebilir. Filistin’de çatışmaların olduğu, Arapların Yahudileri, Yahudilerin Arapları öldürdüğü bir dönemde babası, Moşe’yi Filistin’e önemli bir görev için gönderir. Moşe sadece Filistin’de bir fotoğrafçı olarak oranın fotoğraflarını çekip yetkililere göndereceğini düşünür ama o Filistin topraklarında elinde silahıyla bir asker olur. Moşe’nin bu fotoğraf çekme serüveni romanda şu ifadelerle dile getirilir:

“Yağmurlu bir gece Yâkûf oğlunu yanına çağırdı: Başkan Nordo ile senin durumunu konuştuk. Yapacağımız en iyi şeyin seni İsrail topraklarına göndermek olduğuna karar verdik.

- İsrail topraklarına mı? Ne zaman?

³⁹⁵ Nasrallah, 104.

³⁹⁶ Nasrallah, 148.

³⁹⁷ Nasrallah, 41.

- Bir an önce
- Orada ne yapacağım?
- Çok fazla bir şey yapmayacaksın. Fark ettiysen geçen yıl senin fotoğrafçılık alanında yeteneğini geliştirmen için seyyid Nordo çok istekliydi. Bu alanda özel yeteneğini biz fark ettikten sonra. Şimdi fotoğrafçılık alanında resim çekme, onu banyo etme gibi her şeyi öğrendikten sonra ihtiyacımız olan fotoğrafları çekmeye başlamanı senden istiyor.
- Hangi resimler?
- İsrail topraklarının resimlerini.³⁹⁸

Lîfî

Moşe'yi Filistin'de karşılayıp ona ne yapması gerektiğini öğreten kişidir. Ona silah eğitimi verir. Yahudilerin Filistin'e dönmesi için yapılan çalışmalarda Moşe'den önce Filistin'e gönderilmiştir. Lîfî, Moşe'den fotoğraf makinesini ödünç ister ve onun adına fotoğraflar çekerek, -İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından itibaren- Almanya'ya, Rusya'ya ve diğer ülkelere gönderir. Ancak gönderdiği fotoğraflar gerçekleri yansıtmaz.

Kerîme 'Abbud

Kerîme 'Abbud, bu silsiledeki *Sîretu 'Ayn* romanının kahramanıdır. Ancak, ilk olarak burada çıkar okuyucunun karşısına. Kerîme, Filistinli Hristiyan Arap fotoğraf sanatçısıdır. İskender ile kilisenin kapısında karşılaşırlar. Orada kibirden yoksun olarak nitelenir. Çektiği fotoğraflarla, ülkesini savunmayı amaçlar. Çünkü Yahudilerin yani Moşe'nin çektiği fotoğraflar, Filistin'de insanların yaşamadığı izlenimi vermek için çekilen fotoğraflardır. Ama Kerîme 'Abbud, onların bu fotoğraflarının doğru olmadığını, fotoğrafı çekilen yerlerde Filistinlilerin yaşamlarını sürdürdüğü, evlerinin bahçelerinin olduğunu kanıtlamak için uluslararası ajanslara gönderdiği gerçek fotoğraflarla kanıtlamaya çalışır.³⁹⁹

³⁹⁸ Nasrallah, 42.

³⁹⁹ Nasrallah, 111.

Nâhûm

Moşe'nin büyük oğludur. Nâhûm karakteri seçkinin diğer romanı *Zilâl el-Mefâtih* romanında olayların etrafında geliştiği ana kahramanlarından biridir. O, romanda Nâhûm'un askerî tecrübeleri ve iyi bir makam elde etmesi için yaptıkları anlatılmıştır. İncelenen romanda, Nâhûm askerî bir hâkimdir. Kendisine Dâvut ismini vermiştir. Dâvut ismini Hz. Davut'tan nisbetle kendine vermiştir. Kuranda peygamber olarak anılan Davut (a.s) İsrailoğullarının üçüncü kralı ve Kudüs kentinin kurucusudur. 46 yıl Filistin'e hükmettikten sonra vefat etmiştir. Onun döneminde İsrail devleti en güçlü devlet olmuştur. İsraililerin rüyası olan vaat edilmiş toprakları ele geçirmiştir.⁴⁰⁰

Nâhûm'un kendisine bu adı vermiş olması, onun Hz. Davut gibi Filistin'de bir İsrail devleti kurma amacına hizmet etmesinden kaynaklanır. Dedelerinden beri akıllarına işlenen vaat edilmiş topraklara dönme arzusu ve bunun için yaptıkları zulümler, burada kurdukları devleti sağlam temellere dayandırma arzusudur.

Debbâbetun Tahte Şecerati 'İdi'l-Milâd romanında Nâhûm, İsrail Devleti'nin ona verdiği her görevi yerine getirir. Halka zulüm yapmaktan hiç çekinmeyerek onları zor durumda bırakır.

Beşşare

Marta'nın küçük oğludur. Üçüncü bölümde olaylar onun etrafında gelişir. Prag'da eğitim almıştır. Tam düğününün yapılacağı zaman İsrail askerî hâkimi tarafından tutuklanmıştı. Tutuklanma sebebi abisi Nedim'in hücre yapılanmasını itiraf etmesi istenmesiydi. Beşşare hapishanede birçok işkenceye maruz kalmış, öldü diye evinin önüne bırakılmış ancak o hayata tutunmayı başarmıştır. Neslinin çoğalmasını engellemek için de birçok işkenceye maruz kalmıştır. Burada İsrail düşüncesi Beşşare üzerinden anlatılmaktadır. Çünkü neslin devam etmesi, dünyaya gelen çocukların geleceği kuracağı düşüncesi, Yahudiler tarafından kabul edilebilir bir düşünce değildir. Onlar Filistin topraklarında var olan Filistinlileri yok etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu yüzden Yahudi Nâhûm'un düşüncesinde, Filistinlilerin çok çocuk dünyaya getirmeleri böceklerle benzetilmiştir. Böcek sevimsiz, kendisinden tiksiniyen, nerede görülürse başı ezilen bir hayvandır. Filistinlilerde yurtlarından uzaklaştırılması için başlarının ezilmesi ve çoğalmamaları gereken bir topluluk olarak görülür.

⁴⁰⁰ Ömer Faruk Harman, "Dâvûd", içinde *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994.

Nedim

Marta'nın büyük oğludur. Annesine benzerliği ile dikkat çeker. Onun hakkındaki bilgiler anlatıcı tarafından verilir. O, 1967 Savaşı'ndan sonra İsraililerin yenilgiye uğradığı Kerame Savaşı'ndan üç ay evvel ortadan kaybolmuştur. Filistinli fedailere katıldığı yönünde iddialar vardır.

Nedim eğitimini Belçika'da almıştır. İsrail askeri Nâhûm tarafından Belçika'nın başkenti Brüksel'de elinde kitabıyla öldürülmüştür. Olay romanda şöyle anlatılır:

“Nâhûm askerî eğitimini tamamlamak için Beyt Sâhûr'dan ayrıldı. Bu yolculuk, Nâhûm'a Kerame Savaşı'nın akabinde Nedim'in, kardeşi Beşare'ye gönderdiği mesajdaki şüphesi açıklığa kavuştuktan sonra onu Brüksel'de öldürme fırsatı verdi. Bu kardeş Belçika'nın başkentinde siyasî seviye ve kamuoyu üzerinde etkileyici Filistinlilerden biri oldu. Londra'dayken ordu ile MOSSAD'ın ortaklaşa düzenleyeceği operasyon için 'acil Brüksel'e gitmen gerekiyor' emri geldiğinde, Nâhûm'un aklına Nedim'i tasfiye etmekten başka bir şey gelmemiştir.”⁴⁰¹

Selâme

Filistin vatandaşı olan ancak İsrail yetkilileriyle yakın ilişkili bir karakterdir. Onun ünü bir İngiliz elçisinin arabasına çarpması ileldir. Her zaman bu olayı anlatmaktadır. Eşi aslında onunla evlenmek istememiş, ancak Filistin'de yaşanan olaylar nişanı atmasına engel olmuştur.

Selâme, Beşşar'ın eşinin hamile olup olmadığını öğrenmek için askerî hâkim tarafından seçilmiş bir ajandır. Filistin halkına karşı İsraililere yardım etmektedir.

Nâhûm'un Beyt Sâhûr'a döndüğünde ilk aradığı kişi Selâme'dir. Eskiden olduğu gibi, ondan halk arasında geçen olayları öğrenmek ister. Ancak bu bölümde Selâme, vatanına bağlı bir kişi olarak sunulur. Hatta günlük hapis cezasına bile çarptırılır.

Zeydan

Beşşare'nin ilk oğlu, Marta'nın torunudur. O da babası gibi İsrail askerleri tarafından sebepsiz bir şekilde işkenceye maruz kalmıştır. Bütün kemikleri kırılırcasına dövülmüş, bitkin bir şekilde evinin kapısına bırakılmıştır. Babaannesi, diğer torunlarına

⁴⁰¹ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Milâd*, 232.

göre onu daha fazla sevmektedir. Çünkü onun doğumu bir düşüncenin, nesillerinin azalması düşüncesinin boşa gitmesinin sebebidir.

Zeydan, babasının yaşlanması, artık şeftali tarlasıyla iyi ilgilenememesi üzerine, bu görevi üzerine alır. Müslüman olan komşularının kızı Mîs'i sevmektedir. Adeta birbirleri için yaratılmışlardır. Romanda farklı dinlere mensup kişilerin evlilikleri irdelenirken dedesinin şeftali bahçesi onların mihri olacaktır.

Rola

Edward'ın en küçük kızının kızıdır. Daha on bir yaşında olmasına karşın, okumayı çok sevmektedir. Kendisinin yazar olarak doğduğuna inanmaktadır. Gösterilerde herkes Ammice slogan atarken, o Fusha slogan atar. Konuşurken adeta kitaptan alıntılanmış gibi, Arapçanın kuralların uygun bir şekilde konuşur.

2.5.4. Mekân

Romanda geçen mekânlar, önemli ve tarihî geçmişî olan gerçek mekânlardır. İbrahim Nasrallah, *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* adlı roman seçkisi içerisinde ikinci bir başlıkla yayınladığı *Sülâsiyyetu'l-Ecrâs* romanlarında İsrail'in kuruluşunda veya öncesinde Hristiyanların yaşadığı sorunları işlemiştir. Bu romanda, olayların şekilleneceği mekân olarak Beyt Sâhûr'un seçilmesi Hristiyanlar için önemlidir. Zira bu mekân, nüfusunun %80'i Filistinli Hristiyanlardan oluşmaktadır. Ayrıca, Hz. Meryem'in Hz. İsa'yı doğuracağı haberinin verildiği mekândır. Beyt Sâhûr hakkında Nasrallah şu ön bilgileri verir:

“Beyt Sâhûr Kudüs şehrinin yaklaşık on iki kilometre güneyinde Beytülâhm şehrinin iki kilometre doğusunda bulunur. Bugün iki şehrin yapıları birbirine karışmış ve iki şehir arasındaki sınır ortadan kalkmıştır. Beyt Sâhûr'un toprakları doğudan Rev'at Ovası'na (iki bin yıl önce meleklerin Seyyidu'l-Mesih'in doğumunu müjdelediği çobanlara nispet ile bu isim verilmiştir.), Mıntikat'u Esteyh'e, el-Mıntika el-Musammat 'İş Ğurâb'a kadar uzanır. Beyt Sâhûr, Aramice kollayan gözetleyen anlamına gelen “sâhir” kelimesinden gelir. Bazıları bunun aksini düşünür ve “Sâhîr” kelimesinin büyücü ve falcı anlamında ساحر\ منجم kelimelerinden türediği görüşündedir. Bu yer, büyücülük ve falcılık için bir mekân ve sığınaktır. Dr. Tûmâ Bennûre'nin iddiasına göre, başkaları da aynı şeyi söylemektedirler. Koruyucuların bu yerde Beytülâhm'de es-

Seyyid Mesih'in doğumunu müjdeleyen meleklerle ve yıldızlarla sihir yaptıklarını belirtir. Yıldızlar onları Mesih'in doğduğu mağaraya götürür. İsimlendirme buradan gelir."⁴⁰²

Romanda bazı yer isimleri sadece ismen anılıp oralar hakkında geniş bilgi verilmez. Mesela İskender, savaşın sonunda ülkesine dönerken geçtiği Osmanlı şehirlerinin sadece ismini zikreder.

"İskender ile Marta'nın hikâyesi, İskender'in Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarında Rus cephesinden Filistin'e geri döndüğünde başlar. Kars, Erzurum, Diyarbakır, Urfa'yı takip ederek Türkiye'yi yürüyerek geçer. Daha sonra, Fırat Nehri'ni geçip Halep'e varır. Oradan Lübnan'a varır. Filistin'e gitmek için güneye yönelmeden önce birkaç gün orada dinlenir."⁴⁰³

Ayrıca İngiliz manda yönetiminden kaçan Marta'nın babası, Brezilya'ya göç eder. Ancak kısa bir zaman sonra yeniden Kudüs'e döner. Marta'nın düğünü kilisede olur. Eğlenceler ise "Bi'ru's-Seyyide denilen kuyunun etrafında devam eder. Bu kuyu Beyt Sâhûr ve Hristiyanlık için önemli bir mekân olduğu yazarın verdiği dipnottan anlaşılır:

"Eski Beyt Sâhûr'un ortasında bulunur. Yağmur sularını toplayan Ken'anî bir kuyudur. Beyt Sâhûr bu kuyu etrafında kuruldu ve genişledi. Seyyide Azra Kudüs'e giderken bu kuyudan su içmiştir."⁴⁰⁴

İkinci bölümde, olaylar Almanya'nın Berlin kentinde başlar ve Filistin'de devam eder. Berlin sadece ismen anılır. Moşe, Filistin'e Hamburg Liman'ından gemiye binerek Hayfa'ya ulaşır. Berlin'de Moşe'nin çalıştığı yer ile onun iki yüz metre ilerisindeki kuru temizleme dükkanı tasvir edilir.

Romanda olaylar genellikle kapalı mekânlarda geçer. Ya bir ev, ya kapının önü, ya da bir oda mekân olarak seçilir. Mekânların detaylı tasvirlerine yer verilmez. Mekânın ismi anılarak okuyucuya yerler hissettirilir.

Moşe, Filistin'in fotoğraflarını çekmek için gönderildiğinden onun olduğu mekânlar açık mekânlardır. O, Filistin'e deniz yoluyla gelmiştir. Bu yolculuk esnasında

⁴⁰² Nasrallah, 5.

⁴⁰³ Nasrallah, 16.

⁴⁰⁴ Nasrallah, 26.

geminin rotasındaki ülke isimleri verilmiştir. “Gemi Hamburg Limanından hareket ederek Hayfa Limanına varmıştır.” Yazar burada, Hayfa Limanı’nın Marsilya Limanı’ndan daha büyük olduğu, 1942 yılında buraya sekiz bin geminin geldiği notunu düşer.⁴⁰⁵

Moşe fotoğraflarını çekmek için Taberiyye’ye gider. Taberiyye anlatıcı tarafından Moşe’nin gözünden, “Şiddetli yağmur yolun iki tarafındaki bağları ve köyleri görmesini engelleyen duvar gibiydi.”⁴⁰⁶ şeklinde tasvir edilir.

“Gölü görmek ona yağmurun durduğunu fark ettirdi. Büyüktü. Düşündüğünden daha büyük ve berraktı. Ara sıra grup halinde bulutların arasından sızan güneşin akisleri artıyordu. Araba Taberiyye’ye kuzeyden güneye yönelerek, sağına göl ve büyük evleri alarak girdi.”⁴⁰⁷

Bazı yerlerde Moşe’nin gittiği yerler sadece ismen zikredilir. Yazar bu mekânları ayrıntılı olarak tasvir etmez.

“Üç gün boyunca Moşe şoförün eşliğinde kuzeydeki farklı bölgelerde dolaştı. Nasıra’ya, Safed’e, Şefa ‘Umr’a, Saffüriyye’ye, Deyr Henna’ya, ‘Arrabe’ye gitti. Akşam geri döndüğünde resimleri yıkıyordu.”⁴⁰⁸

Nâhûm, ikinci kez görevlendirildiği Beytülahm’e geri dönerken hatıralarına dalar. Yolda arabasını durdurur ve arabadan iner. Beytülahm’in giriş kısmı olan bu mekân, şu şekilde tasvir edilir:

“Beytülahm’in girişinde Nâhûm arabayı durdurdu. Ondan indi. Arkasından kuvvetli rüzgar onu dağın eteğine doğru itiyordu. Dengesini korumak için çok fazla çaba göstermesi gerekiyordu. Haklu’l-Re’vât’a kadar uzanan düzlüğü gözden geçirdi. Üzerinde Beyt Sâhûr’un toplandığı ve yayıldığı düzlük. Zıllu’l-Matar diye isimlendirilen düzlük vardı.”⁴⁰⁹

⁴⁰⁵ Nasrallah, 47.

⁴⁰⁶ Nasrallah, 62.

⁴⁰⁷ Nasrallah, 65.

⁴⁰⁸ Nasrallah, 88.

⁴⁰⁹ Nasrallah, 233.

2.5.5. Zaman

Roman, 1943 yılında Marta'nın Ferîd Atraş ile karşılaşmasıyla başlar. Daha sonra Marta ile İskender'in ilk karşılaştığı zamana dönülür. İskender Birinci Dünya Savaşı sonlarında Filistin'e geri dönmüştür. Filistin, 1917 yılında İngilizlerin eline geçmiştir. Romanın zamanı, bu tarihten sonraki dönem ve İsrail'in kuruluş aşamasında gerçekleşen olayların Filistinli Hristiyanlar açısından nasıl bir etki yarattığını anlatmayı hedefler. Seçkinin diğer romanlarında bu dönem yine ele alınmış ama mekânlar kırsal kesimlerden seçilmiştir. Kudüs'te yaşanan olaylar ya o dönemin gazeteleri sayesinde ya da radyo yayınlarından halka ulaşmaktadır. Ama Kudüs'te tam olarak ne olduğuna dair geniş bir bilgi yoktur. Nasrallah, bu üçlemesinde İsrail'in kuruluş aşamasında ve öncesinde Filistin halkının karşılaştığı sorunları Filistin'de yaşayan farklı toplum kesimleri ve farklı mekânlar üzerinden anlatmaktadır.

Olaylar, genel anlamda, 1943 ve sonrasında geçmekle birlikte, kozmik zamana da yer verilir. Roman ileriye ve geriye doğru ilerleyen zaman akışı içerisinde serdedilir. Aylar, yıllar birbirini takip eder. Geri dönülerek Filistin mücadelesinin başladığı Birinci Dünya Savaşı sonrası gelişen olaylar üzerinde durulur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiliz manda yönetimi altına giren Filistin topraklarına Siyonist proje kapsamında birçok Yahudi göç etmiştir. Ele alınan bu olay, Nâhûm ve ailesinin birçok Yahudi ile birlikte Filistin'e göç etmesi ile somutlaştırılır.

1929 yılı Filistinliler ile Yahudiler arasında kanlı çatışmaların yaşandığı dönemdir. 1936 yılına kadar süren bu çatışmalar 1936 yılında Arapların başlattığı büyük direnişe dönüşür. Romanda bu olay, “Ülkesinin tarihindeki en büyük grevin bitmesinden sonra evine geri dönüyordu.”⁴¹⁰ şeklinde aktarılır.

İngiltere, 1937 yılı temmuz ayında Filistin'in bölünme kararını gündeme getirir. Filistin ve Yahudiler arasında gerçekleşecek olan bu bölünmede, Yahudi devleti, Filistin'in üçte birini kapsayacaktır.

Nasrallah, 1937 yılında yaşanacak olayları yine mevsimlerle bağlantılı bir şekilde aktarır. Romanda zaman sıçraması yapıldığında bir iki cümle ile zamana atıf

⁴¹⁰ Nasrallah, 92.

yapılır. Mesela, Edward ile Züheyre'nin evlenmesi çok fazla detaya girilmeden anlatılıp, ikinci bölümde çocuklarının doğumuna yer verilir.

Kozmik zamanda gün, ay, yıla işaret edilir. Bazen o gün öğleden sonra, ikinci vakti gibi ifadeler kullanılır. Yazar, roman zamanını oluştururken, zaman onun kişiler dünyasının veya toplumun yaşadığı olumlu veya olumsuz duygularının bir göstergesi olur. Bu serideki hemen her romanına uyguladığı bu yöntemle zaman, roman kişilerinin veya yaşanan süreç içerisindeki olayların psikolojik karşılığı mahiyetindedir.

“Nisan’ın altıncı gecesinde Marta bazı şarkıları öğrenen bir grup çocuğa piyano çalıyordu. Marta aniden su içip susuzluğunu gideren kuşların kanat çırpması gibi, parmaklarını piyanonun tuşlarından uzaklaştırdı. Çocuklar, şarkının bazı kısımlarını söylemeye devam ettiler. ‘Zurûnî kulle sene merre’ piyanonun çalmasının durduğuna dikkat etmeyen çocukların dillerinde ve dudakları üzerinde asılı kaldı. Sonunda piyanonun çalınmadığını anladılar. Marta o zaman yan evden gelen yeni doğmuş bebeğin ağlama sesini duyabildi.”⁴¹¹

Yukarıdaki pasajda yeni bir doğumun gerçekleştiği zaman dilimi, ilkbahar mevsiminin ikinci ayı olan nisan ayıdır. Bahar mevsimi, yeniliğin, yenilenmenin, adeta hayatın yeniden canlanması demektir. Bir çocukta yeni bir hayat, umut tohumudur. Bir aile için sevinç kaynağıdır. Doğumun bu tarihte gerçekleşmesi umudun ve sevincin baharla birlikte farklı bir anlama gelmesi demektir.

Yazar, Filistin’in fotoğraflarını çekmekle görevlendirilen Moşe’nin Filistin’e doğru çıktığı yolculuğu ekim ayının sonunda başlatır:

“Ekim ayının o bulutlu gününde, ona kör karanlık gibi görünen geminin içerisine gizlediği başlangıcıyla, geminin merdivenlerinin en tepesine çıkar çıkmaz, babasının söylediği şeyin ne anlama geldiğini araştırmaya başladı.”⁴¹²

Moşe, Filistin topraklarına vardıktan sekiz gün sonra, kasım ayında fotoğraf çekmek için belirlenen yere hareket eder. Moşe’nin görevi vaat edilmiş topraklara dönmek için gerekli olan resimleri çekmektir. Bu durum, vatani işgal edilecek olan Filistinliler için hüznü ve kötü bir durumdur. Moşe’nin sonbaharda yani hazan mevsiminde Filistin’e varması, olumsuzlukların da beraberinde gelmesi demektir.

⁴¹¹ Nasrallah, 44.

⁴¹² Nasrallah, 48.

Herkesi şaşırtan kasım ayı ifadesi aslında daha önce yaşanmamış olayların yaşanacağına bir işarettir.

“Gelişinin sekizinci gününün sabahında şiddetli fırtına ve kuvvetli yağmuruyla herkesi şaşırtan soğuk kasım ayında araba Taberiyye’ye doğru yol alıyordu.”⁴¹³

Romanda bazen bir dönemde yaşayan kişinin ölümüyle bağlantı kurularak, olayların geçtiği tarih anımsatılır. İskender Beytülahm’de dolaşırken ev eşyaları satan bir dükkanın önünden geçer. Duyduğu şarkıya hayran kalır. İçeri girer. Şarkıyı söyleyen o dönemin ünlü ismi İsmehan’dır. Ancak İsmehan, 1944’de trafik kazasında vefat etmiştir. Ancak, bu şarkı onun ölümünden sonra yayınlanmıştır. İskender ile satıcı arasında geçen diyalog bu konuya yoğunlaşır.

“İçeriye doğru baktı. Satıcıya doğru yürüdü.

- Ama İsmehan ölmedi mi? Şarkıyı ne zaman söyledi?
- İsmehan, bu şarkıyı ‘Aşk ve İntikam’ filmi için söyledi. Film bitmeden önce de öldü. Fakat film yapımcıları bir şekilde filmi çekip bitirmişler.”⁴¹⁴

Zamanı hızlandırmak için yazar, bazen bir iki kelime kullanır. Zaman bir anda ileri bir tarihe sıçrar. Şu örnekte olduğu üzere:

“Moşe Filistin’deki hayatının en güzel yıllarını silahıyla mutlu hayır ona âşık bir şekilde geçirdi. Aynı büyümek için zamanla yarışan oğlu Nâhûm gibi. Moşe, komutanın Filistin’e hâkim olmak için söylediklerini heyecanla takip ediyordu. Bunun İkinci Dünya Savaşı bitmeden uygulanamayacağını düşündü.”⁴¹⁵

Romanda bazen zaman geçişleri kahramanların yaşadıklarıyla ilişkilendirilir. Örneğin, dördüncü bölümde, Zeydan’a İsrail askerleri işkence ederler. O, bütün kemiklerinin kırıldığını hisseder. Ancak bu kemik kırığını seksenlerdeki bir gösteride yaşamıştır.

“Çok fazla kırığının olduğundan emindi. Elini, ayağını, omuzunu, boynunu hareket ettirdi. Bu, ona bedenindeki ipin gerilmesine imkân sağlıyordu. Acı çekiyordu. Ancak bu kırıklardan kaynaklanan bir acı değildi. Seksenlerin başlarında okulunun

⁴¹³ Nasrallah, 61.

⁴¹⁴ Nasrallah, 115.

⁴¹⁵ Nasrallah, 118.

öğrenci gösterilerinden birinde sağ koluna bir jop indikten sonra iki ay boyunca kırığı tecrübe etmişti.”⁴¹⁶

2.5.6. Anlatıcı Bakış Açısı

Debbâbetun Tahte Şecereti ‘İdi’l-Mîlâd romanında anlatıcı tanrısal bakış açısına sahiptir. Her şeyi bilen anlatıcı kahramanlarının duygu, düşünce ve olaylar karşısındaki tavırlarını bilmektedir. Romanın bazı yerlerinde anlatıcı aradan çıkarak sözü roman kahramanlarına verir ve onları konuşturur. Ama romanın genelinde konuşan/ anlatan üçüncü bir kişidir.

Nasrallah, romanının başlangıcında mutlu bir tablo çizer müziğin ahengiyle okuyucuyu başbaşa bırakır. Mutluluğun ve huzurlu bir yaşamın anlatıldığı birinci bölümde anlatıcı olumlu bir hava yaratır. Roman kişilerinin duygu ve düşüncelerine yer verir.

Yahudilerin vaad edilmiş topraklara dönme arzusunun anlatıldığı bölümde anlatıcı onların dayanaklarının neler olduğu üzerinde durarak tarihi verilerden yararlanır.

2.6. ZİLÂLU’L-MEFÂTÎH

2.6.1. Romanın Tanıtımı

Zılâlu’l-Mefâtîh , İbrahim Nasrallah’ın *el-Melhâtu’l-Filistîniyye* roman seçkisi ana başlığı altında *Sülâsiyyetu’l-Ecrâs* alt başlığı oluşturan üç romanın ilkidir. İlk baskısı 2019 yılında yapılan roman, üç bölümden ve 142 sayfadan oluşur. Filistin’in 20. yüzyıl modern tarihini anlatan romanda olaylar Filistin’in dönüm noktaları sayılabilecek tarihlerde gerçekleşmektedir. Bölümler, karşılaşma olarak adlandırılmıştır. İlk karşılaşma 1947, ikinci karşılaşma 1967, üçüncü karşılaşma ise 1987’dedir. Romanda karşılaşmalar da kendi arasında alt başlıklara ayrılmış ve isimlendirilmiştir.

⁴¹⁶ Nasrallah, 200.

2.6.2. Olay Örgüsü

Roman, iki kahramanın ilk karşılaşmaları ile başlar. Meryem 1947 öncesi İsrail birliklerinin köylerine saldırısı sonrasında ahırına sığınan İsrailli bir askeri annesine ulaşması için ona yardım eder. Çatışmalardan sonra Meryem'in ahırına saklanan Yahudi askeri Nâhûm ile Meryam arasında geçen olaylar tarihî veriler ışığında anlatılır.

İlk bölüm, roman kahramanları Meryem ile Nâhûm'un nasıl karşılaştığı, bu karşılaşmada yaşananlar üzerine odaklanır. Köylerini işgal eden İsrail askeri Nâhûm, Meryem'in ahırına sığınır ve Meryem ona hiçbir kötülük gelmemesi ve annesine teslim etmek için evinin odunluğunda onu saklar. Daha sonra, onu köyüne güvenli bir şekilde götürür. Romanda Meryem, ailesi ve Filistin'in bir köyü temsil edilerek gerçek yaşamışlıklar dikkate alınarak İsrail devletinin kuruluş aşamasında yaşanan olaylar sıralanmaktadır. Bu romanda asıl dikkati çeken şey, roman kahramanlarından birinin bir İsrail askeri olmasıdır. Çünkü yazar, önceki romanlarında kahramanlarını Filistin yerel halkından seçmiş ve yaşanan durumu onların düşünceleriyle sunmaya çalışmıştır. Oysa Nasrallah bu romanında, bir İsrail askerinin duygu ve düşüncelerine yer vermek istemektedir. Bu bölüm iyi ile kötünün karşılaşması gibidir. Bir taraftan, kendi yurdunu yıkmaya gelen birine yardım eden iyi, diğer tarafta o yurdu yıkan/yıkmaya çalışan kötü bulunmaktadır.

Birinci bölümde, İsrail kurulmadan önce İsrailli çetelerin köyleri boşaltmak için neler yaptığı ve bu anlamda Yahudi askeri Nâhûm'un da içerisinde bulunduğu Yahudi çetesinin köylere saldırılarını nasıl gerçekleştirip, köylülerin her şeylerini geride bırakıp nasıl başka bir köye sığındıkları üzerinde durulur.

Köylerinden sürgün edilenler boyunlarına astıkları anahtarları ile kendilerini evlerine, topraklarına bağlı hissederek köylerinden çıkmışlardır. Geri dönme umutlarıyla anahtarlar boyunlara asılmıştır. Yeni geldikleri köye bağlı kalmamak, oraya alışmamak için göçebelerin yaşam tarzını benimseyerek çadırdaki yaşamaya karar verirler. Ancak, aradan geçen zaman geri dönüşün uzayacağına işaret eder ve bir ev yaptırılır. Fakat, köyleriyle bağları kopmayan köylüler bahçelerini, zeytinliklerini hasat ederler. Bu da Yahudilerin dikkatinden kaçmaz ve her şeylerini yok ettikleri gibi bağ ve bahçelerini de yok ederler.

Romanın bu bölümünde, Meryem ve ailesinin karşılaştığı sorunlar ve Meryem'in evine ve köyüne bağlılığı sebebiyle yaşadığı ruhsal bunalımlara da yer verilir. Diğer kahraman Nâhûm'a gelince, aslında o yaşananlara bir anlam vermemekle beraber, tıpkı Nazi Almanyası'nda Yahudileri öldüren Eichmann'ın kendisini savunurken ifade ettiği gibi,⁴¹⁷ kendisine verilen emirleri yerine getirir.

İkinci bölümde olaylar, 1967 yılında başlar. 1967 modern Filistin tarihinde ve Arap devletleri arasında önemli bir tarihtir. İkinci bölümün başlığı 'İkinci Karşılaşma'dır. Romanın iki ana kahramanı yeniden karşılaşırlar. Bu bölümde ilk olarak, 1967 Savaşı'nda görevli Nâhûm'un komutanının emirlerini nasıl yerine getirildiğinden bahsedilirken, savaş sonrasındaki Yahudi ordusunun yaptıkları anlatılır.

Birinci bölümde Meryem, Nâhûm'u kendi köylülerinden saklayıp, eşi ile birlikte annesine güvenilir bir şekilde kavuşturmuştur. Nâhûm, Meryem'in ona yaptığı bu iyiliği unutmaz ve onu aramaya başlar. Bir gün ona Meryem'in Batı Şeria'da bir köyde olduğu haberi gelir. Nâhûm, tankla köye gelir ve Meryem'in evini bularak onunla karşılaşır. Bu karşılaşma, Meryem için adeta bir sorgulama niteliğindedir. Burada, Nâhûm'un üzerinden o güne kadar Yahudilerin Filistinlilere yaptıklarının sorgulanması işlenir.

Bu karşılaşmadan sonra, 1948'te İsrail devleti kurulduğunda köylerinden çıkarılma anında Meryem'in yaşadıkları aklına gelir. O zamana kadar köyden çıkarken yaşadıklarını içine gömen Meryem, olayları anlatmaya başlar.

1967 Altı Gün Savaşları'ndan sonra İsrail devleti aldıkları yerleri işgal ettiği için, alınan Birleşmiş Milletler kararı ile Filistinliler evlerine dönebilme umutlarını artırmıştır. Meryem, bu haberle yerinde hiçbir şey kalmayan köyüne, mahallesine, evine ilk ziyaretini yapar. Ancak, gördükleri karşısında psikolojik olarak çökmüş bir şekilde evine döner. Bölümün son cümlesi, "...bir umutla gitti, bir felaketle geri döndü. Evin eşliğini geçti. İçeri girdi. Ve kapıyı dünyaya kapattı."⁴¹⁸ diyerek sonlanır.

Romanın üçüncü bölümü zaman sıçraması yapılarak, Meryem'in dünyaya kapattığı kapıdan çıkışı ile başlar. 1987 yılı olaylarının ele alındığı bu bölümde, Meryem'in bir anda boynundaki anahtarlarla oynayan torunu vesilesiyle köyünü tekrar hatırlayarak, oraya yaptığı ziyaretler, bu ziyaretlerin sonucunda yaşananlar ve 1987 yılı

⁴¹⁷ Hannah Arendt, *Kötülüğün Sıradanlığı & Eichmann Kudüs'te*, (Çev.: Özge Çelik), Metis Yayınları, İstanbul 2019.

⁴¹⁸ İbrahim Nasrallah, *Zılâlu'l-Mefâtih*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019, 104.

Filistin’de taşlı intifadayı başlatan olaylar sıralanır. Bunula birlikte, köylerinden çıkarılan Filistinlilerin o köyde yeni yerleşim yerleri inşa etmeleri üzerinde durulur. Bu bölümle roman sonlanır. Romanın sonunda hayalleriyle yaşayan Meryem’in, hayallerini yardım ettiği Nâhûm’un nasıl yıktığı üzerinde durulur. Gerçekte var olmayan yıllar önce yıkılan köyün hayali de yıkılmış olur.

2.6.3. Kişiler

Meryem

Romanın başında Meryem, Ümmü Câsîr olarak isimlendirilmiştir. Arap geleneğinde bir kişinin ilk oğlunun adı, ebeveynlerinin künyesi o olur. Meryem’in ilk çocuğu Câsîr’dir. Ancak annesinin ondan sadece ikinci bölümde köyden çıkarılmaları anında kardeşlerini en-Neb’a’l-Fûkâ Köyü’ne götürmesini istediğinde bahsedilmiştir. Diğer çocuklarından bahsedilmemiştir. Bu bölümde, Meryem’in çocukları ve torunlarının sayısı verilir. Meryem’in dört çocuğu vardır. Bir tanesi köylerine saldıran İsrail askerleri tarafından onun gözleri önünde öldürülmüş, diğerleri kaçmayı başarmışlardır. Yirmi yıl sonrasının anlatıldığı bu bölümde, Meryem’in çocukları evlenmiş, dokuz tane torunu olmuştur.⁴¹⁹

Romanın ana kahramanı olan Filistinli Meryem, Nâhûm ile karşılaştığında otuzlu yaşlarında, uzun boylu bir bayandır.⁴²⁰ Ahırında saklanan İsraili 17 yaşındaki Nâhûm’a yardım etmek ister. Meryem’in merhametli ve anaç bir Filistinli kadınına yakışır bir duruşu vardır. Meryem İsrail askeri Nâhûm’a yemek verir, elinin yarasını pansuman eder. Kaldığı yer ona göre iyi bir yer değildir. Yerini değiştirir. Onu odunluğa götürür.⁴²¹ Kapısına sığınan kişiye düşmanı dahi olsa, bir gece evvel köyünü bombardımana tutsa dahi hainlik etmeyen bir karakterdir. Filistin köylüleri köylerini kadın erkek, çocuk, genç, yaşlı demeden hep birlikte savunurlar. Ümmü Câsîr de vatan savunmasına kocasının silahını alarak kendi avlularında gezinti yaparak katılır.

Romana göre Meryem, Nâhûm’un annesiyle kendisi arasında bir empati kurar. Kendisinin veya başka birinin ona kötülük etmesine karşılık önlemler alır. Nâhûm’un kendi oğlunun yaşında olması, onun oğluna olan özlemi ve Arap geleneğinde öteden

⁴¹⁹ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti ’Îdi ’l-Milâd*, 108.

⁴²⁰ Nasrallah, *Zilâlu ’l-Mefâtîh*, 16.

⁴²¹ Nasrallah, 24.

beri var olan kapısına sığınan kişiye kötülük etmeme geleneği, Meryem'in Nâhûm'a karşı olan tutumunu belirler. Burada yazar, okuyucuya yaşanan olaylarla ilgili duygudaşlık kurulması gerektiğinin mesajını vermektedir.

Meryem, Nâhûm'u evinde üç gün sakladıktan sonra, kocasıyla birlikte köyünün yakınında güvenli bir yere ulaştırır. Eşle at sırtındaki Nâhûm ve kocasını takip eder. Yolun bir kısmını sadece Nâhûm ile son bir kez vedalaşmak için koşarak tamamlar. Veda anında Meryem, o kadar merhametli davranır ki, ona giydirdiği Filistin köylülerinin yerel kıyafetleri içerisinde kendi İsrail askerlerinin onu o şekilde görmemeleri için uyarıda bulunur. Onun güvenliğinden de endişe ederek ona bıraktıkları yerde güvende olup olmayacağını sorarak onu ne kadar önemseydiğini gösterir.

Meryem, evini ve köyünü çok seven bir kadın olarak tasvir edilir. Onun Nâhûm'a yardım edişinin üzerinden yedi ay geçmiştir. Nâhûm ve çetesi yeniden köye saldırmış ve Meryem'i ve köylüleri köylerinden çıkarmışlardır. Meryem hiç ayrılmayı düşünmediği köyünden zorla çıkmak zorunda kalmıştır.

Meryem sözünü ailesine karşı dinlettiren bir kişidir. Nâhûm olayında da kocasına karşı sözünü dinlettirmiş, yeni geldikleri köyde kalmaya, çadırın nereye kurulacağına, yapılan tüm itirazlara rağmen o karar vermiştir.

Meryem köyünden çıkarıldıktan kısa bir süre sonra hastalanır. Günlerce ondan ses çıkmaz. Yeni gittikleri köyde yerleşeceği yerin kendi köyüne bakan bir yerde olmasını ister.

Köyünden çıkarıldıktan sonra, Ümmü Câsîr'in psikolojik durumu bozulmuştur. Adeta dünyadan elini eteğini çekip kendi kabuğu içerisinde, evine döneceği zamanı kollamaktadır. Yaşadığı olaylar ruhunda derin yaralar açmış, adeta kısa zamanda yaşlanmıştır. Boynuna taktığı anahtarları onu hayata bağlayan en önemli unsur olmuştur.

Evinden zorla çıkarılan kişi, ona karşı aşırı özlem duyar. Ümmü Câsîr, evinden çıkarıldığı günden itibaren evine, köyüne karşı aşırı özlem duymaktadır. Ruhsal olarak çökmüş olan Meryem hastalıklı bir hal almıştır. Bu durumun sebebi evine duyduğu hasrettir.

Meryem, yeni taşındıkları köyde yapılan yeni evin büyük penceresine şaşırır. Bu pencere, köyünü kenarında oturacağı bu pencereden izleyebilmesi için özel olarak yapılmıştır. Ebû Câsîr eşinin hastalığının sebebini anlamıştır. Onun için evin penceresini karısının köyünü görebilecek kadar büyük yapmıştır. Böylelikle Meryem bir nebze olsun sağlığına kavuşabilecektir. Pencerenin tasviri şöyledir:

“Ümmü Câsîr gözlerini açtı. Tanıdığı o evden başka bir evdeydi. Ayağa kalktı. Kapiya varmadan önce arkasında büyük bir pencerenin olduğunu hatırladı. Bu pencereyi rüyasında mı yoksa uyanıkken mi gördüğünden emin olamadı. Geri döndü. Pencere gerçekten oradaydı. Hayatında gördüğü en geniş ve yere en yakın pencere. Pencereye doğru ilerledi. Ondan dışarıya bir bakış attı. Köyü uzakta ama önündeydi. İlk defa gördüğü samandan yapılmış bir sandalyeyi kendine doğru çekip üzerine oturdu. Elini göğsüne uzattı. Oradaki evinin anahtarını yokladı. Sanki evinin gölgesini hissediyormuş gibi anahtarları salladı.”⁴²²

Nâhûm ile ikinci kez karşılaşmasında Meryem’in hem psikolojik hem de bedenen çökmüş bir görüntüsü vardır. Vaktinin çoğunu köyüne doğru uzanan topraklara bakarak geçirmektedir. Nâhûm ile karşılaştığında onun düşünceleri Meryem’in fizikî durumunu yansıtır: “Bu oydu. Fakat o, o değildi. Yirmi yıl onda çok şey yapmış. Yüzünü silmiş ve yüzünde farklı çukurlar açmış.”⁴²³

Romanın üçüncü bölümünde Meryem, artık yaşlı bir nebiyye gibi zayıf ve beyazlara karışmıştır. Meryem’in bir nebiye benzetilmesi, üzerinde durulması gerekli bir konudur. Çünkü uzlette olan Meryem, evinin eşîğinden dışarı umulmadık bir zaman diliminde adım atmıştır. Kendisini uzlete, inzivaya çeken peygamber gibi sanki bu çıkışıyla yeni şeylere öncülük edecektir. Nitekim öyle de olur. Meryem yirmi yıl önce gittiği köyüne yeniden gitmeye başlar. Var olmayan ancak hayalinde yaşattığı evinin kapısından içeri girer ve var olmayan yatak odasında kıvrılıp uyur. Meryem, Filistin tarihinde önemli bir müdafaa sayılan ilk intifadanın fitilini ateşleyen kişi olarak tanıtılır. Onun köyüne dönmesi, hayalindeki evine sığınması tehcir edilen diğer köylülerin de unuttukları bir şeyi akıllarına getirmesine sebep olmuştur. Evet o, bir nebiye gibi yeni şeylere gebe bir şekilde mabedinden çıkar gibi çıkmıştır evinden.

⁴²² Nasrallah, 70.

⁴²³ Nasrallah, 86.

“Yirmi yıl sonra Meryem ikinci kez görünmek için geri geldi. O, ilk defa mabedinden ayrılan nebiyye gibi zayıf ve bembeyaz bir şekilde göründü.”⁴²⁴

Nâhûm

Romanın ikinci ana kahramanıdır. İsrail askeri, on yedi yaşındaki Nâhûm Filistinlilerle girdiği çatışmada arkadaşlarından ayrılır, saldırı düzenlenen köydeki ahırlardan birine gizlenir. Ümmü Câsir ile ilk karşılaşmasında onun kendisini öldüreceğini bu durumun onun için bir utanç kaynağı olacağını düşünür.⁴²⁵ Nâhûm’un arkadaşlarının öldürdüğü bir Filistinlinin bedeninden çıkardığı ilk kurşunu, şans kurşunu diye tanımlar. Bu kurşunu bir Filistinlinin karnından çıkarır.⁴²⁶

Nâhûm aslında hiç kimseyi öldürmemiştir. Ancak, başkasının öldürdüklerine verilen emiri yerine getirmek için ölüye işkence etmiştir. Bu durumu kabullenmese de emirleri yerine getirmekten de çekinmemiştir.⁴²⁷ Mesela, öldürülen Filistinlinin karnında çıkarılacak kurşun için düşüncesi şöyledir:

“ Ben hediyeyi (ölüyü) kabul ettim. Onu öldürdüm.

Bu doğru ancak hediyeyi açmayı reddediyorsun. Bu küstahlıktır.

Titreyen parmaklarıyla hançerinin ucu ile kurşunu çıkarıncaya kadar ölünün bedenini oydu.

Şimdi sana sunduğumuz hediye ne olduğunu biliyor musun?

Evet, bu Arap onu öldürmek için.

Yanlış cevap, sana şans kurşunu verdik.

Şans kurşunu mu?

Evet, bu andan itibaren onunla iyi şeyler yapman gerek.”⁴²⁸

Nâhûm kendine gizlenecek yer ararken babasının ona söylediği sözü hatırlar: “Gizlenecek en güzel yer düşmanın evidir. O diğer yerlerden daha güvenlidir. Yaşayabileceğin en güzel hayat ise o düşmanlardan kurtulduktan sonra o evlerde

⁴²⁴ Nasrallah, 107.

⁴²⁵ Nasrallah, 9.

⁴²⁶ Nasrallah, 11.

⁴²⁷ Nasrallah, 23.

⁴²⁸ Nasrallah, 12.

yaşayacağın hayattır.”⁴²⁹ Burada yazar, İsraililerin Filistin topraklarındaki düşüncelerini vurgulamak ister. Aslında bir Yahudi bile olsa, Müslüman birinin ona yardım edeceğini, Arap geleneğinde var olan kendisine sığınan bir kişiye kötülük etmek şöyle dursun o kişiye başkasının kötülük etmesine bile izin verilmeyeceği çok iyi bilinmektedir.

Nâhûm, saklandığı ahırda kendisinin kuşatılmış olduğunu hisseder. Meryem’in ona ne yapacağını, onu nasıl öldürebileceklerini düşünür. Nâhûm, ahırda kaldığı süre zarfında daha önce Filistinlilere yapılan işkenceleri düşünür. Kendisi de bizzat bu işkencelere ortak olmuştur.⁴³⁰

Nâhûm’u ailesine kavuşturmak isteyen Meryem onu güvenli bir şekilde köyünün yakınına götürür. Ayrılık anında Nâhûm duygulanır ve kendini ağlayacakmış gibi hisseder. O, evine ve birliğine döndüğünde başından geçenleri doğru bir şekilde anlatmaz. Kendisinin uydurduğu bir hikâyeye çevresindekileri inandırır. Yaşadıkları onun içerisinde bir sır olarak kalacaktır.

Nâhûm sığındığı eve yedi ay sonra tekrar gelir. Ancak bu defa maksadı evi yakıp yıkmaktır. İçinde karmaşık duygular vardır. Ona iyilik eden kişilerin evine tekrardan orayı yıkmak için gelmenin sorgulamasını ileriki sayfalarda yapacaktır. Bir taraftan ona iyilik eden kişilere karşı duyguları, diğer tarafta ona verilen emirleri yerine getirme çabası. Aslında o, bir ikilem içerisinde kalmıştır.

Nâhûm İsrail devleti kurulmadan önce Filistin’de köylere saldırı düzenleyen Haganah Çetesi’nin bir üyesidir.⁴³¹

Nâhûm’un komutanı onun gelecekte askerî alanda iyi bir yer edinmesini ister. Onun düşman hattından kaçan bir asker olması komutanını gururlandırmıştır. Ancak Nâhûm gerçekte yapmış görünen hiçbir şeyi yapmamıştır. Düşmanlarla birebir mücadele etmemiş, aksine düşmanlarından iyilik görmüştür. Ancak iyilik gördüğü köyün havaya uçurulması işte bu komutanın onun askeri iyi bir makama gelmesini istemesinden dolayıdır. Nâhûm, Meryem’in de evinin olduğu köyü onların bir daha asla geri dönemeyecekleri şekilde havaya uçurulmasında bombanın pimini çeken kişi olur.

⁴²⁹ Nasrallah, 12.

⁴³⁰ Nasrallah, 21.

⁴³¹ Nasrallah, 53.

Nâhûm, Meryem'e karşı olan teşekkür borcunu ödemediğini düşünür. Onu aramaya başlar. Eğitim için Londra'ya gitme arifesinde Meryem'in evinin olduğu yerin haberini alır. Onu bulur. Meryem ile ani bir karşılaşma olduğu için şaşkınlık içerisinde karşısına dikilir. Elinde tuttuğu sandıkla ona teşekkürlerini sunmak ister. Meryem onu gördüğüne hiç sevinmez çünkü köyünü yerle bir eden kişi/kişiler onun bağlı bulunduğu birliktir. Aralarında geçen konuşmadan sonra Nâhûm onunla bir daha karşılaşır Meryem'i öldüreceğine yemin eder. Meryem onun getirdiği hediye kabul etmemiştir.

Nâhûm Almanya'dan göç ettirilen bir ailenin çocuğudur. Annesi gerçek vatanının Almanya olduğunu itiraf eder ona:

“Berlin’de bir vatanda gerçek bir vatanda, gerçek bir evde yaşadığımı hissediyordum. Ancak burada durum farklı.”⁴³²

Ebû Câsîr

Ebû Câsîr, Ümmü Câsîr'in yani Meryem'in eşidir. Oldukça güçlü, iri yapılı, kuvvetli, kızdığı görülmemiş bir adamdır. Onun ünü, atına karşı beslediği sevgisi ve onu kucağında taşımasıyla yayılmıştır. Kazanacağını düşündüğü şey üzerine iddiaya giren karakterli bir yapıya sahiptir. Güç ve kuvvetinin yanında çok merhametlidir. Evine gelen düşmanına eşinin de isteğiyle casusluk suçlamasına maruz kalmayı göze alarak yardım eder. Eşinin görüşüne saygılı, beğenmediği bir durumda bile karşısındakini dinleyen, haklıysa bunu önemseyen bir kişiliktir.⁴³³

Anlatıcı/Yazar, Ebû Câsîr'in Nâhûm ile karşılaşması öncesinde onun fizikî ve ahlâkî özelliklerini tasvir eder. Nâhûm'un gözünden Ebû Câsîr koskocaman boyuyla kapıyı kapatan, hayatında gördüğü en cüsseli adamdır. O, korkunç fizikî yapısına rağmen, merhametli biri olduğu, Nâhûm'u atının terkisine aldığı anda ortaya çıkar.⁴³⁴

Nasrallah, Ebû Câsîr'i inekleri, zeytin tarlaları, koyun sürüsü ve Yafa'da ailesinden biriyle açtığı iyi gelir getiren büyük bir dükkânı olan varlıklı biri olarak tanıtır.⁴³⁵ Ebû Câsîr, yeni yerleştikleri köyden toprak almak ister. Köyün muhtarı bu konuda onlara yardım eder. Ancak, Ebû Câsîr'in yeni yerleştikleri köye karşı korkuları vardır. Orada kendisini her zaman bir yabancı gibi hissetmektedir. Kaldıkları köy, daha

⁴³² Nasrallah, 92.

⁴³³ Nasrallah, 30.

⁴³⁴ Nasrallah, 34.

⁴³⁵ Nasrallah, 51.

İsrailliler tarafından işgal edilmemiş bir vatan toprağıdır ama kendi köyü değildir. Orada uzun süre kalmak demek veya bir ev inşa edip oraya yerleşmek kendi köyünü unutmak demektir. Bu duyguya kapılmayı hiç istemez. Bunun için ailesiyle birlikte uzun yıllar çadırda kalmıştır. Kaldıkları yerle kendi köyü arasında birkaç kilometrelik mesafe olmasına rağmen, Ebû Câsîr'in köyüne olan özlemi her gün artar. Çadırda yaşadığı her gün ona ve ailesine yerlerinden çıkarıldığı anı hatırlatır.⁴³⁶

Ebû Câsîr, köylerinden çıkarılmasının, Filistin'in işgal edilmesinin sebebi olarak kendilerine sığınan Nâhûm'u o zaman öldürmemesine bağlar. Onunla ikinci karşılaşmasında onu öldürme düşüncesi artar.

“Ümmü Câsîr, arkasından sırtında yanan ateşi hissetti. Ebû Câsîr onu öldürecek. Bir kelime söylemeden, kocasının uykularını kaçırarak hikâyeyi hiç kimse öğrenmeden önce onu öldürecek. Sanki bu saldırgan Yahudi'yi Meryem'in himaye etmesi köyünün işgal edilmesinin ve Filistin'in kaybedilmesinin ilk sebebi idi.”⁴³⁷

Fevzi Mulkî

Romanda yer yer gerçek şahıslara da yer verilir. Ürdün Savunma Bakanı daha sonra başbakanı olan Fevzi Mulkî'nin gazeteye vermiş olduğu demeç evlerinden çıkarılan köylülere umut olmuştur.

Meryem uzun kötü geçen günlerin ardından hastalanır. Ertesi gün biraz kendine gelir. Ancak yiyip içmek istemez. Eşi Ebû Câsîr ona gazetede çıkan sevinçli haberi duyurarak moralini düzeltmeye çalışır:

“Suyu içmen gerekir. Bu kez sevinçten. Evimize geri dönebileceğimiz için içmen gerekiyor.

-Câsîr annene gazetede yazılan haberi oku.

Câsîr gazeteyi kaldırdı ve okumaya başladı.

Fevzi Mulkî: Mültecilerin köylerine ve şehirlerine dönmeleri uzun sürmeyecek.”⁴³⁸

⁴³⁶ Nasrallah, 62-63.

⁴³⁷ Nasrallah, 87.

⁴³⁸ Nasrallah, 51-52.

Muhtar

en-Ne'atu'l-Fûkâ Köyü'nün muhtarıdır. Oldukça misafirperver olan muhtar, köyüne sığınan diğer Filistin köylülerine kucak açar. Ancak, köyü herkesi doyuracak, onların orada iskan etmesini sağlayacak kadar varlıklı değildir. Bazı göçmenler köyden ayrılır. Fakat, Meryem ve ailesi köyde kalırlar. Muhtar, onlara elinden gelen bütün iyiliği yapmaya hazırdır. Çok cüzi bir miktar karşılığında köylerinden bir araziye onlara tahsis eder. Onların bir an önce kendi köylerine dönmelerini temenni eder. Meryem ve ailesinin yeni yerleştikleri bu köydeki en büyük destekçisi muhtardır.

Câsîr

Romanda genel olarak, Meryem'in çocukları hakkında çok fazla bilgi yoktur. Câsîr, Meryem'in büyük oğludur ve Kudüs'te eğitim görmektedir. On yedi yaşında bir gençtir. Meryem'in Nâhûm ile ilk karşılaşmasında ona kaç yaşında olduğunu sorar:

“İki yıl sonra Câsîr onun yaşında olacak diye düşündü. Ancak emin olmak için yine de sordu. Kaç yaşındasın? Şaşırdı ve kırık Arapçası ile ‘On yedi’ dedi. Yaşı onu şaşırttı. O, Câsîr'in yaşıdaydı. Câsîr'in boyunun babasının boyu gibi uzun olmaması onu (annesini) şaşırttı.”⁴³⁹

Bu diyalogdan sonra, roman boyunca Câsîr hakkında bilgi yoktur. Romanın son bölümünde annesini aramaya çıkan Câsîr'in bir öğretmen olduğu, diğer Filistin gençleri gibi, yurt dışında iş aramayı annesi sebebiyle reddettiğine dair bilgiyi anlatıcı verir.

“Bir an onu beraberindeki kişilerin, annesinin, çocuklarının, eşinin, kardeşlerinin, köylülerinin, dünyanın, bütün dünyanın, Filistin dışında, Basra Körfezi ve diğer yerlerde iş aramak için uzaklaşan gençleri gören, ancak annesinin yanında, onun hayalleri için kalan Câsîr'i, öğretmeni görmelerini istedi.”⁴⁴⁰

Nekbe yılında annesi Câsîr'e kardeşlerini alıp köyden uzaklaşma ve Neb'al-Fûkâ Köyü'ne gitme görevini vermiştir. O da iki kardeşi ile birlikte köyden uzaklaşmıştır.

⁴³⁹ Nasrallah, 17.

⁴⁴⁰ Nasrallah, 125.

2.6.4. Mekân

Romanda açık ve kapalı mekânlarla geniş yer verilmiş, mekânlar canlı öğelerle çok fazla detaya girmeden tasvir edilmiştir. Romanda olayların geçtiği ana mekân, işgal edilen Filistin köyü ve o işgalden kaçmak zorunda kalan, köylerinden 4 kilometre uzaklıktaki, kendi köylerini tepeden gören, orada yabancılık duygusunu yaşadıkları yeni köydür. Bu köye ilk geldiklerinde Meryem ve ailesi çadırda kalmaya başlarlar. Geri dönüş ümitlerini kaybetmedikleri, yaşanan durumun bir an önce düzeleceğini düşünmüşlerdir. Romanda Meryem ve ailesinin bu köyde, o çadırda yaşadıkları zorlu dönemi anlatılırken, insanın mekânla ilişkisinin ne kadar kuvvetli olduğu da vurgulanır. Mekân insanı şekillendiren unsur olarak çıkar okuyucunun karşısına. Aynı dilin konuşulduğu, işgal edilmeden önce komşuluk ilişkilerinin belki de güçlü olduğu ancak kendilerini mekânın asıl sahibi olmadıkları için yabancı sayıldıkları yeni yerde sabit kalıcı bir ev yapmayı dahi düşünmezler.

Mekânlar roman anlatıcısının gözünden aktarılır. Roman kahramanları mekânları kendileri tasvir etmezler. Anlatıcı, yaşadıkları köyün ne kadar güzel bir manzaraya sahip olduğunu belirtmek için bahar mevsiminde çevre tasviri yapar:

“O yıl bahar çiçekleri her bahar açtıkları gibi büyüyordu. Mevsim bitmeyecekmiş gibi büyüyorlardı. Sarı, kırmızı, mavi, turuncu ve beyaz. Meryem eşeğin üzerindeki yerini aldıktan sonra eşeği yemyeşil otları yemeye başlar...”⁴⁴¹

Nâhûm’un köyüne giderken çevrede tarlalar vardır. Meryem, batıya doğru eğim alan eşeğin üzerinde daha fazla yol alamayacağını anlayınca eşeğinden iner ve tepeden aşağıya yola yürüyerek devam eder. Küçük bir ağaçlığın ardından eşinin sesine karşılık verir. Köyün sınırını geçmişlerdir. Nâhûm’un köyü bu tepenin aşağı kısmındadır.

Roman genel olarak, işgal edilen bir Filistin köyünden çıkarılıp başka bir köyde hayatlarını devam ettirmek zorunda kalan Meryem, ailesi ve Yahudi askeri Nâhûm üzerine yoğunlaşırken ilk karşılaşma Meryem’in ahırında gerçekleşir. Yani roman, kapalı mekândan başlar. Ahırın detaylarına yer verilmeden tasviri yapılmıştır. Ahır yüksek pencereye olduğu için önünde kapıdan kaçmaktan başka çaresi yoktu. Ahırın tek

⁴⁴¹ Nasrallah, 34.

çıkış kapısı vardır. “Kendi etrafında yok olduğunu bildiği çıkışı arayarak döndü.”⁴⁴²
Ahırın içerisinde hayvanlar, saman yığınları ve fiçı vardır.⁴⁴³

Meryem ahırın Nâhûm için uygun olmadığını düşünerek onu odunluğa götürür. Bu arada evin avlusu, genişliği şöyle tasvir edilir.

“Meryem Nâhûm’u ahırdan çıkarır ve geniş avluyu geçerek tahtadan yapılmış ahırdan yirmi metre kadar mesafede küçük bir odaya götürür. Oda çiftçi aletleri ve odunlarla dolu bir yerdir. Meryem Nâhûm’u burada saklar.”⁴⁴⁴

Yazar, geri dönüş tekniğini kullanarak Nâhûm’un bir gece evvel yaşanan çatışmadan sonra nasıl Meryem’in evine vardığını, nerelerden geçtiğini, aslında köyün bulunduğu yeri tanıtır. Çatışmanın yaşandığı gecenin sabahında Nâhûm tek başına kalır. Filistin köylerinden birinin yakınında olduğunu anlar. Güvenli bir yer buluncaya kadar yürümeye başlar.

“Dün gece meydana gelen savaş çok sertti. İsrail birlikleri doğuya doğru çekildi. Kendisinin Batıda kaldığını anladı. Onları takip etmesi ölmesi anlamına geliyordu. Aynı zaman da orada Filistin köylerinden biri vardı. O bölgede herkes uyanıktı. Gizlenebileceği bir yer onun için feragat edemeyeceği bir nimetti. Zeytin tarlalarını geçti, taştan duvarları aştı, bazen tırmandı, bazen aşağı doğru indi. Güneş battı. Buna sevindi. Güneşin batması ona birçok ihtimalin kapısını aralayacaktı. Sanki kendisi karanlıkta silahlı adamlarla karşılaşacaktı.”⁴⁴⁵

Romanda Filistin’deki bazı köylerin gerçek adları zikredilmiştir. Bu adların özelliği Yahudiler bu bölgeleri, bu adların özelliği Yahudiler bu bölgeleri, köyleri işgal ettikten sonra asıl isimleri değiştirmiş, kendi diline uygun isim vermiştir. Yazar, bu duruma dipnot düşerek açıklık getirmiştir.⁴⁴⁶

Meryem Nâhûm’un nereli olduğunu sorar. Onun cevabında köyünün isminin daha önce Arap isimlendirilişinde farklı olduğunu belirtmek için Arapların isimlendirdiği adı ona söyler.

Aralarında şöyle bir diyalog geçer:

⁴⁴² Nasrallah, 9.

⁴⁴³ Nasrallah, 14-15.

⁴⁴⁴ Nasrallah, 26.

⁴⁴⁵ Nasrallah, 10.

⁴⁴⁶ Nasrallah, 18.

“Nerede oturuyorsun?

Bîtah tîkfâ’da.

Yani Mulebbes’te mi?

Mulebbes’te diye cevapladı korkarak.

Öyleyse, oranın gerçek ismini biliyorsun.”⁴⁴⁷

Romanda Meryem’in evi Nâhûm’un orayı işgal ettiği zaman tasvir edilir. Önceki sayfalarda Meryem eşiyle birlikte odada sohbet etmişlerdir. Ancak odanın tasviri yapılmamıştı. Kısmen Nâhûm’un gözüyle, ancak anlatıcının tasvirleriyle Meryem’in evinin içi, evin düzeni betimlenir.

“İçeri girip girmeme arasında gidip gelirken içeri girmeye karar verdi. Elindeki ışıldağı eve doğru yöneltti. Ev son derece düzenliydi. Her şey yerli yerindeydi. Sanki adamlar çatılarda savaşırken Meryem de evi düzenlemek için savaşmaktaydı. Solunda zeytin yeşili renkli mavi, kırmızı, sarı ve turuncu küçük güllerle süslenmiş bir dolap vardı. Ona doğru ilerledi. Onu açtı. Orada özenle ütülenmiş birçok elbise vardı. Onlara dokundu. Bir an hayalinde Meryem’in yüzü belirdi. Sebebini uzun yıllar geçmeden bilemeyeceği bir sebeple, renkli ipekle dokunmuş bir şalı oradan aldı. Hızlı bir şekilde sırt çantasının en uç kısmına onu sıkıştırdı. Sakin bir şekilde dolabı kapattı. Meryem’in şalı, annesinin Berlin’den getirdiği ve yanından ayırmadığı şala benziyordu.” dipnot

İşgal sonrası köylerinden çıkarılan köylüler yeni bir köye yerleşirler. Bu köy kendi köylerini bir tepe üzerinden görebilen bir köydür. Artık romandaki olaylar bu köyde geçecektir. Örneğin, “en-Neb’atu’l-Fûkâ Köyü’ne vardılar. Bu köy köylerini tepeden gören tek köydü. Orada durdular.”⁴⁴⁸ cümleleri köyün nasıl tasvir edildiğini göstermektedir.

Yeni yerleşilen köyde ilk kalınan yer bir çadırıdır. Meryem ve ailesi uzun zaman bu çadırda ikamet ederler. Her gün bu çadırda sürgün edildikleri zamanı hatırlarlar. Çadır onların geri dönüş umutlarının da taze kalmasını sembolize etmektedir. Ancak, çadırda geçirilen zaman bir müddet sonra yazın sıcağında kışın soğukunda büyük bir zorluğa dönüşecek ve bir zeytin mevsiminde çadır, çıkan rüzgarla birlikte savrulup

⁴⁴⁷ Nasrallah, 18.

⁴⁴⁸ Nasrallah, 47.

uçacaktır. Artık, yeni bir ev inşa etmek gerekli olmuştur. Meryem'in bu konuya olumlu bakmamasına rağmen, muhtarın da yardımıyla pencereleri yine Sevr Köyü'ne dönük bir ev inşa edilir.

1967 Arap İsrail Savaşı altı gün sürmüştür. Savaşın izleri her yerde görülür. Nâhûm'un gittiği Ürdün belediye binasında ve diğer mekânlarda savaş izleri romanda şöyle ifade bulur:

“Orada hiç kimse yoktu. Kapalıydı. Ürdün askerleri il birlikte savaşın izleri dükkanların her yerinde duvarlarda görülüyordu. Aynı şekilde, yollarda da bazı tanklar ve askerî kamyonlar hâlâ sıcaktı. Onların sönen ateşlerinin hafif dumanları yükseliyordu.”⁴⁴⁹

Nasrallah, romanlarında mekânları tasvir ederken adeta bir kameradan yansıyan görüntüler gibi canlı bir şekilde tasvir eder. Okuyucu bu tasvirlerle bütün olan biteni görür gibi hisseder. Mesela, Meryem'in odasından çıkıp sokağa ilk adımlarını attığı anın tasvirinde sokakta gördükleri detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir:

“Kapısının önünde durdu. Sokağa ve insanlara uzun uzun baktı. Orada duruşu uzadı. Korkuyla ona bakan köy halkının çoğu toplandı. Bir kelime dahi olsa, düşüncesini bulandırmaya cesaret edemediler. Caddedeki kız torunlarına ve onların arkadaşlarına baktı. Yerde taş döşeyerek veya burası odalar, avlular, mutfaklar, hamamlar, bahçeler diyerek toprakta derin çizgiler çizerek evler inşa ediyorlardı. Filistin'deki çocuklara göre etkileyici bir oyun. Bu sahne ona yabancı gelmedi. İçlerinde biri vardı. Orada. Onların yaşında bir kız çocuğu görüyordu. Belki de oda onların yaptıkları şeyi yapıyordu.”⁴⁵⁰

2.6.5. Zaman

Bir eylemin meydana gelebilmesi zaman içerisinde olur. Yaşayan her şey, zaman ve mekânla kaim olur. İnsanın kendisini ayrı düşünemeyeceği iki kavramdır zaman ve mekân. Hayatın bir aynası olan romanda, olaylar belli bir mekân ve belirli bir zamanda geçer. *Zılâlu'l-Mefâtih* romanında olaylar, Filistin için dönüm noktası sayılacak tarihlerde geçer. İlk bölümde olaylar, tarihî olarak, 1947'de ilk buluşma adıyla

⁴⁴⁹ Nasrallah, 78.

⁴⁵⁰ Nasrallah, 107.

başlar. 1947 İsrail'in tam olarak kurulmadığı, ancak Siyonist çetelerin köylere saldırılar düzenlediği, evleri yakıp yıktığı, onların yaşadığı yerlerde ne varsa Filistinlilere dair her şeyi paramparça ettikleri bir dönemdir. Romanda ikinci vakti gerçekleşen bir saldırı anlatılır.⁴⁵¹ Ahıra saklanan Nâhûm, hayvanların samanları arasında gelen giden ayak seslerini dinleyerek, mevsimi ve içerisinde bulunduğu durumu düşünür. Bahar mevsimidir. Sahipleri hayvanlarını otlatmaya çıkarıp çıkarmayacağını düşünür:

“Yerini değiştirmişti. Bahar dışarıda yeryüzünü yeşilliklerle doldurmasına rağmen, bu onların hayvanlarının yanına yem vermek için gelmeyecekleri anlamına gelmez. Herhangi bir sebepten gelebilirler. Belki de ineklerinin sütünü sağlayacaklardır.”⁴⁵²

Olaylar ilk bölümde 1947'de Siyonist bir çetenin bir gece evvel bir köye saldırısı ile başlar. Romanın ana kahramanlarından Nâhûm bu saldırıda arkadaşlarından ayrılmıştır. Nâhûm İsrailli çetelerin aksi yönüne doğru hareket eder. Güneş batar.⁴⁵³

Nâhûm Meryem'in ahırında üç gün saklanır. Üçüncü günün sonunda Meryem ve kocası Nâhûm'u kendi köyüne götürürler.⁴⁵⁴

“Bu yıl bahar çiçekleri her bahar yetişen bahar çiçekleri gibi mevsim bitmeyecekmişcesine büyüdü. Sarı, kırmızı, mavi, turuncu, beyaz çiçekler...”⁴⁵⁵

Roman, ilkbahar mevsiminde çiçeklerin en güzel açtığı dönemde Nâhûm'un çetesinin Filistin köylerini işgal etme hadisesiyle başlar. Bahar mevsimi tabiat için, insanlık için önemli bir mevsimdir. Bahar, yeni bir hayatın başlangıcı, umutların yeniden dirilmesi, toprağın yeniden yeşermesi, canlanmasını temsil eder. Saldırdığı köyde yardım gören, himaye edilen Nâhûm da bir anlamda yeniden hayata başlamıştır. Orada başka türlü muamele ile karşılaşıp öldürülebilme ihtimaline rağmen, ona ikinci kez yaşam hakkı verilmiştir.

Romanın ilk kırk sayfasında üç gün içerisinde Nâhûm ile Ümmü Câsîr arasında geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu üç günün ayrıntılarına yer verilmez. Nâhûm'un

⁴⁵¹ Nasrallah, 13.

⁴⁵² Nasrallah, 14.

⁴⁵³ İbrahim Nasrallah, *Zılâlu'l-Mefâtih*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019, 10.

⁴⁵⁴ Nasrallah, *Zılâlu'l-Mefâtih*, 31.

⁴⁵⁵ Nasrallah, 34.

köyünün yakınına bırakılmasından sonra, olaylar hızlanmakta ve zaman da sıçramalar yapıp ilk karşılaşma ile o anki zaman arasında ilişki kurulmaktadır.

“İlkbahar gitti, yaz onu takip etti, sonbahardan sonra kış geldi. Sadece yedi ay, kurtulduğu günden onu ayırıyordu. Yedi ay... bütün mevsimler bu yedi ayda nasıl da toplandı. Bu yedi ay ona sanki bütün bir yılı kapsıyormuş gibi geldi.”⁴⁵⁶

Romanda mevsimlerle birlikte o mevsimin hangi ayında olayların geçtiğine, o mevsimin özelliklerine de zaman bağlamında vurgulamalar yapılır: “Kasım yağmurları çok şiddetliydi. Fakat bu kızışmada o bile ateşi söndürmek için yeterli değildi.”⁴⁵⁷ Kasım ayı içerisinde Meryem’in köyüne düzenlenen saldırının bir hafta sürdüğünü, insanların bu saldırıdan sonra İsrail askerlerinin köye girmesinden bir gün önce kaçtıkları zaman tasvir edilir: “Nâhûm ıslanmaya aldırmaksızın köyde dolaşmaya başladı. Ahıra girdi. Arkasında saklandığı saman yığınlarına bir göz attı. Hayvanlar köy üzerine yapılan yoğun bir saldırıdan sonra bir haftada çoğunu silip süpürmüşlerdi. Büyük ihtimalle onlar dün gece yarısından önce köyü terk etmişlerdi. Ertesi sabah çete üyeleri köye doğru ilerlemeye başladılar.”⁴⁵⁸

Romanda zaman adeta iki kişi açısından anlatılır. Biri, Nâhâm’un Meryem’in yaşadığı köye girmesi ile karşılaştıkları durum yaptıkları taktikler ile köylülerin tek bir yönden kaçmalarına nasıl izin verdikleri ve bu kaçıştan sonra köye girmeleri. Diğeri ise köye saldırı düzenlenirken köyde yaşanan anlar, yani köyün bir üyesi Meryem ve ailesinin bu saldırılarda neler yaşadıkları. Köyden nasıl kaçtıkları ikili anlatımın paralelliğini sergiler. “Köyden kaçan Filistinli köylüler en-Neb’atü’l-Fûkâ Köyü’ne ulaşırlar. Oradan gece yarısına kadar işgali tamamlanan birçok köyde yanan ateşleri görebiliyorlardı.”⁴⁵⁹

Yazar, olayları hızlandırmak için genellikle, zaman sıçraması yapar. Köylüler köye geldikten sonra, köyün kapasitesi köylülerin hepsine iyi yaşam koşulları sağlamak için uygun değildir. Yirmi gün sonra köylüler kendilerine kalabilecekleri yeni bir yere giderler.⁴⁶⁰

⁴⁵⁶ Nasrallah, 41.

⁴⁵⁷ Nasrallah, 41.

⁴⁵⁸ Nasrallah, 43.

⁴⁵⁹ Nasrallah, 47.

⁴⁶⁰ Nasrallah, 48.

İsrail, Mayıs 1948 tarihinde kurulur. Bundan altı ay sonra yani kasım ayında köylülerin köylerinden çıkarılmasının üzerinden bir yıl geçtikten sonra Haganah çetesi işgal etiği köye yeniden gelir ve köyü taş taş üzerinde bırakmayacak şekilde patlatırlar.⁴⁶¹

Romanda, Filistin köylerinin yerle bir edilmesinin üzerinden beş yıl gibi bir zaman geçtiği ve Ebû Câsîr'in üç evladını nasıl uyandırdığı üzerine durulur. Bu beş yılda nelerin olduğu, o patlamadan sonra köylülerin ne yaptıkları gibi soruların cevabı geri dönüş tekniğiyle veya anlatıcının yorumları aracılığıyla açıklığa kavuşturulur.

“O patlamadan beş yıl sonra Ebû Câsîr üç oğlunu sessizce uyandırır. Onlardan elbiselerini ve ayakkabılarını hızlı bir şekilde giymelerini ister.”⁴⁶²

İkinci bölümde 1967 Arap-İsrail savaşı ele alınır. Altı Gün Savaşı olarak bilinen bu savaşta alınan yerlerin çok kolay bir şekilde ele geçirildiği vurgulanır.

“Gerçekte Haziran savaşı şurada burada yapılan birkaç mücadelenin dışında gerçek bir savaş değildi. Öyle ki İsrailli teğmen ve askerler Batı Şeria topraklarında tereyağından kıl çeker gibi kolay bir şekilde ilerlediklerini düşünüyorlardı.”⁴⁶³

Romanın üçüncü bölümünde olaylar 1987 yılında geçen olayları konu edinir. 1987 yılı Filistin tarihinde ilk intifadanın (başkaldırı) başladığı tarihtir. Bu tarihte başlayıp 1993 Oslo Anlaşması'nın imzalanmasına kadar süren dönemde, İsrail'in Filistin topraklarını işgal etmesine karşı Filistinlilerin başkaldırmasıdır. Taşlı saldırıların başladığı bu dönem mayıs ayı içerisinde geçen on dört günlük olaylar anlatılır.

“1987 yılı mayıs ayının ilk günü cuma öğleden sonra onun bu dünyada hâlâ var olduğuna işaret eden bir şey oldu. Topluluğa doğru birkaç adım attı. Kendisiyle iyi ilişkisi olan bütün eski dostlarla tokalaştı.”⁴⁶⁴

Meryem'in ikinci kez mabedinden çıkmasının ardından o, çarşıda ve evinin önünde dört gün boyunca görünmeye devam etti.

“Ümmü Câsîr evinin önünde ve çarşıda dört gün boyunca görünmeye devam etti. 6 Mayıs Çarşamba günü öğleden sonra geldiğinde, bütün köy onu aramak için

⁴⁶¹ Nasrallah, 53.

⁴⁶² Nasrallah, 57.

⁴⁶³ Nasrallah, 77.

⁴⁶⁴ Nasrallah, 108.

seferber olmuştu.⁴⁶⁵ ...Ertesi gün sabah onun ikinci kez gözlerden kaybolduğunu anladılar. Onun geri döneceğinden emindiler.”⁴⁶⁶

2.6.6. Anlatıcı Bakış Açısı

Kimin kime nasıl anlattığının sorgulandığı anlatıcı bakış açısında yazar, olay örgüsünü nasıl kurduğu önemlidir. Romancı anlattığı hikayeyi kendisini dışarıda bırakarak bir roman kahramanının bakış açısıyla veya her şeye hakim, roman kahramanlarının veya olayların seyrini takip eden, onlara yorum katarak kendi varlığını hissettiren bir bakış açısıyla romanını oluşturabilir.

Nasrallah, genelde romanlarını üçüncü tekil şahıs ağzından tanrısal bakış açısına göre anlatır. *Zılâlu'l-Mefâtiḥ* romanında da bu anlatım tarzını benimsemiştir. Kahramanların duygu ve düşünce dünyalarına nüfuz edebildiği, olayların seyrini istediği gibi yönlendirebildiği bu yöntemde yazar, aslında romanında vurgulamak istediği konuları açıklığa kavuşturur. Bazı yerlerde yazar, kahramanlarını konuşturarak, onların düşünce dünyalarının içerisine girerek farklı bakış açıları sunar.

Zılâlu'l-Mefâtiḥ romanında anlatıcı, romanın ilk sayfasında olayların geçeceği köyü, oraya doğru yaklaşan bir tankı, içerisindeki askeri ve köylülerin bu durum karşısındaki korku ve kaygıları betimleyerek anlatır. Bu durum okuyucuyu meraklandırır ve okuyucu kendisini köye doğru namlusunu doğrultmuş bir tankın karşısında saldırının içerisinde bulur. Ancak tanktan ateş açılmaz. Tanktaki askerin durum karşısındaki düşüncesi “Nahum derin bir nefes aldı ve bir tek top Ebû Câsir’in Evini sonsuza kadar yok etmeye yeter diye düşünür.”⁴⁶⁷ şeklindedir.

Romanın bu kısmı aslında romanın sonunda meydana gelen bir olaydır. Okuyucu bu durumu açıklığa kavuşturabilmek için romanı sonuna kadar okuması gerekmektedir. Her şeyi bilen anlatıcı, geri geri dönüş tekniğini kullanarak romanın sonu ile romana başlamış daha sonra olayların başına dönerek roman kahramanlarını ve olay örgüsünü oluşturmayı amaçlamıştır.

⁴⁶⁵ Nasrallah, 113.

⁴⁶⁶ Nasrallah, 117.

⁴⁶⁷ İbrahim Nasrallah, *Zılâlu'l-Mefâtiḥ*, ed-Dâru'l-‘Arabîyye li'l-‘Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019, 31.

Romanda anlatıcı Filistin'deki evlerinden, köylerinden, yaşamlarını idame ettirdikleri yerlerden çıkarılan kişilerin duygu dünyalarını ve ümitlerini kendi bakış açısından anlatır. Köylüler evlerinden ayrılırken boyunlarına taktıkları evlerinin anahtarları onları köylerine bağlayan en önemli göstergiydi. Ancak İsraililer onların evlerine kesin bir şekilde dönmelerini istemedikleri için onlara dair ne varsa yok etmeyi istiyorlardı. İkinci kez saldırı düzenlenen Re'su's-Serv Köyü'nü haritadan silmek için komutan daha önce köye saldırı düzenleyen Nâhûm'a "Yapamadın Nâhûm. Gördüğün gibi bu yaşlı kadının hatıralarından köyü silemedin. Yapabileceğin en iyi şeyi yapamadığın belli. İşte onların evlerinin gölgeleri, ağaçları, çitlerinin gölgeleri onlara geri dönüş umudu veriyor. Onları yerlerinden kovduğumuz, evlerini yerle bir ettiğimiz evlerinin anahtarlarının gölgeleri ile yeniden ortaya çıkıyorlar. Bir gölgenin, bir evin, bir ağacın, onlardan sadece bir kişinin olmasının onlara yol gösteren bir deniz feneri olacağını sana söylemedim mi? Görüyor musun Nâhûm onlar anahtarlarının gölgelerinden var oluyorlar ve her şeyi yeniden inşa etmeye başlıyorlar."⁴⁶⁸

2.7. SÎRETU 'AYN

2.7.1. Romanın Tanıtımı

Sîretu 'Ayn romanı *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* seçkisi içerisindeki *Sûlâsiyyetu'l-Ecrâs* alt başlığı altında yayımlanmıştır. İlk baskısı 2019 yılında yapılmış 166 sayfadan oluşan bu romanın 30 alt başlıktan oluşur. Bu başlıklar anlatılacak konuyla bağlantılıdır. Roman ayrıca bölümlerden oluşmaz. Romanın dördüncü sayfasında yazar, Kerîme 'Abbud'un doğum ve ölüm tarihini verir. Daha sonra, romanın gerçek kişi ve olaylara dayandığını, fakat kurguyla şekillendiğini belirtir.

Bu silsile içerisinde Nasrallah, gerçekte yaşayan ve Filistin tarihinde önemli yeri olan iki tarihî kişinin hayatına yer vermiştir. Biri Zâhir Ömer Zeydâni diğeri Kerîme 'Abbud'dur. Kerîme 'Abbud, Filistin topraklarında, bir kadının başarabileceği en büyük başarıyı elde edip vatanı için çalışan, çektiği fotoğraflarla gelecek nesiller için bir hafıza oluşturan usta bir fotoğraf sanatçısıdır.

⁴⁶⁸ Nasrallah, 136.

Romanda Arap dünyasında ve Filistin coğrafyasında ilk kadın Hristiyan fotoğrafçı Kerîme ‘Abbud’un hayatı, yaşadığı dönemin tarihî konularıyla birlikte ele alınır. Bu, Hristiyan Filistinli vatandaşların bu davada ne kadar etkili olduğunun göstergesidir. Uzun yıllardır bir arada yaşayan Filistin vatandaşları için dinî kimlikten öte vatandaş olma, Filistinli olma duygusu hakimdir. Kaybedilen toprakların elde edilmesi için çalışan Kerîme ‘Abbud, çektiği fotoğraflarla tarihî deliller ortaya koyarken; vatani için elinden geleni yapma gayreti içerisine girer. Adeta Yahudilerin Filistin’in boş bir toprak parçası olduğu, Yahudilerin bu vaat edilmiş topraklara dönmesi gerektiği yönündeki iddialarını çürütmektedir. Yahudiler Filistin topraklarına göçü artırmak ve yeni yerleşim yerleri elde etmek için boş arazilerin fotoğraflarını çekip bu alanlara göçü artırmayı hedeflemişlerdir. Kerîme ‘Abbud ise bu düşüncenin tam aksini ispat etmeye çalışarak, Filistinli ailelerin fotoğraflarını çekerek, tarihin kayıtlarına yeni veriler ekleyen Filistin savunucusu bir fotoğrafçıdır.

2.7.2. Olay Örgüsü

Sîretu ‘Ayn romanı, romanın ana kahramanı Kerîme ‘Abbud’un altı yaşında iken ölen kardeşi Necîp’e olan özlemi ile başlar. Onu hatırladığı an, Necîp ve ailesiyle çektiirdiği tek fotoğraftır.

Kerîme kardeşinin anısının yaşadığı, kağıttan da olsa dokunabildiği fotoğraflar üzerine düşünmeye başlar. Babasının ona hediye ettiği ilk fotoğraf makinesiyle onun fotoğrafçılık serüveni başlar ve zamanla gelişir. Filistin içerisinde birçok yerde fotoğraflar çeker. O dönemde erkek mesleği olan fotoğrafçılık Kerîme’nin mesleği olur. Özel bir otomobil satın alır. Bu tavrı ile toplumdaki kadın algısını yıkar. Kerîme’nin isteklerinde bu kadar başarılı olmasının sebebi arkasında duran, ona cesaret veren kültürlü bir babasının olmasıdır.

İleriye doğru gelişen romanda, İngiliz manda yönetimi altındaki Filistin’de günlük sosyal hayatın değişime uğraması, halkın bu değişime ayak uydurma çabaları Kerîme ve ailesinin yaşadıkları dramlarla ele alınır. Kurulan barikatlar, onları geçmek için alınan izin belgeleri, sebepsiz tutuklamalar ve bu tutuklamaların sonuçlarının bir ailenin hayatındaki etkileri romanın ana konusunu oluşturur.

Kerîme'nin fotoğrafçılıkta ilerleyişi, Filistin'in kaderine etki eder. Yahudilerin, Filistin dışından oraya Yahudi göçünü artırmak için boş ev ve arazilerin fotoğrafını çekip bunları gazetelerde yayınlaması üzerine, Kerîme bu fotoğrafların aksini ispat edercesine Filistin'in ve yaşadığı yer olan Beytülahm'in insanlarla dolu fotoğraflarını çekip yayımlar. Onların gerçek olmayan yerleri fotoğrafladıklarını kanıtlar. Bu durum, Yahudilerin dikkatinden kaçmaz ve roman sonunda Kerîme suikast sonucu öldürülür.

2.7.3. Kişiler

Kerîme 'Abbud

Kerîme 'Abbud kültürlü bir ailenin ikinci çocuğudur. Aile içerisinde müzik, edebiyat ve sanat etkinlikleri devamlı olagelmıştır. Kilise papazı olan babasına gelen ziyaretçilerle yapılan konuşmalar, Kerîme'nin sanatçıların, edebiyatçıların ve fikir adamlarının konuşmalarına şahit olmasına vesile olmuştur. Küçüklüğünden itibaren, çevresine farklı bir gözle bakan kendisini bir fotoğraf makinesi gibi hisseden sanatçı, bu duygusunu geliştirmek için ziyarete gelen fotoğrafçıların konuşmalarını ve fotoğraf makinelerini dikkatle inceler.

Kerîme 'Abbud, 1843-1940 yılları arasında yaşamış ünlü Filistin fotoğrafçısıdır. Onun fotoğrafçılık yolculuğu küçük kardeşi Necîp'i kaybettikten sonra o ve ailesi ile çektiği ve elinde kalan tek resim ile başlar. Çevresine karşı oldukça dikkatli olması, her şeyi ayrıntıları ile incelemeyi sevmesi onun fotoğrafçılık sanatında ustalaşmasında etkili olur.

Fotoğraflar üzerine daha küçük yaşlarından itibaren düşünmeye başlar. Fotoğrafın nasıl çekildiği üzerine derin düşüncelere dalıp babasıyla düşüncelerini paylaşır. Fotoğraf makinesinin bir hafızasının olduğuna, insanlar onun önüne durduğunda kayıtlı olan fotoğrafı fotoğrafçının çıkardığına inanır.

Kerîme 'Abbud, babasının ona 12 yaşında hediye ettiği fotoğraf makinesi ile fotoğrafçılığa ilk adımını atar. Çevresini dikkatle inceleyen Kerîme ilk fotoğrafını çekmek için uzun zaman harcar. Zamanla fotoğrafçılığın sırlarına erişir. Ve ünü Filistin'de yayılmaya başlar. Genellikle aile fotoğrafları çeker. Kendine has fotoğraf stüdyosuna sahip olur. Doğayı çok seven, mevsimlerin değişimine farklı bir açıdan bakan sanatçı, değişen mevsimlerin iz düşümüne takılır ve onların fotoğraflarını çeker.

Bununla da kalmaz Filistin'in birçok yerindeki güzel mekânları fotoğraflar. Sanatçı fotoğraf çekiminde sadece Beytülahm'le sınırlı kalmaz. Filistin'deki birçok ilde, aile ve mekân fotoğrafları çeker. Onun çektiği bu fotoğraflar, daha sonra Yahudilerin iddia ettikleri 'Filistin boş bir toprak parçası, arz-ı mevud'a dönün' düşüncesini tersine çevirir. Onların yayınladıkları boş yerlerin fotoğraflarının yerine, aynı gazeteye gerçek fotoğrafları gönderir.

Kerîme 'Abbud Filistin'deki değişen veya modernleşen kadının simgesidir. Döneminde sadece erkeklerin yaptığı fotoğrafçılığı meslek edinir. Bununla birlikte, babasına araba sürmeyi öğrenmek istediğini, işini daha iyi yapabilmek için arabaya ihtiyacı olduğunu belirtir. Ve annesinin karşı çıkmasına aldırmadan araba sürmeyi öğrenir. Toplumda bu yönüyle öncü bir kadın profili çizer. Onun bu kararlılığı, Beytülahm'deki genç kızları neler yapabilecekleri üzerine düşünmeye sevk eder. Evlerde Kerîme'nin başarısı üzerine tartışmalar başlar. "O gece şehrin bir çok evinde tek konuşulan şey, gördükleri deprem gibi sarsıcı olaydı. İnsanlar ikiye ayrıldılar. Her kız güç ve şımartılmaktan zevk alır. Kalbindekini hiçbir şeye aldırmaksızın söyleyebilir. Kızlar araba sürmek ve bir arabaya sahip olmak hakkında konuşabildiler. Tartışmaya cesareti veya araba sürmek için bir düşünme cesareti olmayanlar sessizce konuşmaları takip ettiler. İçlerinden Kerîme'nin başarmasını dilediler."⁴⁶⁹

Kerîme oldukça kültürlü ve istediğini elde etmeye azimli bir kızdır. İngilizce, Almanca ve Arapça da oldukça başarılıdır. Her üç dili de akıcı konuşabilmekte ve anlayabilmektedir. Bu sayede fotoğraf sanatı hakkında yayımlanmış yabancı dillerdeki kitapları takip edebilmiş, sanatını geliştirebilmiştir.

Dönemin en iyi okullarında eğitim almıştır. Babasının kilise papazı olması, kilisenin Hristiyanlar açısından önemi oraya gelen ziyaretçi sayısını artırmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinden gelen farklı kültür ve meslek sahibi kişilerle Kerîme'nin yaptığı sohbetler onun kültürel hayatının gelişiminde çok etkili olmuştur.

Fotoğraf sanatçısı olarak Kerîme'nin çektiği resimlerde kendini kanıtlayınca ve ünü Filistin'e yayılmaya başlayınca, fotoğraf çekirmek isteyen kişiler evlerinin kapılarını ona açarlar. Buna sevecenliği, anne merhametine sahip olması ve şefkatli yapısı da etkili olmuştur. Fotoğraf çektiği evlerde evin şartları, ışığın geldiği açı,

⁴⁶⁹ İbrahim Nasrallah, *Sîretu 'Ayn*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019, 68.

fotoğraf çekirmek isteyen kişilerin ruh halleri onun fotoğraf çekimindeki başarısının sırlarıdır. Kerîme ilerleyen tecrübesi ile ışık oyunlarına alışmış, bunu fotoğraf çekiminde ustaca kullanmıştır.

Ailesinin başına Kerîm'in tutuklanmasıyla bela olan verem hastalığı diğer aile üyelerine sirayet ettiği gibi romanın sonunda Kerîme'ye de bulaşmıştır. Kerîme'nin hastalığı, çok hızlı bir şekilde ilerlemişti. Ancak onun ölümü hastalık sebebiyle değil, ona düzenlenen bir suikast sebebiyle olur.

Papaz Said

Romana göre, Kilise papazı olan Papaz Said, Kerîme 'Abbud'un babasıdır. Oldukça hoşgörülü, saygılı, dinî hassasiyeti olan ve çevresi tarafından sevilen biridir. Fizikî özellikleri, sakallı, bıyıklı, kel ve uzun boylu olarak tarif edilir. Çocuklarına ve eşine karşı oldukça ilgili, bununla birlikte, iki çocuğunu kaybetmiş acılı bir babadır. Hayatta olup olmamak arasında hiçbir farkın ol(a)madığı (diğer oğlu) Mansur, bir akıl hastanesine yatırılır.

Papaz Said, kızı Kerîme'nin fotoğrafa karşı ilgisini keşfettikten sonra, onu bu alana yönlendiren, yaşadıkları toplum içerisinde erkek mesleği olarak görülen fotoğrafçılık mesleğine onu teşvik ederek gelişimine katkı sağlayan destekleyici bir kişidir.

Kerîme'nin fotoğraf makinelerine karşı ilgisini babası onlara gelen yerli ve yabancı fotoğrafçıların fotoğraf makinelerine karşı olan ilgisinden anlar.

“Papaz Said, Kerîme'nin kalbinin ve ruhunun farklı bir yerde olduğunu hisseder. O duyduklarından çok görüyordu. Tanıdıkları veya yabancı fotoğrafçılar onu ziyaret etmek için geldiklerinde Kerîme'nin yaptığı tek şey fotoğraf makinelerine gözünü dikip bakmaktı. Onların dikkatlerini başka bir yöne çevirdikleri anda fotoğraf makinesine dokunuyordu.” dipnot

Çalışma hayatına öğretmen olarak başlayan Papaz Said, hem edebiyata hem de müziğe karşı ilgilidir. Edebiyata ilgisi onu bir kitapta Filistin atasözlerini toplamasına sevk etmiştir. Müziğe olan ilgisi ise onu orga yönlendirmiştir. Vaaz vermek için gittiği kilisede çalınan organ sesi Papaz Said'i olduğu yerden alır götürür. Dinlediği müzikten etkilenen papaz müziğin bitiminde kendisi organ başına geçip çalmaya başlar. Org

çalmakta oldukça başarılı olan Papaz Said, önce kendini sonra diğer papazı mest eder. Papaz Said'in bu durumu romanda şöyle tasvir edilir:

“Papaz Said'in hareketlenmesinden önce uzun bir vakit geçti. Ancak Papaz Butşer'e doğru hareketlenmesine rağmen, ayakları hipnotize olmuş gibi orga doğru yöneldi. Papaz Butşer onu gözlemliyordu. Orgun ardına oturdu. Gözlerini kapattı. Ve aniden nağmeler yeniden yükselmeye başladı. Aynı nağmeler. Beraber dinledikleri nağmeler. Fakat Papaz Said'in çalışında farklı bir şey vardı. Papaz Butşer bunun adını bulamadı. Fakat o farklı bir şey çaldığından emindi. Daha üstün, daha güzel, daha tatlı, daha mükemmel ve daha saf bir müzik.”⁴⁷⁰

Barbara

Romana göre, Kerîme'nin annesi olan öğretmenlik yapan Barbara, acılarıyla yaşayan bir kadındır. Üç erkek çocuğu gözleri önünde yitip gitmiştir. Kendisini evlatlarına adayan bir annedir. Felç olup akıl hastanesinde yatan oğlu hiçbir şey anlamamasına karşı, onu mutlu etmeye çalışarak, doğum gününde ona kendisini farklı hissettirmeye çalışır. Düzenli olarak oğlunu ziyaret eder. Barbara, başına gelen musibetlere karşı dayanak olarak kocasını görür. Onun göğsüne yaslanarak veya göğsünü yumruklayarak kendini avutmaya çalışır. Barbara, çocuklarının hastalığı sebebiyle yapabileceği en iyi şeyin çocuklarının yanında, onları kendi kontrolü altında olmalarını sağlamaktır. Kendisini çocuklarının mutluluğu ve sağlıklı yaşamı için adayan Barbara, ilk ve tek torununun doğumundan sonra, ailenin içerisine bir musibet gibi musallat olan veremden ölür.

Eğitimli olmasına rağmen, geleneksel bir kadın profili çizen Barbara, kocası kadar kızı Kerîme'nin aldığı kararlara onay vermez. Kerîme'nin araba sürmesi ona göre yanlış bir davranıştır. Bunu engellemenin yollarını arar. Kerîme arkasına aldığı güçle annesine karşı girdiği mücadeleyi kazanır.⁴⁷¹ Kerîme'nin öğretmen okulunu bırakıp kendisini fotoğrafçılığa adanması, romanda annesinin tahammül edemeyeceği bir olay olarak verilir. Bir genç kızın fotoğraf sanatçısı olmasını kabullenemez. Bu kararının kardeşinin ölümüne sebep olacağını dahi ifade eder.

⁴⁷⁰ Nasrallah, 17.

⁴⁷¹ Nasrallah, 68.

Kerîm

Romanda, ‘Abbud ailesinin ayakta kalan tek erkek evladı olan Kerîm, ilk defa Papaz Said’in çocuklarının adları sayılırken anılır. Daha sonra, kız kardeşi Kerîme kendisini odaya kapatıp yemeğe gelmeyince Kerîme’yi çağırmak için seçilen kişidir. Kardeşiyle arasında geçen diyalogda Kerîm’in babasına çok güvendiği anlaşılır. Kerîme çözüm bulamadığı konu üzerinde uzun uzun düşünürken Kerîm ona;

- “Yemeğe gelmeye ne dersin. Büyük ihtimalle yemek daha iyi düşünmene yardımcı olacaktır. Veya babama da sorabilirsin.
- Papaz Said’in cevabı bildiğini zannetmiyorum.
- Babam bütün cevapları bilir.”⁴⁷²

Kerîm, İngilizler’in Filistin’i işgal ettiklerinde yirmili yaşlarında genç bir delikanlı olarak, zayıf, yakışıklı, siyah bıyıklı, başında babası ve amcalarından belki de bu dünyadan erken göçen dedesinden miras kalan kellik belirtisi olmasına karşın kibar bir genç şeklinde tasvir edilir.

Kerîm’in hayatı, mezarlıkların yakınındaki İngiliz barikatlarından geçerken birden değişir. Barikatlarda askerî kontrol yapılmaktadır. Kerîm’i de kontrol ederler. Cebinde Goethe’nin *Genç Werther’in Acıları* adlı kitabı bulurlar. Onu casuslukla suçlayıp tutuklarlar. Değişik işkencelere maruz kalan Kerîm, eve döndükten beş hafta sonra tüberküloz olur. Sağlığı kötüye giden Kerîm genç yaşta vefat eder. Ancak, ailesi onun vefatından sonra, bu hastalıktan kurtulamaz. Aile bireylerinin hemen hepsi bu hastalığa yakalanırlar.

İngilizlerin keyfi uygulamaları sonucu hastalanıp ölen Kerîm, o dönemde maruz kalınan haksızlıkların bir örneği olarak sunulur. Sorgusuz sualsiz cezalandırılmış, bu durum onun ölümüne sebep olmuştur.

Katerina ve Lidya

Katerina ve Lidya, Kerîme’nin büyük ve küçük kız kardeşleridir. Sanatçı kimliğe sahip olan kız kardeşler gitar çalmayı severler. Kerîm’in yakalandığı tüberküloz hastalığına onlarda yakalanmışlardır. Evin içerisinde öksürerek kendilerini bir odaya

⁴⁷² Nasrallah, 23.

kapatmışlardır. Çok fazla toplum içerisine karışmazlar. Lidya gitarını susturmuş, kendisini sessiz çılgınlıklarını attığı yazıya vermiştir.

Katerina evlenip çocuk sahibi olmayı hayal eder, hastalığı buna izin vermez. Kız kardeşinin oğlunu sevip bağrına basmak ister ancak hastalığı sebebiyle ne onu doyasıya kucaklayabilir ne de ev halkının ona yaklaşmasına izin verir. Kendi içerisinde ailesi ile birlikte yaşadığı evinde köşesine çekilerek adeta ölümü beklemektedir. Ölüm onu kuşatmış olmasına rağmen, o romanın sonunda ölmez.

Filistin sokaklarında yaşanan olayları gazetelerden takip eden Katerina, yaşanan olumlu gelişmeler karşısında kendisini yeniden doğmuş gibi hisseder. Gazeteler onun için umut haberlerinin taşıyıcısıdır. Ancak olumsuz haberler onu da evin içerisinde karamsar bir havaya sokar.

2.7.4. Mekân

Beytülâhm

Filistin'in en eski yerleşim yerlerinden biridir. Hristiyanlar için önemli bir mekândır. *Sülâsiyyetu'l-Ecrâs* romanlarında olaylar genel olarak burada geçer. Diğer romanlarda bu mekâna dair ayrıntılı bilgi verildiği için, burada sadece bu romanda ele alınış şekli üzerinde durulacaktır.

Nasrallah, genel olarak, romanlarında mekân tasvirlerine ayrıntılı yer vermez. Okuyucuya mekânı hissettirmekle yetinir. Şehrin dar caddelerinde Kerîme'nin sürdüğü araba yol alırken babası Papaz Said arkada onun küçüklüğünü düşünür. Bu arada anlatıcı, yolu şöyle tasvir eder: "Araba küçük, dar şehrin sokaklarında dolaşmaya başladı. Papaz Said, her adım attığında iki kez tökezleyen bir çocuk gibi, kızının araba sürdüğü yolu izlediği arka koltukta oturuyordu."⁴⁷³

Beytülâhm'in Hristiyanlar için önemli bir mekân olması onu ve oradaki kiliselerin ziyaretçi akınına uğramasının sebebidir. Romandaki bazı gerçekler, genelde halkın özelde ise roman kahramanı Kerîme 'Abbud'un haberdar olmadığı olaylar bu ziyaretçiler sayesinde gün yüzüne çıkar. Almanya'dan Beytülâhm'i ziyaret etmek için gelen Papaz Stephan Gunter, Papaz Said'in misafiri olur. Almanya'da gazetelerde

⁴⁷³ Nasrallah, 70.

gördüğü Beytülahm ve çevre köylerinin ve oradaki evlerin fotoğraflarından Kerîme'ye bahseder. Çekilen fotoğraflarda Filistin'in Yahudileri beklediği, orada kimsenin yaşamadığı, evlerin boş olduğu imajı verilir. Bu fotoğraflar Kerîme'nin bildiği mekânların fotoğraflarıdır. Kerîme bu durum karşısında aynı gazeteye Filistinlilerin yoğun olduğu saatlerde fotoğrafları çekip gönderir. Kerîme, bu fotoğraflarıyla, Filistin'in Yahudileri bekleyen boş bir mekân değil, aksine insanların yoğun bir şekilde yaşadıkları, hayatın canlı olarak yaşandığı bir yer olduğunu kanıtlamaya çalışır.

Kilise

Romanda olaylar Filistin'de geçmektedir. Dar ve geniş mekânlar kullanılmıştır. Mekânlar çok fazla ayrıntıya girmeden tasvir edilir. Kerîme'nin babası papaz olduğu için kilise önemli bir konumdadır. Roman boyunca kilisenin varlığı hissettirilir. Kilise kapısının önünde yüksek bir avlu vardır ve avlu geniş bir ovanın yüksek kesimindedir. Papaz ile Kudüs'ten gelen adamın akşam yemeğinden sonra çıktıkları yer ve geniş ova resim çekilirken tasvir edilir: "Uzun zaman sonra Kudüs'ten bir adam geldi. Güzel bir kamera götürdü. Akşam yemeğinden sonra papaz Said ile birlikte kilise kapısının önündeki yüksek alana doğru yürüdüler. İçerisinde güzel, pembe birkaç evin inşa edildiği geniş ovanın birçok fotoğrafını çekti."⁴⁷⁴

Kerîme'nin fotoğraf makinesine sahip olduktan sonra, ilk çekeceği fotoğraf roman açısından çok önemsenir. Kerîme, kilise bahçesine makinesini getirmiştir. İlk fotoğrafının kilisenin fotoğrafı olmasını düşünür. Bu kilise, Hristiyan âlemi için oldukça önemlidir. Oradan geçen yerli ve yabancılar kilisenin fotoğrafını çekmeden oradan ayrılmazlar. Ancak, o farklı bir şeyler istemektedir. Bahçenin, anın ve Kerîme'nin duygularının tasviri şöyle yapılır:

"Dünya, mağaranın derinliğinden gelen bebek İsa'nın çığlıklarını bekliyormuş gibi sessiz olduğu için Kenîsetu'l-Mehd'in bahçesinde Kerîme önünde kamerayla ayakta duruyordu. Rüzgarla dalgalanan uzun beyaz elbisesinin içerisinde kelebek gibi etrafında dönüyordu. Etrafında güzel taş yapılar ve bütün güzelliği ile Kenîsetu'l-Mehd vardı. İlk çekeceği fotoğrafın kilisenin fotoğrafı olmasını düşünür. Kilisenin çekilen onlarca fotoğrafını hatırlar. Yabancıların bazıları, Kitab'ı-Mukaddes'te geçen

⁴⁷⁴ Nasrallah, 13.

bilgileri ispat etmek için, bazıları fotoğraflarla ticaret yaptıkları için, bazıları da Beytülahm'e gelmekle övündükleri için fotoğraf çektiriyorlardı.”⁴⁷⁵

Kilise Hıristiyanların ibadetlerin yaptıkları yer olmasına karşın, İngiliz askerlerinin gelişiyle farklı bir anlama bürünmüştür. İngilizler Beytülahm'e geldiklerinde kilise bahçesine kışlalarını kurmuşlardır. Halk ibadethanenin kışlaya dönmesinden rahatsız olmasına karşılık, elleri kolları bağlı olduğu için söyleyebilecek birkaç esprili sözden başka çok fazla da sözleri yoktur. Bu durum, halk arasında İngilizlerin şehirlerine soğuğu getirdikleri esprilerle dile getirilir.

“İngilizler, Beytülahm'i kuşattılar. Kenîsetu'l-Mehd'in bahçesine bir karargah kurdular. Onlarla birlikte şehrin daha önce hiç hissetmediği bir soğukluk geldi. Bazı esprili kişiler, İngilizlerin bu soğuğu sis şehri olan Londra'dan getirdiklerini söylediler.”⁴⁷⁶ dipnot

Ev

Mekânlar, insanların psikolojilerinin ve zâhirî yansımalarının görüldüğü yerlerdir. İnsanın içerisinde var olduğu yerler, onun yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü alanlar olmakla birlikte, insanın kendisini iyi veya kötü hissetmesi, içerisinde varlığının sınırlarına erişmesi, toplu veya bireysel olarak anı paylaşmasıdır. İnsan doğduğu andan itibaren kendisini bir bütünlüğün olduğu genel çerçevede bir aile ve bir evin içerisinde bulur.

Evler, mimari, ekonomik, fizikî, iç donanımı ve iklim şartları vb. sebeplerle birçok farklı yapıda olabilirler. Evin yapıldığı mekânlar da evin fizikî yapısında etkili olur. Şehirde yapılan ev ile köyde, dağda, mezralarda yapılan evler farklılık gösterirler. Evlerin yapıldığı dönemler de onların mimari özellikleri hakkında bilgiler verir. Kadim şehirlerde varlığını sürdüren evler, tarihî dokuları ile gelecek nesillere kültürel dokularını aktarırlar. Filistin, tarih boyunca kadim yerleşim yerlerinden biri kabul edilmektedir. Filistin'in geleneksel yapıdaki evleri geçmiş ile gelecek arasındaki bağları kuvvetlendirir. Orada yaşayanlar için bu yapılar geçmişten beri var olduklarının göstergeleridir.

⁴⁷⁵ Nasrallah, 20-21.

⁴⁷⁶ Nasrallah, 46.

Sîretu 'Ayn romanında olaylar, genellikle bir evde geçmektedir. Geleneksel bir mimari yapıya sahip olan Kerîme ve ailesinin yaşadığı ev, kilise avlusundadır. Yüksek bir yerde bulunan avludan geniş bir ova ve içerisinde pembe renkli güzel taş evler görünmektedir.

Evin önünde küçük bir bahçe, bu bahçede Filistin'in simgesi çam, hurma, asma ve limon ağaçları bulunur. Ev, geleneksel Filistin evidir. Evin fizikî yapısı toplu halde tasvir edilmez. Yeri geldikçe bir iki cümle ile ayrıntılar verilir. Mesela, Kerîme'nin günlerce süren ilk fotoğrafı çekme serüvenine üzülüp uykusu kaçan babası, gece yatağından kalkar. Kızlarının odasına doğru yürür. Bu esnada evin ahşap yapısı okuyucuya sezdirilir.

“Papa Said kalktı. Yatağını terk etti. Kapıyı açtı. Kuru karanlığın içerisinde ahşapların cızırtısını duydu. Elini kızların odasının ahşap kapısına uzatacakken eli havada asılı kaldı. Evin dış kapısına doğru yürüdü. Kapıyı açıp eşikte oturdu.”⁴⁷⁷

Ev, Kerîme için hayallerin kurulduğu, hatıraların yaşatıldığı mekândır. Kardeşi Necîp öldükten sonra evde çekilen tek fotoğraf, hatıraların yaşatıldığı bir vesika olur. Daha sonra, babasının ona hediye ettiği fotoğraf makinesi ile hayallerini kurduğu ilk fotoğrafı yine evin içerisinde ailesine çeker. İlk fotoğraf Kerîme için çok önemlidir. Kilisenin etrafında hayatın tüm canlılığı içerisinde bulamadığı hayalindeki fotoğrafı çekmek için eve geri döner. Ev Kerîme için hayallerinin gerçeğe dönüştüğü mekân olur. Dışarıda uzun uğraşlarla aradığı fotoğraf karesini ait olduğu, hayatına anlam katan evinde bulur.

Uzun uğraşlardan sonra ilk fotoğrafı çekmeden sabahın ilk ışıklarıyla eve giren Kerîme, sonbaharın güneşli gününde odaya vuran ışık hüzmelerinin yüzlerindeki yansımasıyla büyülenir. İlk fotoğrafını çekmek için onlara hareket etmemelerini söyler.

“Bütün aile yedinci günün sakladığı tüm gizemli olasılıklardan korkarak uyanmıştı.

Kerîme onları görünce dondu. Yemek odasının atı penceresinden yüzlerine vuran ışık hüzmeleri büyüleyiciydi. Onlar hem kendileriydi hem de başkalarıydı. Çok güzel ve dışarıdaki gün gibi çok saftılar.

⁴⁷⁷ Nasrallah, 34.

Kerîme'nin bir heykele dönüştüğünü gördüklerinde şaşırdılar. Ancak, bakışlarında farklı bir şey vardı.

- Hareket etmeyin dedi onlara Kerîme. Sanki o silahını çıkarmış güzelliklerine saldıracakmış gibiydi. O andaki güzelliklerine. Eşi benzeri olmayan güzellikleri.”⁴⁷⁸

Bu an, Kerîme için uzun süredir beklediği andır. Aile içerisinde mutluluğun ve ilk tecrübenin fotoğrafını çektikten sonra babası; “Rabb bizi beşer olarak yarattı, ancak Kerîme bizi meleklerle dönüştürdü.”⁴⁷⁹ diyerek onun bu alanda ne kadar başarılı olacağına inancını belirtir.

Romanda, Kerîme ‘Abbud ve ailesi için ev, aile fertlerinin bir arada olduğu, bütünleştirici bir mekân olarak sunulmaktadır. Aile üyeleri yemek masası etrafında yemeklerini yerken o gün karşılaştıkları durumları konuşurlar. Yemek masası ailenin bir araya geldiği, konuşup sohbet ettiği anların paylaşımıdır.

Ev ve evin kapısı dış dünyaya açılan kapılardır. Evin sınırları dışına buradan ulaşılır. Evin pencereleri kapı gibi dışarıyı gözetlemek için kullanılır. Ancak, dış dünya bağlantısı evin kapısı ile sağlanır. Romanda, Kerîme dış dünya ile bağlantıyı sağlayan kişidir. Evden en çok o çıkar. Kardeşleri adeta evlerinin içerisinde hapis gibidir. Evin dışında çıktığında adeta dış dünyayla bağları kuran penceredir. Burası, bir gözetleme kulesi gibi dışarıyı kucaklar. Kerîme'nin babası da bu gözetleme kulesi olan pencereden kızını gözetler.

Ev, romanda dışarı ile bağların kesildiği, insanın evin dört duvarı ile mesafesini belirlediği mekândır. Ev mahremiyetin ve dış dünyayla arasındaki sınırların belirlenmesini sağlar. Bu açıdan romana bakıldığında, Kerîme artık aile fotoğrafları çeken, şöhreti dalga dalga Filistin'e yayılan fotoğrafçıdır. Aileler onu evlerine davet etmeye başlarlar. Mahrem alanlarına dahil olan Kerîme evlerin iç yaşamlarını aktarır. Çektiği fotoğraflar anı olmasının yanı sıra, hatıraların da vesikası olur.

Romanda, çokça fotoğraf çektiği belirtilen Kerîme'nin çektiği fotoğraflarda aileler fotoğraf için hazırlık yaparlar. Bu hem Kerîme hem de aileler için önemli bir andır. Hayfa'da bir ailenin fotoğrafını çekerken Kerîme, onların hem heyecanına ortak

⁴⁷⁸ Nasrallah, 40-41.

⁴⁷⁹ Nasrallah, 41.

olur hem de o güzel evin içerisinde derin düşüncelere dalar. Yazar, evin tasvirini hem ev halkının fotoğraf çekirme heyecanı ile hem de fizikî görünümü ile tasvir eder.

“Hayfa’da, o güzel evdeki aile düğün hazırlığı yapıyormuş gibi, bir yerden bir yere koşuyordu. Sadece resim çekirmek için hazırlanıyorlardı. Yayıların, tavanının kenarlarında ve ortasında süslemelerin olduğu evlerde Kerîme kendini rahat hissediyordu. Orada uzun yıllar boyunca hazırlanmış bir güzellik vardı. Orada oturanların yüzlerini kucaklayacak bir resim için hazırlanan o evin var olmasını kim arzulamıştı.

Kerîme bazı evleri güneşin evi diye isimlendirirdi. Eve girer girmez içerisindeki her şeyin, gözü, kalbi ve fotoğraf makinesinin merceği ile anlaşıp yapıldığını anlardı.”⁴⁸⁰

Mutluluğun yayıldığı sıcak yuvalar bazen ölümün sessiz çığlıklarıyla sarsılır. Ev adeta ölüm soğukluğuna döner. Filistin’de İngilizlerin manda yönetimi sırasında ve daha sonra İsrail devletinin kurulduğu zamana hatta günümüze kadarki dönemlerde yaşanan siyasî olaylar, halkın tepkisini çekmiştir. Protestolar, halkın baş kaldırışı, direnişi idi. Bu olaylarda çocuk, genç, yaşlı, kadın, erkek kim katılıyorsa hedef noktasındaydı.

Mutluluk yayılan evde, Kerîme fotoğrafını çektikten sonra, evin genç delikanlısı kendisini sokağa atar. İşin uzaması sebebiyle aile üyelerini çabuk olmaları için uyarır. O günlerde Filistin’de gösteriler, İngilizlere ve Yahudilere karşı çıkmak için yapılan faaliyetler durmuyordu. Filistinli bu genç de bu gösterilere katılmak için evden hızlıca çıkmış, sonrasında çıkan arbede de vefat etmiştir. Kerîme çektiği fotoğrafları eve getirdiğinde durumu anlar. Fotoğraf çekerken yaşanan güzel anlar, evin içerisinde evladını kaybeden yaralı annenin feryatlarıyla en acılı sahneye dönüşür.

Mekânı güzelleştiren, içerisinde iyi ve hoş olmayı sağlayan unsur şüphesiz mekânın insana kattığı değerle, insanın psikolojik durumuyla ölçülür. Mekâna bakış ve onun algılanış biçimi yaşanan olayların etkisiyle farklılaşabilir.

Romanda yazar, bu durumu çok iyi tasvir etmiştir. Mekân olarak uzun yıllar aile bireylerinin beraber yaşadıkları ev gerek Filistin sokaklarında gerekse ev içerisinde yaşanan olumsuzluklar sebebiyle, farklı bir şekilde algılanmaya başlanmıştır. Roman

⁴⁸⁰ Nasrallah, 72.

kahramanları, ev içerisinde evin onlara dar geldiğini hisseder. Aslında evde değişen bir şey yoktur. Hayata bakış açıları değiştiği için evin algılanışı da değişmiştir. Ev artık onlar için ölümün kol gezdiği, her an birini alacak olan karamsar bir mekâna dönüşmüştür. Bununla birlikte, kahramanlar evin içerisinde yaşananlar kadar Filistin sokaklarında yaşananlardan da etkilenmekteydiler. Sokak güvenli ve rahatça çıkıp gezilebilecek bir yer olmaktan çıkmıştır. Evin içerisine sıkışıp kalmışlardır. Bu durum onlara yaşadıkları alanı daha darlaştırır.

Kerîm'in ölümünden sonra Katerina da verem hastalığına yakalanır. Bir evladını daha kaybetme düşüncesi ile anne Barbara'ya ev sıkıntı verecek derecede darlaşır. Katerina kendini kurtaramayacağını düşündüğü hastalıktan çevresindekileri uzak tutmak ister ve odaya kapanıp evi kendisine daraltır.

Bataklık

Bataklık romanda, İngilizlerin yakaladıkları kişilere ceza verdiği veya işkence ettiği mekân olarak şöyle tasvir edilir:

“O bölgedeki mahkumlara önderlik eden güçler, Buheyratu'l-Havle bölgesindeki bataklığın ortasında ayakları balçıga saplanmış, şiddetli soğuktan bedenleri şeker kamışı gibi titrer bir şekilde [mahkumların] ayakta durmalarını emretmekten daha iyi bir hapisane bulamadılar. Üzerlerinden geçen veya onlara öyle gelen tek sıcaklık, askerlerin pis kokulu, çamurlu suyun içerisine soktukları kişilerin hala orada olup olmadığından emin olmak için bataklığın yüzeyini tarayan kocaman projektörün ışığıydı.”⁴⁸¹

Çerçeve Dükkanı

Nasrallah, roman kahramanlarının psikolojik durumu ile mekânı özdeşleştiren bir yazar olarak, kahramanın yaşantısını, karşılaştığı olayları ve ruh dünyasını düşünce yapısının şekillenmesine etki edecek şekilde yansıtır.

Sîretu 'Ayn romanında, çerçeve dükkânı, Kerîme'nin gözünden anlatıcı tarafından aktarılır. Kerîme on kişiden oluşan bir ailenin fotoğrafını çeker. Ancak, ailenin genç oğlu öldürülür. Onun fotoğrafını büyüttükten sonra çerçeveletmeye karar verir. Kerîme'ye göre, çerçeveli fotoğraf sayesinde ölümün aldığı genç, her zaman

⁴⁸¹ Nasrallah, 49.

ailesinin gözünde canlanacaktır. Bu duygularla Kerîme, çerçeve dükkanının duvarlarındaki resimlere bakarak farklı düşüncelere dalar. Nasrallah, Kerîme'nin derin düşünceleri etrafında, öldürülen çocukla Hz. İsa arasında bir ilişki kurar. Zira Nasrallah, öldürülen çocukla Hz. İsa'nın akıbetlerinin aynı olduğunu düşünür. Çerçeve dükkanı romanda şöyle tasvir edilmektedir:

“Öğle boyunca gencin fotoğrafını büyötmek için çok çalıştı. Son derece başarılı oldu. Fotoğrafı aldı ve Şari'i Muluk'taki çerçeve dükkanına gitti. Sahibinden fotoğrafa bir çerçeve yapmasını istedi. ... Ona oturması için işaret etti. Kerîme duvarlardaki ailelerin, küçük, büyük, kadın, erkek fotoğraflarını incelemeye başladı. Bu arada kendisine 'acaba bunların hangisi yaşıyor, hangisi öldü?' diye sordu. Girişin karşı duvarının ortasında, doğal manzara resmi ve büyük bir fotoğraf gördü. Bu mükemmel fotoğrafta ölümden kurtulamayan İsa'ya hamile Meryem'i bir ışık kuşatıyordu.”⁴⁸²

Kerîme'nin Stüdyosu

Kerîme, fotoğrafçılık sanatında kendini geliştirdikten sonra, Hayfa'da özel bir fotoğraf stüdyosu açar. Kudüs'te özel stüdyoların artması, Kerîme'yi Hayfa'ya yöneltmiştir. Hayfa'da tarihî bir sokakta, iki katlı binanın alt katında kiralanmış stüdyonun özelliği, binanın önemli tarihî bir kişiye ait olmasıydı. Nasrallah, bu mekânı dipnot kullanarak binanın sahiplerini tanıtır.

“Kerîme içerisinde bazı bina ve gayri menkullere sahip olan, Hristiyan Filistinli bir Arap ailesine dayandırılan cadde Şari' Sihyon'daki özel stüdyosuna gitmek için yola koyuldu.”⁴⁸³

Şari' Sihyon' adı verilen aile üyeleri, Filistin'de önemli görevlerde bulunmuşlardır. Bunlardan İbrahim Sihyon milliyetçi, aile babası ve İngiliz manda döneminde Hayfa Belediyesi'nde başkan yardımcısı, Yusuf Sihyon Filistin genel hükümetinde İletişim Bakanı, Râcî Habîb Sihyon ise Fillistin Kurtuluş Örgütü başkan sekreteri olmasının yanında iyi bir radyocudur.

Stüdyonun bulunduğu yer, romanda geniş bir şekilde tasvir edilmekle birlikte, stüdyonun içinin nasıl olduğuna değinilmez. Dış mekânı tasvir ederek Nasrallah, stüdyonun sanat faaliyetlerinin yapıldığı önemli bir yerde olduğuna dikkat çeker.

⁴⁸² Nasrallah, 79.

⁴⁸³ Nasrallah, 74.

Stüdyonun etrafında dönemin ünlü şarkıcılarından olan Ferîd Atraş ve kız kardeşi İsmehan'ın konser verdiği salonlar, sinemalar ve tiyatro salonları vardır.

2.7.5. Zaman

Sîretu 'Ayn romanı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Kerîme'nin doğumu olan 1893'ten başlayıp İngiliz manda yönetiminin devam ettiği 1940 yılında, onun 47 yaşında öldürülmesiyle sonlanır. Kerîme 'Abbud'un yaşam hikâyesinin anlatıldığı romanda, İngiliz mandası altındaki Filistinlilerin yaşadıkları olaylar, Hıristiyan olan Kerîme ve ailesi üzerinden günlük yaşantılarla özdeşleştirilerek aktarılır.

Osmanlı Devleti içerisinde geçen olaylar etrafındaki konuşmalar kahramanların yaşadıkları dönemin belirlenmesinde etkili olur. Bir araya gelen kişiler Osmanlı Devleti'nin bilinmeyen geleceği hakkında konuşurlar. “Bir işle meşgul olduklarında veya Osmanlı Devleti, onun ve ülkenin bilinmeyen geleceği etrafında konuşmaları sırasında fotoğraf makinesini elliyordu.”⁴⁸⁴

İngiliz yönetiminin Filistin'e gelişi, “Bilâdu'l-'duvvi” başlığı altında verilmiştir. Yazar burada açık bir tarih vermez. Ama İngilizler 1917'de İngiliz General Allenby'in Kudüs'ü işgal etmesiyle Filistin'de askerî yönetim resmen başlamıştır. Onların gelişlerinden sonra hayat çok değişime uğramıştır. İngilizler, Filistin'e gelir gelmez ,oraya “*işgal edilmiş vatan toprağı*” adını verdiler. Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Filistin vatandaşları kendilerini güven içerisinde hissediyorlardı. O dönemde roman kahramanlarının yaşantıları kendi seyrinde devam ediyordu. Ancak, İngilizlerin orayı işgal etmesiyle toplumsal ve bireysel hayatta birçok değişiklik meydana gelmiştir.

Yazar, diğer romanlarında olduğu gibi, mevsimleri ve gün içerisinde değişen hava olaylarını kahramanların ruh halleri ve yaşanacak durumlarla ilişkilendirerek anlatır. Kozmik zaman belirtilirken, ‘o bahar’ ve ‘o gün’ ifadeleri kullanılır. Kerîme'nin babası Papaz Said, kızıyla baş başa kıra gittiğinde, yaşanacak zamanın eğlenceli geçeceğine işaret edilerek zaman şöyle aktarılır:

“ O bahar mevsiminde her şey çok duru ve berraktı. Kızına neden kıra gitmiyoruz? dedi.

⁴⁸⁴ Nasrallah, 7.

- Annem burada değil.
- Ben sadece sen ve ben birlikte gitmemizi istiyorum.
- Ben ve sen mi?⁴⁸⁵

Bahar mevsimi bütün güzelliklerini baba ve kızına sunmaktadır. Zamandan alınan tat ve lezzet mevsimin olgunlaşan çiçekleri ve otları ile daha da eğlenceli hale gelir. Baharın tadını çiçek kokularını belirleyecekleri oyunla çıkarırlar. Bahar mevsimi, onlara mutlu ve eğlenceli zaman geçirmelerine yardımcı olur. Bu durum şöyle aktarılır: Gözleri kapalı, oynadıkları oyundan mutlu bir şekilde babasının ardından, yanından bir o tarafa bir bu tarafa dolaşması üzerinden uzun bir vakit geçti.

Zaman geçişleri seneler atlayarak vurgulanır. Rahip Said altı yıl boyunca Beyt Câlâ'ya vaiz olarak gitmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Roman, Kerîme'nin doğumunda ölümüne kadar geçen süreyi ele almakla birlikte, bazı yerlerde yazar, olayların seyrine göre tam takvim verir. Mesela, orgun kiliseye geliş tarihi Rahip Said'in çocuklarının doğum tarihlerinin ve Beytülahm'de tarihin belirlenmesinde önemli bir kriter olur:

“1893 yılı bir gün atlarla taşınarak, Kudüs'ten Beytülahm'e getirilen org, dört bini aşan nüfuslu bir şehirde bir çizgi oluşturmuştur. ...O yıl Papaz Said, Kerîme'nin doğduğunu hatırlar. Daha sonra, çocuklarının yaşlarını ona sorduklarında Papaz Said, Katerina, org kiliseye Kudüs'ten gelmeden bir yıl önce doğdu, Kerîme şanslıdır. O orgun geldiği yıl doğdu. Necîp orgun gelişinden iki yıl sonra doğdu. Biz ona “Aman Tanrım bir çocuk geldi” diye şarkı söyler söylemez defnedilirken “Benimle kal yavrum diye şarkı söyledik. O çocukken öldü. Orgun gelişinden dört yıl sonra Rabb bizi Kerîm ile şereflendirdi. Ondan on sene sonra Mansur doğdu. Ve on üç yıl sonra da Lidya son çocuk dünyaya geldi.”⁴⁸⁶

Nasrallah, romanda yer yer dinî geleneklere yer verir. Hıristiyanların çocuklarına yaptırdıkları önemli bir dinî gelenek olan vaftiz geleneğini dikkate almış, evlerine gelen misafiri tanıtırken vaftiz olayına atıf yapmıştır.

⁴⁸⁵ Nasrallah, 12.

⁴⁸⁶ Nasrallah, *Sîretu 'Ayn*, 18-19.

“Aile üyelerinin toplandığı bir akşam Muhtar oğlu ile birlikte Papaz Said’in evine gelir. Yazar muhtarın oğlunu “Muhtar tek başına gelmemişti. Yanında 1888 yılında Papaz Ludvîk Şinler tarafından vaftiz edilen, Halîl Basîl ailesinin biricik ve en büyük oğlu Tefîk de vardı.”⁴⁸⁷

Romanda, geçen kahramanların doğum tarihleri tam olarak verildiği gibi ölüm tarihleri de tam olarak verilmiştir. Romanda kendisi hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmayan Kerîm, İngiliz yönetiminin işkence etmesi sonucu yakalandığı tüberküloz hastalığı sebebiyle vefat etmiştir. Annesi 1921 yılı ağustos ayının on ikinci gecesinin ortasında onu çok etkileyen bir rüya görür⁴⁸⁸ ve oğlu Kerîm’in odasına koşar. Orada Kerîm’in sessizce ölümüne şahit olur.

2.7.6. Anlatıcı Bakış Açısı

Bu roman da diğer romanlar gibi, Tanrısal bakış açısı ile kaleme alınmıştır. Anlatıcı, her şeyi bilmekte ve her şeye hakim bir konumdadır. Olaylar onun bakış açısından anlatılır. Bazı yerlerde kahramanların düşüncelerine yer vererek onları konuşturur. İç konuşma tekniğiyle kahramanlarının durum karışışındaki fikirlerini ortaya koyar. Bazen anlatıcı, romandaki olayları kendi yorumlarıyla besleyerek sunmayı tercih eder.

⁴⁸⁷ Nasrallah, 31.

⁴⁸⁸ Nasrallah, 81.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İBRAHİM NASRALLAH'IN ROMANLARININ ANLATIM TEKNİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Anlatı, insanın varlığının başlangıcından beri var olmuştur. Bir şeylerin anlatılabilmesi, ikili iletişimin kurulabilmesi için anlatı devreye girer. İnsanlar hayatları boyunca sayısız anlatı üretirler. Bu anlatı türleri farklı şekilde olabilir.

Roland Barthes'in de ifade ettiği gibi, dünyada sayısız anlatı vardır. “Anlatıların dayanakları sözlü ve yazılı olabileceği gibi el, kol baş hareketi gibi koordineli birleşiminden oluşabilir. Anlatı mitlerde, masallarda, uzun öykü, destanda, hikâyede, trajedide, dramda, filmlerde, diyaloglarda vb. de mevcuttur. Anlatı bütün zamanlarda, bütün yerlerde ve bütün toplumlarda vardır. Dünyanın hiçbir yerinde anlatsız bir toplum olmamıştır.”⁴⁸⁹

Roman anlatmaya bağlı bir edebî türdür. Okuyucusuyla iletişim içerisindedir. İçerisinde olaylar dizisi vardır. Bu olaylar hikâye edilirken farklı yöntemler kullanılır. Anlatmayı özel kılan aslında romanda veya anlatıda kullanılan anlatım teknikleridir. Okuyucu üzerinde etki bırakması açısından kullanılan teknikler önemlidir. Roman, insan ve toplumla ilgili çeşitli sorunları konu edindiği, bunları irdelediği, yazıldığı veya ele aldığı döneme tanıklık etme misyonunu üstlenir. Bununla birlikte, bu konuların ele alınışında romancı başvurduğu tekniklerle anlatmak istediği şeyi en güzel şekilde ifade eder.⁴⁹⁰

Romancı ilimlerin ilerlemesiyle roman anlatımına giren farklı teknikleri kullanarak romanına farklı bir dinamizm kazandırır. Klasik romanlarda çevre veya mekânlar uzun tasvirlerle anlatılır. Çevrenin insan psikolojisi üzerindeki etkileri üzerinde çok fazla durulmaz. Gelişen psikoloji bilimiyle birlikte, çevrenin insan üzerindeki etkileri, geçmişte yaşanan olayların gelecek hayatı etkilemesi, kişilerin iç dünyalarına girip onların zihin dünyasındaki hislerinin aktarımı bu bilim dalının etkisiyle olmuştur. Romanlarda bilinç akışı tekniğinin uygulanması da bilinç verilerinin araştırılmasının etkisiyle kullanılmaya başlanmıştır.

⁴⁸⁹ Roland Barthes, *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1988, 7-8.

⁴⁹⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 201-2.

Bu çalışmamızda, ele aldığımız seçki romanlarının anlatım tekniği açısından incelenmesinde, Mehmet Tekin'in *Roman Sanatı: Romanın Unsurları* adlı çalışması örnek olarak kullanılmıştır. Bu romanları, diyalog, geri dönüş, mektup, özetleme, leitmotiv, montaj, tasvir, rüya ve iç monolog tekniği olmak üzere dokuz farklı tekniği esas alarak incelemeye çalışacağız. Bu teknikleri, romanları ayrı başlıklar halinde vererek değil, tüm romanları ilgili başlıkların altında bir bütünlük içinde vererek detaylandırmaya çalışacağız.

3.1. DİYALOG TEKNİĞİ

Diyalog en az iki kişinin karşılıklı konuşmasıdır. Romanda bu teknik anlatıcının sesi kısıp roman kahramanlarının kendi ifade kalıplarıyla konuşmasıdır. Anlatıcı, dışarıda kaldığı için okuyucu direk kahramanların konuşmalarına şahit olur. Bu teknikte kahramanlara söz verildiği için kahramanlar olaylar hakkında şahsî görüşlerini ifade ederler. Durum üzerine kahramanın yaptığı yorum onun tanıtılmasına katkı sağlar.

Kanâdilu'l-Meliki'l-Celîl romanında romanın ana kahramanı Zahir Ömer, anlatıcı tarafından tanıtılırken, diğer taraftan diyaloglarla kendisi, kişiliği, eğitimi hakkında bilgi verir. Zahir Ömer, İslâm'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'i ezbere bildiğini, eski Arap şiirine ve Arap tarihine vakıf olduğunu, Zahir ile Şeyh 'Abdul-Ğaffar eş-Şuveykî arasında geçen diyalogda açıklığa kavuşur. Zahir'in aldığı geniş kapsamlı eğitimin, onun kişiliğinin oluşmasında etkili olduğu anlaşılır.

- eş-Şuveykî başını salladı: Allah'ın kitabını ezberledin mi? diye sordu.
- Evet ey Şeyh.
- En çok hoşuna ne gitti?
- Hepsi hoşuma gitti ey Şeyh. Ancak kalbime yerleşen şu ayet oldu: (De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın.)⁴⁹¹
- Şiirlerden ne ezberledin?
- Her kısımdan bir şey ezberledim.

⁴⁹¹ Ali İmran: 2/26.

Şeyh eş-Şuveykî başını salladı. Zahir’e tarih kitaplarını okudun mu? diye sordu.

- Evet
- Hangisi hoşuna gitti?
- En güzeli Batı’da Ebû Müslim el-Horasânî’nin tarihi; doğuda Abdullah Şî’a’nın tarihidir.”⁴⁹²

Nasrallah yer yer dipnotlarda romanda geçen kişiler hakkında açıklayıcı bilgiler verir. Ebû Müslim el-Horasânî’nin kim olduğunu okuyucular onun verdiği bilgilerden daha iyi tanır. Dipnotta Ebû Müslim el-Horasânî’nin Abdurrahman b. Osman b. Yesâr el-Horasânî denilen Abdurrahman b. Müslim olduğu Şam’dan Horasan’a kadar eşeği üzerinde giden garip bir adam olduğu belirtilir. Dokuz yıl sonra Horasan’a hakim olur ve Emevî Devleti’ni yıkıp diğer devleti kurar.

Ebû Müslim el-Horasânî İslâm tarihinde önemli bir yere sahiptir. Emevî Devleti’nin yıkılıp Abbasî Devleti’nin kurulmasında önemli katkıları olmuştur. Askerî başarılarıyla birlikte, Horasan’ın yeniden inşasında etkin bir rol almıştır. Hak yolunda giden, doğruyu savunan, dirayetli bir kişi⁴⁹³ olan Ebû Müslim’in tarihini okuyan Zahir Ömer de adeta onu kendisine örnek almıştır. O da Osmanlı Devleti içerisinde bağımsız bir devlet kurma arzusuyla isyan etmiştir. Halk arasında adaleti sağlamayı, hak yolunda doğru bildiğini yapmayı amaçlamıştır. Ebû Müslim gibi imar faaliyetlerine önem vermiştir. İkisinin de kaderi aynıdır. İkisi de öldürülmüşlerdir.

Nasrallah, diyalog tekniğini bazen roman kahramanlarının olaylar hakkında düşüncelerini açığa vurması için kullanmıştır. Necme ile Zahir Akka’ya geldiklerinde, Akka’nın kötü kokuların yayıldığı, bataklıklarla kaplı bir mekân olduğunu görürler. Buranın düzünlenmesi, temiz yaşanılır bir hal alması ve Zahir’in bunu başarabilmesi Necme’nin cesaretlendirmeleriyle olur. Zahir’in kişiliğinin şekillenmesinde Necme’nin ona verdiği öğütler etkilidir. Necme Zahir ile konuşurken emir fiillerini kullanarak onu ne yapması gerektiğini söyler. Emir fiilleri karşıdaki kişinin yapması gereken iş için istek bildiren fiillerdir. Necme de Zahir’e hem isteğini açıklamak hem de onu bu işe zorlamak amacıyla bu fiil kalıbını kullanmıştır:

⁴⁹² Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki’l-Celîl*, 55-56.

⁴⁹³ Hakkı Dursun Yıldız, “Ebû MÜslim’i Horasânî”, *DİA*, İstanbul 1994, 197-99.

- Koku dayanılabilecek gibi değil. Necme'den özür diliyormuş gibi bir halde bunu biliyorum dedi.
- Bu kokuyu bitireceksin dedi Necme.
- Bataklıklar?
- Zahir'in sözünü bitirmesine izin vermeden kurutacaksın.
- Harap olmuş surlar?
- Yeniden inşa edeceksin.
- Küçük bir şehir!
- İmar edeceksin. Bütün bunların sözünü vermezsen seninle geceleğime inanıyor musun? ya Şeyh.

Atını durdurdu ve ona yöneldi.

- Sanki korkuyorsun ya Şeyh.⁴⁹⁴

Zamanu'l-Huyûli'l-Beyzâ romanında Nasrallah, diyalog tekniğine geniş yer verir. Roman kahramanlarının olaylar karşısında tavırları ve düşünceleri anlatıcı araya girmeden aktarılırken okuyucu ve roman kahramanı karşı karşıya gelerek kahramanı tanıma fırsatı elde eder.

Yazar, Halid'in oğlu Naci'nin dürüstlüğünü ve doğru sözlü ve korkusuz biri olduğunu, kışlada kaybedilen cüzdan üzerinden işler. O dönemde İngilizler yerel halktan asker almaya başlamıştır. Çeşitli sebeplerle kışlaya giren Naci, orada askerî eğitim almaktadır. Bir gün eğitimci 'Abdu'l-mun'im'in cüzdanı kaybolur. Naci cüzdanı lavaboda bulur. Eğitimci cüzdanın kaybettiğini söylemek yerine, askerî kimliğini kaybettiğini, onu bulanın kendisine vermektense caddede uygun bir yere koymasını ister. Bu esnada Naci ayağa kalkar ve bütün cesareti ile:

- 'Abdu'l-Mun'im efendi! diye bağırır.
- Evet
- İzin verirseniz kaybettiğiniz cüzdanınızı tarif edebilir misiniz?
- Yüzünüzü gençlere çevirin. dedi Naci. Yüzünü çevirdi.

⁴⁹⁴ Nasrallah, *Ḳanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 348-49.

- Benden ne istiyorsun?
- Cüzdanınızın niteliklerini bana söylemenizi istiyorum.
- Ben sadece kimliğimi istiyorum. Sen cüzdan diyorsun. Duyduğunuz gibi cüzdanın niteliklerini bana soruyor. Bunu duyuyor musunuz? Ona söyleyeceğim.
- Cüzdanın içerisinde ne vardı. Para veya başka bir şey.
- Dinleyin gençler. O bana parayı veya başka bir şeyi soruyor. Cüzdanın içerisinde bir onluk, iki beşlik, iki cüneyh toplam yirmi iki cüneyh vardı. dedi.
- Öyleyse bu sizin cüzdanınız. Kimliğiniz ve paralarınız içerisindeydir. dedi Naci.
- Dürüstlüğün için sana teşekkür ederim. dedi. Sena dürüstlük ruhunu veren, seni doğuran anneni kutlarım. dedi.⁴⁹⁵

İngiliz manda yönetiminin ele alındığı tarihî dönemde yaşanan olayların konu edildiği romanda o dönemde halkın karşılaştığı sorunlara roman kahramanlarının tepkileri ve sözleri ile yer verilir. İngiliz yönetimi döneminde Filistin topraklarının Yahudilere satışı artar. Yazar, buna dikkatleri çekmek, kendi vatanına çeşitli sebeplerle ihanet edenlerin olduğunu belirtmek için “Emlakçı, Müşteri ve Satıcı” adlı bölümde Filistin’de satılan bir çok köy gibi aynı kaderi yaşayan Hâdiye Köyü’nü ele alır. Hâdiye Köyü sakinlerinin ellerinde resmî evrakları olmadığı için köy, kiliseye ait görünüyordu. Papaz halkın tepkisini çekmeyi göze alarak köyü Yahudi birine satmaya karar verir. Köylülerin bu araziler üzerinde hiçbir haklarının olmadığını, “bu araziler kilisenin malıdır. Kimse bize kime satıp kime satmayacağımızı söyleyemez.”⁴⁹⁶ ifadelerini kullanan papaz ile köylüler arasında geçen diyalog şöyle gelişir:

“Kırmızı geniş gözleri, kazık gibi boyuyla deli gibi atılarak, Hacı Salim onlara yaklaştı. Burada ne yapıyorsunuz? dedi.

- Bu sizi ilgilendirmez. Bu toprak, kilisenin malıdır ve üzerinde çalışan ırgat gibi tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. Sonuçta siz bu topraklarda ırgatlarsınız dedi Manuli.
- Irgatlar öyle mi?

⁴⁹⁵ Nasrallah, *Zamanu'l-Hıyûli'l-Beydâ*, 447-48.

⁴⁹⁶ Nasrallah, 416.

- Bunu daha önceden bilmiyordusanız bu sizin suçunuz değil. Bunu size söylemeyen Papaz Teyedoros'un suçudur.
- Böyleyse, dedi Hacı Salim ve ekledi. Burada kimin ırgat olduğunu görelim dedi ve işaret parmağını arabaya doğru yöneltti.”⁴⁹⁷

Nasrallah'ın bu romanında işlediği konulara dikkat edildiğinde, Filistin halkı, sadece ülkelerine yerleşen İngiliz ve Yahudilerden zulüm görmemiştir, kendi içerisinde var olup düşmanla anlaşılan kendi vatandaşlarından da zulüm ve baskı görmüştür. Romana göre Filistinli olup kendi vatanına ihanet edenler, basit bir kişiliğe sahip, kendi çıkarlarını düşünen vatan hainleriydi. Bu hainlerden biri olan Hamdi, Hâdiye'yi kuşatan köylerin yönetimini ele geçirmişti. Hâdiye'yi de yönetimi altına almak istediğinde Hacı Mahmud'un dirayetli duruşu ile karşılaşır. Aralarındaki diyalog şöyle gelişir:

- “Sizler bu bölgenin içerisindesiniz. Ve bizim saflarımızda yer almanız gerek. dedi Hamdi.
- Burası reşit olmayanların vesayeti altına girecek köylülerin köyü değildir. dedi. Hacı Mahmud. Hiç kimseye tabi olmadan Türklerin dönemini geçirdiğimiz gibi, İngiliz yönetimi altında da hiç kimseye bağlı olmadan yaşayacağız. Biz sizinle iyi şeylerde karşılaşmaya hazırız. Ama senin emrin altında olmaya gelince biz bunu asla kabul etmeyeceğiz.
- Bu son sözlerin mi? dedi. Hamdi.
- Bu eskiden beri ilk sözümdü ve her zamanda son sözüm olarak kalacak dedi.
- Sen öyleyse ateşle oynuyorsun.
- Oynamak için başka bir şey yoksa ateşi seçeceğim.”⁴⁹⁸

Bu diyalogda, Hamdi'nin tehditlerine karşı Hacı Mahmud vakur bir duruş sergiler. Hacı Mahmud, köyünde sahip olduğu şeyleri iyi bildiği için eskiden beri nasıl yaşamışsa aynı şekilde yaşamaya devam etmek ister. Kimseye boyun eğmeden dimdik duruşunu korur. Karşılaşabilecekleri her zorluğun üstesinden gelebileceğini Hamdi'nin onlara karşı takındığı tavra karşı verdiği cesur cevapla beyan eder.

⁴⁹⁷ Nasrallah, 417.

⁴⁹⁸ Nasrallah, 265.

Birçok amaç için kullanılan diyalog yöntemi *Tuyûru'l-Hazer* romanında farklı amaçlar için kullanılmıştır. Romanın başlangıcında okuyucu, Sağır ve annesi arasında geçen diyaloga şahit olur. Daha doğmadan konuşabilme becerisi olan kahramanın annesi ile konuşması olağan üstü bir durumdur. Burada yazar, olağanüstü niteliklerle oluşturduğu kahramanı hakkında okuyucunun dikkatini çekecek bilgiler verir.

Sağır, annesi ile çeşitli konular hakkında konuşurken mağaraya ilk yerleştikleri zaman yaşadıklarını da annesine anlatmıştır. Daha doğmadan önce yaşananları anlatması annesini hayrete düşürmüştü. Babası Ali ile mağaraya sığınan Ayşe, ilk gece kurtların ulumaları ile irkilmişlerdi. Onlar İsrailîlerin kendi evlerini aldıkları gibi kurtların evlerini almışlardı. Sağır, annesine o zaman mağarayı terk etmeleri gerektiğini söyleyerek aralarında şöyle bir konuşma geçer:

- Sağır annesine mağarayı sevmiyorum dedi.
- Annesi mağarayı kim sever ki diye cevap verdi.
- Buraya geldiğinizden beri tilkileri bırakmanız gerekiyordu.
- Tilkiler hakkında seninle kim konuştu?
- Sen biliyorsun anne. Hiç kimse konuşmadı.
- Fakat bu olay sen doğmadan önceydi. Karnımda seni taşımadan önce yaşanmıştı. Dedi annesi”⁴⁹⁹

Romanda vatan kavramı oldukça yoğun bir şekilde ele alınan bir konudur. Vatanın ne olduğu değişen yaşam koşulları içerisinde ve vatandan uzakta farklı anlamlara bürünüyordu. Farklı kahramanlar üzerinden yazar vatan kavramı üzerinde durur.

Roman kahramanı Meryem’in kendisini ve çadırda yaşayan Filistinli çocukların vatanda hissettikleri tek yerin okul olduğu Sağır ile konuşmasından anlaşılmaktadır. Bilginin üretilmeye çalışıldığı, farklı bakış açısı sunan okul onlar için çok önemliydi. Meryem de bu düşüncelerle okuldan kaçan yeğenini karşısına alıp onunla konuşurken okulun ne demek olduğu üzerinde durur:

“Nerede olduğunu sana sormayacağım. Asla sormayacağım ama beni iyi dinle. Kulaklarını iyice aç. Evden kaçabilir veya uzaklaşabilirsin. Beni duyuyor musun? Ancak senin kaçmana asla izin vermeyeceğim yer okuldur. Beni duyuyor musun? Bunu

⁴⁹⁹ Nasrallah, *Tuyûru'l-Hazer*, 61.

ilk olarak baban için yapmalısın. Benim için yapmalısın. Biz şu anada hiçbir şeye sahip olmayan kişileriz. Kalbim bana her zaman söyle diyor. Burada ülkemize benzeyen bir şey var. O okuldur. Sen bir daha okuldan kaçmayacaksın. Bir kez daha ülkemi kaybetmek istemiyorum. İki kez ülkemi kaybedersem sonsuza kadar onu kaybetmiş oluruz. Kitaplarına özen göster. Sakın onları elinden düşürme. Elimizde okula giden çocuklarımızdan başka bir şeyimiz kalmadı. Beni duyuyor musun? dedi.”⁵⁰⁰

Yazar, kahramanlarına konuşma fırsatı verdiği bu teknikte kahramanlar ve düşünceleri hakkında okuyucu birçok şeyi dolaysız bir şekilde öğrenir. *Debbâbetu'n-Tahte Şecereti 'Îdil Milâd* romanında diyalog tekniğini diğer romanlara nazaran daha fazla kullanan Nasrallah, Yahudi düşüncesi ve Filistin düşüncesi ile olayları anlatmaktadır. Yahudilerin arzusu vaat edilmiş topraklara geri dönüp orada bir İsrail devleti kurmaktır. Bunun nasıl gerçekleşeceğine dair düşünce yapısı romanın asıl kahramanlardan Moşe'nin babasının ona verdiği öğütten öğrenilir:

“- Ne resmi?

- İsrail topraklarının resimleri.
- Oraya resim çekmek için gitmem gerektiğini mi kast ediyorsun?
- Sonunda hepimiz oraya gideceğiz. Fakat sen bizden önce oraya geri dönme şerefine ve ihtiyacımız olan şeyi yerine getirmeye nail olacaksın.

..

..

En yakın zamanda eşin de senin yanına gelecek. dedi ona babası. Orada yapman gereken tek şey içinde yaşayacağınız bir ev hazırlamaktır.

- Gerçekten peşimden gelecek mi?
- Moşe sana söyledim. Hepimiz oraya gideceğiz. Beni dinlemiyor musun?”⁵⁰¹

Yazarın nazarında ana kahraman Moşe'ye verilen görev, Filistin'i boş, insansız bir mekân olduğunu kanıtlamaktır. Bu amaçla Moşe'nin Filistin'de fotoğraf çekmek için ilk gittiği yerlerden biri de Taberiyye'dir. Sokaklarda gördüğü Filistinliler onu şaşırtır.

⁵⁰⁰ Nasrallah, 220.

⁵⁰¹ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Milâd*, 43.

Çok fazla olduklarını düşünür. Onun bildiğinin aksine, Filistin toprakları insanlardan soyutlanmıştır ve boş arazilerin olmadığının farkına varır. Ancak Yahudiler bu gerçeği gizleyerek Filistin topraklarının kendilerini beklediğinin propagandasını yaparlar. Yahudilerin Filistinliler hakkındaki görüşleri Moşe'yi Taberiyye'ye götüren iri yapılı adam tarafından aktarılır.

“Taberiyye'nin sokaklarında gezintiye çıktığında etrafını saran küçük Filistinlilere şaşırdı. Moşe'nin hafif, küçük fotoğraf makinesi onları etkilemişti. Onlardan sadece iyi muamele gördü. Onlar, Moşe ile konuşmaya çalışıyorlardı. Küçükler, Moşe'ye yaklaştıkça O, aralarında en az iki metre mesafe bırakarak geri gidiyordu. İri yapılı adam ona; ‘Onlarla karşılaşırsan onlara dokunmaktan ve sana dokunmalarından uzak dur. Çünkü onlar hastadır.’ dedi.

- Hasta mı? Hepsi mi?
- Evet Moşe. Onların hepsi hastadır. Eninde sonunda senin burada yaşamam için ölecekler. Değil mi Moşe?
- Tabii ki benim burada yaşamam için.
- Ve onların fotoğraflarını çekmekten sakın. Böyle yaparsan kameraya zarar vereceksin.”⁵⁰²

Zilâlu'l-Mefâtiḥ romanında yazar, kahramanlarını çok fazla konuşturarak kişilerin durum hakkındaki duygularını açıklamaya çalışır. Yer yer anlatıcı da diyaloglar arasında yorumunu katar. Örneğin, romanın kahramanlarından Meryem, Nâhûm'un neden ahırında saklandığını öğrenmek ister. Meryem, korku dolu gözlerle ona bakan Nâhûm'u sakinleştirip ona sorular sormaya başlar. Burada Meryem, Nâhûm'u daha yakından tanımak istediği anlaşılmaktadır. Onu tanımak isterken bir yandan orada ne işi olduğunu sorgular diğer yandan annelik duygusu ile onunla kurduğu bu ilişki ona oğlunu hatırlatır.

- Adın ne?
- Nâhûm
- Nâhûm kim?

⁵⁰² İbrahim Nasrallah, *Debbâbetu'n-Tahte Şecerti'İdi'l-Milâd*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûmi'n-Nâşirûn, Beyrut 2019, 70.

- Nordo
- Nerede oturuyorsun?
- Bitâh Tîkfâ
- Mulebbes'te mi yani?
- Mulebbes'te diye cevap verdi korkarak.
- Öyleyse gerçek ismini biliyorsun?
- Cevap vermedi. Bakışlarını yere eğdi. Dün gece bize saldırı düzenleyenlerden miydin?
- Sustu.

Meryem, Nâhûm'un kim olduğunu öğrendikten sonra durumun nasıl şekil alacağını, onu ne yapması gerektiğini sesli bir şekilde düşünür. Aslında ona gözdağı vermek de ister.

- Seninle ne yapacağım? Dün akşam öldürmeye çalıştığın adamlara mı teslim edeyim seni yoksa öldürdüğün veya yaraladığın kişilerin çocuklarına mı?
- Rica ederim ben senin çocuklarının yaşıdayım.
- Çocuklarımın yaşıda? Öldürmeye geldiğin çocuklarımın yaşını biliyor musun?
- Rica ediyorum. Benim de bir annem var. Beni seviyor.
- Bunu biliyorum. Çocuklarını kim sevmez ki? Vahşi bile olsa anne çocuklarını sever.
- Bana lütfen yardım et.
- Meryem derin bir nefes aldı.
- Beni burada bekle dedi.
- Benim hakkımda kimseye bilgi verme.
- Beni burada bekle dedi.⁵⁰³

Meryem Nâhûm'a aslında bir de ders vermektedir. 'Vahşi bile olsa anne çocuğunu sever' ifadesi ile Meryem Nâhûm'a siz bu topraklara vahşet saçıyorsunuz, hakkınız olmadığı halde bize saldırıyorsunuz, bizi öldürüyorsunuz ama anne annedir, çocuğunu her zaman sever imasında bulunarak, siz bizi öldürmeye gelseniz de bize sığındığınızda biz size yine yardımcı oluruz düşüncesi hakimdir.

⁵⁰³ İbrahim Nasrallah, *Zılâlu 'l-Mefâtiḥ*, Daru'l-Arabiyye, Beyrut 2019, 17-18.

Seçkinin ele alınan romanlarında Nasrallah, diyalog tekniğini genellikle roman kahramanlarını ya kendileri ya da başkaları tarafından tanıtmak için kullanmıştır. Birinci ağızdan aktarılan bu bölümlerde kişiler, yaşanan durum karşısında duygu ve düşüncelerini aktarırken, aslında Filistin halkının düşüncesine veya *Sülâsiyyetü'l-Ecrâs* roman seçkisinde olduğu gibi, Yahudi düşüncesine dönemin şartları içerisinde yer verilmiştir.

3.2. GERİ DÖNÜŞ TEKNİĞİ

Roman geçmiş, şimdi ve geleceği içerisinde barındıran edebî bir türdür. Romanın kendi içerisinde oluşturduğu bir şimdiki zamanı vardır. Ancak anlatı türü olması aslında romandaki olayların geçmişte olup bittikten sonra yazıldığını gösterir. Anlatılan şey önceden olmuş bitmiştir. Şimdinin anlatıldığı romanda yazar, anlatının gerisindeki bir zamana giderek anlatıdaki zaman akışını kırabilir. Bu geri gidişlerin aktarıldığı bölümlerde geri dönüş tekniği kullanılır. Yazar bunu, bir çok farklı sebeple yapabilir. Ancak aktarılan bilgiler hemen romanın başında verilmez. Okuyucu üzerinde merak unsuru oluşturularak eserin ilerleyen bölümlerinde kişiler veya olaylara açıklık getirilir.⁵⁰⁴

Kanâdilu'l-Meliki'l-Celil romanında geri dönüş tekniğini metni güçlendirmek, romanın ana kahramanı Zahir Ömer'in tanıtılması için kullanılmıştır. Nasrallah roman zamanını genel anlatı çerçevesinde kurgularken geri dönüşlerle zamanı kesintiye uğratar. Romanın başlangıcında babalarının ölümü üzerine kardeşlerinin durumundan bahsedilip onun yerine kimin geçeceği üzerinde durulur. Daha sonra gelen iki bölümde Zahir Ömer'in bebekliğine ve çocukluk dönemi anlatılır. On altı yaşında olan Zahir'in bebekliğinden itibaren nasıl yetiştiği, annesinin ölümünden sonra yaşadıkları, evden kaçıp Bağna kuşatmasına nasıl katıldığına dair bilgiler Necme'nin hatıraları ile belirginlik kazanır.

Kanâdilu'l-Meliki'l-Celil'de Beşir'in Zahir'in hayatına daha genelde ise Zeydânî ailesine katılması yine geri dönüş tekniği kullanılarak anlatılmıştır. Zahir ile Beşir ormanlık alanda uzun bir aradan sonra karşılaşırlar. Bunun ardından yazar, “*Beklenmedik Hediye*” adlı bölümde Beşir'in Zahir ile ilk karşılaşmasını anlatarak,

⁵⁰⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 253-54.

babası Ömer Zeydânî'nin Beşir'i Bağna mağlubiyetinden kaçarken onu takip eden askerlerden nasıl kurtardığının, Ömer Zeydânî'nin kılıcını ve atını ona verme sebebinin üzerinde durur.

Beşir ve ailesinin akıbeti yine geri dönüş tekniği ile açıklığa kavuşur. Zahir adamları ile çarşıda dolaşırken kızkardeşinin kocası, amcasının oğlu Kerîm ile karşılaşır. Önce ona saldırmak ister. Ancak kendisine hakim olur. Bu isteğinin neden ortaya çıktığı Zahir'in bir anda hatırladığı olayla açığa çıkar. Kerîm, Beşir ve ailesini çıktıkları Akka yolculuğu sırasında katletmiştir.

Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ romanında geri dönüş tekniği farklı sebepler için birçok yerde kullanılmıştır. Geçmişteki olayların sebeplerini açıklamak, roman kahramanlarını tanıtmak, tarihî bir olaya açıklık getirmek bu sebepler arasında sayılabilir. Romanda geri dönüş tekniği için genellikle geçmişte, o zaman, o gün gibi ifadeleriyle veya hatıralarla geri dönülür.

Halid'in atlara ve develere ne kadar düşkün olduğunu belirtmek için yazar, onun sekiz yaşında ilk deveye binme tecrübesini bu teknik ile verir: "Halid bir deveye bindiğinde, sekiz yaşındayken develere ve atlara olan ilgisinin başladığı o günü hatırladı. Bu kocaman yaratığın sırtındaki ilk deneyiminden çok mutluydu. İlk defa çevreyi bu kadar yüksekte seyrediyordu. Devenin sırtında yaptığı uzun bir geziden sonra deveden inmek istedi. Ancak deveyi durduracak veya çökmesini sağlayacak kelimeyi unuttu. Ona söyleyeceği asıl kelimenin yerine başka bir kelime söyleyince deve, 'Accur köyüne varıncaya kadar yürüyüşüne devam etti.'⁵⁰⁵

Yazar, romanın ana kahramanı Halid'i tanıtmak, nasıl bir karaktere sahip olduğunu belirtmek için, yine geri dönüş tekniğine başvurur. Babası Hacı Mahmud, Halid'in 14 yaşında iken kendisinden büyük kişilere nasıl kafa tuttuğunu hatırlar. Romanın ana kahramanı Halid, istediklerini elde etmek için ısrarcı, onu elde edene kadar amacından vazgeçmeyen cesur ve gözü pek biridir. Türk askerleri, Halid'in atını beraberlerinde aldıktan sonra o, onların peşlerine düşer. Atını geri alır. Bu hadise anlatılırken Hacı Mahmud, oğlunun daha önce yaptıklarını hatırlar. 14 yaşındayken, hayvanlarını otlatmak için el-Hâdiye Köyü'nün iç taraflarındaki otlağa hayvanlarını götüren Halid, orada birkaç çobanın koyunlarını otlattıklarını, şarkılar söyleyip

⁵⁰⁵ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 27.

eğlendiklerini görür. Onlardan koyunlarını alıp gitmelerini ister. Çobanlar, onunla ile alay ederler. Ancak Halid onları otlaktan çıkarmaya kararlıydı. Yüksek bir tepeye çıkar ve onlara taş atmaya başlar. Çobanlar yaralanır ve koyunlarını otlaktan uzaklaştırırlar. Durum kadiya intikal ettiğinde Halid, kendisinin o kişilerden küçük olduğunu, asıl şikayetçi kendisi olduğunu belirtir.”⁵⁰⁶ Bu ibareden Halid’in ne kadar korkusuz, cesur ve başkalarının olumsuz eleştirilerine itibar etmeyen biri olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer bir örnek Münire’nin hatıralarına geri dönmesi ile verilebilir. Münire, çok küçük yaşta evlenmiştir. Kocasına karşı nasıl davranacağını tam olarak bilemeyen Münire ve kocası birbirlerini ilk defa evliliklerinin ilk gecesinde görmüşlerdi. Bu an, anlatıcının ifadeleriyle şöyle aktarılır.

“Münire, adetleri olan, düğün gününde gelin ve damadın birbirlerini ilk defa gördükleri zaman kocasının kendi yüzündeki örtüyü kaldırdığı anı, yüz örtüsüne tutar tutmaz utancından gözlerini nasıl kapattığını, sonra küçük bir çocuğun muzipliği ile gözünü nasıl açtığını ve o an birbirlerine nasıl gülümsediğini hatırladı.”⁵⁰⁷

Yazar, geri dönüş tekniğini kişilerin tanıtılması, toplumdaki adetlere yer vermek, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurmak için birçok yerde kullanmıştır.

Yazar, diğer romanlarında olduğu gibi, bu romanında da çok farklı sebeplerle bu tekniği kullanmıştır. Roman kahramanlarının başından geçen iyi veya kötü olayları hatırladıkları anlarda geri dönülerek o anlar tekrar canlandırılmıştır.

Tuyûru'l-Hazer romanında ana kahraman Ayşe, ilk hamile kaldığında hissettiği duyguları, eşi ve çevresine karşı duyduğu utancı, durumunu kimseye açamamasının verdiği sıkıntılı dönemde doğacak çocuğunun kız mı erkek mi olacağı üzerine yaptığı batıl şeyler Ayşe’nin hatıralarına geri dönülerek anlatılır. Ayşe doğacak çocuğunun cinsiyetini öğrenmek için birçok yöntem dener. “Bir bıçağı ateşin üzerine koyar. Küçük göğsünden bir damla sütü bıçağın üzerine damlatır. Damla bıçağın üzerinde olduğu gibi kalır ve yayılmaz. Ayşe gülümser. İki gün sonra onu yeniden bir endişe kaplar. Su dolu bir kaseinin içerisine sütünden bir damla damlatır. Damla suyun içerisinde yayılmadan suyun dibine çöker. Ayşe yine gülümser. Ayşe’nin merakı geçmez. Bir karınca yuvası arar. Bir ipin üzerine sütünden birkaç damla damlatarak yuvanın ağzına bırakır. Aniden

⁵⁰⁶ Nasrallah, 101-2.

⁵⁰⁷ Nasrallah, 139.

karıncalar ipe yönelip onu yuvaya doğru çekerler. Ayşe yine gülümser. Eğer doğacak çocuğu erkek olmasaydı karıncalar o ipe yönelmezlerdi’ diye düşünür.”⁵⁰⁸

Yazar, geri dönüş tekniğini ele aldığı tarihî dönem içerisinde yaşanan acıların sebeplerini, toplum hayatını, gelenek ve görenekleri, aile içerisindeki ilişkileri detaylandırmak için kullanmıştır. Romanda tarihî olayların ele alınması ile, bu durumun insanlar üzerindeki etkileri, onların olaylar karşısında neler hissettikleri ve bu yaşanan olayların toplum üzerindeki etkilerinin ipuçlarına varılabilir.

Örneğin, yine *Tuyûru'l Hazer* adlı romanda, İsrail askerleri Filistin köylerine saldırdıklarında köylüler ellerinde kendilerini savunacakları silahları olmadığı için ilkel tekniklerle kendilerini savunurlar. Meryem de köylerine saldıran İsrail askerlerini nasıl durdurduklarını geçmişe giderek Sağır’e şöyle anlatır:

“Meryem, Sağır’e kurtları biz kapanlarla avlardık. Siyonistler köyümüze geldiklerinde onları da avlamak için bu kapanları kullandık. Onlar bizim için mayın döşüyorlar ve bizi öldürüyorlardı. Elimizde olan şeyleri kullanmaktan başka çaremiz yoktu. Bunun için bizde kapanları kullandık.’ dedi.”⁵⁰⁹

Aynı romanda, Filistin tarihine katliam olarak geçen Deyr Yasin Olayı’ndan önce köylülerin mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürmekte oldukları ifade edilir. Hayalleri olan bu kişilerin hayalleri de umutları da katliamdan sonra yok olmuştur. Hayalleri olan Zevbeğe, Deyr Yasin Köyü’nde eğitim hayatına devam ederken doktor olmak istiyordu. Köyünden çıkarıldıktan sonra taş ocağında barutla taşları patlatarak hayatını devam ettirmeye çalışmıştı. İşi esnasında bacağını kaybetmişti. Yaşanılanlardan ve geldikleri noktadan sonra, insan hayatının hiçbir kıymetinin kalmadığını o, “İnsanlar boşuna ölüyorlar. Deyr Yasin’de de boşuna öldüler. Ebu Halil’de orada boşuna öldü. Biz de burada boşuna ölüyoruz.”⁵¹⁰ ifadeleriyle anlatır.

Bir başka örnek olarak da şu verilebilir: Ümmü Halil’in ikinci kocası taş ocağında çalışırken ölmüştür. İlk kocasını Deyr Yasin Köyü Katliamı’nda kaybeden Ümmü Halil, ikinci kocasının cenazesi eve getirildiğinde ilk kocasının ölümünü hatırlayarak o zaman yaşadığı o acı ana tekrar döner:

⁵⁰⁸ Nasrallah, *Tuyûru'l-Hazer*, 47.

⁵⁰⁹ Nasrallah, 184.

⁵¹⁰ Nasrallah, 254.

“Ölüyü unuttu. Onu unuttu. Ancak hayatının ve hayallerinin kapısını çalan o yolu unutamadı. Siyonist panzerleri köyü kuşattıklarında kocasını ilk o kaybetti. Köyü çevreleyen panzerler onlara eski silahları bitip, eski tüfeklerinin kurşunları eriyinceye kadar mayın döşedikleri yollardan çıkıp gitmeleri için onları bıraktılar.”⁵¹¹

Romanın ele aldığı dönem içerisinde yaşanan olaylar, geri dönüş tekniği kullanılarak geçmişe bağlanır. Roman kahramanları anlatı zamanında yaşadıkları kötü olayları geçmişte yaşadıkları olaylarla ilişkilendirirler. Yazar, yaşanan olaylar arasında ilişki kurmayı amaçlayarak geçmiş ile roman zamanını geri dönüşlerle birbirine bağlar.

Nasrallah, *Debbâbetu'n Tahte Şecereti 'İdil Mîlad* romanını, ünlü bir şarkıcının romanın ana kahramanlarından Marta'nın karşılaşmasıyla başlatır. Ancak, asıl olaylar Birinci Dünya Savaşı sonrası ülkesine dönen İskender'in evliliğiyle gelişir. Yani roman 1943 yılında başlar. Daha sonra geri dönülerek, Marta'nın kocasının Birinci Dünya Savaşı'na katıldıktan sonra eve dönüşü anlatılır. Başka bir ifadeyle, romanda yirmi üç yıl geriye gidilerek, 1916 veya 1917 yılından sonra gerçekleşen olaylara yer verilir.

Edward ve Züheyre'nin evlilikleri üzerinden uzunca bir zaman geçmiş ve bir çocukları olmuştur. Nasrallah, Züheyre'nin doğumunu anlatırken, Edward'ın Beyt Sâhûr'da ev alma düşüncesini nasıl hayata geçirdiğini, bunu neden yaptığının açıklık getirmek için evliliklerinden önce aldıkları karara geri dönerek geri dönüş tekniğini kullanır.

“Marta yandaki evden yeni doğan bebeğin seslerini duyar koşarak bitişik avluya geçer. Kendisinden üç hafta sonra evlenen Züheyre ondan önce çocuk dünyaya getirmiştir. Edward Beyt Sâhûr'da oturmak için ısrar etti. Bu, Züheyre ile evlenmesinin tek amacıydı. Başlangıçta annesi karşı çıktı. Hiç kimse olan biteni anlamamasına rağmen, annesi zorunlu olarak Edward'ın Beyt Sâhûr'da oturmasını kabul etti. Kudüs'te, en güzel şehirdeki büyük evini, küçük bir köy olan, Kudüs'ün yarısı kadar alana sahip Beyt Sâhûr'da ikamet etmek için nasıl terk edebilirdi? Edward, bunu kendisi bizzat açıklayamazdı. Bunun için basit ama güçlü bir çözüm buldu. Nişan töreninden sonra beyaz pleymurt arabasına bindi. Nişanlısının evine gitti. Beyaz araba görenlerin nefesini kesiyordu. Daha çokta ona binme fırsatı yakalamak için en kısa sürede evlenmek isteyen Züheyre'nin nefesi kesiliyordu. Edward Züheyre'ye ‘Ben, Beyt

⁵¹¹ Nasrallah, 42.

Sâhûr'da babanın evinin yakınında oturmanı benden talep etmeni istiyorum.' dedi. Başta itiraz edeceğim. Senin ısrar etmen gerekiyor. Ancak, seni uyarıyorum gereğinden fazla ısrar etme. Fazla ısrar edersen ben reddederim. Ve evlilik işi olmaz."⁵¹²

Moşe, Hayfa Limanı'na vardığında babasıyla arasında geçen konuşmayı hatırlar. Yahudi olan Moşe ve ailesi vaat edilmiş topraklara dönme arzusu taşımaktadır. Hamburg Limanı'nda babasıyla vedalaşırken babasından önce bu toprakları görecektir olması ona göre imrenilecek bir durumdur.

"- Moşe, burada çektiğin resimlerle orada çekeceğin resimleri karşılaştırmayı hayal et. Sen bizden önce ecdadının hayalini kurduğu toprakları göreceğin için sana imreneceğiz. dedi babası."⁵¹³

Romanda Marta'nın hatıralarına geri dönmesi geri dönüş tekniğinin kullanıldığı yerlerden bir diğeridir. Marta, Beyt Sâhûr'da küçük çocuklara ücretsiz müzik eğitimi veriyordu. Oluşturduğu koro grubuyla halka konser veriyorlardı. Böyle bir konser gecesinde, babasının Filistin'de taş atan çocuklardan uzaklaşması için Marta'ya getirdiği Râmi'yi hatırlar. Râmi, müziğe başlamasından yedi ay sonra hem fizikî hem de sesinin gücü bakımından oldukça gelişmiştir. Marta'nın düzenlediği konser gecesini, Rami şarkısını söylemek için hazırlanırken şehit olur."⁵¹⁴

Nasrallah'ın zaman sıçraması yaptığı yerlerde önemli şeylere vurgu yapmak, hatıraları canlandırmak için roman boyunca geri dönüş tekniğini sıkça kullandığı yerlerden biri de Nâhûm'un İngiltere'deki eğitimini tamamlayıp yeniden Beyt Lâhîm'e komutan olarak atandığı zamandır. Beyt Lâhîm'in girişinde ineklerle karşılaşan Nâhûm, 1948 yılında düşmanın evinde kaldığı günlerde ahırda ineklerle geçirdiği zamanı hatırlar:

"Asfalta yapışan arabanın tekerleklerinin sesi yükseldi. Araba aniden durdu. Nâhûm, yüzünü kaldırdı. Kocaman siyah bir inek arabadan bir metre uzaklıktaydı. Ne kadarda nefret ediyordu ineklerden. Aniden 1947 yılında o ineğe misafir olduğu günleri hatırladı."⁵¹⁵ diyerek o günlerde yaşadığı olayları anımsar.

⁵¹² Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Mîlâd*, 45.

⁵¹³ Nasrallah, 48.

⁵¹⁴ Nasrallah, 252-53.

⁵¹⁵ Nasrallah, 234.

İbrahim Nasrallah, *Zılâlu'l-Mefâtih* romanında da bu tekniği sıkça kullanmaktadır. Roman zamanı, genel anlamda kronolojik zamanı takip etmekle birlikte, bazen geçmiş hakkında önemli sayılacak olaylarda geriye dönülür. Romanda tarihî bir dönem anlatıldığı için olaylar yaşanmış bitmiştir. Tarihî olayların ele alındığı romanlarda romancı aslında romanının nasıl şekilleneceğine önceden karar vermiştir. Önünde veriler, kaynaklar, ele alınan dönemdeki yaşanmışlıklar vardır. Nasrallah da bu seçkideki romanlarını oluştururken yaşanmış hikâyelerden ve tarihî verilerden yararlandığını ya kendisi verdiği demeçler ve röportajlarda ya da romanlarının başında bilgi olarak sunmaktadır.

İbrahim Nasrallah, romanlarını yazarken Filistin’de yaşananları gerçek yaşamlar üzerinden anlatmayı hedeflemiştir. Kendi ailesinin de Filistin’deki köylerinden çıkarılmış olması, bir mülteci kampında büyümesi, onun için Filistin’in yazdığı edebî eserlerde önemli bir konu olmasında etkili bir unsur olmuştur.

Zılâlu'l-Mefâtih romanında geri dönüş tekniği, olayların sıralamasında öncelik sonralığa göre düzenlenir. Bölümler arasında sonra olan olay bazen önce anlatılır. Önceki olay roman kahramanlarının yaşadıkları üzerinden daha sonra hikâye edilir. Örneğin, Nâhûm, İsraili çetelerle birlikte Meryem’in yaşadığı köye saldırır. Ölü ve yaralıları vardır. Köylülerin hayvanları her yana dağılmıştır. Kasım yağmurları altında köylüler canlarını bu saldırıdan zor kurtarmıştır. Siyonist çeteleri köy boşaldıktan sonra köye girerler. Olaylar Nâhûm’un üzerinden anlatılır.⁵¹⁶

Bir sonraki bölümde bir haftadan fazla süren saldırılardan sonra Meryem, ailesi ve köylülerin evlerini nasıl boşalttıkları, yaşanan karmaşada psikolojik olarak nasıl bir hal içerisinde oldukları, yağmurla birlikte köylerinden nasıl çıktıkları, köylerinden çıkan köylülerin romana adını veren anahtarların gölgesinde bundan sonra nasıl bir yol alacakları hikâye edilir. İsrail askerleri gelmeden Meryem’in yaşadıkları şöyle tasvir edilir:

“Köyün diğer halkı gibi yaşlı ve çocuk hep beraber kasım yağmurları altında Meryem’de yürüdü. Dağı tırmanırken kalbi tek başına, önden giden çocuklarını arayarak yürüdü. Birkaç adım attıktan sonra arkasına bakıyordu. Öldürülen oğlunun onu takip ettiğini hayal etti. Fakat her şey uzaklaşıyordu. O, uzaklaşıyordu. Vatan

⁵¹⁶ Nasrallah, *Zılâlu'l-Mefâtih*, 41-45.

uzaklaşıyor, tanıdığı gökyüzü, ağaçlar, su kuyuları, harman yerleri, okul, misafirhane uzaklaşıyordu. Ve ruhu dağa doğru tırmandıkça o da uzaklaşıyordu. Ve ayrılıyorlardı. Meryem ailesinden bir gruba yetişip, biriyle aynı hizada olduğunda ağlayarak kocasını ve çocuklarını görüp görmediklerini soruyordu. Su yukarıdan şiddetli bir şekilde akıyordu. Gözyaşları sel gibiydi. Gökyüzü onların akıntısına kapılmamaları için daha fazla çaba harcamaları gereken bir sele dönüştü. Korku ve yeniden geri dönüş sessizliği arasında kadınların boyunlarında asılı duran anahtarların sesi yıkık bir kilisenin çanlarının vuruşu gibi çınılıyordu. Meryem anahtarın sesini duyuyor ve ağlıyordu. Anahtarların birbirlerine nasıl vurduğu ve o hüznü sesi nasıl çıkardığı Meryem'i şaşırtıyordu. Kadınların boyunlarında asılı duran sadece bir anahtar olmasına rağmen bu üzücü ses nasıl çıkıyordu. Köy arkasında gözden kayboldukça anahtarların sesi daha fazla artıyordu.”⁵¹⁷

Nasrallah, seçkideki romanlarında zamanı belirlerken genelde önce ve sonra gelen olay örgüsünü takip etmiştir. Ancak, bazı durumlarda zamanda geri giderek muğlak olan yerleri açıklamaya çalışmıştır. Hikâye zamanı içerisinde şimdi olan zamanda meydana gelen olayın sebep veya sonuçlarını geriye giderek aktarmıştır.

3.3. MEKTUP TEKNİĞİ

Bir iletişim aracı olan mektup, yazan kişinin dilek, istek, temenni, öngürülerini veya bir konu hakkındaki görüşlerini içerir. *Kanâdîlu 'l-Meliki 'l-Celîl* romanında mektup tekniği genellikle sosyal ve siyasi konular üzerine yazılmıştır. Romandaki ilk mektupta, Zahir Ömer'in mütesellim seçilmesinden sonra bu haberin Sayda vezirine iletilmesinde karşılaşılır. Mektupta ayrıntıya girilmez ama Zahir'in özellikleri betimlenir.

“Mescidin imamını, Taberiyye kadı ve müftüsünü, hapisane müdürünü şahitlik etmeleri için çağırılır. Ve Sayda vezirine üzerinde karar verdiğimiz şeyi haber vermek için bu gece bir mektup yazalım. Büyük evin divanında toplandılar. Babasının ardından mütesellim olarak Zahir'in atanma talebini imzaladılar. Mektupta cesur, hayırsever, yüksek azim sahibi, tam bir mert, güvenilir bir genç.”⁵¹⁸ ifadelerine yer verilir.

⁵¹⁷ Nasrallah, 46-47.

⁵¹⁸ Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki 'l-Celîl*, 50.

Mektup tekniğini yazar, bir iletişim aracı olarak kullanmıştır. Bu teknik seçkideki tarihsel açıdan ilk roman olan *Kanâdîlu'l-Meliki'l-Celîl*'de Osmanlı Devleti ile Sayda müteselliminin arasında sınırlı kalmış, seçkinin diğer romanlarında bu tekniğe başvurulmamıştır.

3.4. ÖZETLEME TEKNİĞİ

Bu teknikte, anlatıda uzun uzaduya açıklanıp anlatının seyrini değiştirecek konulara girmeden bazı olaylar kısa bir şekilde derlenip toparlanarak ifade edilir. Sadece önemli noktalara vurgu yapılarak geçen süre içerisinde zaman kısıtlamasına gidilerek birkaç cümleyle olaylar özetlenir. Böylece, romanda olaylar silsilesinin asıl amacı dışına çıkılmadığı gibi, okuyucu da asıl konudan uzaklaşmamış olur.⁵¹⁹

Kanâdîlu'l-Meliki'l Celîl adlı romanda bu tekniğin uygulandığı yer, Zahir Ömer ile arkadaşı Beşir'in uzun zaman sonra karşılaşma anlarıdır. Başından geçen olayları Beşir kendisi anlatır. Geçen uzun zaman içerisinde Beşir'in sosyal konumu değişmiş varlıklı biri olmuştur. Gazzale ile evliliklerinden iki çocuğu meydana gelmiştir. Bu zaman zarfında Beşir ile karısı Gazzale'nin hayatlarında meydana gelen gelişmeler, Zahir ile aralarında geçen konuşmada bir kaç cümle ile özetlenir:

“Zahir ile Beşir önce kılıçlarını çekerler. Sonra birbirlerine sarılırlar.

-Zahir Beşir'e olan her şeyi öğrenmek istiyorum dedi:

-Başlangıcını sen biliyorsun. Beşir nasıl zengin oldu. Şeyh Fevvaz bir yemlikte iki at bağlanmaz dedikten sonra ilk olarak senin yanına geldim. Senden başka sığınacak kimsem yoktu. Taberiyye'ye geldiğimde Zeydânîlerin 'Arabu's-Sakr ile birlikte gittiklerini söylediler. Seni takip etmeyi düşündüm. Ama sizi misafir edenlere ağırlık vereceğimi düşündüğüm için sizlerde ağırlık vermekten korktum. Gazzale ile güneyde bir kabilenin yanına yerleştik. Ancak bu durum uzun sürmedi. Beşir, onları da terk etmem gerekiyordu dedi.

- Tekrar mı?

- Evet tekrar ey Şeyh.

⁵¹⁹ Tekin, *Roman Sanatı*, 250.

- Emirin kızkardeşi bana aşık oldu! Sonra sustu Beşir. Ve dedi ki: Eğer Beşir'i amcasının kızı kabul etmeseydi Beşir başka hiçbir kızla evlenmezdi.

.....

Eee sonra ne oldu dedi Zahir.

...

- Sen karımsın dedi Gazzale'ye ve ilk çocuğumuza hamilesin. Ah sana söylemeyi unuttum. Ben baba oldum. İki oğlum var. Küçüğünün adı Ömer büyüğünün adı Zahir.”⁵²⁰

Zamanu'l-Huyûli'l Beydâ romanı, uzun bir dönemi ele aldığı için bazı olaylara geniş yer verilirken bazı olaylar birkaç cümle ile özetlenerek anlatılmaktadır. Mesela Halid'in ilk eşi Emel'in ölümü üzerinden beş yıl geçmiş, Halid, bu dönemde sadece atı Hemame ile ilgilenmiştir. Bu beş yıl içerisinde başka neler yaptığı bilinmemektedir. Onun eşinin ölümünden sonraki kederli hali “Halid'in üzüntüsüyle meşgul olması, kendisi ile el-Hâdiye'de meydana gelen olaylar arasında gri bir sis bulutunda bir duvar yükseltmesi için yeterliydi... beş yıldan daha fazla bir süre içerisinde birçok genç kız evlenmiş, doğum yapmış ve küçük kızlar genç kız olmuşlardı.”⁵²¹ şeklinde anlatılarak köydeki genç kızların durumu betimlenir.

İkinci bölümde Halid, evlenmiş ve çocukları olmuştur. Nasıl ve ne zaman evlendiğine dair bir bilgiye yer verilmeyen romanda, hem tarihî dönem olan Osmanlı Devleti'nin Filistin topraklarından çıkarılışına atıf yapılmakta hem de Halid'in kaç çocuğu olduğu belirtilmektedir:

“Halid, Sümeyye'den dokuz yaş büyüktü. Evliliklerinin üzerinden dokuz ay geçtikten sonra Mahmud dünyaya geldi. Sümeyye, ondan sonra doğan oğlunu kaybetti. Tam iki yıl acı çekti. Öyle ki Mahmud'un onun ilk ve son çocuğu olduğuna karar verdi. Türklerin gidişinden dokuz ay sonra Fatıma doğdu. Ondan sonra doğan kız çocuğunu kaybetti. Sonra Musa doğdu. Sonra yine bir kız çocuğu kaybetti. Ve Naci doğdu. Naci'den sonra bir kız bir de erkek çocuğu daha vefat etti. Sümeyye, bir gün karnında

⁵²⁰ Nasrallah, *Ķanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 165-66.

⁵²¹ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 84.

Temmam kıpraşıncaya kadar tam üç yıl boyunca çocuk doğurma ümidini kaybetmişti.”⁵²²

Yukarıdaki paragrafta verilen bu bilgilerden yazarın romanda geçen on beş yirmi yıllık bir dönemi bir paragrafta özetlediği görülmektedir.

Nasrallah, zamanı hızlandırmak için başvurduğu özetleme tekniğinde olayları birkaç cümle ile anlatarak geniş bir zaman dilimini bu birkaç cümleye sığdırır. Ayrıntılara yer verilmeyen bu teknik *Tuyûru'l-Hazer* romanında birçok yerde kullanılmıştır. Sağır'ın annesi Ayşe ile babasının nişan törenleri ve evlilik törenleri arasında 15 günlük bir zaman vardır ama bu süre bir iki cümle ile anlatılarak geçirilir. Daha sonra Sağır'e hamile olan Ayşe'nin yaşadığı buhranları, çocuğu olup olmayacağı konusundaki endişeli durumunu birkaç satırda anlattıktan sonra yazar, Sağır'ın doğumundan sonra gelişen olaylara yer verir. Ayşe'nin hamilelik sürecinde neler yaşadığı belli değildir.

Nasrallah romanlarını uzun zaman dilimleri üzerine kurarken zaman geçişlerine yer verir. Olayları anlatırken bazı olayları özetleyerek, bir iki cümle ile anlatır. Önce birkaç hazırlık cümlesi ile olayın gelişiminin ne yönde olacağına dair ipuçları verir. Daha sonra bu durumu hızlı bir şekilde anlatır.

Mesela, *Sîretu 'Ayn* romanında Kerîme, kendini işine adanmış bir kadındır. Otuz yedi yaşına gelinceye kadar evlilik düşüncesi olmamıştır. Birden böyle bir düşünceye dalar. Onun böyle bir düşünceye dalmasının altında psikolojik olarak yaşadığı evin içerisindeki durum ve toplumsal değişim etkili olmuştur. Çocuk fikrinin ona yerleştiği zamana dikkat edilirse, Filistin'de büyük direnişin başladığı zamandır. Direniş sırasında çocuk, genç, yaşlı demeden herkes bu mücadelenin içerisine girmiştir. Mücadelede ölenler arasında çocuklar da vardır. Yaşanan bu olaylar etrafında Kerîme de bunların muhasebesini yapar:

“O dönemde Kerîme'ye göre bir yerlere gitmek zordu. İnsanların düşüneceği en son şey kendilerine resim çektirmekti. Ev halkına resim çekmekle meşgul oldu. Ölüm ve tehlike zamanında en çok bir çocuk sahibi olmayı düşünüyordu.”⁵²³

⁵²² Nasrallah, 187-88.

⁵²³ Nasrallah, *Sîretu 'Ayn*, 106.

Yazar olayları hızlıca geçer. 1930 yılı ağustos ayında Lübnan'dan eşi ölmüş ve bir çocuğu olan tüccar Yusuf Faris, Beytulahim'e gelir. Kerîme'ye talip olur, düğün hazırlıkları hızla yapılır ve evlenirler. Düğünden sonra hayat normale döner. Yusuf Faris Lübnan'a dönmek ister. Ancak Kerîme onunla gitmeyi kabul etmez. Ailesinin yanında kalmayı tercih eder. Yusuf Faris Lübnan'a döneceği sırada Kerîme hamiledir. Bu durumu kocasına açıklayamadan Yusuf evden ayrılır.

Bebeğin doğumu sürecinde yaşananlara yazar değinmez. Evde Katerina ve Barbara'nın hastalıklarının seyri ne durumda olduğu belli değildir. Sadece Kerîme'nin hamile olduğunun anlaşılması ile evin içerisine sevinç ve mutluluk hakim olduğu anlaşılır. 'Aylar sonra' ifadesi ile yazar bebeğin doğumuna işret ederek, Barbara'nın sağlığı ve torununa duyduğu sevgisini betimler:

“Ne Barbara ne de Katerina öldü. Ve Semir doğdu. Aylar sonra Barbara yeni bebeğin sağlığının iyi olduğundan emin olduktan sonra yeniden daha şiddetli bir şekilde öksürük krizleri başladı. Etrafındaki her şeye veda ediyordu. Etrafındaki her şeye. Ona en fazla acı veren şey torununu kucaklayamamasıydı. Hastalığı sebebiyle ona karşı olan korkusu, bedeninin bütün hücrelerine sirayet eden, onu kucaklama, bir kere bile olsa onu öpme isteğinden daha güçlüydü.”⁵²⁴

3.5. LEİTMOTİV TEKNIĞİ

Leitmotiv tekniği, bir edebî eserde, tüm eser boyunca tekrarlanarak eserin bütünlüğünü sağlayacak şekilde sıklıkla tekrarlanan jest, mimik, ifade kalıbı, sembol, düşünce, duygu, ve durum demektir. Müzik parçalarında ara ara tekrarlanan nakarat kısımlarının edebî esere aktarımı da denilebilir. Bu yöntem de müzik de olduğu gibi tekrarlanan unsurlar okuyucu üzerinde güzel bir etki bırakır.⁵²⁵

Kanâdilu'l-Meliki'l-Celîl romanında bu teknik, *kandil* metaforu vurgulanarak kullanılmıştır. Roman boyunca Zahir ve kardeşlerinin oynadığı kandil oyununda kimin önce öleceğinin üzerinde durulmuştur. Karşılaşılan olumsuz bir durumda ise “benim kandilimin yağı daha var bugün ölmeyeceğim” ifadesi kullanılmıştır. Kandil, romanda

⁵²⁴ İbrâhîm Nasrallah, *Sîretu'l-'Ayn*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019, 112.

⁵²⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 273; Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, 285.

hem ölümü hem de aydınlığı temsil etmektedir. Bazı bölümlerde ise kandilin umut ışığı olarak temsil edildiğini de görmek mümkündür.

Roman boyunca tekrarlanan bir diğer olay ise limon tarlasında Zahir Ömer'in tecavüze uğramaktan kurtardığı Heniyye'nin Zahir'e gönderdiği *bohça*dır. Zahir bohçaların gelişiyle o günü hatırlamakta, o anlara tekrar gitmektedir. Heniyye, Zahir'in ilk aşık olduğu kızdır. Nesiller boyu süren bohça gönderme olayında Zahir, Heniyye'yi hiç unutamaz. Zahir, gelen en son bohça için Taberiyye'ye gider. Tekrar limon bahçesini geçerek Heniyye'nin evini bulur. Kapıda torunu onu karşılar. Zahir, Heniyye'den artık bohça ve örülü saçları göndermemesini talep eder. Romanın başından itibaren başlayan bohça gönderme işlemi romanın sonuna kadar aralıklı olarak devam eder.

Nasrallah, bu tekniği *Zamanu'l-huyûli'l-Beydâ* romanında Halid'in sevgilisinden aldığı *mendil* yoluyla uygular. Halid, roman boyunca bu mendili yanından hiç ayırmaz. Sevddiği kız Yasemin, aklına düştüğünde mendili çıkarıp onu koklar. Mendili her zaman yanında taşıyan Halid, hayatı boyunca adeta sevdiği kızdaki hiç ayrılmamış gibidir. Ondaki ayrılmayan biri de Hemame'dir. Halid, mendili onun yularına takmıştır. Onun son anında mendilde Hemame de Halid'den uzaklaşır. Halid, İngiliz askerlerin onu kuşatmasıyla şehit olur. Romanda bu an ve mendil şöyle anlatılır: “Halid, emirler veren askerin çığlık seslerini duyabiliyordu. Ateş etmeyin! Ateş etmeyin! Hemame'nin toynaklarının sesi uzaklaşıyordu. Halid, Hemame'nin yüzü hizasında dalgalanan o mendili gördü.”⁵²⁶

Bu tekniğe bir diğer örnek ise yine Halid'in kaşlarını çatıp elini sanki uzakta bir yere bakıyormuş gibi yapmasıdır. Romanda zor bir durumla veya istemediği bir şeyle karşılaşınca Halid bu hareketi tekrarlar.

Debbâbetun Tahte Şecereti İdi'l-Mîlâd romanında ana kahraman Edward'ın en bilinen özelliği inatçı bir yapıya sahip olmasıdır. İlk olarak bu huyu ile tanıtılan Edward, istemediği durumlarda bu özelliği vurgulanır. Mesela, inatçılığı ona Marta'yı kaybettirmiş, babasının istediği eğitimi almak yerine kendi istediği eğitimi almıştır. Marta ve çocukların piyano çalıp şarkı söylemeleri Edward'ı rahatsız eder. Durumu Marta'nın kocası İskender'e ve Marta'ya açmıştı. İki gün Marta piyano çalmaz ve

⁵²⁶ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 374.

çocuklar şarkı söylemezler. Züheyre piyanonun sesiyle rahat uyur. Piyanonun sesinin kesildiği ikinci gün kocasına;

“Biliyor musun sevgilim Edward vallahi Marta’nın piyano sesi olmadan iki gündür uyuyamıyorum. Dediğini hatırladı. Edward ona bir şey söylemedi. O da uyuyamıyordu. Aslında Marta’nın piyano çalmasında hiçbir sorun yoktu. Ancak inadı her zaman daha güçlüydü.”⁵²⁷

Edward’ın inadını, küçük çocukların ona karşı yaptığı protesto yumuşatır. Ve ilk kez inadından vazgeçerek Marta’nın çocuklarla piyano çalmasına razı olur.

“Edward’ın kalbi yumuşadı. Neredeyse ağlayacaktı. Oldukça güzel ve narin çocukların önünde farklı bir şekilde inadı ile imtihan oluyordu. Çocuklara varmadan önce, yaşça en küçük çocuğun başını göğsünün arasına uyuklar gibi koymuş gördü. Ancak garip olan işaret parmaklarını kulaklarından çıkarmamasıydı. Çocuklar solgun, hüzünlü bakışlarla ona baktılar. Edward’ın inadı yok olup gitti.”⁵²⁸

Romanda piyano ve fotoğraflar üzerinde çok fazla durulmaktadır. Sanatın iki farklı dalı farklı anlamlar yüklenerek okuyucunun önüne getirilir. Müzik insanın ruhuna hitap eden, onu sakinleştiren bazen hüznün dağıtılmasında, bazen de neşe ve sevinç için mutluluk adına yapılan bir aktivitedir. Resim insana doğanın yansımalarını aktarır. Resim sanatında objektiften sanatçının gerçeği yansır. Sanatçının gerçeği fotoğrafta neyi görmek isterse onun fotoğrafıdır. Bu iki sanat dalı roman boyunca birbirine paralel olarak ilerler. Hristiyan olan Marta için piyano çalmak adeta hayata tutunmak gibidir. İngiliz polis memuru piyanosunu parçaladığında hayattan kopuk bir hal almıştır. Küçük kuşları ile daha şarkı söylememiş, kendi sessizliğine gömülmüştür. Diğer taraftan Moşe ihtiyacı olan fotoğrafları çekerek Almanya’ya göndermekte, amacına uygun bir şekilde sanatını icra etmektedir.

Zılâlu’l-Mefâtih romanında adından da anlaşılacağı üzere, anahtarlar önemli bir işleve sahiptir. Evlerinden çıkarılan köylüler kısa zamanda köylerine döneceklerini umut etmekte ve evlerinin sahipliğini anahtarlarını boyunlarında taşımaktadırlar. Bir evin kapısının açılıp kapanması anahtarın sahip olan kişiye özeldir. Aslında Filistinli köylüler bunu bildiklerinden dolayı, mekânın sahibi olduklarını İsrail askerlerine beyan

⁵²⁷ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti ’Îdi’l-Milâd*, 58.

⁵²⁸ Nasrallah, 59.

etmek için anahtarlarını boyunlarına asmaktadırlar. Ve bu anahtarlar romanda ilk köyden çıkartılışlarından, daha sonra yaşadıkları olaylarda anahtarlara vurgu yapılarak tekrarlanır. Anahtarlarının boyunlarında olması, onların evlerinin sahibi olarak en kısa zamanda evlerine dönme ümitlerini de canlı tutmaktadır. Köyden evlerine en yakın zamanda geri dönme ümitleriyle çıkmışlardır:

“Korku ve yeniden geri dönme ümidinin sessizliği arasında kadınların boyunlarına asılı duran anahtarların sesleri yıkılmış kilise çanlarının vuruşu gibi çınılıyordu. Meryem anahtarları dinliyordu. Anahtarların birbirine vurmaları onu şaşırtıyordu. Anahtarlardan o hazin ses yükseliyordu. Oysaki kadınların boyunlarında asılı duran sadece bir anahtar vardı. Köy arkalarında gözlerden kaybolduğunda anahtarların sesleri daha da arttı.”⁵²⁹

Köylerinden çıkarılanlar yeni bir köye veya şehre gitmek isterler. Ebû Câsîr de kaldıkları köyün onlar için uygun olmadığını düşünerek, Meryem’e yeni bir yere gitme düşüncesini açıklar; ancak Meryem, boynunda taktığı anahtarlarının gölgesine sığınarak bu teklifi reddeder

“- Ben buradan sadece ya mezara ya da o köyüme gideceğim.

-Ey Meryem ey Ümmü Câsîr akıllı ol! Bizim gitmemiz gerekiyor.

-Sana söyledim. Ben buradan hiçbir yere gitmeyeceğim. Köyümü gözümün önünden ayırmayacağım.

-Ama Yahudiler bu köye de saldıracaklar.

- O zaman bir çözüm yolu bulunur. Ancak, şimdi ben buradan gitmeyeceğim. Çocuklar istiyorlarsa onları al. Elini göğsüne uzatıp, evinin anahtarlarını tutmadan önce biraz sustu Meryem. Yankılanan anahtarların korkunç sesini duyuyordu. Sadece bir anahtar olduğunu bilmesine rağmen çıkan sese inanamadı.

- Anahtarların sesini duymuyor musunuz? diye sözünü devam ettirecekken, beni burada bırakın dedi.

- Anahtarları tutan elinin parmakları titriyordu. Sesi daha yükselerek:

⁵²⁹ İbrahim Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Mîlâd*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019, 58.

-Sizler gidenlerle birlikte gidebilirsiniz. Beni nerede bulacağınızı biliyorsunuz. Anahtarın sesi yükseliyordu. Anahtarların sesi!⁵³⁰

Bir kişi bir anahtara sahipse o anahtarın açtığı kapı onundur. Bunun için köylerinden çıkarılanlar beraberinde anahtarlarını da almışlardı. Ancak köylerini işgal eden Yahudi çeteleri de bunun farkındaydılar. Onların evlerini yıkmaya geldiklerinde anahtarların ne anlama geldiği ve neden köyü yerle bir etmeleri gerektiği üzerine Yahudi komutan ve Nâhûm arasında şöyle bir diyalog geçer:

“-Nâhûm, bütün evlerin kapılarının kapalı olduğunu gördün mü? Bütün köyden sürgün ettiklerimizin kapıları kapalı. Onlar evlerinin anahtarları kendilerinde olduğuna inanıyorlar. Biz onların evlerine girmelerine izin vermeyeceğiz. Onlar elimizde bütün kapıları açabilecek bir anahtarın olduğunu bilmiyorlar.”⁵³¹

“Topluluğun komutanı: ‘Evlerinin anahtarlarını taşıyan Araplar bugünden sonra hiçbir yere geri dönemeyecekler.’ dedi.”⁵³²

Meryem boynunda taşıdığı evinin anahtarlarını hiç çıkarmamıştır. Her fırsatta anahtarlarını kontrol etmiştir. Yolda yürürken anahtarlarının sesini duyar ve onları kontrol eder.

“Yolda eğildi. Dikkatini çeken pürüzsüz yuvarlak bir taş aldı. Biraz ona baktı. Taşı göğsüne koydu. Yürümeye devam etti. Elbisesinin altında boynunda asılı duran anahtarı duydu. Biraz durdu. Sağ elini kaldırdı. Onu yokladı. Anahtarın güvende olduğundan emin oldu.”⁵³³

Sîretu ‘Ayn romanı, Kerîme’nin ölen kardeşiyle çektiği fotoğraf karesinin Kerîme’ye hatırlattıklarıyla başlar. İçerisinde ölümün olduğu bu fotoğraf karesi, Kerîme tarafından roman boyunca hatırlanarak tekrar eden bir unsur olur.

Güneş, bu romanda önemli bir unsurdur. Kerîme ‘Abbud kendisini *ulusal güneş fotoğrafçısı*⁵³⁴ olarak tanımlar. Gazeteye verdiği ilan başlığını bu şekilde yazdırır. Güneş ve gölgenin onun mesleğinde çok önemli bir yeri olduğunu anlamıştır. Güneş birçok yerde tekrar eder.

⁵³⁰ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti ‘Îdi’l-Mîlâd*, 48-49.

⁵³¹ Nasrallah, 54.

⁵³² Nasrallah, 55.

⁵³³ Nasrallah, *Zilâlu’l-Mefâtih*, 109.

⁵³⁴ Nasrallah, *Sîretu ‘Ayn*, 89.

Kerîme için bir fotoğraf makinesine sahip olmak güneşe sahip olmak gibidir. Babası, fotoğraf makinesini işaret edip, Kerîme'ye bundan bir tane ister misin diye sorduğunda “Babası sanki güneşe işaret ediyormuş gibi geldi ona.”⁵³⁵ Yine başka bir yerde Kerîme çocukken fotoğrafçıların “Fotoğraf çekmek güneşin resmini çizmek anlamındadır dediklerini işitmişti birçok defa. Başlangıçta onların güneşi tutup kağıt üzerine resmettiklerini düşündü.”⁵³⁶ Güneşin nasıl resmedildiğinin peşine düşen Kerîme, onları ziyarete gelen amcasına bu durumu sorar. Amcası kendi fotoğraf makinesiyle güneşin resminin nasıl çizildiğini, fotoğrafın mercekten nasıl görüldüğünü öğretir. Fotoğraf makinesinin merceğinden güneşin batışını, gecenin kararmasını ve yeni günün doğmasını izler.

Nasrallah, Kerîme'nin güneşi arzulayıp onun fotoğrafını çekmek istemesinde bir gerçeğe vurgu yapmak ister. Güneş, her gün dünyayı aydınlatan, varlığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçekliktir. Ve Kerîme bu gerçeğin peşindedir. Çektiği fotoğraflar Filistin'in hakiki fotoğraflarıdır. Yahudi Moşe Nordo'nun çektiği gibi aldatıcı fotoğraflar çekmez. Güneşle başlayan fotoğraf makinesinin merceğinin gerçeği yansıtması, Kerîme'nin çektiği içerisinde insanın, doğanın ve yaşamın fotoğraflarıyla tescillenir.

Barbara, oğlu Kerîm'in durumuna çok üzülür. Ve kendisini sığınılacak bir liman gördüğü eşi Papaz Said'in göğsüne vurarak kendisini teskin etmeye çalışır. İngiliz araçlarının sesini duyar duymaz eline bir taş alıp bütün kızgınlığıyla taşı arabaların üzerine atar. Bu durum Barbara'nın karşılaştığı olumsuz durumlarda tekrar eder.

3.6. MONTAJ TEKNİĞİ

Montaj tekniği, toplum içerisinde sosyo-kültürel bir değeri olan bir ifade, deyim, atasözü veya metnin ele alınan metnin içerisinde metnin yapısını bozmadan belli bir amaçla kullanılmasıdır.⁵³⁷ Şiirde kullanılan iktibas yöntemine benzer bir anlatım tekniği olan montaj tekniği iktibas tekniğinden bazı yönlerden ayrılır. İktibas yönteminde ayet ve hadislerden örnekler getirilerek, şiir anlamı güçlendirilmeye çalışılırken (dia iktibas

⁵³⁵ Nasrallah, 10.

⁵³⁶ Nasrallah, 21.

⁵³⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 264-65.

maddesini dipnot ver) romanda daha geniş kullanımı vardır. Sadece Kur'an ayetleri veya hadisler değil, bilinen ifade kalıpları montaj olarak kabul edilir. Yazar, bu yöntemi kullanarak metnine gerçeklik vurgusu yapar.

Kanâdîlu'l-Meliki'l-Celîl romanında bu teknik Zahir Ömer'in Kur'an-ı Kerim'e ne kadar hakim olduğunun belirlenmesi için kullanılmıştır. Aslında bu ayet, Zahir'in hayat felsefesi olmuştur. Osmanlı'ya karşı kendi güç ve otoritesini kurmaya çalışan Zahir Ömer, hayatını okuduğu ve onu cezbeden ayetle anlamlandırır. Zahir Ömer, Ali İmran Sûresi'nin 26. ayetini okur:

“(Resûlüm!) de ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsın ve mülkü dilediğinden alırsın. Dilediğini yüceltirsın, dilediğini alçaltırsın. Her türlü iyilik sendendir. Gerçekten sen her şeye kadırsın.”⁵³⁸

Arap şair el-Mütenebbî'den okuduğu şiir de Zahir Ömer'in düşünce dünyasına ışık tutar:

“Mısır, Irak ve başkenttekileri delikanlının ben olduğunu bilmeleri için, sözümün eri olduğumu, haksızlığı kabul etmediğimi, bana saldırana saldırdığımı bilmeleri için her söz söyleyen, sözünü yerine getirmez, her zulme uğrayan da zulmu red etmez. Kim kendi değerlerini bilmezse başkası onun yerine kendi görmediği şeyi görür.”⁵³⁹

Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ romanında yazar, Kur'an-ı Kerim'den, hadislerden ve Arap atasözlerinden iktibaslar yapmıştır. İlk örnek, kilisenin yapım aşamasında canla başla çalışan el-Hâdiye Köyü sakinlerinin yapımı biten kiliseye Hristiyan rahiplerin diktiği çarmıha gerilmiş İsa ikonunu gördüklerinde okudukları Kur'an ayetidir. Nisa Sûresi'nin “Onu asmadılar ve onu öldürmediler. Fakat onlara öyle gibi gösterildi.” mealindeki 157. ayetini okurlar.⁵⁴⁰

Kur'an ayetlerine diğer bir örnek ise Hemame'nin olduğu yerden kıpırdamaması üzerine Şeyh Hüsnü'nün ‘Adiyat Sûresi’nin ilk sekiz ayetini ata okumasıdır. Ayetlerin anlamı “Yemin olsun nefes nefese koşanlara; sonra çakarak kıvılcım saçanlara, sabahleyin ansızın baskın yapanlara; derken o sırada tozu dumana katanlara, peşinden

⁵³⁸ Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 55.

⁵³⁹ Nasrallah, 55.

⁵⁴⁰ Nasrallah, *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*, 22.

orada bir topluluğun ta ortasında dalanlara; insan rabbine karşı pek nankördür. Şüphesiz buna kendisi de şahittir. O, aşırı derecede mal sevgisine kapılmıştır.”⁵⁴¹

Hadislere de yer veren Nasrallah, atın önemine dair hadisi cami imamının ifadesi ile aktarır. “Şu dört şey dışında, kişinin eşi ile oynaşması, adamın atını eğitmeli, günlük ihtiyaçları için adamın gezmesi ve adamın yüzmeyi öğretmesi dışında Allah’ın zikrinden olmayan her şey eğlence ve oyundur.”⁵⁴²

Yazar, yine atın yaşadıkları toplum için önemli olduğunu, ona verilen kıymetin ne derece olduğunu vurgulamak için Arap atasözünden iktibas eder. “Araplar demiştir ki: üç çeşit hizmette kişi ayıplanmaz: evine hizmette, atına hizmette ve konuğuna yaptığı hizmette.”⁵⁴³

Nasrallah, *Ṭuyûru’l-Hazer* romanında sosyal hayatta insanların hayatlarını etkileyen, yaşamlarına şekil veren olgulardan olan dinî ritüellere yeri geldikçe değinmiştir. Dinî ritüeller romanda daha çok ölüm ve zor kalınan durumlarda söylenen Kur’an ayetleri okunarak, bu teknik uygulanmıştır. Ölünün gömülmesinin anlatıldığı bölümde imam, Bakara Sûresi’nin 156. ve Âli İmran Sûresi’nin 185. ayetlerini mezarın başında okuyarak ölüye telkinde bulunur:

“İmam kendine hâkim ve imanına sıkıca bağlı, kovulmuş şeytanın şerrinden Allah’a sığınarak oturdu. Etrafına göz gezdirdi. Bütün yüzlerin ona yönelmiş olduğunu gördü. Zevbeğe’ye oturan kişileri Allah affetsin diye seslendi. Herkes bağdaş kurarak oturdu. Ve besmele çekti. Onlar, başlarına bir musibet geldiğinde, “doğrusu biz Allah’a aitiz ve kuşkusuz O’na döneceğiz” derler. Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metaından başka bir şey değildir.”⁵⁴⁴ rablerine sığınarak oku

Bu tekniğin uygulandığı bir başka yer Deyr Yasin Katliamı’nda köylerinden kaçan halkın korkuyla ne yapacaklarını bilmedikleri, nereye gideceklerini kestiremedikleri andı. Halk, bir taraftan Yahudi zırhlılarının önünde kaçarken bir taraftan da rablerine sığınarak Kur’an’dan ayetler okuyorlardı. Âli İmran Sûresi 174.

⁵⁴¹ Nasrallah, 23.

⁵⁴² Nasrallah, 23.

⁵⁴³ Nasrallah, 23.

⁵⁴⁴ Nasrallah, *Ṭuyûru’l-Hazer*, 40.

ayetinde geçen “Onlara kötülük dokunmadı. Onlara kötülük dokunmadı” ayetini okuyarak birbirlerine sarılan çocuk, kadın ve yaşlılar titreyerek ve yaklaşan ölümü uzaklaştırmaya çalışarak birbirlerine sokuldular.”⁵⁴⁵

İbrahim Nasrallah, romanlarında anlatımını güçlendirmek için bu tekniğe yeri geldikçe başvurmuştur. *Debbâbetun Tahte Şecereti 'İdi'l-Milâde* romanında İskender, ağlayan bir çocuğun sesini gece duyduğunda aklına Ömer bin Hattab’ın hikâyesi gelir. Bu çok meşhur bir hikâyedir. Müslümanlar arasında anlatılagelen bu hikâyede, fakir bir kadının çocuklarının açlığını bastırmak için taşları kaynatarak verdiği çaba anlatılır. İskender’de uzaklarda bir yerde duyduğu bebek ağlamasının sebebinin ya açlık ya da bir ağrı olduğu düşünülür.

“Şarki Deyr el-Lâtîni’nin caddelerinin birinde duyduğu küçük bir çocuğun ağlaması, ona bir şeyi hatırlatmaya yetti. Uzun zamandır çocuk büyütmeyi unutan İskender, bir çocuğun acıktığında veya acısı olduğunda ağladığını unutmamıştı. Bu yüzden aklına Ömer b. Hattab ile çocuklarına onlar uyuyana kadar taş pişiren kadının hikâyesi geldi. Kadının onlara pişirebileceği hiçbir şeyi yoktu. Kendi kendine aylar sonra gündüz İsrail askerlerine atıp, gece çocuklarımıza pişireceğimiz taşlardan başka bir şey bulamayacağız dedi.”⁵⁴⁶

Nasrallah, romanlarında modern anlatı tekniklerini usta bir şekilde uygulayan bir romancıdır. Romanlarında gerçek yaşanmış hikâyeleri konu edindiği için romanlarını oluştururken, halk arasında kabul gören geleneksel, dinî ve kültürün içerisine yerleşmiş anlatıları bu roman seçkisinde yeri geldikçe kullanmıştır. Romanlarında kahramanlarının dilinden kuran ayetlerinin okunması ve karşılaştıkları durum karşısında dua niyetiyle söylenmesi bu tekniği kullanımındaki ustalığını göstermektedir.

Zilâlû'l-Mefâtih romanında, ana kahraman Ebû Câsîr, ailesi ve köylüler köylerinden zorla çıkarılmışlardır. Kendilerine ikamet edebilecekleri yeni bir yer aramaktaydılar. Köylüler bir süreliğine geldikleri köyden gitmeye karar verirler. Durumu eşine söyleyen Câsîr, yerinden doğrulur ve eşine Kur’an-ı Kerim’in Bakara Sûresi 286. ayetini anımsatarak şöyle söyler:

⁵⁴⁵ Nasrallah, 274.

⁵⁴⁶ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'İdi'l-Milâd*, 314.

“Eğer durum benimle alakalıysa ben şimdi onlarla birlikte gidiyorum. Onlar bizimle azalmayacaklar. Fakat Allah hiçbir kimseye gücünün yetmediği bir şey yüklemeyiz. Bizim daha büyük bir köy veya şehir bulmamız gerekir.”⁵⁴⁷

Romanlarında bu tekniği sıklıkla kullanan İbrahim Nasrallah, genelde dinî öğretilerden alıntı yaparak romanlarına gerçekçi bir izlenim vermeye çalışmıştır. Filistin’de ve Arapların yaşadığı bu coğrafyada farklı dine mensup halk bir arada yaşamaktadır. Günlük hayatlarında, sosyal yaşam alanlarında dinî kimliklerini ön plana çıkarmadan yaşayan Filistinliler, dinlerinin onlara verdiği öğretileri düşüncelerini desteklemek için kullanırlar. Farklı dinler de ortak dili bulabilirler. Nasrallah da yaşadığı çevreyi yakından tanıyan bir yazar olduğundan halkın değer yargılarına önem vererek bunları romanlarında konu edinir.

Yazar, bu romanında Hristiyan Filistinlilerin İngiliz mandasına ve Yahudi yerleşimcilere karşı verilen mücadeledeki konumlarını belirlemeye çalışır. Herkes bu mücadelenin içerisinde kendi üzerine düşen görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Kilise papazı Said de yaşanan belirsizlik karşısında hem Hristiyan kutsal kitabındaki “Gözünüzle gördüğünüz kardeşinizi sevmezseniz görmediğiniz Tanrı’nızı nasıl seveceksiniz.”⁵⁴⁸ ibaresini hem de Hz. Muhammed’in “Bir kişi kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olamaz”⁵⁴⁹ hadisini örnekler vererek, halkın birliğine, bir bütün olması gerektiğine işaret ederek asıl olunması gereken üzerinde, yani Filistinli olmak, Filistin ruhuna sahip olmanın gereği üzerinde durur.

Yazar, Hristiyan kutsal kitabındaki “Ateş ve su bir kabın içerisinde olmaz.”⁵⁵⁰ ifadesini Papaz Said’in diliyle İngilizler, Yahudiler ve Filistin halkı için kullanır. İki zıt kutbun Filistin’de barınması zor bir durumdur. Yazar, eskiden beri Filistin’de yaşayan halk ile sonradan buraya gelen ve eski yaşam düzenini bozan, halkı infiale sürükleyen rejimi ve uygulamalarını eleştirmektedir. Alıntı yaptığı bu ibare ile Nasrallah, yaşanan veya yaşanması muhtemel olan olaylara dikkat çekmektedir.

⁵⁴⁷ Nasrallah, *Zilâlu’l-Mefâtih*, 48.

⁵⁴⁸ Nasrallah, *Sîretu’l-Ayn*, 136.

⁵⁴⁹ Nasrallah, 136.

⁵⁵⁰ Nasrallah, 139.

3.7. TASVİR TEKNİĞİ

Sözlükte “bir şeyi bir yana doğru eğmek, o şeye yönelmek, bir şeyi kesmek” anlamlarındaki savr kökünden türeyen tasvir “bir şeye biçim vermek, resmini yapmak, bir şeyi ince ayrıntılarıyla anlatmak” demektir. Terim olarak tasvir, “roman, hikâye ve diğer edebî türlerde olayların geçtiği yerleri, kişileri ve eşyayı öteki nesnelerden ayırıp bütün özellikleriyle ifade etme diye açıklanabilir.”⁵⁵¹

Roman insanı, mekân ve zaman mefhumuyla ilişkilendirerek bir olayı anlatma sanatıdır. Romancı gerçek dünyadan aldığı verileri romanına aktararak gerçeğin yeniden bir inşasını yapar. Romancının hedefi gerçek dünyayı yeniden yaratmak değildir elbette. Anlatılan olayların gerçek olduğunun izlenimini vermektir. Tasvir tekniği bu izlenimi vermeye olanak sağlayan anlatım türlerinden biridir.⁵⁵²

Bu teknikte yazar, romanın hayali dünyasında oluşturulan kişi, zaman ve mekân gibi roman unsurlarını görünür kılarak anlattığı şeyin gerçekmiş izlenimini hissettirir. Tasvir tekniğinde yazar, şahısları, olayı veya mekânı olduğu gibi anlatamayacağı için benzetme yoluyla kısa bir anlatımla bir çok şey üzerinde açıklayıcı bilgiler sunar.

İbrahim Nasrallah, romanlarında tasvir tekniğine oldukça fazla yer vermiş ve yapılan tasvirler canlı bir şekilde okuyucuya sunmuştur. Tasvirlerde aşırıya kaçılmamış, kişilerin ruh halleri göz önüne alınarak kişi veya çevre tasvirleri yapılmıştır.

Nasrallah, *Kanâdîlu'l-Meliki'l-Celîl* romanında kişileri oluştururken onların kişilik özelliklerini göz önüne alarak tasvir etmiştir. Toplum içerisindeki konumları kişilerin tasvirinde önem arz eder. Kişilerin tanıtımında tasvir tekniği ile kişi ve çevreyi başarılı bir şekilde örtüştürür. Örneğin Nasrallah, romanın ana kahramanı Zahir Ömer'i tanıtırken babasının yerini ne kadar da hak ettiğini göstermek için onun babasına ne kadar da benzediğine dikkat çeker. Babasına fizikî olarak benzeyişi onun elde ettiği mevkiye ne kadar uygun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Romanda hem babasına benzer yönleri tasvir edilir hem de Zahir'in fizikî yapısı betimlenir. Yazar Zahir'in babasına benzemesini şöyle tasvir eder:

⁵⁵¹ Hüseyin Elmalı, “Tasvir”, içinde, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011.

⁵⁵² Tekin, *Roman Sanatı*, 217-18.

“Yüzlerine baktı. İnsanlar ne söyleyecekler? dedi. Burada tek bir kişi var. O kişi de sensin Saad. Babamın yerini kim alacak? Ne ben ne Yusuf ne de Salih hiç birimiz değil.

Konuşması emir veriyormuş gibi sertti. Sesi, yüzü, kendine son derece güvenen bakışı ile babasına ne kadar da benziyordu. Zahir zayıf kısa boylu, elma yanaklı, elma yanaklı beyaz yuvarlak yüzlü, kalın kaşlı, küçük ağızlı ve ince dudaklı bir gençti. Elleri ve parmakları dikkat çekecek kadar uzundu. Saçı siyahtı. Burnunun ortasının altında gözlerini açmaya çalışan cıvciv yavrusunun tüyü gibi (bıyıkları yeni terlemeye başlamış) küçük bıyığı vardı.”⁵⁵³

Nasrallah, Zahir Ömer mütesellim seçildikten sonra, babasının yerini nasıl da doldurduğunu, babasının ardından elde ettiği makamı babası gibi ifa edeceğini belirtmek için, Zahir’in dış kıyafetini babasının kullandığı silahlarla bezetir. İnce detaylarla işlenmiş kıyafeti onun elde ettiği makamı hakkettiğini göstermektedir. Yazar, romandaki diğer kişileri Zahir Ömer’i tasvir ettiği kadar ayrıntılı tasvir etmemiştir.

“Zahir o gece babsının divanına en son gelen kişi olmayı istedi. Bütün herkes oradaydı. Kardeşleri, kadı, mescidin imamı, hapishane müdürü, hocası Hafnâvî ve Şeyh Sa’dûn. Atıyla dış kapıyı geçti. Divanın eşiğine vardı. Orada atından indi. Zahir buraya gelmeden önce her şeyi tasarladığı açıktı. Babasının kılıcı belinin üzerinde asılı, babasının fil dişi ve sarı bakır kaplı ahşap kabızlı tabancası karnının üzerinden sarkıyordu. Bal renkli pamuklu gömleğinin üzerinden ince turuncu iplikle işlenmiş yağ yeşili abayesi göründü. Baş örtüsüne gelince, görünmeyen pamuklu takkesinin üzerine birkaç kez başına sardığı bal renkli ipek bir şaldı.”⁵⁵⁴

Kanâdilu’l-Meliki’l-Celîl romanında mekân tasvirleri kişilerin ruh hallerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Mekân, kişilere rahatlık sağlayan bir unsura dönüşür. Kişinin psikolojik olarak kendini iyi hissetmesi, geçmişte yaşanan olumsuz durumdan kurtulması için etkili bir görev alır.

Zahir Ömer, limon tarlasında genç kıza tecavuz eden adamı öldürdükten sonra psikolojik olarak çöker ve hep o anı hatırlar. Toplumun ona karşı bakış açısı onu oldukça etkiler. Bu durumundan kurtulmak için gittiği ‘Arrabetu’f-Bettuf Köyü adeta

⁵⁵³ Nasrallah, *Kanâdilu Meliki’l-Celîl*, 16.

⁵⁵⁴ Nasrallah, 81.

ona yeni bir hayat verir. Köyün fizikî yapısı onun rahatlamasını sağlayan en büyük etkidir. Köy adeta cennetten bir köşe gibidir.

“ ‘Arrabet’f-Bettuf Köyü’nü gördüklerinde köy gözlerini kamaştırdı. Etrafı ormanlarla çevrili, geniş ovalı, Allah’ın yeryüzünü iyiliklerle doldurduğu cennetten bir köşeydi.”⁵⁵⁵

Köyün fizikî güzelliği yanında halkın Zeydânî ailesine göstermiş olduğu yakın ilgi, köyde Taberiyye’deki evlerine çok benzeyen bir ev satın almış olmaları Zahir Ömer’in yaşadığı olumsuz durumdan kurtulmasına sebep olmuştur. Mekân, adeta psikolojisi bozulan Zahir’i terapi eden bir yol olmuştur.

Nasrallah, bu tekniği, kişileri, mekânı, zamanı olayları tasvir etmek için etkili bir şekilde kullanmıştır. İlk olarak, romana adını veren atların tasvirini ele almaya çalışalım. Romanda ata verilen önem, onun için gösterilen saygı, atın çiftleştirilmesi ve toplumun gözünde asil bir atın değeri geniş bir şekilde ele alınmıştır. At, genel olarak Arap toplumunda çok kıymet gören bir hayvandır. Onların özgün olması ve kökenleri geçmiş atlardan farklı değildir. Asil bir Arap atı sülalesinin kalıntıları 3000 yıl öncesine dayandığı yapılan kazılardan kanıtlanmıştır. O günden bugüne kadar Arap atlarının cinslerinde bir değişiklik olmadığı safkan at oldukları kanıtlanmıştır.⁵⁵⁶

Araplar, Cahiliye Dönemi’nden bugüne kadar ata çok fazla önem vermişlerdir. Cahiliye Dönemi’nde ata verilen önem o derecedeydi ki eğer bir kabilede bir erkek çocuğu, bir şair veya bir at doğarsa bu o kabilenin sevinmesine, diğer kabilelerden farklı olmasına sebep olurdu.⁵⁵⁷

Yazar, Araplar için bu kadar önemli olan at hakkındaki vasıfları *Zamanu’l-Huyûli’l Beydâ* romanının ilk sayfalarından itibaren verir. Romanın ikinci ana kahramanı Hemame’nin köye gelişi ve onun fizikî güzelliği bir mucize olarak tasvir edilir. “Tam bir mucize gerçekleşti... toz bulutu ortadan kalktıkça daha önce görmedikleri bir beyazlık onun yerini aldı. Parlaklığı yavaş yavaş artmaya başladı...”

⁵⁵⁵ Nasrallah, 110.

⁵⁵⁶ Nidâ Ahmed Miş’al, *el-Vaşfu fî Tecribeti İbrâhîm Nasrallah er-Rivâiyye*, Vizâretü’s-Sekâfe, Amman 2015, 180.

⁵⁵⁷ Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi*, 75.

atın binicisi altındaki beyaz kütleye hakim olmaya çalışıyordu. Beyaz kütle yuların ona verdiği acıya aldırmadan inat ediyordu.”⁵⁵⁸

Hemame, Halid’in gözünde oldukça özel bir hayvandır. O üç şeyde diğer hayvanlardan ayırdır. Bu durum, “güzelliğinden başka üç şey Hemame’yi diğer hayvanlardan farklı kılar. Halid’in ona karşı sevgisi, Halid’in elleriyle hazırladığı pişmiş arpa ve buğdaydan yapılmış yemeği ve ağzına gem vurmada özgürce dolaşması.”⁵⁵⁹ ile tasvir edilir.

Kişi tasvirlerinde kişiler ya roman kahramanları tarafından ‘Halid’in annesinin onun hakkında söyledikleri gibi’ ya da mısır tarlasında Halid’in gördüğü Sümeyye’nin tasvir edildiği gibi anlatıcı tarafından tasvir edilir.

Romanda tasvirler genellikle anlatıcı tarafından yapılır. Mekân tasviri yapılırken anlatıcı roman kahramanı Rahip Corciyo’nun gözünden el-Hâdiye Köyü’nü “Köye doğru döndü. Uzaktan oraya uzun uzun baktı. Uzayıp giden ovayı ve zeytin tarlalarını, dağın tepelerine doğru hafifçe yükselen evleri dikkatlice seyretti.”⁵⁶⁰ şeklinde tasvir eder. Burada el-Hâdiye Köyü geniş ovaları, zeytin tarlaları ve evlerin olması, toprağın asıl sahiplerinin orada var olduğunun göstergesi olarak sunulur.

Nasrallah’ın romanlarında kullandığı bir teknik olan tasvir tekniğini *Ṭuyûru’l-Ḥazer* romanında da sıkça kullanmıştır. Yazar, çevreyi, kişileri, zamanı ve olaylar karşısındaki roman kahramanlarının tutumlarını tasvir tekniğiyle okuyucunun gözünde daha belirgin bir hale dönüştürmüştür.

Yazar, çevre tasviri yaparken ele aldığı dönemden ve özellikle içerisinde yetiştiği ortamdan etkilenmiştir. Onun da roman kahramanı Sağır gibi, Birleşmiş Milletler Çadır Kampları’nda büyüdüğü düşünüldüğünde, çevreyi tanıdığına kanaat getirilebilir. Bu açıdan bakıldığında ve genel olarak çadır kampları düşünüldüğünde, bu mekânların kalıcı yerleşim alanları olmadığı, kalıcı yerleşim yerlerinde olan birçok imkândan yoksun oldukları bilinmektedir. Geçici kurulan bu yerlerde alt yapı sorunları, su, barınakların korunaklı olmaması, soğuk ve sıcakta mevsimlerde gereken muhafazanın olmaması orada yaşayan kişilerin olumsuz durumlarla karşılaşmalarına sebebiyet vermektedir. Örneğin, “Kışın her tarafta biriken sular, toprağın

⁵⁵⁸ Nasrallah, *Zamanu’l-Ḥuyûli’l-Beydâ*, 9.

⁵⁵⁹ Nasrallah, 74.

⁵⁶⁰ Nasrallah, 35.

çamurlaşmasına neden oluyor, bu durum hayatı daha da zorlaştırıyordu.”⁵⁶¹ İfadeleri bu gerçeğin açık bir yansıması olarak okunabilir.

Yukarıda karşılaşılan bu durumları yazar, kamplardaki çadırların halini çocukların oyundan dönüp ayrıldıkları noktadan sonra, ‘çadır kamplarının etrafı çöplerle dolu, yollar çamur bataklık içerisinde, sokakların aydınlatılması yeterli düzeyde değildi.’ şeklinde tasvir eder. Anlatıcı tarafından tasvir edilen çadır kamp şöyledir:

“Küçük çocuklar çadır kampının sokaklarında, arkadaşlarından ayrıldı. Hepsi dağıldılar. Öyle ki arkadaşlarla buluşmak ve akşamleyin evlerine geri dönmeleri zor bir durum haline gelmişti. Zayıf ışıklar altında dar sokaklardan geçiyorlardı. Uzun sokaklar boyunca kötü kokusu ve acı sularının etrafında farklı şekillerde haşerelerin uçtuğu yol boyunca dar kanallar vardı.”⁵⁶²

Romanda kişiler, fizikî özelliklerine göre değil de daha çok olaylar karşısındaki tutumlarına göre tasvir edilir. Mesela, Sağır’ın babası Ali vatanını seven biridir. Ancak, öyle baskı altındadır ki Filistin’den çıkarılan diğer mülteciler gibi o da kendini ifade etmekten, yaşadığı topraklar hakkında konuşmaktan çekinir. Yazar tarafından bu durum, “Hükümete kim güç yetirebilir? Onun emirlerine kim asi olabilir? En cesur olan bile Cemal Abdünnâsır’ın sesini bir ateş misali radyo üzerine kapanarak battaniyenin altından ancak dinleyebilir. Siyaset hakkında kim konuşabilir?” sözleriyle betimlenir.

Gurbet bir hapishaneye benzetilir ve vatanlarından sürgün edilen halk bu hapishanede ölmeyi arzulamaz. Kıyamet gününde vatanlarında yeniden dirilmeyi düşünürler. Bunu “Adan karısına: gurbet bir hapishanedir. der. Ben burada ölmek istemiyorum. Anladın mı? Yarın kıyamet günü dirildiğimde sürgünde dirilmek istemiyorum.”⁵⁶³ diyerek durumunu belirtir.

Yazar, zamanı tasvir ederken çadırdaki yaşayanların fizikî şartları ile hissettikleri arasında ilişki kurar. Mesela, tırnak kontrolü yapılan öğrenciler soğukta beklerken yıllardır güneş ışığını görmeyen dünyaya benzetilir: “Sabah soğuktu. Sanki dünya

⁵⁶¹ Nasrallah, *Tıyûru'l-Hazer*, 110.

⁵⁶² Nasrallah, 110.

⁵⁶³ Nasrallah, 164.

yıllardır güneşi görmedi. Kuyruklarda uzun tırnaklı, mendilini evde unutan ya da hiç mendili olmayan öğrencilerden bir grup dizildi.”⁵⁶⁴

İbrahim Nasrallah, romanlarını canlı, hayatın içerisinde aktarıyormuş hissini vermek için çeşitli tasvirlerle yer verir. Onun romanlarında tasvirler çok ayrıntıya girmeden kişinin ruh haline uygun bir şekilde aktarılır. Kişilerin içerisinde bulundukları durum, mekân, mekânın özelliği vb. onların yaşamları, duyguları ve psikolojileri hakkında bilgi sunar. Kişilerini tasvir ederken Nasrallah, bu durumu göz önüne alır. Çevre veya mekânlar uzun uzun tasvir edilmez. Birkaç cümleyle ortamın kişi üzerindeki etkisi veya kişinin ortam üzerindeki etkisine yer verilir.

Örneğin, Sîretu 'Ayn romanında Kerîme, araba sürmek için bir eğitmenle anlaşır. Ancak, annesi onun araba sürmesini istemez. Annesine yakalanmaması gereken Kerîme'nin sabahın erken saatinde bahar mevsiminde evden çıkması Kerîme ile çiçeklerin topraktan çıkışına benzetilerek tasvir edilir.

“Bahar mevsiminde alışkın olduğunda daha erken bir saatte uyandı. Yavaş yavaş adım adım ilerlemeye başladı. Otlar, çiçekler, tıpkı ilk kez küçük tilki yavrularının inlerini terk edeceklermiş gibi, topraktan çıkardıkları başlarını gördü.”⁵⁶⁵

Kerîme, kendisine en güzel fotoğrafı kimin çekeceği üzerine düşünür. Hayfa'daki ünlü bir fotoğrafçıya gider. Fotoğraf stüdyosunun içerisindeki fotoğraflar, ilk anda Kerîme'nin doğru adrese geldiğini kanıtlar niteliktedir. Yazar, burayı Kerîme'nin hayran kaldığı bir mekân olarak tasvir eder: “Kerîme duvarda asılı duran, güzel bir şekilde çerçevelenmiş farklı yaş gruplarından oluşan fotoğrafları inceleyerek oturdu.”⁵⁶⁶

Kerîme ile fotoğrafçı Suveydis arasında nasıl bir fotoğraf çekirmek istediğini belirleyen konuşmalar geçerken Kerîme de stüdyoyu incelemeye devam eder. Duvarı çok çekici bir kadının fotoğrafını işaret ederek “Bana nasıl fotoğraf çekersen çek, duvarda asılı duran fotoğrafı işaret ederek, müşterilerin kadar güzel olmamama rağmen

⁵⁶⁴ Nasrallah, 195.

⁵⁶⁵ Nasrallah, *Sîretu 'Ayn*, 66.

⁵⁶⁶ Nasrallah, *Sîretu 'l-'Ayn*, 94.

güzel olacaktır.’ der”⁵⁶⁷ Kerîme kendisini Suveydis’in ellerinde adeta maharetli bir çömlekçinin elleri arasındaki toprak gibi hisseder.

Nasrallah, bazen detaylı ve dinamik bir tasvir yapar. Yeni taşınan evin tasvirini ayrıntılarla anlatır. Yeni eve taşınma sebepleri üzerinde durur. Papaz Said ve ailesi yeni bir eve taşınmışlardır. Eski ev, kilise avlusuna yakındır ve her an İngiliz askerleri ile yüz yüze gelebileceklerdir. Bu durum, onları psikolojik olarak yıpratmıştır. Taşınan eve kiliseye yakın, yüksekçe bir yerdedir. Dört bir tarafı açık bu ev, her mevsim güzel rüzgarların estiği bir mekân olarak tasvir edilir. Yeni bir mekânda olmak insanın eski ve olumsuz duygularını unutmasına vesile olur. Katerina da eski evdeki duvarlarının arasında sıkışmışlığının aksine, yeni evde kendisini yeni bir hayat bahşedilmiş gibi hisseder.

Yeni ev, “Mermer sütunları, taştan dış yüzeyleri, dört bir tarafı gören geniş kapı ve pencereleriyle küçük bir saraydı. Kiliseye yürüyerek beş dakika uzaklıktaydı. Yüksek oluşu sayesinde her mevsim bolca esen rüzgarlar, Katerina’nın göğsüne yeni bir hayatı dolduruyordu.”⁵⁶⁸ şeklinde tasvir edilir.

Ancak, yeni evin fizikî durumu Kerîme’nin sonunu getirir. Dört bir tarafının açık olması, Kerîme’nin bu açıklıktan suikasta kurban gitmesine sebep olur. Kerîme çektiği fotoğraflar sebebiyle Yahudi fotoğrafçı Moşe’nin planlarını bozar. Kerîme gerçek Filistin fotoğraflarını çekerken, Moşe Yahudilerin Filistin’e gelmelerini sağlamak için gerçek dışı fotoğraflar çekiyordu. Bu yüzden, Kerîme’nin öldürülmesi gerekiyordu. İçerisinde yaşayanlara huzur ve sıhhat veren, gelenleri kendisine hayran bırakan ev, Kerîme için yolun sonu olmuştu. Uzakta bir yerde Moşe ve Lîfi Papaz Said’in evini gözetleyerek en uygun anı seçmeye çalışırlar.

“Evin o yükseklikte, dört bir tarafa açık bir konumda olması, dört bir yandan dört mevsim rüzgarların esmesi, evin bahçesini, tohumlarını rüzgarların taşıdığı, içerisinde yabani bitkilerin büyüdüğü küçük bir ovaya dönüştürüyordu. Bu bitkiler onun içerisinde artmak ve yeniden doğmak için en iyi yeri buluyordu. Bu durum, Papaz

⁵⁶⁷ Nasrallah, 95.

⁵⁶⁸ Nasrallah, 103.

Said'i büyülediği gibi rüzgar gibi dört bir taraftan gelen ziyaretçileri de büyülüyordu.”⁵⁶⁹

3.8. RÜYA TEKNİĞİ

Yirminci yüzyılda psikoloji biliminin gelişimine bağlı olarak insan psikolojisinin bir aktarımı kabul edilen rüyalar üzerine yapılan çalışmalar da artmıştır. Bu alanda öne çıkan isim Sigmund Freud'dur. Freud'a göre, insan ruhunun incelenmesinde hastaların rüyaları, fantezileri, gizli tuttıkları şeyler çağrıştırmaya vesilesiyle gün yüzüne çıkabilir.⁵⁷⁰ Freud'a göre bilinç dışı, ruhun üç düşünme yolundan biridir. Bilinçli zihin, ön bilinç ve bilinç dışı.⁵⁷¹ Bilinç dışı bastırılmış duygu ve düşüncelerin bilinçli düşünce ve davranışlar üzerinde etkili olmasıdır. Freud rüyaların bilinç dışını yansıttığı için hastalarını dinlerdi. Çünkü o, rüyalarda bilinç dışı istek ve arzularla ilgili ipuçları olduğu görüşüne sahipti.⁵⁷² Nablusinin rüyaların yorumu adlı kitabına değinmeli. Freudun kendi kitaplarından atıf olmalı

Edebiyatta özellikle roman türünde yirminci yüzyılda gelişen psikanalizi rüya metodunun işlenmesi psikanalizin gelişimine bağlıdır. Hikâye ve romanlarda, kişilerin, psikolojik dürtüleri bilinçaltına ittikleri, söylemekten çekindikleri veya olmayı istedikleri ama elde edemedikleri durumları rüyaları ile ortaya çıkar. Bu yöntemle roman kahramanının ruhsal durumuna göre bilinçaltını gösterme hedeflenir.

İbrahim Nasrallah, incelenen romanlarının bazılarında rüya tekniğini birkaç rüya ile uygulamıştır. Kişilerin psikolojik durumlarını veya yaptıkları işlerle ilişki kurarak oluşturduğu rüyalar adeta roman kahramanının psikolojik durumunun açığa çıktığı bir alandır.

Zamanu'l-huyûli'l-Beydâ romanında at yetiştiricisi ve çiftleştiricisi olan Bermeki'nin rüyası da onun psikolojik durumuna, zihninde geçenlere işaret eder. Hemame'yi kendi atı ile çiftleştirmeyi arzulamakta olan Bermeki, bunun imkânsız olduğunu bilmektedir. Saf kan bir atın oluşması için asil bir atın ancak asil ve kendi

⁵⁶⁹ Nasrallah, 158.

⁵⁷⁰ Erich Fromm, *Psikanaliz ve Din*, (Çev.: Elif Erten), Say Yayınları, İstanbul 2006, 18.18.

⁵⁷¹ Ian Craib, *Psikanaliz Nedir?: Psikanaliz Okulları ve Psikoterapi Üzerine Eleştirel Bir Giriş*, (Çev.: Kılıçoğlu), (3. Baskı), Say Yayınları, İstanbul 2011, 41.

⁵⁷² Rod Plotnik, *Psikoloji'ye Giriş*, (Çev.: Tamer Geniş), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2009, 435.

cinsinden olan bir atla çiftleşmesi gerekir. Bu kuralı bilen Bermeki, hayallerinde atı Seddad ile Hemame'yi çiftleştirme çabası içerisine girer.

Bir gün hayallere dalarak uyuduğu dut ağacının altında gördüğü rüyada, kendi atı Seddad'ı ayaklarından bağlamıştır. Onun çiftleşmek için uygun bir vaktin gelmesini bekler. Ovada bir taraftan diğer tarafa koşan Hemame'nin üzerine Seddad'ı gönderir. Hemame kaçır ve kaçarken kişnemeye başlar. Çevredeki köylüler Seddad'ın önünü keserler. Hemame, Seddad'ı kendisinden uzaklaştırmak isterken ayağı tökezler. Halid gelir ve Hemame'yi kurtarır. Olay kadıya intikal eder. Kadı da bakire bir kıza tecavüz etmeye çalışan bir adama verilecek ceza ne ise onu verir. Hemame kendisini kurtarmak istemiştir. Mahkeme salonunda bu tartışmalar devam ederken Bermeki, korkuyla gözlerini açar ve etrafına bakar. Kendisinin dut ağacının altında, atının da bağladığı yerde olduğunu görünce Allah'a şükreder.⁵⁷³

Bermeki, gördüğü rüya ile adeta irkilmiştir. Atı ile Hemame'nin çiftleşmesi sadece rüyasında olabilecek bir durum olmakla birlikte, yaşadığı korku rüyasından uyandıktan sonra bile onu etkilemiş, rüyanın gerçek olmamasına şükretmiştir.

Tuyûru 'l-Hazerromanında bir kez uygulanan bu teknikle Sağır'ın duygusal anı yansıtılır. Sağır, her zaman kuşlar gibi özgür olmak, onlar gibi uçmak istiyordu. Ancak, bu onun için imkânsızdır. Kuşlarla olan ilgisi, onların hem yakalanmalarını engellemek hem de onların özgürlüğü gibi bir özgürlüğe sahip olmak amacıyladır. O, kuşlar gibi özgür değildi. Adeta bir kapanın içerisinde kapatılmıştı. Çadır kentte istediği gibi hareket edemiyordu. Sağır, kaburgası kırıldıktan sonra neden kuşlar gibi uçamadığının cevabını bulur kendince. Göğüs kafesi olan, bir kafesin içerisinde olan kimse nasıl özgür olabilir diye düşünür. Bu duygularla gece uykuya dalan Sağır, rüyasında Hannun'u görür:

“Zor uzun bir gece geçti. Sağır'ın hareketi durmadı. Kaburgalarından kurtuldu nafile bir şekilde. Hannun'a gitti. Ona seslendi Sağır. Hannun elini Sağır'e uzattı. Hannun da elini ona uzattı. Ancak Hannun'un eli son anda küçük bir ızgara et parçasına gitti. Onu aldı. Dişleri arasında onu çiğnedi. Çılgılık attı Sağır. Uyandığında kendisini tek başına buldu. Tekrar göğsünü kontrol etti. Hayatında ilk kez göğüs kafesinin

⁵⁷³ Nasrallah, *Zamanu 'l-Huyûli 'l-Beydâ*, 73.

kemiklerini elliyordu. Ve ağladı. Orada oldukları için içerisinde parmaklıklar olduğu için ağladı.”⁵⁷⁴

Sîretu 'Ayn romanında bu teknik anne Barbara'nın oğlu Kerîm için gördüğü rüyada kullanılmıştır. Acılar içerisinde kıvranan Kerîm hastalığının son evresindedir. Ailesine çektiği ıstırabı belli etmek istemez. Son nefesini bile verirken sessizce dünyadan ayrılır. Ama annesi gördüğü rüyanın etkisi ile önce kızlarının odasına gider. Kerîme'den hemen fotoğraf makinesi alıp Kerîm'in odasına gitmesini ister. Rüyasında annesi Kerîm'in başına kötü bir şey geldiğini anlamıştır. Kerîm'in odasına gittiklerinde onun vefat ettiğini öğrenir. Annenin rüyasında anne kendi suretinde küçük bir çocuğun kapkaranlık bir suda boğulduğunu görür. Rüya “*Simsiyah bir su*” başlığı altında şöyle anlatılır:

“Barbara 1921 yılı ağustos ayının on ikinci gecesi gece yarısında terler içerisinde kalmış, soluk soluğa nefes alarak uyandı. Kâbus, tahammül sınırının çok üzerindeydi. Karanlık bir nehrin kıyısında duruyordu. Nehrin suları simsiyahtı. Nehrin kıyısına doğru ilerleyen beyaz elbiseli, altın sarısı saçlı bir çocuk gördü. Çocuk ona: ‘Barbara geri dön.’ diye bağırdı. Çocuğun kendi ismini taşımasına şaşırdı. Lakin çocuk cevap vermedi. Yürüyüşüne devam etti. Her şey siyah suyun rengi gibi sessiz olmasına rağmen duymadı. Barbara'nın çocuğu kurtarması için bir şey yapması gerekiyordu. Nasıl bir şey? Tekrar bağırdı. Küçük kız durmadı. Aldırış da etmedi. Barbara hareket etmek istedi ancak yapamadı. Ayakları ağır siyah toprağın içerisine gömülmüştü. Üçüncü kez bağırdı. O anda küçük kız arkasına baktı. O anda Barbara'nın kalbi heyecanla çarptı. O küçük kız Barbara'nın bizzat kendisi idi. Uzun bir ömürden sonra şekillenen kadının yüzü küçük bir kız çocuğunun yüzü olmuştu. Yeniden ona bağırdığında küçük kız ayağını nehrin içerisine koymuştu. Ve nehre düştü. Onu bir girdap yakaladı ve ortasına doğru çekti. Küçük kız onu öğüten dev bir değirmen taşının kalbinden dışarı bakıyormuş gibi dönmeye başladı. Barbara kıydan bağırdı. Boşu boşuna elini uzattı. Kız çocuğu yardım istiyordu. Aniden ortadan kayboldu.”⁵⁷⁵

Romanda hastalığa yakalandıktan sonra kendi içerisine kapanan Katerina, kendisini üzerine sinen ölüm gibi görür. Küçük kız kardeşi Lidya için endişelenir. Ölüme yaklaşılmayacağı için onun kendisine yaklaşmasını, zaman geçirmesini istemez.

⁵⁷⁴ Nasrallah, *Tıyûru 'l-Hazer*, 156-57.

⁵⁷⁵ Nasrallah, *Sîretu 'Ayn*, 81-82.

Onun da bu ölümcül hastalığa yakalanmasından korkar. Lidya, Katerina için hayallerinin gerçeğe dönüşmesi demektir. Onun için o kadar fazla endişelenir ki uykusunda kâbuslar görüp çılgınlıklar atar. Katerina'ya göre ölüm onunda peşini kovalar. Lidya'nın ölümden yani kendisinden kaçıp uzaklaşmasını gerektiğini düşünerek rüyasında; "Geceleyin öksürüğünü duymadıkları sakın gecede bile Katerina'nın çılgınlıkları ile uyanıyorlardı. Kabuslar onu basmıştı: Kaç Lidya kaç. Seni öldürecek. Kaç."⁵⁷⁶ diye haykırır.

3.9. İÇ MONOLOG TEKNIĞİ

İnsan her zaman konuşma, bir şeyleri anlatma, birileri ile sohbet etme ihtiyacı duyar. İnsan düşünen, düşüncesini karşısına aktaran bir varlıktır. Bazen bazı düşünceler, bazı hisler insanın kendisinden başka kimseye aktarılamaz. Bunun için insan kendisi ile sanki karşısında birileri veya birisi varmış gibi sohbet ederek yaşadığı veya anlatmak istemediği şeyleri kendisine anlatır.

İç monolog tekniği anlatıcının dışta kaldığı, roman kişinin içinden geçen duyguları, zihin dünyasını roman içerisinde aktardığı bir yöntemdir. Yirminci yüzyılda gelişen psikoloji biliminin bir sonucu olarak romanda bu yöntemin kullanımı yaygınlaşmıştır. Kişilerin zihin yapısını gösterme tekniği diye de ifade edilmektedir. (Nurullah Çetin roman çözümleme s.221). Bu teknik, kişilerin yaptıkları şeylerden dolayı bir iç hesaplaşma durumu, olaylar hakkında bireysel görüş ve düşüncelerini, hayal kırıklıklarını belirtmede kullanılan bir tekniktir. Bu teknik kahramanın iç dünyası ile karşı karşıya kalan okuyucu anlatıcının varlığını hissetmez. Anlatıcı yokmuş gibidir. Olası yorumlar ve açıklamalar okuyucuya bırakılır.

Roman kahramanları iç monolog tekniği kullanılarak dışa vuramadıkları fikirlerini kendi kendilerine söylerler. Birkaç cümle ile roman kişilerinin bazen şaşkınlıklarını, bazen hayal kırıklıklarını bazen de olaylara karşı tutumlarını bu yöntemle açığa çıkarır yazar.

Kanâdilu'l-Meliki'l-Celîl romanında iç monolog tekniği bir çok kahraman tarafından dile getirilmiştir. Okuyucu, özellikle Zahir'in kendi ile hesaplaşmasından onun düşünce ve duygularına şahit olur. Zahir'in bir görüşte aşık olduğu, ancak

⁵⁷⁶ Nasrallah, 101.

yaşanan olaylardan dolayı aşkını içine gömmek zorunda kaldığı, Heniyye'ye karşı duygularını bastırıp kendine bu aşkın neden olmayacağını açıkladığı durumda uygulanmıştır. Zahir Heniyye'ye beslediği bu tarif edilemez duygusunu hiç kimseye açmamıştır. Sadece Halime bunun farkındadır. Taberiyye'den çıkarken bir gencin ona verdiği bohça Zahir'i adeta kendinden geçirir. 'Arrabe'de açtığı bohçadan Heniyye'nin kokusunu hisseder. Hemen Taberiyye'ye gitmek için atına atlar. Halime kişneyerek gitmesine izin vermez. Biraz uzaklaştıktan sonra geri dönen Zahir kendisiyle başbaşa kalarak kendine karşısında biri varmış gibi hitap eder. Düşüncelere dalan Zahir'i yüksek bir yerden Necme gözetlemektedir.

“Beyaz at haklıydı. O mekâna geri dönmemen gerekiyordu Zahir! O yer sana yasaktır. Oradaki güzellik kanın izlerini yok edemez. Bir daha oraya gitme Zahir. Gitme. Seni uyutmayan kana bir daha yaklaşma. Suç alanındaki o güzelliğe geri dönme. Kan daha güçlü olabilir. O güzelliği de yok edebilir seni de yok edebilir. İkinci kez galip gelmeye, tekrar istediğin şeyi kaçırmaya razı olmayacağın kanın seni yakmaması için oraya yaklaştığından daha fazla yaklaşma. Onu azarlayan, ona yasaklar koyan, onu kendine getiren ses kendi sesi mi yoksa Necme'nin sesi miydi? Zahir, O zülûflerini kısaltıp seni takip etmesi için onu sana gönderdiğinde kendisini sana adadığını biliyorsun. O sana sözveriyor. Hayatını sana hibe ediyor. O buradaki herhangi bir kadının yemin ettiği gibi, sana bakarak elini zülûflerinin üzerine elini koyduğunda zülûfleri üzerine yemin etmedi. Hayır, onun yemini bundan daha uzaktır. Bu topraklar üzerinde çok fazla tekrarlanmayan bir yemin. Bunu biliyorsun Zahir. Fakat sen ona her sarıldığında bu kanı ellerinin arasında göreceksin. Onunla her karşılaştığında bu seni boğacak. Bunu iyice düşün Zahir. Sen ona yeni bir hayat bahsettin. Eskiden tertemiz geçirdiği hayatını devam ettirebileceği bir hayat. Buradan ona el sallla Zahir. Ve yüksek sesle ona de ki: böyle bir yükü sevgi bile olsa geçip giden bir rüyada, geçip giden bir zamanda taşıyamaz.”⁵⁷⁷

Zamanu'l-ḥuyûli'l-Beydâ romanında okuyucu, geniş bir şekilde anlatılan atlar hakkında çok fazla bilgiye ulaşabilir. Atlar Araplar için vazgeçilmez hayvan oldukları için güzellikleri ile Arapları kendilerine hayran bırakabilirler. Bu durum, romanda Hacı Mahmud ve köylülerin şaşkınlığı ile aktarılır. Köye doğru gelen Hemame, güzelliği ile

⁵⁷⁷ Nasrallah, *Ḳanâdilu Meliki'l-Celîl*, 113-14.

Hacı Mahmud ve yanındakilerinin dillerini tutulmasına sebep olur. O içinden “Atların Allah’ın mucizeleri olduğunu söyledim her zaman ancak bu atı görünce imanım daha da arttı.”⁵⁷⁸ diye düşünür.

Romanda, babasının öldürülmesinden sorumlu olan kişinin Halid olduğu söylenen genç adam onu öldürmek ister. Halid, kendisini öldürmek için gelen bu genç adama karşı oldukça sıcak, misafirperver, hoş bir tavır takınır. Onun bu halini gören genç adam ayrılırken Halid ile sarılır ve içerisinden “Babamı seven ve ona bu derece saygı gösteren bir adamı öldürebilir miyim? Bana bu derece saygı duyan bir adamı öldürebilir miyim? Misafirine bu derece ikramda bulunan, adamlarının değerini bilen bir adamı öldürebilir miyim?”⁵⁷⁹ diye kendisini muhasebeye çeker.

Halid’in çok sevdiği ve roman boyunca kendisine atıf yapılan Yasemin, amcasının oğlu Kasım ‘Ulyan ile evlenmişti. Halid, onunla kendi saflarına katılınca kadar hiç karşılaşmamıştı. Onunla karşılaşmak Yasemin’i hatırlamak, geçmişe geri dönmek demektir. Ancak Halid, geçmişine bir sünger çekmiş, yeni bir hayata atılmıştı. Kasım ile karşılaşmak Halid’i geçmişine götürdü ve bu durum üzerine bir iç muhasebeye girdi. “Derin bir nefes aldı ve sordu. Nereden çıktı bu Kasım? Onunla ne yapacağım? Bütün geçmişimi geride bıraktığımı düşünüyordum. Her şeyiyle geride bıraktım. Önümde olsaydı şimdi mi ortaya çıkması gerekirdi? Eee sonra? Benim saflarıma katıldı. Seni hangi lanet kovalıyor Halid? Onunla ne yapacaksın? Bu adamla yan yana yürürken ne yapabilirsin? İngilizlerle ve Yahudilerle savaşırken aynı zaman da onu koruyacak mısın? Böyle olmazsa lanet olur.” diye düşündü.

Yazar, bazı durumlarda roman kahramanlarının duygularını kendi düşünceleri ile aktarmasına izin verir ve onları birinci tekil şahıs açısından aktarır. Örneğin, *Ṭuyûru’l-Hazer* romanında Meryem’in yumurtalıklarından dolayı hastalanması onun endişelenmesine sebep olur. Çocuğu olmayan Meryem, bu hastalık sebebiyle hem bir çocuğunun olup olmayacağını hem de eğer çocuğu olmazsa Ali’nin başka bir kadınla evlenip evlenmeyeceğini kendisine “Ali evlenecek mi? Evde benimle kalacak mı? Küçüğü olacak mı?”⁵⁸⁰ diye sorduğu sorularla cevaplamaya çalışır.

⁵⁷⁸ Nasrallah, *Zamanu’l-Huyûli’l-Beydâ*, 24.

⁵⁷⁹ Nasrallah, 275.

⁵⁸⁰ Nasrallah, *Ṭuyûru’l-Hazer*, 50.

Zilâlu'l-Mefâtih romanında, Nâhûm'un Meryem ile karşılaşması ve köylülerin Nâhûm'a karşı tavırları anlatılırken, onu geldiği bu yerde öldürüleceği hem de Arap bir kadın tarafından öldürüleceği, ölüm korkusu ile bu durumun sonuçlarının neler olabileceği hakkında içinden geçenler şöyle dile getirilir: "Nâhûm kırışık yüzüyle, tamamen ağarmış saçlarıyla yaklaşan Ebû Câsîr'i görebiliyordu. Kızgınlık gözlerinden fişkırıyordu. Bu defa onu öldürecek diye düşündü Nâhûm. Silahlı bir tanka sahip olmasına rağmen onu Arap bir kadın öldürdü diyecekler. Oraya geldiği ana, bu kalabalığa lanet etti. Bu kalabalık onun üzerine saldıracak, bütün uzuvlarını parçalayacak."⁵⁸¹

Debbâbetu'n Tahte Şecereti 'Îdi'l-Mîlâd romanında Nasrallah, roman kahramanı İskender'in eşi Marta suskunluğu sebebiyle daralan dünyasında kiliseye gidip gitmeme kararını düşünür:

"Bir şey İskender'in kalbini sıkıyordu. Marta'nın sessizliğini arttırdı o şey. Etrafındaki dünya sustu. Her şeyi yutan boşluk, ülke, ibadet sustu. Mehd Kilisesi'nin avlusunun dışındaydı. Umutsuzdu. Ne önünde ne de ardında bir kurtuluş vardı. Eve geri mi dönse yoksa rahip Said 'Abbud ile görüşmek için el-Kenise el-Luteriyye'ye doğru yürüse mi diye karar veremedi durdu. Bu adamın içerisinde olduğu durum ona kâfidir. Eğer gidersem kaygısını artıracakım diye kendi kendine fısıldadı."⁵⁸²

Moşe, çekingen olduğu için evleneceği kıza açılmamıştı. Ancak sonradan edindiği silah kullanma yeteneği ona kendine güveninin gelmesini sağlamıştır. Bu düşüncelerle elinde silahı ne yapabilirliği onun düşüncelerinden okunur:

"Eğer başlangıçtan beri bunun gibi bir silah elimde olsaydı, Bay Nordo'nun karşısında Natali ile konuşamayacağımı söylemek için küçük bir çocuk gibi durmaktansa, Natali'ye duygularımı açıklamada ve onunla konuşmakta bir an bile tereddüt etmezdim. Moşe büyük çocukların onu dövüp, yüzünde dayak iziyle ağlayarak eve gittiği zamanı hatırlayarak, 'Keşke bu silah o günlerden beri elimde olsaydı.' diye düşündü."⁵⁸³

Sîretu 'Ayn romanını Tanrısal bakış açısına sahip anlatıcı aktarır. Romanın genelinde onu sesi duyulur. Anlatıcı her şeyi bildiği için kahramanların zihninden

⁵⁸¹ Nasrallah, *Zilâlu'l-Mefâtih*, 86.

⁵⁸² Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Mîlâd*, 99.

⁵⁸³ Nasrallah, 104.

geçenlere de hakimdir. Romanın ana kahramanı Kerîme, sonbahar mevsimini, ondaki renk değişimlerini müşahade ettiğinde, sonbahar hakkındaki düşüncelerini kendisine şöyle fısıldar:

“Kerîme, kalbine, sonbaharda her şeyi hayat ve ölümü, güzellik ve yenilenmeyi, ışığı, güneşin rengini, güneşin en güzel rengini, ona tam olarak benzeyen ışığının karşılaşmasını, bostan ve bahçelerin içerisine düşen kırmızı ve sarı yaprakları veya düşmeden önce dalların üzerinde güneş ışığından son kez faydalanmak isteyen yaprakları fısıldadı.”⁵⁸⁴

Papaz Said, çocuklarına özellikle kızı Kerîme’ye düşkün bir baba resmi çizer. Onun evleneceği zaman hemen hemen her babanın yaptığı gibi içine yönelir. Düğün günü önce kendini rahatlatmak için orgun başına geçer. Uzun bir süre org çalar. Daha sonra, kendisine sorular sorarak Kerîme’nin evleneceği adamın doğru biri olup olmadığını müzakere eder:

“Kendisine kızının evliliğine sevinmesi gerektiğini söyledi. Eğer uygun biri olmasaydı, kızlarından ilk defa birini isteyen Yusuf’u reddedebilirdi. Tek umudu bir torunu olmasıydı. Bir an odadan odaya koşup eğlendiklerini hayal etti. Papaz Said gülümseyerek ve hayalleri içerisinde belki de bu evlilik, gelecek iki evlilik için yeni bir yol açacaktır. Kim bilir dedi.”⁵⁸⁵

Papaz Said, geçen ömründe aile bireylerini teker teker kaybetmiştir. Oğulları, eşi ölümün acı tezgahından geçmişlerdi. En sevdiği kızı Kerîme, o da ölümün soğuk yüzüne yavaş yavaş yaklaşmaktadır. Papaz Said, kızının yatağının başında ölümü düşünür. Ona göre ölümden ne yapılırsa yapılsın kaçış yolu yoktur:

“Ölüm bize bazen uçak hızında, bazen gemi, bazen posta güvercini, bazen de at hızında mesajını gönderir. Bazen aniden bazen yavaş yavaş ellerimizin, bağrımızın arasından istediğini çekip alır. Her iki durumda da bir şey yapamayız. O muhakkak ki kazanır. Gafil avlansak da, bize geldiğini belirten bir uyarı gönderse de ölüm kazanır. Bazen yapmamız gereken şeyi biliriz. İlaçların korumasına veya başka çıkar yol olmadığına duaya sığınırız. Fakat ölüm kazanır. Biz sağlıklı iken de hastalığın pençesinde olduğumuzda da veya melekler gibi saf çocukken de yaşlıyken de ölüm bize

⁵⁸⁴ Nasrallah, *Sîretu 'Ayn*, 43.

⁵⁸⁵ Nasrallah, 108.

karşı galip gelir. Ölüm her zaman ölümdür. Ve her zaman galip gelir. Papaz Said, Kerîme'nin yatağının yanında bunları mırıldanıyordu. Şikayet mi, dua mı, tefekkür mü yoksa bunların hepsini mi yapıyordu; bilmiyordu.”⁵⁸⁶

⁵⁸⁶ Nasrallah, 155.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ROMANLARDA SİYASİ TARİHİN ELE ALINIŞI

4.1. OSMANLIYA BAŞKALDIRI: ZÂHİR ÖMER EZ-ZEYDÂNÎ

Kanâdîlu Meliki'l-Celîl romanı yazarının şahidi olmadığı XVIII. Yüzyılda olayların geçtiği tarihî bir romandır. Yazar, romanında gerçek bir şahsiyet olan Zâhir Ömer ez-Zeydânî'nin hayatını tarihî verilerin ışığında kurgulamıştır. Onun romanı yazmaya sevk eden unsurları açıkladıktan sonra kullandığı tarihî kaynakları romanın sonunda bir liste halinde vermesi, romanının gerçeklere dayandığının bir işareti olarak okunabilir. Ancak, Nasrallah yine de romanın giriş kısmında Zâhir Ömer hakkında elde ettiği bilgilerin yüz sayfayı geçmediğini de vurgular. Bu yüz sayfalık bilgilerin üzerine yazar kendi kurgu dünyasında yarattığı Zâhir Ömer profilini inşa eder.

İbrahim Nasrallah, romanını kurgularken tarihî gerçeklere ne kadar bağlı kaldığı sorusu akla gelebilir. Romanın genel çerçevesini tarihçilerin kitaplarından aldığı bilgilerle şekillendiren Nasrallah, romanında kendisini gerçek bir tarihî kişilik hakkında yazacağı roman için büyük oranda kısıtlanmış hisseder. Ancak, yaptığı araştırmalar sonucunda Zâhir Ömer'in hayat hikâyesini roman olarak yazabilecek gücü kendisinde bulur.

Nasrallah, tarihî şahsiyetle ve eserinin odak noktası olması ile yetinmez kahramanın yaşadığı dönemdeki tarihî olaylara da açıklık getirir. György Lukacs'ın bahsettiği gibi, tarihî roman bütün ayrıntılarıyla ve alışkanlıkları ile okuyucuyu tarihin derinliklerine geri götürür. Okuyucu ele alınan tarihî dönemi yeniden yaşar.⁵⁸⁷ Nasrallah da eserini oluştururken XVIII. Yüzyıla giderek kendisine “Neden olmasın? O dönemi yaşamak için XVIII. Yüzyıla git. Bu tekrarı olmayacak bir fırsattır.”⁵⁸⁸ der.

Tarih kitaplarında tarihî olaylar insan merkeze alınmadan, soyut bir şekilde anlatılır. Olaylar sıralanırken insanın his dünyasına, yaşanan olayların insan tarafından nasıl algılandığı, acıları, kederleri, kayıpları arkasından yaşadıkları üzerinde durulmaz.

⁵⁸⁷ Lukacs, *Tarihsel Roman*, 126.

⁵⁸⁸ Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 8.

Tarihî romanı tarih kitaplarından ayıran en büyük özellik insanın olaylar karşısındaki duygusal tepkileridir.

Romanın ilk sayfalarında Zâhir Ömer'in mütesellim olma yolundaki düşüncelerine yer verilirken; Zâhir'in duyguları ve anne dediği ablası Necme'nin ona karşı destekleyici tavrı, oynanan kandil oyununun sonucunda Zâhir'in mütesellimliği kabul edişi üzerinde durulur. Oynanan oyun Nasrallah'ın oluşturduğu bir plandır. Tarih kitaplarında böyle bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Ancak, asıl mütesellim olması gereken ve toplumun da beklentisinin aynı yönde olduğu kişi büyük abisi Sa'd'dır. O, adının devletle anılmasını istemez. Bu durum, Zeydânî aile geleneğinde olagelen bir görüştür. Amcaları da adlarının devletle anılmasını istemedikleri için Ömer ez-Zeydânî'nin mütesellim olmalarını istemişler, vergileri onun üzerinden ödemişlerdir.⁵⁸⁹

Yazar, tarihî olayları aktarırken tarihin verilerini hayalî olanla harmanlayıp genişleterek romanının içerisine hayatın ayrıntılarını katar. Romanın ele aldığı dönemdeki bazı siyasî olaylar tarih kitaplarında birkaç sayfada özetlenirken, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* romanında genişletilerek içerisine insanî duygular yerleştirilerek anlatılır. Mesela, Zâhir Ömer'in katıldığı Bağna Kuşatması, 'Abbud es-Sabbağ'ın *er-Ravdu'z-Zâhir fî Târîhi Zâhir* adlı tarih kitabında üç sayfada aktarılırken, tarihî olay romanla karşılaştırıldığında, aynı olayın romanda on yedi sayfada anlatıldığı görülür. Romandaki bu bölüm tarih kitabında ele alınan bölümün üç katıdır. Bu bölümde ve romanın diğer bölümlerinde yazar tarihî verilere sadık kalarak, orijinal kaynaklardan uzaklaşmadan, kurguyu bu veriler üzerine inşa ederek olayı genişletir. Yahya Koç'un doktora tezinde Bağna Olayı anlatılırken Zâhir Ömer'in Taberiyye mütesellimi olduğu, Bağna Köyü Şeyhi'nin Osman Paşa'nın üzerlerine saldırdığı için dostlarından yardım istediği, Zâhir'in de bu kuşatmaya katılıp kahramanca çarpıştığı, Osman Paşa'ya küfürler savurduğu ve köyün teslim edileceği zaman köyden kaçtığı anlatılır.⁵⁹⁰ Aynı olay romanda önce Bağna Şeyhi'nin vergileri neden ödemediği üzerinde durularak anlatılır. Sonra Osman Paşa'nın elçi göndererek vergi talep ettiği üzerinde durulur. Ve vergilerin ödenmemesi ile kuşatma başlar.

⁵⁸⁹ İbrahim Nasrallah, *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, (6. Baskı), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2014, 8.

⁵⁹⁰ Koç, 311.

Burada Bağna muhasarasında Zâhir Ömer'in bu kuşatmaya katılması olayını biraz daha açarsak, yazar bu olayda tarih kitaplarında verilen bilgileri takdim tehir eder. Yani zamanda oynamaya gider. Tarih kitaplarında Zâhir bu kuşatmaya katıldığında Taberiyye mütesellimidir. Mütesellimlik görevine babasının ölümünden sonra getirilmiştir. Ancak romanda bu olay anlatılırken Zâhir'in babası hayattadır. “Sehlun Vasi'un ve Gazlânun Hâribetûn” adlı bölümde Necme'nin hatıraları ile olay gelişirken Ömer Zeydânî'nin yaşadığı anlaşılır.

“Necme o geceyi hatırladı. Ömer Zeydânî, Zâhir'in yokluğunu hissettiğinde onu sordu. Fakat o hiçbir ize rastlamadı. İki gün sonra onu Bağna'da gördüğünü söyleyen bir adam geldi.

- Sayda Veziri orayı kuşatmışken Bağna'da ne yapıyor.?!”⁵⁹¹

Romanda Zâhir Ömer dönem, siyasî olaylarının nasıl ele alındığına bakılacak olursa o dönemin siyasî yapısını biraz açıklamak gerekir. Osmanlı Devleti yönetim şekline göre devlet yıllık vergilerin toplanması için merkeze uzak yerlerde o bölgeye görevli tayin eder, bu kişiler de vergileri belli oranlarda toplayıp devlete teslim ederdi. Bu kişilere mütesellim denilirdi. Mütesellimler yönetimi altında bulunan yerleri daha alt kişilere devredebilme hakkına sahipti. Zâhir Ömer'in ailesi de bu yöntemle Osmanlı mütesellimliğini elde etmiştir.⁵⁹² Ömer Zaydânî'den sonra mütesellimlik görevi Zâhir Ömer'e geçmiştir. Zâhir Ömer'de kendi mütesellimliği döneminde yönetimi altındaki bazı bölgeleri çocukları arasında paylaşmıştır. Bu paylaşım romanda çocuklarının kendisine karşı isyanı şeklinde anlatılmıştır. Hatta devlete vergilerini düzenli vermedikleri için Zâhir üzerlerine ordu göndermiştir.

Genel olarak romanda anlatılan Zâhir Ömer ile tarih kitaplarında anlatılan Zâhir Ömer hakkındaki görüşler paralellik göstermektedir. Ancak, Türk tarihçilerinin yorumlarında Zâhir, Osmanlı Devleti'ne karşı bir isyancı romana veya Arap entellektüellerine göre Filistin'de bağımsız bir devlet kurduğu için bir kahramandır. Burada tarihin iki taraf açısından tarihçiler tarafından nasıl yorumlandığına dair ipuçları verir.

⁵⁹¹ Nasrallah, *Ķanâdîlu Meliki'l-Celîl*, 21.

⁵⁹² Koç, “Sayda Eyaleti'nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)”, 301.

Romandaki kişiler dünyasına bakıldığında, yazarın hem hayalî kişilere hem de tarihe kişilere yer verdiği görülür. Yazar, bazı tarihî kişilerin aslında tarihî kaynaklarda çok yer verilmemesine rağmen, romanında çok ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bu kişiler tarihî olayların meydana gelişinde herhangi bir fonksiyonu yoktur. Bu yöntemle yazar tarihî kaynaktan üzerinde fazla durulmayan bir kişiyi yaratırken roman sanatındaki gücünü ortaya koymuştur.

Burada Necme karakteri üzerinde durulacaktır. Necme roman boyunca Zâhir'in kişiliğinin oluşumunda oldukça etkili bir karakterdir. Anne rolünün ona verilmesi Zâhir'in Necme'ye karşı saygısının derecesini gösterir. Romanda Necme, Zâhir'in büyük ablası olarak tanıtılır. Tevfik Mu'ammer el-Mehâmî'nin tarih kitabında Necme, Ömer Zeydânî'nin eşi olduğu belirtilir ve üzerinde çok fazla durulmaz. Sadece bir yerde Necme'nin Şam Valisi'ne barış için gönderildiği kayıtlıdır.

“Şimdiye kadar valinin başarısızlığına rağmen Zâhir onunla barış yapmak ister. Şeyh Zâhir, babasının yaşlı eşini vali ile anlaşma sağlamak üzere karargahına gönderir. Şeyh Zâhir anlaşma için babasının eşini seçmesindeki amacı belki de valinin yumuşak davranıp onu memnuniyetle karşılaması ve dökülen kan konusunda onunla anlaşmasıydı. Yaşlı kadın, beraberinde şeyhin özellikle belirlediği iki gencin tuttuğu, değeri bin kuruş olan asil bir atı Süleyman Paşa'ya hediye etmek üzere onun karargahına gitti.”⁵⁹³

Necme hakkındaki bilgi tarih kitabında yukarıdaki parça ile sınırlıdır. Ancak, Necme roman boyunca Zâhir Ömer ve o dönemdeki Filistin için daha önemli bir kişilik olarak aktarılır. Necme bebekliğinden itibaren Zâhir'i büyüttüğü için onu çok iyi tanımaktadır. Zeki, akıllı, feraset sahibi olması Zâhir'in elde ettiği başarılarıdaki yerini belirler. Zâhir'in hayatının her anında onunla birlikte hareket etmiştir. Taberiyye'den el-Battuf Köyü'ne taşındıklarında daha sonra Akka'ya gittiklerinde Necme hep Zâhir'in yanındadır.

Fransız gemileri Hayfa'yı bombaladıklarında Necme yine Zâhir'in korkularını gidermek ve onu cesaretlendirmek için yanındadır. Toprağı ayakları çıplak bir şekilde

⁵⁹³ Tevfik Mu'ammer el-Mehâmî, *Kitab Yetenâvelu Târîh el-Celîl Hâsseten el-Bilâd es-Sûriyye 'Ammeten Min Sene 1698 Hatta Sene 1777*, Matbaatü'l-Hakîm, en-Nâsıra 1979, 74-75.

hissetmeyi seven Necme, Zâhir'i korku ve endişelerinden uzaklaştırmak için ayak çıplak Kermel Dağı'na çıkarır.

Romanda gerçek kişilerle birlikte hayalî kişilere de yer verilmiştir. Zâhir'in arkadaşı Beşir romanın hayalî karakteridir. Beşir, Bağna kuşatmasından kaçarken babasının kurtardığı bir yiğit delikanlıdır. Daha sonra Zâhir'in hayatında etkin bir rol alır. İyi dostlukları olur. Savaş sanatında usta olan Beşir, bildiklerini Zâhir'e de öğretir. Hem yetim hem de koyun çobanı olan Beşir, toplumun bir kesimini de temsil eder. Onun ve amcasının kızı Gazzale'nin durumları o dönemin sosyal yapısı hakkında bilgi verir. Beşir ve Gazzale'nin ait oldukları kabileye başka bir kabile saldırmış. Ailelerinden sadece ikisi hayatta kalmıştı. Onlarda başka bir kabileye sığınmışlardı. Yazarın toplumun bu kesiminden birini seçmiş olması Zâhir Ömer'in ve babası Ömer Zeydânî'nin insanlara karşı tutum ve davranışlarını göstermesi bakımından önemlidir.

Roman Osmanlı Devleti içerisinde Zâhir Ömer'in mütesellim olması ile bölgede nüfuzunu artırması üzerine yoğunlaştığı için, o dönemde Filistin bölgesinin bağlı bulunduğu Şam eyaletindeki valiler de romandaki gerçek kişiler arasından seçilmiştir. Zâhir'in onlarla mücadelesi olayların genişletilerek anlatıldığı bölümlerdir.

Sonuç olarak bu bölümde yazar, gerçek tarihî bir kişi olan Zâhir Ömer'i konu edindiği *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* romanında kişiler, olaylar ve zaman açısından, toplumun o dönemde yaşayışını yansıtmaları bakımından tarihin gerçeklerine bağlı kalmakla birlikte, kurgu dünyasının kendisine sunduğu olanaklardan da yararlanmış. Yazar, romanında modern anlatım tekniklerini oldukça başarılı bir şekilde kullanmıştır. Anlatım tekniklerini ölçülü bir şekilde kullanan yazar, Filistin tarihi için önemli sayılan bir kişiyi romanı ile ölümsüzleştirmiştir.

4.2. OSMANLI DEVLETİ'NİN ÇÖKÜŞÜ SONRASINDA YAŞANANLARIN ELE ALINIŞI

Tarihî romanın en önemli özelliği ele aldığı zaman dilimindeki tarihe mal olmuş olayların romanın konusu olmasıdır. İncelenen *Zamanu'l-Hıyûli'l-Beydâ* romanı olayların geçtiği zaman açısından bakıldığında, Filistin'de Osmanlı son döneminden başlayıp İngiliz manda dönemi ve İsrail devletinin kurulduğu 1948 yılına kadar süreyi kapsar. Birinci kitapta Nasrallah, tarihî kaynaklara çok fazla yer vermez; ancak o

dönemi ele alan kitaplardan okudukları ile genel çerçeveyi çizer. Nasrallah, “Türkler zamanını kapsayan, İngilizler gelmeden önceki 30-40 yıllık dönem hakkında çok şey okumuştum.” der.⁵⁹⁴ Bu dönemi kendi muhayyilesinde canlandırdığı gibi serdedir. Eserinde tarihî kaynaklardan okuduğu bilgilerle hayalini birleştirerek kurgusal kişiler yaratmıştır. Bu durumu gazeteye verdiği röportajda “Gerçek ve hayale gelince, birinci kısmın veya romanın üçte birinde olaylar Osmanlı Devleti içerisinde geçer. Bu dönemi bana anlatacak kimsenin olmaması doğaldı. Romanın ana kahramanları bu bölümde oluştu, ikinci ve üçüncü bölümde devam etti. Bu dönem, Osmanlı Dönemi hakkında gerçek belgelere sahip olduğum dönemdi.”⁵⁹⁵ şeklinde ifade eder.

Yazar, bu uzun dönem içerisinde Filistin’de yaşanan olayları tarihî kaynaklardan da yararlanarak romanının konusunu oluşturur. Bizzat yazar, ikinci ve üçüncü bölümde yazdıklarının o dönemi yaşayan kişilerin ağızlarından dinlediğini ve tarihî kaynaklardan yararlandığını belirterek, bu kaynakların listesini romanın sonunda kaynakça şeklinde listelemiştir. Ayrıca bazı yerlerde romanda geçen tarihî olaylara ait dipnotlar vermiştir.

Romanın ilk bölümünde yazar, Osmanlı Devleti yönetimi altındaki Hadiye Köyü’nde yaşananlara yer verir. Osmanlı Devleti, dört yüz yıl boyunca Arap topraklarında hakimiyet sürmüştü, daha sonra yaşanan gerileme ve çöküş ile birlikte ellerindeki birçok toprağı kaybettiği gibi bu toprakları da kaybetmiştir. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batılı devletlerin gizli veya açık yaptıkları anlaşmalar neticesinde, Arap toprakları Osmanlı Devleti yönetiminden ayrılmıştır. Bu dönem, Osmanlı Devleti’nin en sıkıntılı olduğu dönemdir. Ekonomik sıkıntılar, Batı’da gelişen milliyetçilik akımlarının etkisi ile isyan eden yerel halk, uzun süren savaşlar sebebiyle asker bulma zorluğu devletin karşılaştığı zorluklardan bir kaçıdır.

Romanda, Osmanlı Devleti’nin içerisinde bulunduğu durum göz önüne alınınca, onun bu durumu Hadiye köylülerinin günlük yaşamlarında aksettikleri üzerinden anlatılır. Ekonomik açıdan sıkıntılı olan devlet, vergileri toplamak için zor kullanır. Köylülerin devletle karşı karşıya geldiği zamanlar genellikle vergilerin toplanma zamanıdır. Ürünler hasat edildikten sonra köye gelen vergi memurları, köylülerden

⁵⁹⁴ İsan Muheysin, “Nasrallah: ‘El-Melhâtu’l-Filistîniyye’ La Yumkinu en Tektemile”, *el-İmârât el-Yevm*, 15 Mayıs 2009, <https://www.emaratalyoun.com/life/culture/2009-03-15-1.127576>.

⁵⁹⁵ İsan Muheysin.

vergileri tam almak ister. Köylüler, vergilerini kiliseye verdikleri için kilise devletin hakkını tam ödemez. Bu durum köylüler, kilise ve devlet arasında anlaşmazlığa sebep olur.

Asker ihtiyacını karşılamak için devlet, askerlik çağındaki gençleri askere alır. Asker ihtiyacını iki katına çıkaran devlet yönetimi, bazı şartları taşıyanları bu görevden muaf tutmaktaydı. Altmış Osmanlı lirası ödeyenler, köy halkından olmayan yabancı evli erkekler, evli olup aile reisi olmayan erkekler, hukuk hakimleri, dinî eğitim veren öğretmenler, tasavvuf, tarikat büyükleri, cami, medrese ve hatiplerden önde gelen kişiler, hastalık veya özürlü bulunanlar ile ailesinde tek erkek çocuk olanlar askerlikten muaf tutuluyordu. Ancak askere gidenlerin geri dönmemesi veya çok uzun zaman vatandan ayrı kalmaları, gençlerin askerlik görevini yapmaktansa dağlara çıkmasına sebep olmuştur.⁵⁹⁶

Hadiye Köyü sakinleri, Osmanlı Devleti içerisinde vergi dönemi dışında mutlu ve huzurlu bir yaşam sürerler. Romanın birinci bölümünde Halid üzerinden geleneklere, adetlere, sevgi ve aşk ve evliliğe dair birçok konuya değinilir. Tarihin insandan soyutlanan kuru bir bilgisi yerine aşklar, köy halkının dayanışması, aralarındaki çekişmeler üzerinden tarih yeniden canlanır romanda. Bu açıdan bakıldığında Nasrallah, Osmanlı Dönemi'ni ele alan birinci kitap “er-Rîh”te tarih kitaplarında okuduğu gerçek olaylar ile romanında kurguladığı insanî durumları birleştirmiş, tarihin kuru bilgisinin yanında insanın his ve düşünce dünyasını eklemiştir.

Romanın ikinci bölümü olan “et-Turâb” da yazar İngiliz manda yönetimi döneminde yaşanan olaylara yer verir. Bölümün başlangıcında yazar, İngiliz mandası altındaki halkın tarih sayfalarında yaşadıkları acılara yer vermeden önce, Filistin toplumu için önemli sayılan ritüeller, sosyal yaşamın akışı içerisindeki insanın rolü, günlük işleri üzerinde durarak normal yaşantısı içerisindeki Filistin halkının profilini çizmeye çalışır. Hayatın anlamının, hayatın ayrıntılarında gizli olduğunu düşünen Nasrallah, romanda sosyal yaşamın ayrıntılarının içerisine girer. Toplum içerisinde hacı olmak önemli bir mevki sayıldığı için hacıların uğurlanması ve karşılanmaları, aile bağları, Filistinli çiftçi bir ailenin günlük yaşamından kesitler sunar. Filistinli çiftçi bir ailede olmak, bedenin güçlü olmasını gerekli kılmaktaydı. Geniş tarlalarda çalışmak,

⁵⁹⁶ Nasrallah, *Zamanu 'l-Huyûli 'l-Beydâ*, 141.

hayvanları otlatmak için güçlü bir vücuda sahip olmayı gerektiriyordu. “On yaşına basar basmaz bir çocuk ovalara gitmesi, hayvanları gütmesi ve onlara çobanlık etmesi gerekiyordu.”⁵⁹⁷ Biraz daha büyüyünce geniş ovadaki buğdayları biçmek için sabana hakim olması gerekiyordu. Bunun için “Aileler saban ile çocuğun elinin arasına küçük bir taş koyuyorlardı. Eli sabanı sıkıca kavrayıp toprağı daha derinden sürebilmesi için.”⁵⁹⁸

Yazar, bu bölümün başında hayalî kahramanlarının hayatlarından kesitler sunarak, Filistin halkının günlük yaşamından verdiği örneklerle o dönemin sosyal yaşantısına ışık tutmaya çalışır. Tarihî bir dönem içerisindeki insanın kendi halinde yaşamı, değişen siyasî yönetimin yaptırımları ile nasıl değişime uğradığına işaret eder.

İngilizlerin Filistin topraklarında halkı yerlerinden ettiği, köklerinden nasıl kopardığı, 1948 yılı İsrail devletinin kuruluşuna giderken neler yaşandığını yazar, adeta Hadiye Köyü üzerinden kayıt altına alır.

Filistin halkının günlük yaşamından kesitler sunduktan sonra Nasrallah, asıl ele alacağı konuya İngiliz manda yönetiminin uygulamalarına bu genel girişten sonra yer verir. Halk kendi halinde işinde gücünde, tarlasında yaşamaktadır. Ancak İngilizler döneminde çıkarılan kanunlarla, yerleşimcilere verilen kolaylıklar sayesinde Yahudiler, Filistin topraklarına yerleşmeye başlarlar. Bu durum, “Sanki o gökyüzünden düşmüştü. Sabah uyandıklarında batı tepelerinin üstünü evleri, dikenli telleri ve yüksek tahta burçları ile kaplamış olduklarını gördüler.”⁵⁹⁹ şeklinde tasvir edilir. Yerleşimcilere sağlanan olanaklar vesilesi ile Filistin topraklarında kendilerine evler inşa ederken karşılaşılabilecekleri zorluklara karşı dikenli teller ve yüksek kuleler ile savunmalarını güçlendirirler.

Yönetim onlara yeni yerler açmak için halkın üzerine baskı kurmaya, ellerindeki toprakları zorla gasp etmeye, resmi evrakı olmayan Filistinlileri sahip oldukları vatanlarından çıkmaya zorlar.

Yazar, verdiği dipnotlarda o dönemde yaşanan siyasî olaylara da açıklık getirir. İngilizlere karşı mücadelede halk Yahudilerin yaptıkları saldırılara karşı tepki göstermiştir. İngilizlerin halk üzerinde kurduğu baskıya dayanamayan halk, İngilizlere

⁵⁹⁷ Nasrallah, 221.

⁵⁹⁸ Nasrallah, 221.

⁵⁹⁹ Nasrallah, 258.

ve Yahudilere karşı direnişe geçmiş, gösterilere başlamıştır. Ülkenin birçok yerinde gösteriler düzenlenirken halk İngilizlerle karşı karşıya gelmiştir. Bu gösterilere atıf yapan Nasrallah, Peterson'un adının bu gösteriler sonrasında yükseldiğini anlatır.⁶⁰⁰ 1929 yılında Yahudilerin yaptığı baskılara karşı yapılan gösterilerde birçok kişi şehit olur.⁶⁰¹ Çıkan ayaklanmalarda tutuklanan 26 gencin hapsedilmesine, 23 gencin müebbet hapsine, 3 gencin idamına karar verilmiştir. Bu üç gencin idamı 17.06.1930'da gerçekleşmiştir.⁶⁰²

Yahudi yerleşim alanlarına iki yüz metreye kadar yaklaşamayan köylüler, tellere paralel olan tarlalarına gidemiyorlardı. Tellere yaklaşan köylülerin üzerlerine ateş açılıyordu. Durum manda yönetimine iletildiğinde sorunlar sorun olarak kalıyor, bir çözüm üretilmiyordu. Köylüler yaşanan bu durum karşısında nasıl bir tavır takınacaklarını bilemezken tarlaları yanar. Bu olaydan yedi gün sonra yerleşimcilerin evleri de ateşe verilir. 269-280. Sayfalar aranda anlatılan olaylar Filistin halkının nasıl zora sokulduğunun ve direnişe mahkum olduğunun altını çizmektedir.

Bu dönemde Filistinliler hem İngilizler hem de Yahudilerle mücadele ederken bireysel milli birlikten yoksun, bölgesel bir mücadelenin içerisine girmişlerdi.⁶⁰³ Hadiye Köyü böyle bir mücadelenin yaşandığı yerdı. Her alanda haklarına tecavüz edilen köylüler çareyi savunma yapmakta bulurlar. Halid ve adamlarının içerisine girdiği bu savunma savaşı, kendi topraklarında bir var olma savaşıydı. Nasrallah, savunmaya geçen özelde Hadiye köylülerinin genelde ise bütün Filistin'i kapsayan direnişinin sebebini Halid'in "Ben zafer kazanmak için mücadele etmiyorum aksine hakkımı kaybetmemek için savaşıyorum"⁶⁰⁴ ifadeleri ile açıklar. Filistin'de yerleşik halkın karşılaştığı baskı, hak mağduriyeti, zulüm ve işkence kendilerini savunmak için mücadelenin içerisine girmelerine sebep olmuştu. Ama yaşanan bu durumun sonsuza kadar böyle sürmeyeceğini, mücadelenin devamlı olması gerektiğini Nasrallah, Halid'in "“Babam, Allah ona rahmet etsin her zaman bir kişi sonsuza kadar galip gelemmez ve bir millet de sonsuza kadar galip kalamaz” diye tekrar ederdi. Ben her zaman bu sözü düşünürdüm. Bugün, söylenebilecek başka bir şey olduğunu düşünüyorum. Ben onların

⁶⁰⁰ Nasrallah, 261.

⁶⁰¹ Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, (4. Baskı), Kronik Kitap, İstanbul 2017, 49.

⁶⁰² Nasrallah, *Zamanu'l-Hıyûli'l-Beydâ*, 262.

⁶⁰³ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 49.

⁶⁰⁴ Nasrallah, *Zamanu'l-Hıyûli'l-Beydâ*, 372.

bir kez galip gelmesinden ve bizim yenilmemizden veya onların yenilip bizim galip gelmemizden kokmuyorum. Ben, bizim devamlı bozguna uğramamızdan korkuyorum. Çünkü devamlı bozguna uğrayanlar ikinci kez ayağa kalkamazlar. Onlara söyleyin devamlı yenilmemek için çabalasınlar.”⁶⁰⁵ şeklindeki vasiyetinde beyan eder.

Filistin tarihinde 1936 yılı Filistinlilerin ve İngilizlerin karşı karşıya geldiği protesto ve isyanların yoğun bir şekilde yaşandığı bir dönemdir. 15 Nisan 1936 gecesine Tul Kerem- Nablus yolu üzerinde iki Arap vatandaşın Yahudiler tarafından öldürülmesi, ertesi gece de Tel Aviv etrafında Arapların iki Yahudi’yi öldürmesi ile başlayan isyan ve ayaklanmalar altı ay sürmüş ve bütün Filistin bölgesine yayılmıştır.⁶⁰⁶

Filistin geneline yayılarak 1939 yılında meydana gelen bu direniş ve gösteri hareketleri Nasrallah’ın anlatımı ile romanda yerini alır. Yazar, romanında direnişçileri dağlara çıkarır, vadilerde dolaştırır. Yazar, bunu yaparken tarih kitaplarında var olan olaylardan esinlenir. Mesela, Halid ve arkadaşlarının dağlarda gerçekleştirdiği saldırı taktiğini kendilerini savunan Filistin vatandaşlar da uygulamıştır.⁶⁰⁷ “Hadiye köyünden uzakta, yerleşim yerlerini yakma, atların bağlandığı esnada demir yollarının tahrip edilmesi veya onları çekme, trenlerin gidişatını bozmak ve onlara saldırıyı kolaylaştırmak için demir yolunu yağlamak”⁶⁰⁸ gibi eylemler gerçekleştirmişlerdir.

Romanın ikinci bölümünde gerçekleşen olaylar, İngilizlerin Yahudilere yerleşim yerleri açma çabaları ile Filistin halkının bu duruma karşı çıkmalarının yaşandığı 1936-1939 yılları arasındaki direniş ve gösterileri kapsamaktadır. Bu dönem içerisinde başlayan direniş hareketlerinde İngiliz ve Yahudiler öldürülürken, İngiliz ve Yahudilerin ellerindeki modern silahlar ve deneyimli askerlerin vesilesi ile birçok Filistin vatandaşı ya yaralanmış veya şehit düşmüştür. Nasrallah, meydana gelen bu olayları romanda ele alırken verdiği dipnotlarda anlattığı olayları tarihî kaynaklara dayandırır. Bu bölüm Halid’in İngiliz generali Peterson tarafından öldürülmesi ile son bulur.

Üçüncü bölümde, İngiliz yönetimi Filistin topraklarından çekilmiş, yerine Yahudiler yerleşmiştir. Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmesindeki en büyük

⁶⁰⁵ Nasrallah, 372.

⁶⁰⁶ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 57.

⁶⁰⁷ İbrâhîm Ali Muhammed Ebu Tihfe, *er-Rivâyetu 'Inde İbrâhîm Nasrallah Zamanu 'l-ḥuyûli 'l-Beydâ ve Kanâdil Melik el-Celil Nemûzecen*, (Yüksek Lisans Tezi), Cami'atu Necâh el-Vataniyye, 2017, 60-61.

⁶⁰⁸ Nasrallah, *Zamanu 'l-ḥuyûli 'l-Beydâ*, 302.

etken İngiliz yönetiminin onlara sağladığı ayrıcalıklar olmuştur. Filistinlilerin topraklarından sürülmesi, yaşam şartlarını ağırlaştıran kanunların yürürlüğe girmesi Filistinlilerin yerlerinden edilip Filistin'e göç eden Yahudilerin yerleşmelerini kolaylaştırmıştır.⁶⁰⁹

Romanda Yahudilere toprak satışı konusuna da yer verilmiştir. Osmanlı Dönemi'nde Filistin toprağının yabancılara satışı yasaklanmıştı. Ancak Filistinliler kendi sahip oldukları toprakları satmakta serbestti. Bu satışın gerçekleşmesinde devlet hiçbir kısıtlamaya gitmiyordu. Böyle bir durum karşısında Filistinlilere Yahudiler yüklü paralar verip toprak elde etmeye başlamışlardı.⁶¹⁰ Yazar, toprak satışlarını ele aldığı "Emlakçı, Satıcı ve Alıcı" başlıklı bölümde, Filistin toprağının nasıl satıldığına dikkatleri çekmek ister. Satıcı Hadiye Köyü içerisinde inşa edilen kilise rahibi, emlakçı Filistin vatandaşı, alıcı ise bir Yahudi. İngiliz yönetimi döneminde toprak satışı kolaylaştığı için kilise de bu satışa yardım etmiştir. Dinî bir hüviyeti olan kilise İngilizlerin göz yumması ve Hadiye Köyü sahiplerinin zamanında devlete fazladan vergi ödememek için yaptıkları hata sebebiyle kilise köyün toprakları üzerinde her hakkı kullanma cihetine gitmiştir.

1948 İsrail devletinin kurulması yolunda İngiltere manda yönetimi Filistinliler üzerinde baskı uygulamış, Yahudilerin Filistin topraklarına yerleşmelerini, onlara sağladığı orantısız güçle sağlamıştır. Kurduğu askeriyede Yahudi vatandaşlarına silah temin ederek onların güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum romanda Sersar Kışlası üzerinden anlatılır. Bu kışlada Filistinli Araplar çalışmaktaydı. Yahudilere yapılan silah yardımı "Askeriyede çalışan bazı Hadiye köylüleri ve başka köylerden köylüler, Yahudi yerleşimcilerinin kamyonlarının boş gelip her çeşit silah, cephane, el bombası ve mayınla dolu olarak gittiğini gözleri ile görüyorlardı."⁶¹¹ ifadeleri ile açıklanır.

Romanın sonunda kurulan İsrail devletinin ardından halkın başka yerlere sürülmesi Hadiye Köyü üzerinden anlatılır. Elllerinde belgeleri olmayan köylüler günlerce Hadiye Köyü meydanında bekletilir. Soğuk ve yağmurun altında bekleyen

⁶⁰⁹ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 47.

⁶¹⁰ Mim Kemal Öke, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, (3. Baskı), Çağ Yayınları, İstanbul t.y., 55-63.

⁶¹¹ Nasrallah, *Zamanu'l-Hıyûli'l-Beydâ*, 451.

köylüler Birleşmiş Milletler'in tahsis ettiği bir kamyonu doldurulup nereye gittiklerini bilmedikleri bir yolculuğa çıkarlar.

Köylerin boşaltılması, Yahudi yerleşimcilere yeni mekânların açılmasına karşılık vatanlarından çıkmak istemeyen Filistinlilerin mücadelesinin anlatıldığı romanda yazar, tarihî kaynaklardan yararlanıp bunlara bağlı kalmakla birlikte, insanın his dünyasını, olaylar karşısındaki tepkilerini yarattığı hayalî kahramanlarla aktarmaya çalışmıştır.

Modern Arap romanında geçmişe doğru bir eğilim vardır. Arap coğrafyasında uzun yıllardır yaşanan olumsuz durumlar ve bunların insan üzerindeki etkileri yazarlar, şairler ve edipler tarafından dile getirilmeye devam etmektedir. Yaşanan acıların unut(tur)ulmaması ve hafızanın canlı kalabilmesi için, yazarların yönünün geçmişe yani tarihe döndürülmesine neden olmuştur. Genelde Arap devletlerinde özelde ise Filistin topraklarında uzun zamandır yaşanan insanî dramlar romanların vazgeçilmez konularını oluşturur. Özellikle, bu yaşanan dramlara maruz kalan yazarlar geçmişten aldıkları bilgileri, tarihî kayıtları gelecek nesillere bir hafıza oluşturmak için kayıt altına almaktadır. İbrahim Nasrallah da bu bakış açısıyla, Filistin tarihinden beslenerek oluşturduğu romanlarında, tarihin kayıt altına aldığı verileri hayal dünyasıyla birleştirmiş, gelecek nesillere ve dünyaya Filistin tarihî mirasını sanatın incelikleriyle süsleyerek bırakmayı amaçlamıştır.

4.3. İNGİLİZLERİN FİLİSTİN'DEKİ VARLIĞI VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Osmanlı Devleti'nin Filistin topraklarından çekilmesinin ardından Filistin İngiliz manda yönetimi altına girmişti. Tıflu'l-Mimhât romanında yazar İngilizlerin çölün ortasındaki köye girişleri "İngilizler çölü aşp köye ansızın gelmişlerdi."⁶¹² sözleriyle anlatır.

İngilizlerin İkinci Dünya Savaşı'na girmesi, roman kahramanlarını bu durum üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Osmanlı Dönemi'nde ailenin bir tane erkek çocuğu varsa o erkek askere alınmazdı. Bu uygulama, İngilizler Dönemi'nde de geçerlidir. "Sen de biliyorsun Abdullah ailenin tek çocuğudur. Onu savaşa alamazlar. Bu durum, Türkler zamanından beri bilinmektedir. Veya onlardan da önce Allah'ı Alem. Benim korkum

⁶¹² Nasrallah, 27.

savaşın bizzat bize kadar ulaşması. Tasvir ettikleri gibi dünya savaşı değil mi bu savaş? Ve biz de bu dünyanın içerisinde değil miyiz?”⁶¹³

İngilizlerin İkinci Dünya Savaşı'na girmelerinin sebebi, Almanların Polonya'yı işgal etmesiydi. Almanya'nın bu işgaline karşılık İngiltere ve Fransa Almanya'ya karşı savaş ilan etti. Böylece İngiltere İkinci Dünya Savaşı'na girmiş oldu. İngiltere'nin savaşa girmesi Mandası olan Filistin'in de savaşa girmesi anlamına geliyordu. Filistin içerisindeki İngiliz birlikler bu savaşa hazırlıkları “Aceleyle yüksek rütbelilerin katıldığı bir toplantı yapıldı. Sabahın ilk saatlerine kadar kesinlikle hiçbir şey sızdırılmayacaktı. Bu basit bir durumdu çünkü karargahtan hiç kimse ayrılmadı. Birkaç dakika önce bir grup ayrılmadan önce kışlanın kapısına doğru farklı Askerî rütbelere sahip askerlerle dolu arabalar geliyordu. ...İngiliz ordusu kışlada bulunan bazı tank ve zırhlı araçlara doğru yöneldiler. Motorlarının seslerini kontrol etmeye başladılar.”⁶¹⁴ şeklinde olur.

İngilizlerin katıldığı savaşa Filistin'deki ordular da girdiği için, anlatıcı bu savaşta İngilizlerin galip gelmesini temenni ederek, “Bu savaşta arkadaşlarının çoğunluğunun aksine sen İngilizlerle birlikteydin. Kolonil'in sağ salim dönmesi düşmanı Almanya'yı yenmesi anlamına geliyordu.

Filistin'in modern tarihinde yaşananlara bakıldığında romanda Berlin'de başlayan vaat edilmiş topraklara dönme arzusunun İsrail devleti kurulmadan önce Teodor Herzl'in başını çektiği vaat edilmiş topraklara dönme arzusu, bunun için yapılan gizli veya açıktan faaliyetler Moşe Nordo üzerinden anlatılır.

Romana göre Yahudilerin başına lanet gelmesinin sebebi Hz. İsa'nın çarmıha gerilişidir. Çünkü Hz. İsa'yı onlar çarmıha germişlerdir.

“Mesih'i çarmıha gerdiğimizden beri bu topraklarda üzerine lanet geldi. Bu yüzden bu topraklara hiç kimse yerleşemedi.”⁶¹⁵

Yahudiler topraklarından iki bin yıl evvel çıkarılmışlardır. Buna vurgu yapılarak tekrar o topraklara sahip nasıl sahip olunacağı Moşe'nin düşüncesine göre şöyledir:

“Moşe gerçekten bir asker olduğundan, elindeki bu fotoğraf makinesi ile atalarının iki bin yıl önce çıktığı bu yeri geri alması gerektiğinden emindi.”⁶¹⁶

⁶¹³ Nasrallah, 38-39.

⁶¹⁴ Nasrallah, 112.

⁶¹⁵ Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'İdi'l-Milâd*, 57.

Filistin Osmanlı Devleti'nin elinden çıktıktan sonra, İngiliz manda yönetimi altına girmiştir. İngilizler çeşitli sebeplerle Filistin yönetimini Yahudilere bırakmadan önce Filistin'e Yahudi göçü yaşanmıştır. Bir devlet kurmak için çıktıkları bu yolda bu göçlerin sonucunda orada yaşayan asıl Filistinlilerin de kendi topraklarından çıkarılması gerekiyordu. Yazar, bu konu üzerinde oldukça fazla durmaktadır. Moşe'nin gelip Filistin'de insanları göstermeden çektiği fotoğraflar, hep eskiden beri var olan vaat edilmiş topraklara dönüş arzusu, diasporanın son bulması gibi kendi inanışları doğrultusunda Filistin'e yerleşme çabaları romanda ele alınan temel konulardandır.

Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Mîlâd romanında 1936 yılında Yahudi göçüne karşı Kudüs'te başlatılan direniş hareketleri ve İngiltere'nin tutumu Edward üzerinden anlatılır:

“Uzun zaman geçti. Edward, 1936 yılı günlerden bir gün, İngiliz siyaseti ve Yahudi göç dalgalarına karşı ilan edilen grevin, İngiliz yönetiminin sonuçta ülke geneline yayılabilecek olan başka bir gerilimi düzeltmek için Filistin halkının sesine boyun eğeceğini dolayı iki gün veya bir haftaya kadar biteceğini zannederek geri döndüğü tahıl ambarını kapattıktan sonra Kudüs'teki işinden geri dönünceye kadar Marta'nın piyano çalıp, kuşlarının şarkı söylemesinden hem mutlu hem de hüzünlüydü.”⁶¹⁷

“Edward, Beyt Sâhûr'daki evine geri dönmeden önce annesinin evinin önünde pleymut model taksisini durdurdu. Annesinden kendisi ile birlikte gelmesini istedi. Çünkü Kudüs'te durum diğer yerlerle karşılaştırıldığında daha kötü olacaktı. Annesi bu teklifi bu ev benimdir. Her ne olursa olsun evimi terk etmeyeceğim dedi.”⁶¹⁸

Filistin'de romanın konu edildiği dönem kaynayan kazan gibidir. Bu durum hem Edward tarafından beyan edilir. Hem de Filistin'in çeşitli yerlerinde dolaşarak birçok kişiyle iletişim kuran Moşe tarafından söylenir. Lîfi ile aralarında geçen konuşması bu duruma işaret eder:

“Moşe resimleri hazırlamaya gitti. Lîfi herhangi bir tehlikeyle karşılaşmadınız değil mi? Diye sordu.

⁶¹⁶ Nasrallah, 57.

⁶¹⁷ Nasrallah, 73.

⁶¹⁸ Nasrallah, 73.

- Teşekkür ederim sorun için. Biz tedbirliydik ama bana öyle geliyor ki işler patlamaya doğru yol alıyor. Uzaktan Arap göstericileri gördüm. Bir İngiliz jipinin yandığına şahit oldum. Nâsıra'da ve çevre bölgelerde bize karşı Arapların yaptıkları saldırıları anlattılar bize.”⁶¹⁹

Filistin'deki direniş hareketi, Arap emirleri ve krallarının direnişi durdurulmasına karşılık verilen sözlerle durduruldu. Ve dağlarda çatışan Filistinliler evlerine geri döndüler.

Zor bir süreçten geçen Filistin halkı vatan mücadelesinde bütün varlığı ile katılmıştır. Ölüm, idam edilme, tutuklanmaya maruz kalmışlarsa da Filistin tarihinin en büyük grevini yerine getirmişlerdir.⁶²⁰

1933 yılı itibari ile Nazilerin yönettiği Almanya'da Yahudiler oldukça baskı görmeye başlamışlardır. Yahudilerde bu baskıların sonucunda kendilerinin çıkarıldıklarını iddia ettikleri kutsal topraklara gözlerini diktiler. Bu dönemde İngiliz yönetimi altında bulunan Filistin'e Almanya'dan akın akın Yahudi göçü olmuştur.⁶²¹ Bu göç dalgası roman kahramanı Moşe'nin eşi Natali'nin gelişi ile temsil edilir ve Yahudilerin Filistin'e hicret etmelerini kolaylaştıracak unsurlar üzerinde durulur:

“Natali ve oğlu Nâhûm'u taşıyan gemi Hamburg hahamının doğrudan gözetimi altında Yahudi muhacirlerini nakletmek için Hamburg Limanı'ndan Hayfa Limanı'na doğru direk deniz yolunu takip ederek hareket etti. Moşe'nin veya ondan öncekilerin sahip olamadığı örnek bir yolculuktu.

Sakin deniz ve normal mayıs ayının sonlarında ki havanın atmosferinde vapur kolaylıkla yol alıyordu. İlk yolculuktan sonra yapılan birçok iyileştirme muhacirlerin yüreklerinde varış yerine ve hicreti seçmelerine olan inançlarını diriltiyordu.”⁶²²

Yahudiler, Filistinlileri yerlerinden çıkarmak ve yeni gelen Yahudi yerleşimcileri boş kalan yerlere yerleştirmek için Yahudi ve İngilizler iş birliği içerisinde Filistinlilerle çatışmaya girmiştir. Romanda bu olay Moşe üzerinden anlatılır.

⁶¹⁹ Nasrallah, 89.

⁶²⁰ Nasrallah, 92.

⁶²¹ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 51.

⁶²² Nasrallah, *Debbâbetun Tahte Şecereti 'İdi'l-Milâd*, 102.

“Moşe herhangi bir Filistinli üzerine ateş açmadan önce Yahudi İngiliz ortak bir tatbikata katılır. Bu tatbikatin amacı Filistin köyüne saldırmak, halkını boşaltmak, oraya hakim olduktan sonra kovulanların evlerini havaya uçurmak.

Moşe bu eğitimin, bu amaç için inşa edilen küçük bir köyde yapılacağını düşünüyordu. Ancak onu bekleyen sürpriz köyün gerçek olmasıydı. O hayatında ilk defa Filistinlilerle yüz yüze bir savaşın ortasında olacak.”⁶²³

Roman Filistin’in modern tarihinde önemli bir dönüm noktası olan 1967 Savaşı sonrasında yaşananlara üçüncü bölümde yer verir. Altı Gün Savaşları diye nitelenen bu 1967 savaşı Arapların hezimete uğradığı bir savaştır. Bu savaştan bir yıl sonra 1968 yılı mart ayında, Filistin fedailerinin Ürdün yönetiminin desteğiyle girdiği Kerame köyündeki savaşta, İsrailileri hezimete uğratması halk üzerinde olumlu bir etki yaratmıştı. Bu durum romanda şu ifadelerle dile getirilir:

“ 1968 yılı mart ayının sonları, Beyt Sâhûr’un bir yıldan az bir zamanda işgal edilmesinden bu yana yaşadığı en güzel zamandı. İnsanlar yenilgiden bu yana ilk kez korkusuz bir şekilde İsrail askerlerinin gözlerine bakabiliyorlardı. İsrail ordusunun yenilgi haberleri gerçekten ilk sevinçli habere dönüştü. Sadece haziran yenilgisinden beri değil aksine Nekbe’den beri yaşananlara karşı ilk sevinçli haberdı. İlk kez Filistin direniş varlığının anlamını idrak ettiler. Burada ve başka yerlerde operasyon hakkında yayınlanan beyanatlar hayale benzeyen bir durumdu.”⁶²⁴

Tarih, yaşanan olayların kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarılmasıdır. Tarihi yapan insanlardır. İnsanın yaşadıkları tarihe yön vermektedir. Savaşlar, katliamlar, kaybedilen topraklar, göç eden insanların hikâyeleridir tarihi oluşturan unsurlar. Bir ülkenin yaşadığı felaket o ülke insanının da felaketidir. Ülke insanla kaimdir. İnsan fert olarak karar alırken vatanının durumu bu karara etkili rol oynamaktadır.

Debbâbetun Tahte Şecereti ‘İdi’l-Milâd romanında da Nasrallah bu düşüncelerle roman kahramanlarının hayatlarını şekillendirir. Filistin’in İsraililer tarafından işgal edilmiş ve yeni devlet kurulmuştur. Bu esnada nişanlı olan Katrin nişanını atmak ister. Ancak ülkenin geçtiği süreçten dolayı babası tarafından onun bu düşüncesini reddeder.

⁶²³ Nasrallah, 105.

⁶²⁴ Nasrallah, 134-35.

Kocasından boşanmak ister. Ancak bu defada Filistin başka bir felaketle baş başadır. Bu defa da babası onun boşanma fikrini reddeder.

“Evliliği üzerinden yirmi yıl geçti. Bu süre boyunca en az bin defa onunla birlikte olmamı gerektiren şey nedir? diye sordu kendisine. 1967 Nekse yılından veya evliliklerinin 17. yılından önce neredeyse ondan ayrılacaktı: ölüm, boşanma belgesi olsa bile ondan ayrılacağım dedi annesine.

İki aydan daha az bir zaman sonra İsrail birlikleri Batı Şeria’ya, Gazze’ye, Sîna’ya ve Golan tepelerine saldırdı. İki hafta boyunca Katrin herkesin sustuğu gibi sustu. Herkesin hayata dair duygularını kaybettiği gibi hislerini kaybetti.

....

O anda Katrin uyandı. Ondan henüz boşanmadığını hatırladı. Ayakkabılarını alarak babasının evine yöneldi.

Haziranın gökyüzünden kan yağıyordu. Nekbe yılından sonra olduğu gibi Beyt Sâhûr’un cadde ve sokaklarında dolaşan tek şey sessizlikti. İşgal ordusu her yere yayılmamıştı. İşgal edilen bu güzel şehir kendinden geçmişti.

Babası ona dedi ki: Katrin, bir Nekse bize yeter. İkincisini yapma.

O anda Katrin deliye döndü ve hatırlıyor musun baba? Nekbe yılında nişanı iptal etmek istiyordum. Bana dedin ki Filistin’i kaybetmemiz yeterli değil mi? diyerek babasına bağırdı.

- Hayır unutmadım.
- Selame’den boşanmam için bizim zafer kazanmamız mı gerekiyor?⁶²⁵

Debbâbetun Tahte Şecereti ‘Îdi’l-Milâd romanında Zeydan etrafında gelişen olaylar, aslında bütün Filistinlilerin karşılaştığı şeylerdir. Zeydan İsrail askerlerince sorgusuz sualsiz işkenceye maruz kalmıştı. Ve buna kimse ses çıkarmıyor veya ses çıkaranların sesi kısık kalıyordu. Bu duruma dikkat çekmek isteyen yazar, Beyt Sahur’da ileri gelenleri Beşşare’nin evinde toplayarak onlarla bir oyun oynarlar. Eve gelen herkes bir yere oturtulur. Bütün ışıklar kapatılır. Ve sessizce “Yaşasın Filistin’

⁶²⁵ Nasrallah, 179-80.

kelimesi kulaktan kulağa söylenir. Orada bulunanlar bu oyununun ne anlama geldiğini kavrayamazlar. Zeydan onlara açıklar:

Durum burada olduğu gibi sürüp giderse, gelecekte şu an yaptığımız şeyi yapmaya zorunlu olacağız. Pencereleri ve kapıları sımsıkı kapatacağız, ışıkları söndüreceğiz ve birbirimizin kulağına şimdi sizinle yaptığım gibi fısıldayacağız. Her ne zaman Filistin ismini söylemek istediğimizde veya onun ismiyle slogan atmak istediğimizde böyle yapacağız. Mesaj ulaştı mı?”⁶²⁶

Romanın son bölümünde olaylar 1987 yılında geçmektedir. 1987 yılı Birinci İntifada’nın başlangıcıdır. Halkın kendisini savunmak için İsrail askerleri üzerine taşlarla saldırması bu başkaldırıya *taşlı intifada* denilmesine sebep olmuştur.

Romanda, Filistinli çocukların bu intifadaya nasıl katıldıkları, ülkelerini savunmak için ellerinden gelen çabayı nasıl harcadıkları üzerinde durulur. Filistin’in kendi toprakları olduğunu, İsraillilerin bu toprakları işgal ettiği düşüncesi Filistinli çocuk ile İsrail askeri arasında geçen şu konuşmadan öğrenilir:

“Kendilerini İsrail askeri devriyeleri önünde bulduklarında çok fazla uzaklaşmamışlardı. Askerlerden biri Nemr’e:

- Siz burada ne yapıyorsunuz? diye sordu.
- Bana mı soruyorsun? Asıl siz burada ne yapıyorsunuz? Burası bizim vatanımızdır. Diye cevap verdi Nemr.
- Siz Müslüman mısınız yoksa Hristiyan mı?
- Nemr Rola’ya yöneldi ve biz neyiz? diye sordu.
- Biz Filistinliyiz dedi ona.”⁶²⁷

İntifadayı başlatan çocuklar olduğu için intifadaya katılan bütün çocuklar bütün Filistinlilerin çocuklarıdır.

“Bu İntifada’da bütün çocuklar bizim çocuklarımızdır Selâme. Sadece bizim doğurduğumuz değil, bizden başkalarının da olan bütün çocuklar. Bu durum evlileri de evli olmayanları da kapsar.”⁶²⁸

⁶²⁶ Nasrallah, 225.

⁶²⁷ Nasrallah, 271.

Bilindiği üzere, 1948 mayıs ayında İsrail devleti kurulur. İsrail kurulmadan önce 1947’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Filistin topraklarını Yahudiler ve Filistinliler arasında ikiye bölme kararı almıştır.⁶²⁹ Ancak, 1948’den önce İsrailliler devletin kurulması için İngiliz manda yönetimi döneminde Filistin toprakları üzerinde birçok kanlı saldırı düzenlemiş, onları yurtlarından çıkmaya zorlamıştır. İsrail çeteleri ile girişilen bu vatan mücadelesinde birçok Filistinli kadın, çocuk, yaşlı, genç, erkek olmasına bakılmaksızın öldürülmüştür.

Romanda İsrail devletinin kuruluşunda bir yıl önceki olaylar hayalî kahramanlar üzerinden anlatılmaktadır. Meryem ve ailesi Filistin’de o dönemde yaşanan genel durumun birer temsilcileri gibidir. İsrail çetelerinin saldırıları ile zorla köylerinden çıkarılan diğer köyleler gibi önce en yakın köye, geri dönme umudunu kaybetmeden giderler. Daha sonra yerleşimlerini sağlayabilecekleri, güven ortamı arayarak başka yerlere veya çadır kamplarında yaşam mücadelesine katılacaklardır.

İsrail çeteleri sadece köylüleri köylerinden sürgün etmekle kalmıyor onlardan geride kalan ne varsa her şeyi yakıp yıkıyorlardı. Bunu da geriye dönüş ümitleri olmaması için yapıyorlardı.

“-Nâhûm yapabileceğinin en iyisini yapmanı istiyorum. Ondan sonra onların evlerinin, ağaçlarının, duvarlarının bir gölgesini veya kendilerini sürgün ettiğimiz bir kişinin gölgesini görmek istemiyorum. Neden olduğunu biliyor musun? Herhangi bir gölge, bir ev veya bir ağaç veya onlardan herhangi biri burada olursa bu onlara ikinci kez geri dönmeleri için bir fener değerinde olacaktır.”⁶³⁰

1968 Arap İsrail Savaşı İsrail devletinin Arap ittifakına üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. İttifak üyesi devletler toprak kaybetmişlerdir. Ancak, Birleşmiş Milletler İsrail Devleti’nin işgal ettiği bu toprakları bırakıp 4 hazirandaki sınırlarına dönmeyi istemiştir.⁶³¹

Nazi Almanya’sında Hitler Yahudilere çeşitli işkenceler edip onları ya ülke dışına sürgün etmişler ya da oluşturulan kamplarda yaşamaya zorlamışlardır.

⁶²⁸ Nasrallah, 280.

⁶²⁹ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 9.

⁶³⁰ Nasrallah, *Zilâlu’l-Mefâtîh*, 53-54.

⁶³¹ Nasrallah, 78.

Nâhûm Meryem’e hayatını kurtardığı için teşekkür etmeye geldiğinde Meryem ona yaşattığı bunca felaketten sonra nasıl teşekkürünü kabul edeceğini sorar. Kendi ve Filistinlilerin durumu ile Yahudilerin Almanya’dan çıkarılması arasında bağ kurarak ona Hitler’in yaptığı şey ile kendilerinin yaptıkları arasında hiçbir farkın bulunmadığını anımsatarak Meryem ile Nâhûm arasında şöyle bir diyalog geçer:

- Nâhûm dedi.

....

....

- Yahudileri öldüren o kişinin adı neydi? Nâhûm.

- Hitler mi? Hitleri mi kastediyorsun?

- Eğer bu Hitler veya onun komutanı, annenden veya ninenden evlerini ve binalarını yaktığı için özür dilemek için bir hediye ile gelse ona ne söylerdin?⁶³²

Nâhûm’un ailesi Almanya’dan göç ettirilen Yahudilerdendir. Onlara yapılan zulümler onların yaşadıkları yerden çıkarılmasına sebep olması annesi ile aralarında geçen bir diyalogdan anlaşılır:

“Biliyor musun Nâhûm bazen bana öyle geliyor ki Berlin’de bildiğimiz ölümler daha az olsaydı orayı terk etmezdim.”⁶³³

4.4. DEYR YASİN KATLİAMI

Deyr Yasin Katliamı 9 Nisan 1948 yılında İsrail’in kurulmasının hemen öncesinde yaşanan büyük bir katliamdır. Aşırı dinci Irgun terör örgütüne bağlı militanların gerçekleştirdiği katliamda birçok Filistin vatandaşı öldürülmüş, adeta Deyr Yasin Köyü haritadan silinmişti.⁶³⁴ Filistin tarihinin şekillenmesinde çok büyük etkisi olan bu olay, sonrasında İsrail güçleri nüfuzlarını artırarak işgallerine devam etmişlerdir. İşgal edilen yerlerdeki halk, kurtuluşu her şeyi arkada bırakarak hayatta kalma mücadelesinde bulmuştu. Bu olayın ardından birçok Filistinli evlerini, vatan topraklarını geride bırakıp mülteci konumuna düşmüştür.

⁶³² Nasrallah, 90.

⁶³³ Nasrallah, 91.

⁶³⁴ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 97.

İbrahim Nasrallah, ele aldığımız *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* başlıklı seçki içerisindeki *Tıflu'l-Mimhât* romanında Filistin tarihini, gerçekçi şekilde ele alarak, oluşturduğu hayalî kahraman üzerinden anlatmaya çalışmıştır. Romanın ana kahramanı Filistin'de meydana gelen birçok olaya katılmıştır. Bu olayları şöyle sıralayabiliriz. İngilizlerin Filistin topraklarındaki varlığı ve İkinci Dünya Savaşı'ndaki durumu, Filistinlilerin mücadele etmek için sokaklarda yaptığı gösteriler, bu gösterilerde yaşadıkları zorlu durum, Filistin'i yeniden kendi yurtları yapma çalışmaları, kurtarma ordusunun gelişi ve halkın silahsızlandırılması ve Deyr Yasin Olayı.

Tıflu'l-Mimhât romanında İngilizlerin roman kahramanı Arif Fuad'ın köyüne aniden gelişleri herkesi şaşkına çevirir bu durum “İngilizler çölü aşip ansızın köye gelmişlerdi. Beraberlerinde araçlarını, haritalarını, parlak büyük silahlarını, pusulalarını getirmişlerdi.”⁶³⁵

Tıyûru'l-Hazer romanında Filistinlilerin mülteci konumuna düşmesine etkili olan Deyr Yasin Katliamı'nda yaşanan olaylara geniş yer verilir. Bir katliamın sonucunda vatanlarını terk etmek zorunda kalan halk, o günlerini, neler yaşadıklarını, kaçarken ne gibi engellerle karşılaştıklarını anlatır. Romanda kaçışın anlatıldığı bölümler kurgusal olmakla beraber, katliamın yaşanmış olması tarihî kaynaklara geçmiş bir olaydır. Kahramanların hayatlarından kesitler sunularak anlatılan Deyr Yasin Olayı farklı kişilerin o anda yaşadıkları olaylar ile betimlenir. Mesela, ikinci kocasının ölümünden sonra Ümmü Halil birinci kocasını katliamdan çıkarken nasıl kaybettiği onun hatıralarına başvurularak anlatıcı tarafından aktarılır:

“Ölüyü unuttu. Onu kocasını unuttu ancak hayatının ve hayallerinin kapısını çalan o yolu unutmadı. Siyonist panzerleri köyü kuşattıklarında kocasını ilk kaybeden Ümmü Halil'di. Siyonistler köyün etrafını sarmışlardı. Ellerindeki az olan silahlarının kurşunları bitince mayın döşedikleri yoldan onların çıkmalarına izin verdiler. Ümmü Halil'in katliamı özeldi. Zevbeğ'e'nin de özel bir katliamı vardı. Ümmü Halil'in kendisinin nişanlısı olduğunu düşünen Zevbeğ'e onun katliamının Muhammed'siz, Ümmü Muhammed'siz ve adı Kadim olansız Deyr Yasin Katliamının dışındaydı.”⁶³⁶

⁶³⁵ İbrahim Nasrallah, *Tıflu'l-Mimhât*, Daru'l-Fârîs Li'n-Neşr ve't-Tevz', Amman 2000, 27.

⁶³⁶ Nasrallah, *Tıyûru'l-Hazer*, 42-43.

Yazar, bu katliamı roman kişilerinin yaşamlarını nasıl tersine çevirdiği konusunu roman içerisine yayarak anlatır. Olayların seyrine göre, o zaman yaşanan duruma açıklık getirir. Romanın ilerleyen sayfalarında Deyr Yasin Olayı'nı anlatırken yazar, Filistinlilerin neye uğradıklarını anlamadıkları, şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilemedikleri üzerinde durur. Orantısız güç kullanıldığının ifade edildiği bu bölümde, köyün etrafını saran Irgun çetelerinin silahları ve kendi savunmalarını yaptıkları silahlar tasvir edilirken birer birer ölen kişiler bir kadının ifadelerinde tanımlanır. Yapabilecek hiçbir şeyi olmayan köylüleri yazar şöyle tasvir eder:

“Silah silah,

Kurşun ve silah sesleri bu sesi tekrarlardı. Deyr Yasin etrafında yankılanan kurşunlar. Savunmacılar düşüyordu. Eski tüfekleri de onlarla birlikte düşüyordu. İsrail zırhlı araçları yaklaşıyordu. Savunmacıların mermileri saçılarak artıyordu. Bir mermi ile diğer mermi atışı arasındaki süre uzuyordu.

Kadın fısıldıyor: Ebu ‘Abd’in silahı sustu.

Gerçekten susmuş olabilir.

Hüseyin’in de silahı sustu.

Korku artıyordu. Zırhlıların motor sesleri ilerledikçe korku daha da artıyordu. İngilizler Yahudilere silah ambarlarının kapılarını açmadı mı? Hayfa’da Ebu Halid sokakta gezinirken cebinde bıçak buldukları için asılmadı mı?

İnsanlar nasıl dağılmasınlar? Onlara doğru yaklaşan Irgun çetelerini gördüklerinde nasıl bir araya gelebilirlerdi? Birbirlerine yapıştılar.”⁶³⁷

Romanda Deyr Yasin Olayı tarihî verilerin ışığında yazarın yarattığı kahramanlar etrafında gelişir. İsraili çeteler bir gece baskın yapıp öldürdükleri köylülerin o anda yaşadıkları korku ve endişe roman kahramanlarının ifadeleri ile canlandırılır.

Zilâlu'l-Mefâtiḥ romanında da Nasrallah, ana kahraman Meryem yoluyla bu olaya atıf yapmakta ve içerisinde oldukları duruma şöyle işaret etmektedir:

⁶³⁷ Nasrallah, 274.

“Ayrı yerlerde olabileceğimizi biliyorsun. Birimizin başına kötü bir şey gelebilir. Kadınların yaptığı gibi parayı kuşağının içerisinde sakla. Orası güvenlidir. Yolda Yahudilerle karşılaşsak.

- Deyr Yasin’de hamile kadın⁶³⁸ların karınlarını deştiler. Ve karınlarındaki ceninlerini çıkardılar. Bir kuruş aramak için karınlarımızı delecekler. Parayı sen taşı.”⁶³⁹

4.5. 1987 BİRİNCİ İNTİFADA

İsrail devletinin ülkeyi işgaline karşı başlatılan halk ayaklanmasıdır. 1987 yılında başlayan intifada 1993 yılına kadar sürmüştür. Bu olay Filistin’de bir İsraillinin 8 Aralık 1987’de kamyonetini Filistinli işçilerin üzerine sürerek dört kişiyi öldürmesi ile meydana gelmiştir. Daha sonra Gazze’de bu olayı protesto eden göstericilerin üzerine ateş açılmasıyla daha da hız kazanan gösteriler, Batı Şeria ve Doğu Kudüs’ün çeşitli bölgelerinde de benzer saldırıların yaşanması sonrası İsrail işgaline karşı kitlesel bir halk ayaklanmasına dönüştü.

"Birinci İntifada" adı verilen bu ayaklanmalar, tarihe taş atan Filistinli çocukların ellerini yine bu taşlarla kıran İsrail askerlerine ait görüntüler nedeniyle "Taş İntifadası" olarak da geçer.⁶⁴⁰

Zilâlu’l-Mefâtiḥ romanında 1987 olayları Meryem’in köyüne gitmesi ile başlar. Havaya uçurulan evinin yerini taşlarla tekrar çevrelemesi ve orada gününü geçirmesi diğer köylülere umut ışığı olur. Onlarda Meryem gibi taşlarla veya yere evin sınırlarını belirleyen çizgiler çizerek evlerini adeta yeniden kurarlar. Evlerinin hayalleri ile ahırlarına, bahçelerine, odalarına girerler. Bu durum sadece bir hayaldir. Yıllarca belleklerine kazıdıkları hayaller. Ancak bu olay çeşitli basın organları tarafından duyulup haber yapılırken bölge komutanı ikinci kez bu defa hayali olan köyü yerle bir etmesi görevini Nâhûm’a verir. Görevini yerine getirir. Ancak ellerinde hiçbir silahı olmayan köylüler Nâhûm’un üzerine taşlar yağdırmaya başlar. Bu romana göre intifadanın başlangıcıdır.

⁶³⁸ Nasrallah, *Tuyûru’l-Hazer*, 274.

⁶³⁹ Nasrallah, *Zilâlu’l-Mefâtiḥ*, 51.

⁶⁴⁰ “Birinci İntifada’nın 32. yılında Filistin’deki işgal sürüyor”, t.y., <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/birinci-intifadanin-32-yilinda-filistindeki-isgal-suruyor/1668488>, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2020).

“Nâhûm askeri arabayı mekândan uzaklaşırken çılgınca sürüyordu.

Caddenin iki yanından alışılmış olmayan bir güçle taş düşüyordu. Nâhûm’un yanında oturan asker silahını doğrulttu. Ve alçak bulutların ortasında, koyu yeşillikler içerisinde gizlenen taşın kaynağına doğru caddenin sağ tarafındaki zeytin ağaçlarını hedef alarak ateş etti. Geri döndü. İkinci silahını yöneltmeden önce silahını yeniden doldurdu. Araç, o bildikleri en kötü taş fırtınasına maruz kaldı.⁶⁴¹

Sîretu ‘Ayn romanı İngilizlerin Filistin topraklarını işgal ettiği dönemde geçtiği için siyasî olaylar halk üzerinde derin izler bırakmıştı. Roman kahramanları yaşanan olumsuzluklardan direk etkilenmişlerdi. Papaz Said yaşanan olaylar karşısında çaresiz olmakla birlikte bu durumu bir imtihan olarak görüyordu. O bu imtihanın evinin içerisindeki boyutu ile tüm vatanı kuşatan boyutunu düşünür. Kendisinin de din adamı olması hasebiyle yapabileceği bir şeyleri vardır. Halkla iç içe olan Papaz, onları vatan mücadelesinde birlik olmaya, aynı uğurda mücadele etmeye teşvik eden vaazlar verir. Vatan üzerinde hangi ırk, hangi milletten olursa olsun birlikte yaşanan, insanın aidiyetinin olduğu bir yerdir. Bu düşüncelerle hiçbir dinî kimliğe, dinî mezhebe bakılmadan vatan savunulması gerçekleşmelidir ona göre. İbrahim Nasrallah Filistin’in, üzerinde yaşayan her kesimden insanın ortak mirası, ortak toprağı olduğu vurgusunu yapar burada. Yüzyıllar boyunca Filistin toprakları birçok farklı etnik, dini, sosyal grubu bir çatı altında toparlayabildiğinin özetini yapar Papaz Said’in düşünceleri ile.

Vatanı savunmak sadece askerin veya erkeklerin görevi değildir. Vatan toplumun her kesimi ile çocuk, genç, yaşlı, erkek, kadın demeden savunulması gereken kutsaldır. Vatan bir kutsaldır ve hiç kimse kutsallarına zarar gelmesini istemez.

Sîretu ‘Ayn romanında Filistin mücadelesine Kerîme, mahir olduğu sanatıyla katılmıştır. Yahudiler, yeni yerleşim bölgelerine Filistin dışından vatandaş yerleştirmek, onları Filistin’in kendilerini beklediğini ispat etmek için boş mekânların resmini çekip Alman gazetelerine gönderiyorlardı. O fotoğrafları gazetede gördüğünde Kerîme tanıdığı, bildiği, her gün önünden geçtiği evlerin, sokakların, bahçelerin fotoğraflarda yalan bir şekilde insandan soyutlanarak fotoğraflarının çekilmesi üzerine hıçkırıklara boğularak ağlar. Ama vatanını çok seven Kerîme onların bu yaptıklarının gerçeği yansıtmadığını ispatlayan fotoğraflar çekip aynı gazete de yayımlatır. Filistin’de sokağa

⁶⁴¹ Nasrallah, *Zilâlu’l-Mefâtih*, 138.

çıkma yasağı olduğu bir gün vatanını Yahudilerin çalmalarına izin vermemek için zor koşulları göze alarak fotoğraf çekmeye gider.

Tuyûru'l-Hazer romanı, Filistin tarihinin dönüm noktaları 1948 sonrası ve 1967 Altı Gün Savaşları'nda yaşanan Filistinlilerin insanlık dramını ele alan bir romandır. 1948 İsrail'in kurulmasından sonra birçok Filistinli evlerinden uzaklaştırılmış veya yakın yerlerdeki İsrail askerlerinin işgal etmediği vatan toprağında ya da Filistin'e sınır olan Arap ülkelerinde yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Komşu Arap ülkelerine sığınan mülteci konumundaki Filistinliler için Birleşmiş Milletler Çadır Kampları kurulmuştur. Bu romanda yazar, çadır kamplarının ilk kuruluş aşamasında neler yaşandığını, oraya yerleşmeye neyin sebep olduğunu tarihin verilerini kullanarak ele almaktadır. Romanda Filistin tarihinde gerçekleşen olaylar yazarın üslûbu ile birleşerek anlatılır. Tarihî kaynaklarda geçen olaylar, yazarın yarattığı hayalî kahramanlar üzerinden gerçeğe bağlı kalınarak anlatılmıştır. Bu bölümde, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamak için, Filistinlilerin vatanlarından çıkarılıp başka yerlerde yaşamalarının tarihî sebepleri birkaç başlık altında verilmeye çalışılacaktır.

4.6. CEMAL ABDÜNNÂSIR DÖNEMİ

Mısır'da askerî bir darbe ile yönetimi devralan Cemal Abdünnâsır, Ortadoğu'da ve Filistin'de yaşanan kötü durumu düzeltme çabasıyla kabinesini kurmuştur. İsrail ve Mısır hükümeti arasında sınır komşusu olmaları sebebiyle Filistin'de yaşanan olaylara kayıtsız kalamamıştır. Gazze çatışmaları bu gerginlikler arasındaydı. Gazze'de yaşayan Arap halkı diğer yerlerde yaşayan Arap nüfusundan daha fazlaydı. Abdünnâsır da buradaki Filistin vatandaşlarını komando olarak yetiştirmeye ve eğitimlerini Mısır ordusuna alarak "Fedaiyyun" olarak yetiştirir. Romanda da yeni oluşturulan bu "Fedaiyyun" askerî ordusuna katılımların nasıl olduğu konusuna Zevbeğe ve Hannun arasında geçen diyalogda yazar:

"Savaş şimdiden önce başladı. Filistinlilerin "el-Fedaiyyun" adında bir ordusu var. Onların silahları da var. Savaşıyorlar ve operasyonlar düzenliyorlar. Dedi Hannun

- Bunu nereden öğrendin diye sordu Zevbeğe.

Babası orduda olan sınıftaki bir kız öğrenciden öğrendim.”⁶⁴² diyerek ordu kuruluş aşamasında halkın bakış açısını verir yazar.

Bu dönem, Cemal Abdünnâsır’ın yaptığı açıklamalar Filistinlilerin yaşadıkları şeylerin farkına varmasına sebep olur. O dönemde yaşanan siyasî olayların bir sonucu olarak Mısır- Ürdün ve Suriye İsrail ile iyi ilişkiler içerisinde değildi. İsrail ile başlayacak bir savaşta Abdünnâsır kuvvete kuvvetle karşılık verileceğini “İsrail’e hiçbir zaman unutamayacağı bir ders verileceğini”⁶⁴³ açıklamaktaydı.

İbrahim Nasrallah, Cemal Abdünnâsır’ın yapmış olduğu bu açıklamaları romanına taşır. Kahramanları bu açıklamalar üzerine düşündürür. Onların çadır kamplarında günlük geçimlerini sağlama derdleri içerisinde bu açıklama adeta yeniden kendilerine gelmelerine sebep olur. Artık savaşacak, mücadele edecek güçleri vardır.

“Aniden farkına vardılar. Üzerinde durdukları toprağa baktılar. Geçip gittikleri caddelere, soğuğu, sıcaklığı ve baharı onlara dağıtan mevsimlere dikkat kesildiler. Ruhlarını tazelik kapladı. İkinci kez ayaklarını hissetmeye başladılar. Cansızlığın yuttuğu ayaklarını...”

Tam yirmi yıl...

Aniden farkına vardılar. Başbakan Abdünnâsır’ın açıklamaları ve düşman üzerine yürümeye başlayan savaş ortamı...”⁶⁴⁴

Cemal Abdünnâsır’ın yaptığı açıklamalar, Filistin halkını umutlandırıp ve sevinç çığlıkları atmalarına sebep olsa da yaşanan bir gerçek vardı ki oda çadır kampında yaşam mücadelesi veren halkın elinde mücadeleye girebilecek silahları yoktu. Bu duruma dikkat çeken yazar, 1948’de de halkın silahsız oluşu sebebiyle birçok zorlukla karşılaştıklarını ancak gelen kurtarma orduları ile umutlandıklarını hatırlatarak Meryem’in bu olay üzerine düşüncelerine yer verir.

“Meryem neredeyse çadırını terk edip onu ateşe verecekti. Fakat anlam veremediği bir şekilde durdu. Kalbi sıkıştı. 1948 yılında kurtarma orduları geldiğinde bundan daha fazla sevindik dedi. O günlerde en azından silahımız vardı. Şimdi hiç silahımız yok. Silaha yaklaşanlar hapisteler. Hapistekilerle düşmana karşı savaşılmaz. Gerçek

⁶⁴² Nasrallah, 273.

⁶⁴³ Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, 140.

⁶⁴⁴ Nasrallah, *Tıyûru 'l-Hazer*, 269.

bir savaşa girmek istiyorlarsa öncelikle vatanlarını geri almak isteyenleri hapisten çıkarsınlar.”⁶⁴⁵

Meryem, akıllıca düşünürken olayları geçmişle ve içerisindeki durumla karşılaştırır. Ancak, yapılan açıklamaların ardından yeşeren umutlar ve vatana dönme hasreti herkesi sarıp sarmalar. Ayağını kaybeden Zevbeğe durumunu düşünerek ülkesine döndüğünde nasıl bir his dünyası içerisinde olacağını Hannun’a “Koltuk değneği ile Filistin’e geri dönebilecek miyim? Yaşlandıktan sonra bizi tanıyacak mı? Bacaksız oraya döndüğümde Filistin beni tanıyacak mı? diye sorar.”⁶⁴⁶

Yazar İsrail- Mısır-Suriye ve Ürdün arasında gerçekleşen savaşı adeta tarihî bir kitaptan alıntılanmış gibi anlatır. Haber kanallarının verdiği haberleri canlı anlatımlarla şöyle anlatır:

“Savaş haberleri art arda geldi.

Suriye ve İsrail uçakları arasındaki savaş. Suriye’ye karşı tehditler, bununla birlikte savaş hattı boyunca İsrail devletinin yığınak yapması. Mısır birliklerini topladı. İsrail’i uyardı. Uluslararası acil durum birliklerinden İsrail kuvvetlerinin oldukları yerden geri çekilmelerini istedi.”⁶⁴⁷

İsrail ile Arap devletleri arasındaki gerginliğin ele alındığı bu satırlarda yazar tarihçi rolüne bürünmüştür. 1967 Arap-İsrail Savaşı’nda siyasilerin yaptığı açıklamalara da yer veren Nasrallah, Ürdün kralının bu savaşta verdiği talimatları şöyle aktarır:

“Ülke büyük bir kaygıyla bölgedeki olayların gelişmelerini gözlemlemekteydi. Ürdün başbakanı Sa’ad Cum’a olağanüstü durumu hesaba katarak alarm durumundaki silahlı kuvvetler ile ilgili acil emirler verdiğini doğruluyor.

Düşmandan uzak durmak ve Filistin’deki çalıntı vatani tekrar özgürlüğüne kavuşturmak için tek yol geniş bir Arap Birliği’ne geri dönmek ve bir zirve düzenlemektir diyor.”⁶⁴⁸

Savaşın kaçınılmaz bir şekilde yaklaştığının belirtildiği yukarıdaki satırlardan sonra yazar, çadır kampına geri dönerek özelde savaşın nasıl algılandığına odaklanır.

⁶⁴⁵ Nasrallah, 270.

⁶⁴⁶ Nasrallah, 270.

⁶⁴⁷ Nasrallah, 277.

⁶⁴⁸ Nasrallah, 277.

Savaş için genel bir çerçeve çizdikten sonra, çadırındaki Filistinlilerin savaş için ne tür hazırlıklar yaptıkları gibi konular üzerinde durarak, halk arasındaki gelişen olaylar karşısında onların silahlanması üzerinde durarak Hannun'un üzerinden bunu açıklar: "Hannun; 'İnsanların silahlanması ve savaşması gerek. Ordu tek başına bu zaferi gerçekleştiremez.' dedi."⁶⁴⁹

Arap tarihinde Altı Gün Savaşı olarak geçen Arap-İsrail savaşı ilk önce Arapların üstünlüğü ile başlar. Ancak ilerleyen zamanda İsrail uçakları savaşa katılan Arap devletlerini mağlup eder.

Yazar, yukarıdaki bilgiden hareketle, savaşın başlangıcında Arapların elde ettikleri başarılı manevraları radyodan verilen haberlerle ilan eder. Her beş dakikada bir yayın yapan radyolar, düşman uçaklarının düşürüldüğü, tank konvoyunun tahrip edildiği haberini verir.⁶⁵⁰

Kısa süren savaşta Arap devletleri yenilirler. Altı günün sonunda birçok Arap toprağı İsrail devletinin eline geçmiştir. Bu yerlerde yaşayan Araplar, yine yerlerinden edilip vatanlarından çıkartılır.

Romanda, Meryem'in avlusuna kurulan çadırlara yerleşen halk üzerinden bu duruma vurgu yapılır. Aç ve sefalet içerisinde canlarını kurtarmaya çalışan insanlar buldukları bu yere sığınır.

Tarihî olayların ele alındığı bu bölümde yazar, Filistin halkının vatanlarından çıkmalarına sebep olan Deyr Yasin Katliamı esnasında ve sonrasında yaşananlara tarihî bilgilere sadık kalarak yer verir. Deyr Yasin Olayı Filistinlilerin vatanlarını terk etmelerine sebep olan en büyük olay olmuştur. Daha sonra, 1967 yılı Araplar için bir yıkım yılı olmuştur. İsrail ile girdikleri savaşı kaybeden Araplar, bu savaşın sonunda birçok toprak kaybetmişlerdi. Bununla birlikte, Filistin içerisinde İsrail'in elde ettiği yeni yerler yeni bir tehcir politikasının uygulanmasına zemin hazırlamıştı. Yazar, bu durumu bu romanında çok canlı betimlemelerle aktarmıştır.

⁶⁴⁹ Nasrallah, 277.

⁶⁵⁰ Nasrallah, 289.

SONUÇ

Arap Edebiyatı'nda tarihî roman türünde eser veren önemli isimlerden biri de İbrahim Nasrallah'tır. Resim, şiir, roman, edebî eleştiri gibi birçok farklı alanda eserler veren Nasrallah, sanat ve edebiyat alanında güçlü bir konum elde etmiştir. Ürdün'de doğup büyümesi onu Ürdün romancılığı içerisinde değerlendirilmesine sebep olsa da o, atalarının Filistin'den çıkarılması ve bir Filistinli olması sebebiyle, kendisini Filistinli bir şair ve yazar olarak görmektedir.

Nasrallahın hayatı 1948 yılında Filistin'den çıkarılan birçok aile gibi zorunlu göçe maruz bırakılmıştır. Daha küçük yaşlarından itibaren kendisini Filistin sorununun içerisinde bulan yazar, hislerini farklı tarzlarda anlatmaya çalışmıştır. İlk olarak şiir yazmaya başlayan yazar, şiirin anlatmak istediklerini ifade etmede yetersiz kaldığını anlayınca, roman yazmaya karar vermiştir. Yaşadığı sorunları, bireysel tecrübelerini, toplumsal değişimi göz önüne alan yazar, bunları roman ve şiirlerinin ana konusu haline getirmiş ve bu alanlarda çeşitli ödüllere layık görülmüş, eserleri farklı dillere tercüme edilmiştir.

Nasrallah, 1948 yılından sonra bir Filistinli ailenin yaşadığı acı ve dramları bizzat yaşamıştır. Bu durum, onun eserlerine gerçekçi bir şekilde yansımaya sebep olmuştur. Özellikle romanlarında, Filistin halkının yaşamından örnekler sunduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Nasrallah için Filistin'de yaşanan olaylar, genelde çağın özelde Arap dünyasının bir 'imtihanı'dır. Romanlarını Filistin meselesi üzerine kurgulayan yazar, Filistin'de İsrail'in kuruluşundan itibaren, hatta daha geri giderek, Osmanlı Dönemi içerisindeki Filistin'i gerçek yaşamışlıklara ve tarihî verilere bağlı kalarak anlatmayı hedeflemiştir. Nasrallah, romanlarında tarihî seyir içerisinde Filistin'de meydana gelen hadiseleri toplumsal ve tarihsel dönüşüm dönemlerini konu edinir. Yazar, toplumun yaşadığı olaylar karşısında bireyin durumunu anlatırken, Filistin'in genelindeki insanın konumunu ele almış, olaylar karşısındaki tavır, davranış ve duygularına bağlı kalarak, toplumdaki bu yaşanan yeni durumun sonuçlarının izini sürmüştür.

Yazar, Filistin tarihini anlatırken, bir tarih kitabının sayfalarındaki gibi kuru bilgilerle yetinmemiş, insanı ve insanın yaşadığı olaylar karşısındaki psiko-sosyal, ekonomik ve kültürel durumlarını da ele almıştır. Tarihsel süreçteki olayların seyri, tarihî gerçekliklere bağlı kalınıp kalınmadığı konusunda izlenen yöntem, eserlerin ele

aldığı tarihî dönem ile o dönemin anlatıldığı tarih kitapları arasında yapılan karşılaştırma olmuştur.

Filistin'in son iki yüz elli yıllık tarihinin kurgulandığı *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* adlı seride Nasrallah'ın en büyük amacı, Filistin tarihinde yaşanan olayların gelecek nesillere aktarılması ve böylece bir 'hafıza kaydı' oluşturmaktır. Romanlarında ele aldığı dönemlerde Filistin'in tarihi gerçekliğini yansıtırken, bu gerçeklikte var olma çabası güden, vatan savunmasına katılan, vatanından sürgün edilen, çadırlarda yaşama tutunmaya çalışan, vatan özlemiyle geri dönmeyi arzulayan insan unsurunu öne çıkarır. İsrail Filistin'i işgal ettiğinde, Ben Gorion'un "Sizin yaşlılarınız ölecek, küçükleriniz de ne olduğunu unutacak." sözünden yola çıkarak, gelecek nesillere Filistin tarihini tarih kitaplarının yazdığı üslûptan farklı bir üslûpla anlatma çabası içerisine girmiştir. Yaşlıların bir neslin hatıraları, düşünce dünyası, geçmiş ile gelecek arasındaki köprüleri oluşturması; gelenekler, adetler, toplumsal kurallar ve davranışların da bir sonraki nesle onların aracılığıyla aktarılması inancından hareketle Nasrallah, romanlarını oluştururken bizzat şahidi olmadığı olayları yaşlıların tecrübelerinden, halk inanışlarından ve halkın değer yargılarından alarak romanlarına temel kaynak olarak aktarmıştır.

Seriye oluşturan romanlarda Nasrallah, Filistin'in Osmanlı Devleti içerisindeki yapısından günümüze kadar geçirdiği tarihî seyri, toplumsal, siyasi ve tarihî değişimi irdelerken, Filistin halkının bu dönem içerisinde geçirdiği sıkıntılı durumları, siyasi değişimin halkın yaşam koşullarını nasıl değişime uğrattığı, geleneksel hayatın yeni yaşam koşullarıyla birlikte yeni hayat tarzına uyum sağlamada nasıl farklılaştığının üzerinde durur.

Yazar, seri romanlarının ilkinde Osmanlı'nın son döneminde yaşanan olayların anlatıldığı *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* romanı ile başlar. Bu roman hem ele aldığı konu hem de romanın ana kahramanının gerçekte yaşamış tarihî bir kişi olması sebebiyle diğerlerinden ayrılır. Romanlarına böyle bir konuyla başlaması manidardır. Adeta, Filistin halkına ümitli olmayı tavsiye etmektedir.

Nasrallah'ın bu romanının amacı olan vazife adamı portresine uygun bir kişi olarak romanın ana kahramanı Zahir Ömer, Osmanlı'nın son dönemlerinde Filistin bölgesi Sayda mütesellimliğine getirilmiş bir yöneticidir. O, siyasi kabiliyeti sayesinde Osmanlı içerisinde başına buyruk davranarak, kendisine verilen yetkilerle nüfuzunu

artırmış, birçok yeri yönetimine geçirmiştir. Osmanlı yönetimine karşı bir isyankar olan Zahir Ömer, Filistin halkı için bir kahramandır. Nasrallah'ın Zahir Ömer'e yüklediği portre, aslında kendisinin Osmanlı Devleti'ne bakış açısını gösterir. Zahir Ömer'in devlet kurma arzusuyla gerçekleştirdiği faaliyetler, Filistin halkına verilen önemli bir mesajdır.

Kanadilu Meliki'l-Celil romanında yer verilen kişiler, genel olarak yaşadıkları dönemde öne çıkan tarihî kişilerdir. Bu yönüyle yazar, tarihî verilere ve tarihî bilgilere sadık kalır. Mesela, Zahir Ömer'in hayatı ve siyasi olarak yaşadığı dönem, tarih kayıtlarındaki bilgilerle eşleşmektedir. Ancak yazar, kahramanının duygusal yönlerini kendi kurguladığı şekilde aktarmıştır. Burada Zahir, büyük bir siyasetçi, Osmanlı Devleti içerisinde devlet kuracak kadar güçlü bir devlet adamıdır.

Serinin ikinci romanı olan *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ*'da Nasrallah, romanın ana kahramanı olarak hayali bir genci seçer. Osmanlı'nın Filistin topraklarından çekilmesinin ardından yaşanan olayların anlatıldığı romanda, kişilerin çoğu hayali kahramanlardan oluşur. Bu ve diğer romanlarda yazar, genellikle tarihî kişilerden ziyade, halkın yaşadığı tarihî olaylar üzerine yoğunlaşır. Bu yüzden, halkın tarihî olaylar karşısındaki tavrını ve dönemin sorunlarını hayali kişiler yoluyla verir.

Hem Osmanlı Devleti hem de İngiliz manda dönemini ele aldığı *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ* romanında Nasrallah, Osmanlı Dönemi'nde köy halkının sadece vergiler sebebiyle yönetimle karşı karşıya geldiğini, halkın sosyal yaşamı içerisinde mutlu bir şekilde yaşadığını, köylülerin gündelik hayat tecrübelerinin ayrıntılarına Manda yönetiminde köy halkının Osmanlı Dönemi'nde karşılaşmadığı muameleye maruz kaldığı, Osmanlı yönetimi içerisinde topraklarını istedikleri gibi kullanan köylülerin, manda yönetiminde belirlenen yerleri kullanabildikleri, yıllarca sahip oldukları toprakları manda yönetiminin Yahudilere yerleşim yerleri açması ile o yerleri kullanamadıkları vurgulanır. İki dönemin adeta karşılaştırmasını yapan yazar, Osmanlı Devleti'nin yaptıklarını yer yer eleştirmekle birlikte, halkın yine de özgür bir şekilde hayatını devam ettirdiğini, alışveriş ve toprak mülkiyetine sahip olduğunu söyler. Ancak, manda yönetiminin halkı nasıl yerinden ettiği, halkın önce mülksüzleştirildiği daha sonra sürgüne mahkum edildikleri üzerinde durarak, Osmanlı Devleti ile manda yönetimi arasında bir karşılaştırma yapar.

Serinin diğer romanlarında Nasrallah, toplum içerisinde farklı tabakalarda olan kişileri ana kahraman olarak seçer. Mesela, *Tıflu'l-Mimhât* romanında ana kahraman, İngiliz ordusunda subay rütbesine ulaşan ve üstün yetenekli genç bir askerdir. Tarih kitaplarında Deyr Yasin Katliamı sadece zaman, mekân, kişiler, olaylar, neden-sonuç vb. çerçevede ele alınırken, romanda insan unsuru, yani insanın duygu, düşünce ve olaylar karşısındaki tutum ve davranışları merkeze alınarak, Fuad'ın duygu dünyası üzerinden tasvir edilir.

Tuyûru'l-Hazer adlı romanda Filistin'in acı gerçeği, İngilizlerin Filistin topraklarından çekilmesinden sonra vatanlarından sürgün edilen halkın hikâyesi, romanın ana kahramanı Sağır isimli küçük bir çocuğun yaşadığı olaylar üzerinden anlatılır. Yazar, bu romanında da hayali bir kahraman üzerine tarih sayfalarında var olan gerçek hikâyeyi, insanın ya da toplumun geleceği sayılan küçük bir çocuğu merkeze alarak dile getirir. Sağır'ın ve ailesinin mülteci kampına gelişi, Birleşmiş Milletler Çadır Kampları'nda yaşanan sorunlar, toplumsal hayatın değişiminin ele alındığı romanda, birçok tarihî konuya yer verilir. 1968 Altı Gün Savaşları'nın adımlarının atıldığı Cemal 'Abdünnâsır döneminde halkın düşünceleri, geri dönüş ümitlerinin yeniden canlanması, Filistinlilerin umutlarının tekrar yeşermesine sebep olan gelişmeler canlı bir şekilde romanda yerini bulur.

Seri içerisinde *Sülâsiyyetu'l-Ecrâs* adlı ayrı bir başlıkla yayımlanan üç romandaki kişiler dünyası incelendiğinde, diğer romanlardan farklı olarak, dinî gruba mensup kişilere yer verildiği görülür. Romanın ana kahramanları, Filistin'i işgale gelen Yahudiler ve onların zulmüne maruz kalan Müslüman ve Hristiyan Filistin vatandaşlarıdır. Diğer romanlarda ana kahramanlar olarak genelde Müslümanları seçen Nasrallah, Filistin'in bütün semavî dinlerin ve kültürlerin tarih boyunca beraber yaşadığı bir yer olduğuna dikkat çekerek, Filistin'in kadim sahiplerine kucak açar. Yazar, bu serinin ilk kitabı olan *Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Milâd* başlıklı romanda, Birinci Dünya Savaşı sonrası Filistin'de meydana gelen olaylarda Filistinli Hristiyan vatandaşların vatan savunmasındaki duruşlarına yer verir. Tarih boyunca kültür birliğinin korunduğu Filistin'de birlik ve beraberliğin halk arasında yaygın bir şekilde oluştuğunun göstergesi olan bu roman, farklı dinî grupların Filistin için ortak hareketinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu üç romanda yazar, Filistinli olan kahramanlarını düşmanları olan Yahudilerle karşılaştırır. Romandaki kişiler onlarla

iletişime geçerler. Burada yazar, Yahudilerin Filistin'e geri dönme sebepleri üzerinde durur. Onların dünya kamuoyunu aldattıkları gibi, kendi halklarını da nasıl aldattıklarını açıklamaya çalışır.

Zilâlu'l-Mefâtiḥ romanında yazar, Müslüman, Filistinli bir köylü kadın ile Yahudi genç bir askeri karşılaştırarak, aralarındaki kültürel farkı, hayata bakış açılarının ne kadar farklı olduğunu öne çıkarır. Köylü Müslüman kadının temsil ettiği yüce gönüllülüğe vurgu yapılırken, onların bu duygularını Siyonist düşüncenin nasıl yok ettiği üzerinde durulur. Yeni yerleşim yerleri açmak için Yahudiler köylüleri sürgüne gönderirler. Köylüler evlerinden çıkarken boyunlarına taktıkları anahtarlar onların geri dönme umudu olur. Yerle bir edilen evlerinin varlığını bu anahtarlarla korumaya çalışırlar. Burada yazar, yine tarihî bir gerçekliği olan olaya işaret eder. 1948 yılından sonra evlerinden çıkarılan Filistin vatandaşları umutlarını boyunlarına taktıkları anahtarlara bağlamışlardı.

Sîretu'l-'Ayn romanı Filistin'de bir kadının neler yapabileceğinin bir temsidir. Gerçek bir hayat hikâyesinden alıntılanan romanın ana kahramanı Kerîme 'Abbud, Batı'ya veya Yahudilere karşı Filistinli vatansever bir Hristiyan kadının neler yapabileceğini gösterir. Yaşadığı dönemde içerisinde geleneksel kadın profilinden farklı bir profil çizen Kerîme, sanatçı yönü ile Filistin davasına adını yazdırmıştır.

Serideki romanların tarihî devreleri göz önüne alındığında, vaka zamanı ile romanların yazılma zamanları arasında geniş bir yelpaze olduğu dikkat çekicidir. Serideki zamanı tarihsel olaylar belirlediği için, burada toplumsal bir zamandan söz edilebilir. Nasrallah, tarihsel süreç içerisinde olayları ana kahraman üzerinden anlattığından dolayı, roman zamanı genellikle ana kahramanın yaşam süresiyle sınırlandırılır.

Romanlarda zaman birbirlerinden farklı metotlarda oluşturulmuştur. Serinin ilk romanında Zahir Ömer'in hayatını doğumundan ölümüne ele aldığı için bu romanın sınırları önceden belirlenmiştir. Roman boyunca Zahir ve Filistin tarihi için önemli gördüğü tarihleri tam olarak vererek anlatan yazar, zamanı oluştururken bazı anlatım tekniklerinden yararlanır. Roman zamanında geçen olaylar tam tarihi bir romanda olması gerektiği şekliyle anlatılır. Romanın ele aldığı dönem, zamanın en önemli belirleyicisidir. Konu edilen dönemdeki sosyal yaşam kuralları, gelenek ve görenekler

gibi halka ait hangi kurallar varsa romanda bu kurallar o dönemin özelliklerine göre verilir. *Kanâdilu Meliki'l-Celil* romanında Nasrallah'ın bu kuralları göz ardı etmediği rahatlıkla söylenebilir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminin anlatıldığı *Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ* romanında tarihî olaylar öncelikle Osmanlı Devleti'nin temsilcilerinin köye gelmesiyle belirlenir. Zaman, roman kişilerinin yaptığı yorumlar ve anlatıcının dönemin ipuçlarını verdiği satırlarda belirlenir. İngilizlerin Filistin topraklarından çekilmesinin anlatıldığı bölüm, tarih sayfalarından okunabilir. Yine bu dönemde Yahudi çetelerinin Filistin köylerine yaptığı baskınların tarihleri, tarih kitaplarından teyit edilerek roman zamanı belirlenmiştir. Romanda olayların geçtiği tam tarih verilmemekle birlikte, 'Osmanlı Devleti'nin bu topraklardan ayrılışından sonra', 'İngiliz yönetimi içerisinde' gibi ifadelerle roman zamanı oluşturulmuştur.

Tıflu'l-Mimhât romanındaki en büyük olay Filistin tarihinin en kara sayfası olan Deyr Yasin Olayı olarak belirlenir. Yazarın bu olayı, roman kahramanı üzerinden geniş bir şekilde ele alarak, o dönem yaşananları kendi süzgecinden geçirerek anlattığı görülmüştür. Deyr Yasin Katliamı da tarihe mal olmuş bir olay olduğu için romanda konu edilen zamanın belirlenmesinde önemli bir işarettir.

Birleşmiş Milletler Çadır Kampları'nın kuruluşu ve Filistinlilerin oraya yerleştirilmesi, tarih kitaplarındaki Filistin tarihi içerisinde geniş yer bulan bir olaydır. *Tuyûru'l-Hazzer* romanında ele alınan bu dönem, tarihî gerçeklere ve o dönemi yaşayan kişilerin deneyimlerine yer verilerek anlatılır. 1967 Arap-İsrail Savaşı öncesinde devlet liderlerinin röportajlarına yer verilen romanda, adı geçen bu liderler tarihe mal olmuş kişilerdir ve savaşın seyrinde etkili olmuşlardır. Onların açıklamalarına yer verilmesi ve isimlerinin geçmesi zamanın belirlenmesinde etkili olmuştur.

Debbâbetun Tahte Şecereti 'Îdi'l-Milâd romanında yazar, yine roman kahramanını tanıtır romandaki olay örgüsü içerisinde zamanı oluşturur. Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı 1917 yılı sonrasında başlayan roman, uzun bir zaman dilimini kapsar. Üç neslin anlatıldığı romanda, zamanda sıçramalar bölümler arasında verilmiştir. Her bir bölümde o neslin temsil ettiği bir kişi Filistin davasında mücadele eder. *Sîretu 'Ayn* romanı, tarihî bir kişi olan Kerîme 'Abbud'un hayatını ele aldığı için roman zamanı onun yaşam süresiyle sınırlandırılmıştır.

Nasrallah'ın tüm romanlarının ortak mekânı olarak Filistin seçilmiştir. Tarihi süreç içerisinde Filistin'in şehirlerinden köylerine kadar yaşanan değişim ele alınırken, manda yönetimi ve İsrail'in kuruluşunda ve daha sonra gelişen olaylarda var olan mekânların nasıl değişime uğradığı üzerinde durulmuştur. Saraydan ve yerleşik hayatın göstergesi olan evlerden başlayan roman serisi, sürgünden dağların tepelerindeki mağaralara oradan da çadır kamplarına kadar uzanır.

Dil ve üslûp açısından romanların genelinde fasih Arapça kullanılmıştır. Halkın sosyal statüsünü belirtmek için yer yer diyaloglarda yerel halk dili kullanılmıştır. Şarkılar ve bazı şiirler de halk diliyle verilmiştir. Akıcı bir üslûba sahip olan Nasrallah, kısa ve açık ifadeler kullanmıştır.

Romanlara teknik açıdan bakıldığında, Nasrallah'ın modern anlatım tekniklerini başarılı bir şekilde kullandığını görmek mümkündür. Yazar, sadece klasik anlatım tekniklerini değil, aynı zamanda sinema, tiyatro ve diğer görsel sanatlarda kullanılan teknikleri de başarılı bir şekilde uygular. Onun sinema eleştirmeni olması, sinemada uygulanan göze ve kulağa hitap eden ifadelerin yaygın bir şekilde kullanımını kolaylaştırmıştır. Çevre, kişi, mekân tasvirlerinde okuyucuyu romanın içerisine dahil etmek için, adeta kamerayı satırlar üzerinde dolaştırır izlenimi vererek anlatıma akıcılık katar. Yazar, romanlarında görme ile ilgili fiillere geniş yer vererek kelimelerle bilinçte anı yaşatmaya çalışır.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında ortaya çıkan psikolojinin verilerinden de yararlanan yazar, karakterlerin bilinçlerinde yer alan ama diğer karakterlere açıklanmayan durumlar için, bilinç akışı ve iç monolog gibi anlatım tekniklerine başvurmuştur. Roman kişilerinin özelliklerinin ipuçlarını bu teknikle açığa çıkarmaya çalışır.

Nasrallah, oluşturduğu bu seride çok uzun bir zaman dilimini ele aldığından dolayı, zaman oluşumunda yine modern anlatım tekniklerine sıkça başvurmuştur. İleri gitme, geri dönme, zamanı hızlandırma veya yavaşlatma yazarın zaman açısından sıklıkla kullandığı anlatım tekniklerindendir. Ayrıca, modern dönem romanlarında uygulanan metinler arası anlatım tekniğini hemen hemen bütün romanlarında kullanan Nasrallah, bu sanatla halkın inançlarından şarkılarına, dinî metinlerinden modern dönem anlatılarına kadar birçok alıntı yapmıştır.

KAYNAKÇA

- 'Abdulhalim Kufeyşe, Yusra Munir, *El-Fedâu'r-Rivâi fî'r-Rivâyeti Kanâdîlu Meliki'l-Celîl li İbrâhîm Nasrallah*, (Yüksek Lisans Tezi), Câmi 'atu'l-Halil, 2019.
- Altan, Ebru. "Sayda", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 171-74.
- Antakyalıoğlu, Zekiye, *Roman Kuramına Giriş*, 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.
- Arendt, Hannah, *Kötülüğün Sıradanlığı & Eichmann Kudüs'te*, Çeviren Özge Çelik. Metis Yayınları, İstanbul 2019.
- Argunşah, Hülya, *Tarih ve Roman*, Kesit Yayınları, İstanbul 2016.
- Armaoğlu, Fahir *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*, (4. baskı). Kronik Kitap, İstanbul 2017.
- Atalay, İrfan, "Yapıt Çözümlemesinde Toplumeleştirme, Yazın Toplumbilimi Yöntemleri ve Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcılığı", *Humanitas* 4(8), 2016, 387-412.
- Barthes, Roland, *Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1988.
- "Beyt Yasin", <https://www.youtube.com/watch?v=lybthnNjUbQ>, t.y. (Erişim Tarihi: 05 Ekim 2022).
- Bloch, Marc, *Tarih Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, (2. Baskı), (Editör Güneş Akkor), İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Bostancı, Ahmet, *İbrahim Nasrallah ve Filistin Konulu Romanları*, Paradoks Yayınları, İstanbul 2013.
- Boynukara, Hasan, *Roman'da Bakış Açısı ve Anlatıcı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul t.y.
- Bozkurt, Nebi, "Çadır", *DİA*, İstanbul 1993, VIII, 162-64.
- Bûcî, Muhammed Bekir el-, "Rivâyât Necip Mahfuz et-Târîhiyye", 11(2), 2007, 207-40.
- Buzpınar, Tufan, "Şam", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 320-25.

- Carr, Edward Hallet, *Tarih Nedir?*, (Çeviren: Misket Gizem Gürtürk), (11. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Coştu, Feyza Ceyhan, *İki Zaman Düşüncesi: Özel ve Nesnel Zaman*, Elis Yayınları, Ankara 2018.
- Craib, Ian, *Psikanaliz Nedir?: Psikanaliz Okulları ve Psikoterapi Üzerine Eleştirel Bir Giriş*, (Çeviren Kılıçlıoğlu), (3. Baskı), Say Yayınları, İstanbul 2011.
- Çetişli, İsmail, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.
- Davis, Rochelle A., *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları Filistin Köy Tarihleri*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.
- Demirayak, Kenan, *Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2009.
- Dumantepe, Seçil, *Roman ve Öyküde Zaman: Yöntem ve Uygulama*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.
- Ebu Tıhfe, İbrâhîm Ali Muhammed, *er-Rivâyetu 'Inde İbrâhîm Nasrallah Zamanu'l-Huyûli'l-Beydâ ve Qanâdil Melik el-Celîl Nemûzecen*, (Yüksek Lisans Tezi), Cami 'atu Necâh el-Vataniyye, 2017.
- Elmalı, Hüseyin, "Tasvir", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, XL, 135-36.
- Enes, İbrâhîm, "İbrahim Nasrallah, Uktub bi qalbıke Kullıhi Tuqreu Bi Qalbin Kullıhi", <https://www.arab48.com/>, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).
- Er, Rahmi, *Modern Mısır Romanı*, Star Ajans, Ankara 1997.
- Erken, Adil, *XVIII. Yüzyıl Osmanlı Şam Valilerinin Emirü'l-Hacc Olarak Hizmetleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon 2017.
- Fevziyye, İbn Hûriyye, *er-Ru'yetu'l-Târîhiyye fî Rivâyeti 'Tıflu'l-Mimhât' li İbrâhîm Nasrallah*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Câmî'atu Muhammed Haydar, 2015.
- Forster, E.M., *Roman Sanatı*, (Çeviren Ünal Aytür), (2. Baskı), Milenyum Yayınları, İstanbul 2016.

“France24”. *Dayf ve Mesîre*. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4uYcn44AOEI>. <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=4uYcn44AOEI>. (Erişim Tarihi: 17 Ekim 2022).

Fromm, Erich, *Özgürlükten Kaçış*, (Çeviren: Kâmuran Şipal), Payel Yayınları, İstanbul 1996.

———. *Psikanaliz ve Din*, (Çeviren Elif Erten), Say Yayınları, İstanbul 2006.

Göğebakan, Turgut, *Tarihsel Roman Üzerine*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Halit, Mehmet, “Sunuş”. İçinde *Walter Scott, Selahaddin Eyyubî ve Arslan Yürekli Richard, 3. Haçlı Seferinin Filistin Safhasının Romanı*, (2. Baskı), Ötüken Yayınları, İstanbul 2016.

Hamdâvî, Cemil, *er-Rivâyetü't-Târîhiyye Eşkâlü'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fî'l-Edebi'l-Hadîs ve'l Mu'aşır*, Menşûratü'l Me'arif, Fas 2014.

Harman, Ömer Faruk, “Dâvûd”. İçinde *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, IX, 21-24.

Hatîb, Abdullah el-, “Rivâyât Ali Ahmed Bâkesir Kırâe fî'r-Rivâye ve't-Teşkîl”, 2017. <http://www.bakatheer.com>, (Erişim Tarihi: 27.10.2022).

Hawthorn Jeremy, *Roman Analizi*, (Çeviren: Ufuk Köse, Özge Gümüş, ve Özcan Bayrak), Kesit Yayınları, İstanbul 2014.

Herzl, Theodor, *Yahudi Devleti*, (Çeviren Sedat Demir), Ataç Yayınları, İstanbul 2022.

Huyugüzel, Ö. Faruk, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018.

İbrahim, Beşşâr, *el-Muḥayyem fî'r-Rivâyeti'l-Filistîniyye*, Menşûratu Vizâreti's-Sekâfiyye, Dımaşk 2006.

Îsân Muheysin, “Nasrallah: ‘El-Melhâtu'l-Filistîniyye’ La Yumkinu en Tektemile”, *el-Îmârât el-Yevm*. 15 Mayıs 2009. <https://www.emaratalyoun.com/life/culture/2009-03-15-1.127576>. (Erişim Tarihi: 27.10.2022).

Jhan, Manfred, *Anlatıbilim Anlatı Teorisi El Kitabı*, (Çeviren Bahar Dervişcemaloğlu), (2. Baskı. Dergah Yayınları, İstanbul 2015.

- John, Tosh, *Tarihin Peşinde*, (Çeviren Özden Arıkan), (2. Basım), Tarih Vakfı, İstanbul 2005.
- Kasalak, Kadir, “İngilizlerin Filistin Politikası ve Filistin Mandası”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(25), 2016, 65-78.
- Kâ’ûd, Hilmi Muhammed, *er-Rivâyetu’t-Târîhiyye fî Edebina’l-Hadîs*, (2. baskı), Daru’l-’İlim ve’l-Îmân lin’Neşr ve’t-Tevzî’, Mısır 2010.
- Koç, Yahya, *Sayda Eyaleti’nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)*, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2018.
- Komisyon, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.
- Kundera, Milan, *Roman Sanatı*, (Çeviren: Aysel Bora), (6. Baskı), Can Yayınları, İstanbul 2016.
- Landau, Jacop M., *Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. Yüzyıl*, (Çeviren Bedrettin Aytaç), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Lukacs, György, *Tarihsel Roman*, (Çeviren İsmail Doğan), Epos, Ankara 2008.
- Mehâmî, Tevfik Mu’ammer el-, *Kitab Yetenâvelu Târîh el-Celîl Hâsseten el-Bilâd es-Sûriyye ’Ammeten Min Sene 1698 Hatta Sene 1777*, Matbaatü’l-Hakîm, en-Nâsıra 1979.
- Miş’al, Nidâ Ahmed, *el-Vaşfu fî Tecribeti İbrâhîm Nasrallah er-Rivâiyye*, Vizâretü’s-Sekâfe, Amman 2015.
- Murşid, Ahmed, *el-Binyetu ve ed-Delâletu fî Rivâyeti İbrâhîm Nasrallah*, el-Muessetu’l-’Arabîyye li’d-Dırâsât ve’n-Neşr, Beyrut 2005.
- Nasrallah, İbrahim, *Debbâbetun Tahte Şecereti ’İdi’l-Mîlâd*, d-Dâru’l-’Arabîyye li’l-’Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019.
- . *Debbâbetu’n-Tahte Şecerti ’İdi’l-Mîlâd*, ed-Dâru’l-’Arabîyye li’l-’Ulûmi’n-Nâşirûn, Beyrut 2019.
- . *es-Sîratu’t- Tâira Ekal min ’Aduv Ekser min Şadîk*, (4. bs.), ed-Dâru’l-’Arabîyye li’l-’Ulûmi’n-Nâşirûn, Beyrut 2015.

- . *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*, (6. Baskı), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2014.
- . *Kitâbu'l-Kitâbe Tilke Hiye'l-Hayat...Zâke Huve'l-Levn*. ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2008.
- . *Sîretu 'Ayn*. ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019.
- Nasrallah, İbrâhîm, *Sîretu'l-'Ayn*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019.
- Nasrallah, İbrahim. *Tıflu'l-Mimhât*. Daru'l-Fârîs Li'n-Neşr ve't-Tevz', Amman 2000.
- , *Ṭuyûru'l-Ḥazer*, (6. Baskı), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûmi'n-Nâşirûn, Beyrut 2014.
- , *Zamanu'l-Ḥuyûli'l-Beydâ*, (11. Baskı), ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2014.
- , *Zilâlu'l-Mefâtih*, ed-Dâru'l-'Arabîyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, Beyrut 2019.
- , *Zilâlu'l-mefâtih*, Daru'l-Arabiyye, Beyrut 2019.
- Omar, Amnah. “Bir Model Olarak İbrahim Nasrallah'ın 'el-Melhâtul-Filistîniyye' Romanları”. *Aydın Arapça Araştırma Dergisi*, 2(1), Haziran 2020, 59-77.
- Öğün, Süleyman Seyfî, *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.
- Öke, Mim Kemal, *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar*, (3. Baskı), Çağ Yayınları, İstanbul t.y.
- Plotnik, Rod, *Psikoloji'ye Giriş*, (Çeviren Tamer Geniş), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2009.
- Rebîha, Butayyibe *Bunyetu'l-Hitabi'r-Rivâi 'İnde İbrâhîm Nasrallah Rivâyetu Zamanu'l-Ḥuyûli'l Beydâ Enmûzecen*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cami'atu Zeyyan 'Aşûr, 2016.
- Sarıkoca, Erem, *Tarihi Güncellemek Edebiyat Sosyolojisi Açısından Roman*, Fenomen Yayıncılık, Kayseri 2016.

- Şerif Aktaş, *Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili -Teorive Uygulama-*, (2. Baskı), Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara 2015.
- Tabîl, Muhammed Hasan, *Tahavvülâtü'r-Rivâyeti't-Târîhiyye fî'l-Edebi'l-'Arabi*, el-Câmi'atu'l-İslâmiyye, 2016.
- Ṭaha Bedr, 'Abdulmuhsin, *Taṭavvuru'r-Rivâyeti'l-Hadîse*, (2. Baskı), Dâru'l-Me'arif, Mısır 1968.
- Tekeli, İlhan, *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*, (2. Baskı). Dost Kitapevi, Ankara 1998.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı, Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2010.
- Tepebaşı, Fatih, *Roman İncelemesine Giriş*, Çizgi Kitapevi, İstanbul 2012.
- Tural, Sadık K., *Zamanın Elinden Tutmak: Edebiyat Konulu Yazılar*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2003.
- 'Ubeyd, Muhammed Sâbir, ve Sûzân El-Beyâtî. *el-Kevnu'r-Ruvâî; Kıraâtun fî Melhâti'l-Filistîniyye li İbrâhîm Nasrallâh*, el-Muessetu'l-'Arabiyye Li'd-Dırâsât ve'n-Neşr, Beyrut 2007.
- 'Uşmâvî, Muhammed Zeki, *E'lâmu'l-Edebi'l-'Arabi'l-Hadîs ve İtticâhâtihim el-Fenniyye*, Dâru'l-Ma'rifeti'l-Câmi'iyye, İskenderiyye 1995.
- Uysal, Zeynep, "Giriş", İçinde *Edebiyatın Omuzundaki Melek*, editör Zeynep Uysal. İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- Varâki, Sa'îd el-, *İtticâhât er-Rivâyetu'l-'Arabiyye'l-Mu'aşıra*, Dâru'l-Ma'rifeti'l-Câmi'iyye, İskenderiyye 2009.
- Yâsîn, Nusayrî, *er-Rivâye ve'l-Mekân*, (2. Baskı), Dâru'ş-Şuuni's-Sekâfiyye, t.y.
- Yıldız, Hakkı Dursun. "Ebû Müslim'i Horasânî", *DİA*, İstanbul 1994, X, 197-99.
- Zeyneddin, Selman, "İbrahim Nasrallah: er-Rivâyetu't-Târîhiyyetu Teze'ze' el-Edâlîle", *Independent Arabiya*, <https://www.independentarabia.com/node/329436>. (Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2022).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Tuba Nur HEMŞİNLİ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Doktora Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	08.12.2022